

# MENS, WAAR ZIT JE?

*Bijna 25 jaar in  
Gevangenzorg  
Nederland.  
Terugblik, columnns  
en reacties*

**Hans Barendrecht**  
*en anderen*



Gevangenzorg Nederland  
Koraalrood 25  
2718 SB Zoetermeer  
079-3310568  
info@gevangenzorg.nl  
www.gevangenzorg.nl

© 2018 Gevangenzorg Nederland, Zoetermeer

Omslagfoto: Anton Sinke  
Vormgeving: Anton Sinke, [www.antonsinke.nl](http://www.antonsinke.nl)

Alle rechten voorbehouden

# MENS, WAAR ZIT JE?

*Bijna 25 jaar in* Gevangenzorg Nederland  
*Terugblik* , columns en reacties

Hans Barendrecht  
*en anderen*

Gevangenzorg Nederland  
Zoetermeer

God is de Almachtige  
wij mogen delen in Zijn bemoeienissen

*Laurens Barendrecht (1924 – 2008)*

# Inhoud

Voorwoord	<i>Peter van der Sande</i>	7
Persoonlijk woord vooraf		9
1 Gerechtigheid: oordelen of dienen		13
2 De eerste jaren		23
3 Justitie en de politiek		35
4 De projecten		51
5 Bewijslast voor de onschatbare waarde van vrijwilligers		69
6 De basis binnen		75
7 Het laatste woord		89
Zorg, zingeving en herstel als resultaat van vrijwilligerswerk in een justitiële setting: een analyse	<i>Peter Nelissen</i>	93
<b>Columns en reacties</b>		
Even voorstellen	<i>Joop de Goede</i>	98
Een eerlijk proces	<i>Johan Bac</i>	102
Levenslang	<i>Willem Anker</i>	105
Tussen kerk en kerker	<i>Peter Baaijens</i>	108
Oud en Nieuw	<i>Peter van der Laan</i>	111
Oordelen	<i>Bram van de Beek</i>	114
Overnemen	<i>Ine Voorham</i>	117
Oogkleppen	<i>Henk Abrink</i>	120
Brandstof	<i>Paul Baan</i>	123
Gert Jan	<i>Connie</i>	127
Calvinist	<i>John van Eck</i>	130
Teruggeven	<i>Arie Bax</i>	133
Geweten	<i>Michiel van der Wolf</i>	136

Kerkstraf	<i>Dan Van Ness</i>	139
Handen	<i>Willem den Hertog</i>	143
Tevreden	<i>Arie van den Hurk</i>	147
Gratie	<i>Gert-Jan Segers</i>	150
Gerechtigheid	<i>Wouter Boogaard</i>	153
Verhit en wrevelig	<i>Kees van der Staaij</i>	157
Hartslag	<i>Willem</i>	160
Opgelost	<i>Wies en Douwe van Urk</i>	164
Verlangen	<i>Andries Knevel</i>	168
Presentie	<i>Alice Gaasbeek-Nentjes</i>	171
In de knop	<i>Ilse van der Hoven</i>	174
Zelfredzaam	<i>Marie-Anne de Groot</i>	177
Koninklijke eer	<i>Obe Veldman</i>	181
Cijfers en feiten in vogelvlucht		182
Gebruikte afkortingen		183

# Voorwoord

Met veel plezier introduceer ik bij u dit boekwerk over 25 jaar Gevangenzorg waarin op indrukwekkende wijze wordt beschreven hoe deze vrijwilligersorganisatie zich heeft moeten inspannen om een alom gewaardeerde positie te krijgen in de wereld van het Nederlandse gevangeniswezen. Op basis van mijn lange ervaring zowel nationaal als internationaal weet ik hoe moeilijk het is om mensen uit de maatschappij tot het besef te laten komen dat ook zij een verantwoordelijkheid hebben om een bijdrage te leveren aan een veilige samenleving die we met zijn allen zo graag willen.



Het besef dat gedetineerden medeburgers zijn die weliswaar in de fout zijn gegaan, maar die er ook recht op hebben om na het uitzitten van hun straf weer een aanvaardbaar leven in de maatschappij c.q. in de gemeente waar zij van afkomstig zijn, te kunnen opbouwen. Om dit mogelijk te maken is de hulp van velen noodzakelijk, waarbij die van de samenleving onontbeerlijk is.

Bij mijn benoeming tot President van de ICPA in Singapore was ik getuige van de start van een groot project om de samenleving een rol te geven in de re-integratie van ex-gedetineerden. ‘Unlocking the Second Prison’ was de naam van dit project. Door het wegstappen van de samenleving belandden gedetineerden vaak na het uitzitten van hun straf in een nieuw soort gevangenis met alle negatieve gevolgen van dien.

Om gedetineerden in plaats van een Second Prison een tweede kans te geven is het van groot belang dat de samenleving hierbij een actieve rol vervult.

Gevangenzorg onderkende 25 jaar geleden al dat zij in dit proces van re-integratie, als onderdeel van de samenleving een belangrijke rol kon en graag wilde spelen. In de afgelopen jaren heb ik veel waardering en bewondering gekregen voor de professionaliteit waarmee de vrijwilligers hun werk uitvoerden. Basis hiervoor is naar mijn mening het zeer zorgvuldige selectie- en benoemingsproces dat plaatsvindt voordat zij daadwerkelijk dit bepaald niet eenvoudige werk mogen gaan uitvoeren. De gehanteerde wijze van rekruteren is goed vergelijkbaar met de manier waarop nieuwe medewerkers voor een gevangenis worden geselecteerd en dat is een geruststellende gedachte.

Jaren geleden had ik een gesprek met een hoog opgeleide ex-gedetineerde en in

dat gesprek vroeg ik hem mij een advies te geven over een nieuw detentie programma dat wij wilden invoeren in het gevangeniswezen. Hij was zeker van plan dat te doen maar hij waarschuwde mij ervoor dat alles wat van de zijde van Justitie wordt aangeboden aan gedetineerden met grote argwaan door hen wordt bekeken en gewantrouwd.

Deze uitlating sterkte mij in mijn opvatting dat we eigenlijk anderen nodig hebben om de verbinding tussen Justitie en gedetineerden te maken, in feite mensen die in staat zijn een brug te slaan tussen Justitie en gedetineerden. In mijn opvatting iets wat bij uitstek door vrijwilligers kan worden gedaan. Gevangenzorg bewijst in feite het gelijk van deze opvatting. Op basis van bereikte resultaten en de gedrevenheid en motivatie van de professionele vrijwilligers zou ik wensen dat op veel grotere schaal de inzet van vrijwilligers uit de samenleving door Justitie wordt bevorderd. Wellicht zouden we eens na moeten denken over een model zoals dat in Japan bij de reclassering wordt gehanteerd, namelijk het in de wet regelen dat Justitie ambtenaren verplicht zijn om samen te werken met vrijwilligers met het doel 'offenders' beter terug te brengen in de maatschappij.

Voor we zover zijn hoop ik dat Gevangenzorg in ieder geval nog vele jaren door gaat met haar ongebreidelde inzet voor gedetineerden en dat zij voor vele anderen een voorbeeld mogen zijn datzelfde te doen.

Ik wens u veel plezier bij het lezen van dit boekwerk.

Peter van der Sande

*Peter van der Sande is President van de International Corrections and Prisons Association, een functie die hij sinds eind 2011 bekleedt. Daarvoor was hij vanaf 2000 werkzaam bij het ministerie van Veiligheid en Justitie als directeur Gevangeniswezen en hoofddirecteur Dienst Justitiële Inrichtingen.*

*Van 2011 tot 2017 was hij tevens Board Member van de European Prison Organisation (EUOPRIS). Sinds 2011 is Peter lid van de Maatschappelijke Raad van Gevangenzorg Nederland.*



# Persoonlijk woord vooraf

Het is er dan toch van gekomen. Een boekje open doen over hoe Gevangenzorg Nederland van de grond gekomen is. Het waren vooral mensen van buiten die mij daartoe aanspoorden. Wat dat betreft ligt er een parallel met vrijwilligers. Zij gaan 'van buiten' op bezoek bij gevangenen, om hen aan te sporen om na hun detentie op een schone bladzijde een nieuw levensverhaal te schrijven. Mooie voorbeelden daarvan kunt u lezen op onze website.

In dit boekje ligt de focus op het ontwikkelproces van de organisatie. Dat begon onder zeeniveau. Het was dus pompen of verzuipen.

Ik moest er even aan wennen om in de ik-vorm te schrijven. Want ik besef heel goed dat de groei van Gevangenzorg Nederland niet louter *mijn* prestatie is. Aan de andere kant, als een Saul achter de vaten kruipen, terwijl je al 23 jaar betiteld wordt als 'het boegbeeld' van de organisatie, dat zou ook niet goed zijn. Het is dan ook *mijn* terugblik en geen geschiedschrijving van de organisatie. Laat staan dat ik volledigheid pretendeer!

Ik hoop dat er hier en daar iemand wat van opsteekt en het kan toepassen in zijn eigen bezig zijn. Zo heb ik zelf ook veel gehad aan mensen die schreven over hoe ze tegen hun vak en passie aankeken. Dat was een extra reden om overstag te gaan en enigszins vrijmoedig door te geven wat er de afgelopen jaren is gebeurd.

Soms voer ik mensen sprekend in. Ik heb altijd redelijk goed bijgehouden wanneer en waarover ik met iemand sprak. Het was echter ondoenlijk iedereen de citaten voor te leggen op volledigheid. Ik dacht daarbij ook aan Jan Baan die me ooit zei: 'Het is beter achteraf om vergeving te vragen, dan vooraf om toestemming'. Bij deze!

De titel van dit boek is ontleend aan een Bijbeltekst (Genesis 3 vers 9) uit het begin van de mensheid. God zoekt de mens op die zich verstopt had in het paradijs. Adam (de mens) had zich verstopt omdat het besef doordrong iets fundamenteel verkeerd gedaan te hebben, namelijk dat hij zich van God had losgemaakt. De titel is verder een knipoog naar ons werk onder gevangenen. Zij *zitten* écht voor een fout. Maar een interessante vraag is ook waar u en ik zitten. Waarom en waartoe doen we wat we doen, juist in relatie tot het kwaad in de wereld?

Ik wil graag al mijn collega's bedanken. Ze leverden suggesties aan of stimuleerden me. Anderen deden gewoon hun werk, net als die ruim zeshonderd vrijwilligers. Daar ben ik hen intens dankbaar voor. Dát is uiteindelijk het belangrijkste, voorttrekken



*Hans Barendrecht,  
even zitten om  
terug te kijken*

en gevangenen, tbs-patiënten en hun familie verder helpen in een moeilijke periode van hun levensweg.

Marja Baars en Lydia Weening dank ik in het bijzonder. Tussen het idee en het boek ligt een oceaan aan (regel)werk. Vrijwilligster Arina Otte leende haar andere talent om het boek minutieus te controleren op spelling en alles wat met taal te maken heeft. Dank ook aan oud-klasgenoot Arjen van Trigt, uitgever bij KokBoekencentrum voor de tips, ondermeer om Anton Sinke bij de hand te nemen voor de vormgeving. Het ging gestroomlijnd. Ton Konijn, geweldig veel dank dat je tijdens één van onze skeerlerrondjes door het Groene Hart spontaan aanbood de kosten van dit boek voor je rekening te willen nemen. Onze vriendschap betekent veel voor me.

Dank aan alle mee-schrijvers! Jullie bijdragen verrijken het boek met inzichten en verluchtigen het met anekdotes. Ongevraagd krijg ik zelfs hier en daar huiswerk mee. Leuk! Heel in het bijzonder wil ik Wies en Douwe van Urk bedanken. Jullie dragen een dubbel zwaar familiekrus, van slachtofferschap en detentie. Dat jullie mee wilden werken en de wijze waarop – heel open – maakt me diep erkentelijk voor jullie vertrouwen.

*'Usskoning smelt voor criminelen'*, kopte ooit de Telegraaf boven een interview met jou, Willem (den Hertog). Op een gegeven moment ging je maar overstag, om van ze af te zijn. Onze opstart vroeg ook even tijd. Maar daarna heeft zich een mooie samenwerking ontwikkeld die overvloedige in vriendschap. Je dacht en leefde mee, je droeg sponsors aan, we maakten gevangenisreizen naar Brazilië, Nigeria en Suriname. We hebben veel gepraat, gegeten, gelachen, gebeden en soms een traan gelaten. Ik heb veel geleerd van je, niet in het minst om vol te houden. 'Dank God in alles!' was je levensdevies. Mijn dank is levenslang!

Op pagina 18 is een gedicht opgenomen van Inge Lievaart. Het gaat over dienen en *wederzijds* delen, 'in de zwakheid van de ander ... zo... dat er ... enkel mensen zijn' en geen zwakken, zwarten en blanken. Ik wil er aan toevoegen: geen gevangenen, tbs-patiënten en familie van hen. In de afgelopen jaren hebben duizenden van hen ons het vertrouwen gegeven om deelgenoot te worden van hun leven. Hun uitnodiging *naast* hen te komen zitten, maakt mij dankbaar. Het voedde de passie om steeds weer nieuwe wegen te vinden om hen als *medemensen* te ontmoeten en voor hen van betekenis te kunnen zijn. Ook de slachtoffers die meegedaan hebben aan onze SOS-cursussen wil ik met veel waardering hartelijk danken. Het vraagt veel moed om als slachtoffer of nabestaande van een levensdelict een gevangenis binnen te gaan en je verhaal te delen met onbekenden die van alles op hun kerfstok hebben. Weet dat jullie impact groot is!

Voorin staat een citaat van mijn vader. Hij was me zeer dierbaar en altijd geïnteresseerd in mijn wel en wee. Dat gold ook mijn moeder. 'Rechttop, Hans' zei ze als ik krom dreigde te gaan lopen. Ik ben uiteindelijk het *rechten* pad op gegaan. Hun ouderlijke liefde, goede opvoeding en gelouterde levenslessen dragen tot op vandaag mijn leven.

Er had echter niets van de grond gekomen als Lea, mijn vrouw, niet achter me zou hebben gestaan. De eerste jaren zijn voor jou wellicht zwaarder geweest dan voor mij. Ik was op pad en zag kansen voor overmorgen. Jij was rentmeester van 'Huize Barendrecht' en zag de lasten en baten van gister en morgen. Langzaam maar zeker kleurde de balans toch groen. Veel dank voor je stil geduld en het rotsvaste vertrouwen dat dit de weg was die we *samen* moesten én mochten gaan. Toen we begonnen waren onze kinderen Laura, Eline, Aron en Levi nog jong. Inmiddels staan er drie op eigen benen en zijn we grootouders. Wat mooi dat we met elkaar God dankbaar kunnen zijn wat ons binnenshuis en buitenshuis is gegeven.

Tot slot, in de loop der jaren ben ik veel gaan houden van de muziek van de negentiende-eeuwse Oostenrijkse componist Anton Bruckner. Zijn tien symfonieën zijn stuk voor stuk parels en heffen mijn gedachten op, tot rust of creatieve werkzaamheid. De negende symfonie gaf hij de opdracht mee 'Dem Lieben Gott gewidmet'. Moge dat de grondtoon zijn van allen die werkzaam zijn binnen Gevangenenzorg Nederland, gewijd aan onze goede God.

Hans Barendrecht  
in de oogstmaand augustus, 2018

## HOOFDSTUK I

# Gerechtigheid: oordelen of dienen

'Nederland heeft het grootst aantal rechters te wereld.' Ik keek de zaal rond en zag dat de openingzin goed gekozen was. Op vele voorhoofden vormde zich spontaan een vraagteken. Maar daaronder zag ik ook wel de nodige pretoogjes en glimlachende lippen. Ik was uitgenodigd op een symposium in Shenzhen, in het zuiden van China. Het ligt ongeveer drie uur rijden van Hong Kong. Daar vertegenwoordigde ik in 2005 Gevangenzorg Nederland (GNd) op een vierjaarlijkse vergadering van Prison Fellowship International (PFI). Op de verhouding met PFI kom ik later in dit boek nog wel terug.

PFI had mij voorgedragen als een van de sprekers. De Nanjing Universiteit was de gastheer en er waren wetenschappers en praktijkmensen uit de hele wereld om met



*Presentatie in Shenzhen (China)*

elkaar de ontwikkelingen te delen rondom herstelgericht werken in gevangnissen. Ik kreeg van PFI de nodige 'goede adviezen' mee, onder meer om zorgvuldig om te gaan met eventuele Bijbelse verwijzingen. Nu hoor ik van nature toch al niet tot de mensen die de Bijbel als een grabbelton gebruiken. Ik vind dat niet zo gepast en soms zelfs goedkoop. Heilige parels zijn geen pepernoten. Daar moet je niet zomaar mee strooien. Er kan natuurlijk af en toe een uitzondering zijn. Als ik broeders tref die op zondag 'nauw in de leer zijn' en doordeweeks die leer onbarmhartig gemakkelijk verduisteren, dan kan het juist gepast zijn om direct in te breken met heilige parels. Je zet de boel dan wel op scherp, maar het kan zomaar het begin zijn van een fantastisch goed gesprek. En een goed gesprek heb je, als je open bent én kunt luisteren. Dat laatste is een schaars goed. Onze cultuur is gericht op zenden. Mailen, twitteren, posten, appen etc. Het gaat maar door, tot in de slaapkamer. Het ligt natuurlijk niet aan onze cultuur alleen. Ook onze eigen natuur is zo. We vinden, denken en voelen van alles. Dat moet gehoord en gedeeld worden.

### **Alle Nederlanders rechters**

Ik pak de openingszin er weer bij. Alle Nederlanders zijn rechters. Natuurlijk klopt die zin niet, maar toch zit er een kern van waarheid in. Misdaad trekt de aandacht. Misdadigers ook. Terwijl ik dit schrijf is het proces Holleeder (nog steeds) in volle gang. Later kwam daar de 20 jaar oude zaak van Nicky Verstappen bij. Bij hoge uitzondering was de verdachte enkele dagen bij voor- en achternaam volledig in beeld, letterlijk ook op tv en in de kranten. De media zijn er dagelijks mee bezig. Ook de 'kleine' misdaad met inbraak en vernieling staat dagelijks in de krant. Overigens, kleine criminaliteit vind ik een uitermate ongelukkige term. Er is een paar keer ingebroken in mijn auto. De schade viel mee, maar de frustratie was groter. Agenda in de war, aangifte doen, verzekering bellen en kijken of er plaats is bij het schadeherstelbedrijf. Je kunt er zomaar een dagtaak aan hebben. Zou je 'ze' op heterdaad betrappen, dan moet je uitkijken dat je eigen remmen niet los gaan en je zelf in het beklagdenbankje komt. U begrijpt hopelijk dat ik geen pleidooi houd voor eigenrichting. Laat de rechter vooral zijn werk doen. En dat is oordelen. Ons systeem is goed. Dat is wat anders dan perfect. Maar je kunt maar beter in handen vallen van een Nederlandse rechter dan een rechter in Nigeria. Op een reis in 2001 met Willem den Hertog naar Nigeria bezochten we met Teunis Rijnveld diverse gevangnissen. Teunis is werkzaam als evangelist in Nigeria. Hij nam ons mee naar een aantal gevangnissen. Als ik mijn ogen sluit, komen gezichten, verhalen (en ook geuren) weer in gedachten. Mensen zaten soms jaren vast, zonder te weten waarvan ze nu eigenlijk beschuldigd werden. Dat klopt niet! Daar kun je kort over zijn. En ik zeg daarbij: het maakt niet uit wat je op je kerfstok hebt, een inbraak of een moord, gerechtigheid vraagt óók goede procesregels en correcte toepassing daarvan.



## De wet is hard

Een aantal jaren heb ik als gerechtssecretaris gewerkt op het gerechtshof in Den Haag. Bij het gerechtshof komen zaken in hoger beroep. De verdachte was het niet eens met de uitspraak die hij kreeg bij de rechtbank en zocht het hoger op. Soms pakt dat goed uit, maar soms ook niet. Het was mijn taak om de zaak voor te bereiden voor de advocaat-generaal. Hij is zeg maar de officier van Justitie bij het hof. Ik moest naar twee dingen kijken: 1) is alles volgens de regels gegaan? en 2) kan de misdaad bewezen worden? Als bijvoorbeeld blijkt dat de overheid haar eigen regels niet goed heeft opgevolgd, dan kan dat behoorlijke consequenties hebben. Als een zaak bijvoorbeeld te lang stil heeft gelegen, kan dat verwerkt worden in een lagere straf. In het ergste geval kan het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk worden verklaard als het haar eigen regels, ten nadele van de verdachten, aan haar laars gelapt heeft. In dat geval komt vraag twee niet eens meer aan de orde. De verdachte gaat vrijuit en kan naar huis. Ik begrijp best dat dit verwarring kan geven in de samenleving, vooral als men denkt dat de verdachte is vrijgesproken, terwijl 'iedereen weet dat hij het gedaan heeft'. Lex dura, de wet is hard. Onbarmhartig hard soms. Daniël kwam er door in de leeuwenkuil. We hebben er een spreekwoord aan te danken; de wet van Meden en Perzen. Zo staat er geschreven, zo moet het gaan. Goed maar niet perfect schreef ik. Het klinkt misschien als een open deur, maar het imperfecte hoort nu eenmaal bij de mens. En soms is dat lastig te verteren.

## Barmhartige gerechtigheid

Even lastig is het soms om uit te leggen vanuit welke motivatie Gevangenzorg Nederland iedere gevangene bezoekt. Het maakt voor ons dus niet uit wat iemand gedaan heeft. Ik moet het misschien wat scherper formuleren. Het is niet zozeer lastig om dat uit te leggen, maar wel lastig om het te horen. Althans, dat is mijn ervaring. Helaas was dat niet alleen buiten de kerk het geval, maar ook daarbinnen. Dat heeft me jarenlang flink in de greep gehad. Het irriteerde soms ook op een onprettige manier. 'Meneer Barendrecht, mag ik vragen hoe u tegen de doodstraf aankijkt?' en 'Wat vindt u ervan dat mijn oude moeder met nog drie andere vrouwen op één kamer ligt, terwijl criminelen een eigen cel hebben'. De volgende opmerking zat er natuurlijk ook stevast bij: 'Vindt u ook niet dat er veel te slap gestraft wordt in Nederland?!'

De niet-christelijke lezer neem ik graag even mee naar de rust van de raadkamer voor beraadslaging. U moet weten dat voor serieuze Calvinisten één ding als een paal boven water staat, namelijk 'vrije genade'. Dat is genade die een mens ontvangt van God voor zijn zonden. Die genade is voor niets. Daarom is het genade. De mens – *de zondaar* – hoeft én kan daar niets aan toevoegen. Wat de mens nooit zou kunnen – weer vrij van zonden oog in oog met God staan – dat heeft Jezus Christus bewerkt. Met Zijn leven en kruisdood heeft Hij plaatsvervangend 'de zonde van de wereld' betaald. Je kunt dat geloven of niet. En ook het feit dat je het wel gelooft, is genade.

## Barmhartige gerechtigheid

- wij stemmen in met de christelijke geloofsbelijdenis van Nicea die getuigt dat God mens en wereld heeft geschapen en dat Jezus Christus vrijspraak en verzoening heeft gebracht voor zonde en onrecht;
- wij weten ons niet geroepen tot oordelen; vervolging en berechting ligt in onze samenleving exclusief in handen van de rechterlijke macht; wij willen niet toegeven aan de verleiding misdaad (die we wél veroordelen) te verwarren met de misdadiger;
- wij belijden in de lange traditie van het christelijk geloof dat de menselijke waardigheid niet wordt ontnomen door een misdaad, hoe erg die ook is;
- wij ontmoeten de gevangene en hebben interesse voor zijn persoonlijk wel en wee;
- wij zetten ons in om gevangenen en hun familie perspectief te geven voor het heden en de toekomst; idealiter wordt het verleden daarbij op een juiste en volwassen wijze verwerkt;
- wij beschouwen ons werk als barmhartige gerechtigheid, omdat we de idee van (rechtvaardige) vergelding niet alleen en eenzijdig als straffend opvatten, maar ook als herstellend, persoonlijk en in de volle breedte van het sociaal maatschappelijk leven.

Voor nogal wat reformatorische christenen is dit een heikel punt in hun leven. 'Ik weet dat het zo is, maar is dat ook voor mij?' Dan gaat het dus om de toe-eigening van het heil, om het kerkelijk te zeggen. Dit is een teer punt en ik ga daar verder niet op in. Daar is dit boekje niet voor geschreven. Maar met deze kennis in het achterhoofd hoop ik wel dat een ieder die dit leest begrijpt wat ons drijft en draagt.

We gaan de raadkamer weer uit, de rechtszaal in. Mijn zaak was dus hoe het kon bestaan dat juist ook medegelovigen zo weinig barmhartig konden spreken over de medemens in de gevangenis. Waarom zo eenzijdig de nadruk op hoge straffen? In onbewaakte ogenblikken heb ik gevangenen wel eens bestempeld als een collectieve pispaal van de samenleving om te ..... over alles wat er mis zou zijn in ons land. Borrelpraat, persoonlijke emotie en geen publieke opinie dus. En dát was dus mijn uitdaging: geef input voor een christelijke opinie. Uiteindelijk is dat met het begrip *barmhartige gerechtigheid* gelukt durf ik te zeggen. De spil was het begrip gerechtigheid. Veel te vaak wordt dat eenzijdig uitgelegd, namelijk richting het verleden. Dit en dat is er gebeurd, zus en zo gaan we daar op reageren. Vaak hoor je dan opmerkingen als 'die straf is veel te licht' of 'hij krijgt slechts zeven jaar, maar het slachtoffer heeft levenslang'. Maar in de christelijke leer heeft gerechtigheid óók een kant



naar de toekomst, namelijk die van barmhartigheid. En hier zit het unieke van het christelijke geloof. Tegelijk blijkt het ook ‘een steen des aanstoots’. Niet iedere christen kan kennelijk de consequentie trekken van zijn eigen belijdenis dat ieder mens een zondaar is en alleen kan leven bij de gratie van Gods genade. Of om verder in te zoomen: ik heb wel genade ontvangen, maar het lukt mij niet om de ander genadig tegemoet te treden.

## Calvijn en de menselijke waardigheid

Een boek dat mij enorm geholpen heeft in de ontwikkeling van het begrip barmhartige gerechtigheid is ‘God, mens en medemens’, humanitas in de theologie van Calvijn. Het boek is geschreven door dr. John van Eck. In 1982, toen ik voor ‘m’n nummer werd opgeroepen’ was hij ‘mijn legerpredikant’. Daarna zijn de contacten vriendschappelijk voortgezet. John is geleerd, eenvoudig in het geloof en staat tegelijkertijd midden in het leven. Dat maakt ‘bomen’ met hem vruchtbaar en inspirerend. In zijn boek citeert hij Calvijn als het gaat om de consequentie van ‘leven uit geloof’ richting vergeving en vergevingsgezindheid naar de medemens. Elk argument om niet vergevingsgezind te zijn wordt ontmaskerd. Doorslaggevend bij Calvijn is dat ieder mens naar Gods beeld is geschapen. Daaraan zijn we eer verschuldigd. Het gaat dus om de menselijke waardigheid. En dan niet zozeer omdat het een mens is, maar omdat de mens door God is geschapen. En tegen christenen die vinden dat ze zozeer tekort zijn gedaan of gekwetst dat ze niet vergevingsgezind kunnen zijn, vraagt hij hen of ze wel beseffen wat het Jezus Christus gekost heeft om hén vergeving te kunnen schenken. Ik heb er tijdens spreekbeurten regelmatig uit geciteerd. Calvijn is immers een getuige die boven alle twijfel verheven is.

*‘Hij heeft wel wat anders van mij verdiend – zult u zeggen. Maar wat heeft de Heere verdiend? (...) dat wij niet moeten letten op de slechtheid van de mensen, maar moeten kijken naar het beeld van God in hen. Dat bedekt hun misdaden en wist ze uit. Het lokt ons met zijn schoonheid en zijn waardigheid om hen lief te hebben en te omarmen.’*

Johannes Calvijn

## Theologische toets

Jaren later, in de zomer van 2013, was ik op de thee bij professor W.H. Velema. Hij is een gerespecteerd theoloog en leende zijn naam al heel vroeg uit om het prille werk van Gevangenzorg Nederland aan te bevelen. Ik legde hem het begrip barmhartige gerechtigheid voor en was heel benieuwd wat hij ervan zou vinden. Ik vond het dan

wel een waardevol en goed communiceerbaar begrip, maar ik had het eigenlijk nooit theologisch laten 'toetsen'. 'Man, dat is prachtig', zei hij met een verheugd gezicht. Hij informeerde naar de voortgang van het werk en sprak bemoedigende woorden. 'We zullen nog een gebed uitspreken', zei hij spontaan aan het eind van ons gesprek op het zonovergoten balkonnetje in Apeldoorn. Dat zijn van die momenten die je niet snel vergeet. Eenvoudig, hartelijk en bemoedigend. Dan kan je er weer even tegen aan om het zo maar te zeggen.

Bij de voorbereiding van dit boekje legde ik het begrip ook voor aan een andere erudiete theoloog: professor Bram van de Beek. In 'onze achterban' is hij minder breed geaccepteerd vanwege bepaalde theologische gedachten. Wat ik met veel anderen die zijn boek lezen gemeen heb, is dat zijn boeken je altijd prikkelen tot nadenken. Je hoeft het niet altijd met iemand helemaal eens te zijn om hem toch te waarderen. In ieder geval vond hij het begrip barmhartige gerechtigheid prima in elkaar zitten. Sterker nog, 'de gerechtigheid kan niet zonder barmhartigheid', aldus Van de Beek.

## **Omgaan met criminaliteit**

Ik ga weer terug naar ons werk. Mijn collega's – onder wie ik dus óók de vrijwilligers reken, ik benadruk dat graag! – en ik hebben dagelijks te maken met het vreselijke verschijnsel van criminaliteit. Dat went nooit. Daarvoor is het te erg en soms ook zo

*Als er maar één begint  
te keren is de baaierd  
de orde van verdeel en heers  
waarbij de zwakken ondergaan*

*waar er maar één begint  
te delen en te dienen  
daar groet het wederzijdse  
het delen in de zwakheid van de ander  
en het elkander dienen zo  
dat er geen zwakken  
geen zwarten en geen blanken meer  
maar enkel mensen zijn*

*Inge Lievaart  
uit 'Verzamelde gedichten'*

laag. Het gevaar is dan levensgroot om daders tegenover slachtoffers en ‘de rest’ te gaan plaatsnemen. Als je dat doet, raak je direct gevangen en kun je geen kant meer op. Het overkomt me regelmatig dat als ik Opsporing Verzocht kijk, ik me afvraag ‘wat voor werk doe ik eigenlijk’?! Met humane vondsten als ‘iedereen verdient een tweede kans’ en ‘hij is zelf ook slachtoffer geweest’ en nog vele andere redenen kan ik moeilijk uit de voeten. Ik blijf dan zitten met een gat. Met het begrip barmhartige gerechtigheid is dat gat gedicht. Het leed van slachtoffers en het onrecht hen aangedaan blijft honderd procent staan in zijn harde en schrijnende realiteit. Tegelijkertijd hoeven wij niet te oordelen, dat doet de rechter. Met dit in het achterhoofd kunnen we vrijmoedig en blijmoedig ons werk doen: gevangenen bezoeken en kijken hoe we hen kunnen helpen om hun leven te veranderen. Of zoals Willem den Hertog het placht te zeggen: ‘De rechter is er voor de zaak, wij zijn er voor de ziel’.

## Werken van barmhartigheid

Gevangenen bezoeken is in de christelijke traditie één van de werken van barmhartigheid. De protestanten kennen er zes die rechtstreeks uit Mattheüs 25 komen. Het gaat om hongerigen te eten geven, om dorstigen te laven, om vreemdelingen gastvrij te onthalen, naakten te kleden, zieken te bezoeken en tenslotte ook om gevangenen te bezoeken. In de rooms-katholieke traditie is doden begraven aan deze lijst toegevoegd.

Gevangenezorg is dus een werk van barmhartigheid. Dat betekent dat de ander centraal staat. Het gaat om de mens die in nood is. Hij zit in omstandigheden die eigenlijk niet horen bij het goede menselijke leven. De ‘Opdrachtgever’ – als ik het zo mag noemen – voor deze werken, is Jezus Christus zelf. En Hij plaatst dit in de context van het laatste oordeel. Die geen barmhartigheid heeft gegeven, zal het zelf ook niet ontvangen van Hem. Die wel barmhartig zijn geweest, worden welkom geheten in het eeuwige leven. Zij staan aan Zijn rechterhand en zijn de rechtvaardigen. Letterlijk zegt Jezus dat de goede werken aan Hem gedaan zijn. ‘Ik was in de gevangenis en u hebt Mij bezocht.’ Als wij gevangenen zien, dan zien we in feite twee dimensies. In de eerste plaats de mens, al dan niet getekent door de criminaliteit. Dat raakt me trouwens nog steeds als je de criminele levensloop bij wijze van spreken uit de ogen en het gezicht kunt aflezen. Ik geloof niet dat er één mens wordt geboren die droomt van een criminele carrière. Wel van geldzucht. Dat is de wortel van alle kwaad. En dat kan weer leiden tot crimineel gedrag. Maar crimineel als beroepskeuze, nee, daar geloof ik niet in. Ik heb daarvoor teveel gevangenen gesproken. Criminaliteit brengt geen geluk, hooguit wat spanning. Uiteindelijk brengt het veel ongeluk, voor henzelf en zeer zeker voor de slachtoffers. Er kunnen allerlei omstandigheden zijn waarom iemand een misdaad begaat. Soms wordt het met de paplepel ingegoten. Op pagina 160 leest u het indringende levensverhaal in vogelvlucht van Willem. Het gesprek met hem heeft diepe indruk op me achtergelaten. Ik voel dan verdriet en machte-

loosheid. Wat een kwaad in de wereld. Bij anderen was er geen sprake van een slechte opvoeding of foute vrienden, maar kwam er een situatie waarin de verleiding te groot werd. Dat zie je nogal eens met drugsdelicten. Snel veel geld verdienen, hetzij om zakelijke verliezen op te vangen en het bedrijf te redden, of gewoon, om een beter leven te krijgen, met een groter huis, een nieuwe auto, verre vakanties, merkkleding voor de kinderen. Noem maar op. Niet direct verkeerde dingen om te willen hebben, maar wel de verkeerde afslag om ze te bereiken. Hoe iemand ook tot een misdaad komt, een basale aanname is altijd wel de persoonlijke verantwoordelijkheid. Je geschiedenis is geen excuus voor fout gedrag. Als je de menselijke verantwoordelijkheid laat vallen, dan komt alles in de lucht te hangen. Misdaad is dan 'pech hebben', óók voor slachtoffers. Er is geen reden meer om te straffen en aan te spreken op gedrag. Het wordt poetsen en polderen rondom woorden als 'tja, het is toch wat allemaal' en 'wat vervelend nou' en 'gaat het een beetje met je'.

In de eerste plaats zien we dus de gevangene als mens. Een mens die zijn verantwoordelijkheid niet heeft genomen en dus een schuld heeft. Maar in het licht van Matteüs 25 zien we achter de gevangene óók God. Jezus identificeert Zich immers met de mens in nood. Want de mens is naar Gods beeld geschapen. Ieder mens zien we dus als een schepsel. Dat maakt het er niet altijd gemakkelijker op. Maar het geeft wel houvast, vooral als je zelf door elkaar geschud wordt door wat je ziet en hoort. Dat kan zijn omdat gevangenen zelf vertellen wat ze gedaan hebben. Overigens, wij vragen daar bewust niet naar als ze zich aanmelden bij ons. Maar het kan ook zijn dat je dingen leest in de krant en ziet op televisie. Het kwaad en het leed van slachtoffers laat ons niet koud. Integendeel! Het trof me dat mijn collega Alice (vrijwilliger) in haar column dat ook nadrukkelijk noemt, slachtoffers en barmhartige gerechtigheid. Dat vond ik erg mooi. Alle gevolgen en gevoelens rondom criminaliteit en slachtoffers laten ons niet onberoerd. We zitten niet in een isoleercel waar niets en niemand binnenkomt. Integendeel, we staan met twee benen in de modder van de ellende en de zuigkracht van het kwaad. Maar we geloven in herstel, omdat God dé barmhartige is!

## Identificatie met gevangenen

Een andere directe Bijbelbron is Hebrëeën 13 vers 3. Daar schrijft Paulus om de gevangenen te gedenken, alsof je zelf vast zat. Het gaat dus om identificatie. De suggestie wordt nog wel eens gedaan dat het in deze tekst alleen gaat om gevangenen die vanwege hun geloof vast zitten. Dat zou best kunnen. Waarom niet? Paulus schrijft dat we goed moeten doen aan een ieder, maar allereerst en vooral aan de huisgenoten van het geloof. Toch denk ik dat de eerste christenen hier pragmatisch mee omgingen. Ze deden wat er stond en zochten gevangenen op, bijvoorbeeld om eten en drinken te brengen. Ik las een treffend voorbeeld in een mooi handboek over

de kerkgeschiedenis dat ik in 1993 van Lea kreeg toen ik afstudeerde in Leiden. Keizer Licinius verbood christenen 'vriendelijkheid te bewijzen aan gevangenen door hen van voedsel te voorzien' en ook mochten ze geen 'barmhartigheid betonen aan hen die in de gevangenis kwijnden'. Licinius was de laatste niet-christelijke keizer voordat Constantijn keizer werd in 325 na Christus. De bekering tot het christelijke geloof van gevangenen was tegen het zere been. Alleen hem kwam goddelijke eer toe. Daarom verbood hij gevangenezorg. Onze tijden zijn gelukkig anders, met betere gevangenisomstandigheden en minder persoonlijke willekeur. Kennis van het verleden is nuttig. Om te waarderen wat je nu hebt vergeleken met vroeger. Anderzijds kan het je ook helpen om alert te blijven op ontwikkelingen in de huidige cultuur. De doorschietende individualisering met bijbehorende rechten zou wel eens ten koste kunnen gaan van respect en sociale cohesie. Respect voor gezag staat onder druk. Ik hoor het van gevangenisbewaarders die al wat langer meelopen. Wat dat betreft wordt binnen wel eens uitvergroot zichtbaar wat er buiten speelt.



*Henk Willem van  
Dorp en Arie van  
den Hurk (r) –  
belangrijke steun  
en advies voor  
Gevangenzorg*



## HOOFDSTUK 2

# De eerste jaren

Ik wil eerst een misverstand uit de weg ruimen: ik ben niet de oprichter van wat nu Gevangenzorg Nederland heet. Vanaf 1 september 1995 ben ik werkzaam bij Gevangenzorg. De organisatie is echter opgericht in 1993. Als naam staat Prison Fellowship Nederland in de akte. Ik hoorde voor het eerst van die naam toen ik het oprichtingsbericht las in het Reformatorisch Dagblad. In die periode werkte ik op het gerechtshof in Den Haag en zat dagelijks met mijn neus in ‘zware zaken’. In zo’n dossier van de verdachte zit altijd wel informatie over zijn levensloop. Die was vaak niet zo positief om maar zachtjes te zeggen. Gebroken gezinnen, foute vrienden, school niet afgemaakt, kortom slecht zaad dat ontkiemt in gedrag van kwaad tot erger. Ik raakte steeds meer gevangen in de gedachte dat het strafrecht alleen het probleem van criminaliteit niet kan oplossen. Stenen muren en ijzeren tralies vergroten eerder de kans op verharding dan dat ze verandering in gang zetten.

Kennelijk was ik de eerste jurist die belde met Prison Fellowship Nederland. Want ik werd vrij snel gearresteerd om het strafrecht uit te leggen aan een handjevol vrijwilligers van het eerste uur. Uiteindelijk werd ik gevraagd om zitting te nemen in het bestuur. Het bestuur had een hoog evangelisch-charismatisch profiel. Voor het stichtingsprofiel en de gesprekken richting Justitie – met name met het justitiepastoraat – was het toch ‘prettig als er iemand uit de gevestigde kerken in het bestuur zou zitten’. Aldus geschiedde. Ik merkte al snel dat de vergaderingen niet probleemloos verliepen. Er zat de nodige spanning tussen bestuur en de uitvoering. Ik voelde me daar niet gemakkelijk onder. Niet lang daarna diende de toenmalig directeur symbolisch met knallende deur zijn ontslagbrief in.

### Roeping?

Het bestuur heeft mij toen gevraagd of ik het zag zitten om leiding te gaan geven aan het opzetten van de organisatie. Voor ik daar verder over schrijf, wil ik – gezien mijn ervaringen in de afgelopen jaren – toch eerst wat persoonlijks delen. In de loop der jaren kwam ik redelijk wat mensen tegen die ook wel vragen hadden over hun roeping. Toen ik wat vrijmoedigheid kreeg om daarover iets te delen tijdens lezingen, en ook aangaf geen stem uit de hemel of specifieke Bijbelteksten te hebben ontvangen, maar wel een mooi citaat dat alles op z’n plek zette, gaf dat de nodige herkenning. Mensen kwamen na afloop dan naar me toe. Vandaar dat ik even een

omweg maak. Dat citaat bewaar ik overigens nog even voor het eind van dit hoofdstuk.

## **Kromme voorbereidingsweg**

Ogenschijnlijk kromme wegen kunnen uiteindelijk op een rechte weg uitkomen. Vroeger wilde ik vrachtwagenchauffeur worden. Urenlang zat ik vlak bij mijn ouderlijk huis in Dordrecht aan de A16 bij de Drechtunnel vrachtwagens te spotten. In 1982 ging ik een dag nadat ik mijn meao-diploma op zak had militaire dienst in. Binnen een maand had ik mijn vrachtwagenrijbewijs. Na mijn dienstplicht kon ik in het leger blijven als ‘chauffeur lichte vrachtwagen’. Het was best even slikken toen ik ingedeeld werd bij de afdeling personenvervoer en gestropt in Dagelijks Tenue in een luxe auto generaals moest rijden. Dat is uiteindelijk een mooie én vruchtbare tijd geworden. Je was altijd onderweg, een mooi beeld voor een mensenleven. In deze functie wist je slechts één ding zeker: hoe laat je ‘voor moest rijden’. Hoe laat je klaar was? Dat was altijd een verrassing. Vergaderingen liepen uit, recepties waren gezellig en ook bij oefeningen in binnen- en buitenland liep het altijd anders dan gepland. Om kort te gaan: ik haalde ook mijn diploma ‘geduld hebben’. Dit was allemaal in de periode dat er geen mobiele telefoons waren. Dat is nu nauwelijks meer voor te stellen. Omdat mijn aanstelling bij Defensie ook maar tijdelijk was – vier jaar met maximale uitloop tot acht jaar – werden er aantrekkelijke studiefaciliteiten geboden. Ik trok dus ten aanval en wilde aanvankelijk officier worden. Ik haalde al snel mijn diploma, maar kwam niet door de selectie. ‘Gebrek aan praktisch en technisch inzicht’, aldus het vonnis van Defensie. Toen werd het tijd om met scherp te schieten. Ik schreef me in aan de Leidse Universiteit voor een rechtenstudie. Dat was in 1987. Ik was 24 jaar en had net het colloquium doctum binnen gesleept, ‘een bijzondere en strenge toelatingsprocedure voor aankomende studenten die op grond van hun diploma niet direct toelaatbaar zijn tot een universitaire studie’. Voor mij stond eigenlijk van begin af aan vast dat ik me in het strafrecht zou gaan specialiseren. Vraag me niet om dat uit te leggen. Dat zei mijn hart en daar is niets crimineels mee, zou ik zeggen. Mogelijk ligt de voedingsbodem voor deze keuze ook wel in de preken over schuld en verzoening die ik als jongetje op zondag hoorde in de Singelkerk in Dordrecht. Wandelend aan de hand van vader twee keer per zondag naar de kerk. Dat hoorde bij m’n leven. Ik kijk er zeer dankbaar op terug. De wandelingen waren een feest van geborgenheid. Even heb ik nog overwogen het advies van mijn vader te volgen en het notariaat in te gaan. Maar toen bleek dat die studie niet in de avonduren gedaan kon worden, werd het dus gewoon strafrecht. Zo’n vijf en een half jaar later mocht ik me ‘meester in de rechten’ noemen. De grote vraag is natuurlijk of je ‘de rechten meester bent’, zei generaal Van Daal gekscherend én treffend. Hij was zelf ook jurist. Ik heb hem veel mogen rijden. Hij stimuleerde mij en gaf me alle ruimte om te studeren. Zo reed ik regelmatig onder diensttijd van Den Haag naar Delft om de colleges



Reformatoische Wijsbegeerte te volgen bij professor Egbert Schuurman. Terugkijkend op je leven ontdek je mensen en momenten die een schakel vormen in je levensketting.

## **'Ja', ik waag het**

Toen kwam dus dat arrestatieverzoek van het bestuur van Prison Fellowship Nederland. Een serieus punt was wel dat er geen geld was. Men kon mij dus geen salaris bieden. En als je drie kleine kinderen hebt en geen bodemloze spaarpot, dan zijn de mogelijkheden beperkt. Het verzoek kwam in de periode dat mijn contract op het gerechtshof afliep. Daarvoor had ik acht jaar Hare Majesteit gediend als beroepsmilitair. Ik had dus in jaren opgeteld een zwaar verleden bij de overheid en kreeg op basis daarvan een overbruggingsuitkering. Dat was zeker geen vetpot. Eigenlijk was het niet genoeg om ons gezin draaiende te houden. Toch kregen Lea, mijn vrouw, en ik de vrijmoedigheid om 'ja' te zeggen. En zo tekende ik per 1 september 1995 een contract bij Prison Fellowship Nederland zonder salaris, maar wel met een onkostenvergoeding, als de middelen tenminste binnen zouden komen. Daarbij gaf ik aan dat 1 januari 1997 mijn deadline was. Als er dan geen 'muziek in de tent' zou zitten, dan zou ik dat zien als een bewijs dat dit niet mijn weg zou moeten zijn. Het eerste jaar kregen we omgerekend – het was toen nog het gulden tijdperk – 8.000 euro aan inkomsten. Dat was bij wijze van spreken net genoeg om de telefoonrekening en de postzegels te betalen. Financieel was het een magere tijd, geestelijk was het juist leerzaam.

## **Meer gevangenen, maar dichte deuren**

U moet weten dat het gevangeniswezen in die tijd nauwelijks beleid had op vrijwilligerswerk. Vrijwilligers waren eigenlijk niet in beeld. Wel was het zo dat er behoefte was aan meer celcapaciteit. Via het plan 'cap '96' werden in rap tempo gevangenis gebouwd, onder meer ook in mijn woonplaats Zoetermeer. Dat bracht wel enige beweging, ook in 'mijn' gemeente, de Hervormde Morgenstergemeente. Oud-gevangenispredikant ds. J. Batelaan werd uitgenodigd om daar een lezing te houden en ik nodigde hem uit om adviseur te worden bij Prison Fellowship Nederland. Ondanks zijn hoge leeftijd ging hij daar graag op in. En zo ging je maar door om met mensen te praten waarvan je dacht: 'Die kan mij verder helpen'. Een van mijn 'slachtoffers' was de Zoetermeerse ondernemer Henk Willem van Dorp. Ik zeg dit wat gekscherend, want als zijn agenda het toeliet, stond hij altijd klaar met een luisterend oor en wijze raad. Tegelijkertijd, je moet ook uitkijken dat je mensen niet gaat stalken. Zo herinner ik me dat we elkaar tegenkwamen op de parkeerplaats bij een supermarkt met scherpe prijzen. Hij laadde net z'n laatste boodschappen in zijn slanke BMW en ik kwam aanzoeven met mijn ijzeren tweewieler. We konden elkaar niet ontwijken en ik greep natuurlijk – met de gezindheid van een politieagent die op een heterdaadje stuit – mijn kans om Henk Willem nog 'even een kleinigheidje' te vragen. Naderhand

dacht ik, Salomo, je hebt gelijk. ‘Alles heeft tijd en wijze onder de zon’. Er is een tijd om te praten en een tijd om alleen te zwaaien. Ik geloof overigens niet dat dit voorval op mijn strafblad terecht gekomen is. Ik ben Henk Willem dankbaar voor zijn adviezen en financiële steun aan diverse projecten.

## **Internationaal startblok**

In september 1995 begon ik dus vol enthousiasme en goede moed aan de klus om Prison Fellowship Nederland levensvatbaar te krijgen. Ik viel met mijn neus in de boter want Ron Nikkel, de CEO van Prison Fellowship International (PFI) nodigde me uit voor het driejaarlijkse congres van PFI in Washington DC. PFI droeg alle kosten. Dat was heel genereus. Er waren deelnemers uit alle continenten. Voorafgaand aan dat congres was er een trainingsweek voor ‘young leaders’. Mijn kamer- en leeftijdgenoot was Pawel Wojtas, een gevangenispastor uit Polen. Later is hij hoofdaalmoezenier geworden. Tot diep in de nacht hadden we gesprekken over ons werk en geloof. Het was de eerste kennismaking met dit unieke netwerk en het maakte grote indruk op me. Wat me opviel was onder meer de blijmoedigheid en eenvoud van de mensen uit Afrika en Latijns-Amerika. Naar onze maatstaven gerekend had men weinig middelen, maar het geloofsvertrouwen leek des te groter. En over geloof in herstel – het motto van Gevangenezorg – gesproken, je moest wel blind zijn om ex-gevangenen niet te herkennen. Lichaamssporen van een crimineel verleden waren vaak als stille getuigen zichtbaar. Tegelijkertijd straalden hun gezichten dankbaarheid en verwachting uit. Ze getuigden vrij- en blijmoedig dat ze ‘by Gods grace’ de weg uit de criminaliteit hadden gevonden. Sommigen gingen letterlijk van de kerker naar de kerk, zoals Avo Uprus in Estland. Hij werd dominee in een Lutherse gemeente in Tallinn en werd later ook lid van het parlement.

PFI is eigenlijk een goede vrucht van een misdaad, namelijk het Watergateschandaal. Chuck Colson was begin jaren zeventig van de vorige eeuw adviseur van de Amerikaanse president Nixon. Voor zijn aandeel in het afluisterschandaal belandde hij in de gevangenis. De praktische en geestelijke nood van gevangenen nam hij mee naar buiten. Dat leidde tot de oprichting van Prison Fellowship en later tot PFI. Inmiddels heeft PFI zo’n 120 leden waarin circa 50.000 vrijwilligers actief zijn in gevangnissen. Ieder lid is overigens honderd procent zelfstandig qua beleid, uitvoering en financiering. PFI is een uniek netwerk van kennis en ervaring én van gemeenschappelijke inspiratie. Want alle leden hebben de Bijbel als hun grondwet en onderschrijven de geloofsbelijdenis van Nicea. Er is grote variëteit in organisatie, achtergrond en werkwijze. Vanuit die periode zijn goede contacten en vriendschappen ontstaan met collega’s uit vrijwel alle christelijke tradities, van Rooms-Katholiek, Oosters-Orthodox tot Luthers en charismatisch-evangelisch.

Het waren twee zeer inspirerende weken. Het was geweldig om zoveel verhalen te horen van mensen uit de hele wereld die kind aan huis waren in gevangnissen.



*PFI conferentie Canada. Hitte en stroomstoring; op de gang ontspannen verder*

Intussen had ik daar niet zoveel te vertellen. Behalve dan dat ik als jurist de overstap had gemaakt naar een organisatie die eigenlijk niet meer was dan 'een idee'. Natuurlijk kreeg ik zakken vol 'blessings' en goede wensen. Colson, ook jurist, zou later in 2000 tijdens een werkbezoek in Nederland tegen me zeggen: 'Hans, we did the best step as we are now lawyers for Christ'.

In de jaren die volgden zou mijn betrokkenheid bij PFI alleen maar toenemen. Dat was mede te danken aan Ivan Sotirov. Deze Bulgaar en voormalig diplomaat werd directeur Europa voor PFI. We hadden een klik en hij zag de ontwikkelingen bij Gevangenzorg Nederland. Die zou hij ook graag zien bij anderen leden. En zo arresteerde hij mij met politieke beleefdheid om van tijd tot tijd collega-organisaties te bezoeken. Later is zijn initiatief door PFI wereldwijd overgenomen en geformaliseerd. Uiteindelijk werd ik in 2011 door mijn Europese collega's gekozen als hun voorzitter. Gekscherend placht ik het zo uit te leggen dat 'ik de baas van Europa was, maar niets te vertellen had'. En zo was het ook en ik vond dat prima. Want, om Herman Wijffels na te zeggen, ik ben meer geïnteresseerd in invloed dan in macht. En in alle bescheidenheid, ik kan niet ontkennen dat er op PFI-vergaderingen toch wel naar me geluisterd werd. Dat lag nou niet direct voor de hand. Want Nederlanders staan bekend

als nuchter. Ik vertelde altijd maar in het voorstelronde dat ik bijna zeven meter onder zeeniveau leefde en werkte, dus dat we heel praktisch moesten zijn en we vooral moesten zorgen dat het water goed werd afgevoerd. Die introductie deed het altijd goed. En ja, 'de Nederlander' stond ook wel bekend om zijn ondernemingszin. Overal kwam je mensen tegen uit 'dat kleine landje'. Grappig vond ik wel dat meermalen mensen aangaven dat ze dachten Holland wel te kennen, want 'dat is toch een deel van Amsterdam'. Isn't it?



*Vlnr. Kees van der Linden, Hans Barendrecht, Ivan Sotirov. PS. Let op de klok en lees de reactie van Wouter Boogaard, pagina 154*

De intensieve betrokkenheid bij PFI en de partners is na 2014, toen Gevangenenzorg Nederland gastheer was van een Europese conferentie, min of meer tot een minimaal niveau teruggebracht. PFI zag zich genoodzaakt door teruglopende inkomsten een reorganisatie door te voeren. Het stelsel van regionale vertegenwoordiging en het organiseren van massale bijeenkomsten was verleden tijd.



*Avo Üprus (r), van crimineel tot dominee*

## Gewoon beginnen

Maar ja, dan kom je weer thuis na dat mooie startcongres in 1995, en sta je met beide voeten op de grond in Nederland. Alles lijkt geregeld voor gevangenen, je hebt geen rooie cent om uit te geven en geen enkele bajes heeft de deur voor je opengezet. Ik noem die periode wel mijn 'katerperiode'. Vanuit de internationale bedwelming kom je terug in de nuchtere realiteit. Tegelijk dacht ik: alles kan op papier kloppen, maar als acht op de tien gevangenen die vandaag vrij komen, na ruim vijf jaar wéér achter slot en grendel zitten, dan klopt er iets niet. Dat zou trouwens ook mijn conclusie geweest zijn als het zou gaan om 'slechts' vijf op tien. En dus moest er wel degelijk iets zijn waar behoefte aan was. En dat was heel praktisch: bezoekwerk, inclusief nazorg. Dat werd om uiteenlopende redenen – onder meer in verband met rolvermenging – nog niet gedaan. Gevangenen bezoeken bleek een schot in de roos. Langzaam maar zeker begon er wat te groeien, de hoop voorop. Maar je moest toch echt wel de boer op. En dat deed ik dan ook. In kerk en kerker en alles wat daar tussen lag, legde ik de nodige contacten.

## Eerste fondswerfactie

Mijn eerste fondswerfactie was richting ondernemers in Zoetermeer van wie ik wist of hoorde dat ze christen waren of zaken deden met een kerk, zoals uitvaartorganisaties. Dat project kreeg de codenaam Gave en Vrucht mee. Het was geïnspireerd op een tekst uit Filippensen 4. Het was mij niet zomaar om het 'koude' geld te doen (gave),

## Eerste fondswerfactie Gave en Vrucht

Vraag: help mee de organisatie te bouwen door 2.200 kerken aan te kunnen schrijven voor steun

### BEGROTING

adressen\stickers	f	500,00
redigeren brief	f	200,00
papier	f	385,00
folders	f	750,00
enveloppen	f	390,00
Totaal	f	2.225,00
BTW (17,5%)	f	389,38
Porto	f	1.748,00
Eindtotaal	f	<b>4.362,38</b>



maar om het ‘warme’ hart van naastenliefde (vrucht). Ik legde uit een bedrag van 4.300 gulden te zoeken. Dat was nodig om ruim 2.200 kerken aan te kunnen schrijven.

En met de bijdragen van kerken zouden we dan gevangenen kunnen helpen. De gave bleek beperkt. Ik zou niet willen zeggen dat het kwam door koude harten. Ik moest nog leren dat ondernemers overspoeld worden met verzoeken, dat geven om gevangenen niet direct harten warm maakt en last but not least, heel simpel: onbekend maakt onbemind.

## Geduld oefenen

Op de een of andere wijze rijpte de gedachte om niet met hagel te schieten, maar met scherpe munitie. Voor het jeugdwerk in onze kerk had ik een paar maanden daarvoor Willem den Hertog uitgenodigd. Willem had landelijke bekendheid gekregen vanwege de verkoop van zijn ijsfabriek. Willem bracht het lekkerste ijs op de markt, ‘gemaakt van volle melk via een eenvoudig recept waar ik zomaar tegen aan liep in een klein Belgisch tentje’, zegt hij altijd. Op een gegeven moment had hij genoeg van de zakelijke recidive van investeren, aflossen, investeren. Hij had een warm hart voor ‘God en de medemens’. En zo geschiedde: zijn ijsimperium ging in de verkoop en de miljoenen werden verdeeld over privé en zijn goede doelenorganisatie Stichting Rentmeester. Willem kwam dus onze jeugd vertellen over rijkdom, over ondernemen en vooral de valkuilen hierbij om God kwijt te raken in je leven. Ik vertelde Willem in de pauze over ons werk en mijn ideeën daarbij. Tot mijn vreugde was hij meer dan beleefd geïnteresseerd. Want hij had juist zijn eerste gevangeniservaring erop zitten. Een gevangenisdominee had hem in Rotterdam uitgenodigd om uit te leggen aan witteboordencriminelen hoe je van een dubbeltje een kwartje kunt maken, op een eerlijke manier wel te verstaan! De rijkdom kwam Willem niet aangewaaid. Het had maar een haar gescheeld of hij was als ‘jong gassie van zestien, zeventien jaar’ ook het verkeerde pad opgegaan. Maar door ‘hulp van goede mensen en Gods genade’ is het anders gelopen, met een ijskoud topproduct als hoogtepunt.

Ik had gedacht snel ‘zaken te kunnen doen’ met Willem. Maar mijn geduld werd toch wel op de proef gesteld. Zijn secretaris André Moolenaar hield mij als een volleerde gevangenisbewaarder op afstand van Willem. Toen ik in najaar 1995 belde dat ik bezoek zou krijgen van Ron Nikkel, de president van PFI, dacht ik goede papieren te hebben voor een afspraak. Het feest ging niet door. Geen tijd. Medio september trok ik toch weer de stoute schoenen aan. ‘De heer Den Hertog was op de avond in Zoetermeer toch wel geïnteresseerd in mijn plannen en gaf aan dat hij zeker verder met mij zou willen praten en...’ ‘Sorry meneer Barendrecht, maar ik moet u teleurstellen. De heer Den Hertog is herstellende van een operatie. Misschien kunt u in januari terug bellen. Sterkte met uw werk hoor.’ Zo’n boodschap voelt alsof je in de isoleercel wordt gezet. Gelukkig zit je daar dan niet alleen. Mijn vrouw werd er niet onrustig van en drie levenslustige kinderen zien altijd de zon schijnen. En zo ga je de

volgende morgen goedsmoeds verder. En dan wordt het vanzelf januari 1996. Op 8 januari krijg ik via de telefoon te horen dat ik op 3 september welkom zou zijn. Dat was dus weer even slikken. Een jaar verder maar nog geen stap vooruit. Op 29 augustus belde Willem hoogstpersoonlijk zelf, 's avonds nota bene. 'Ik moet een medische behandeling ondergaan op 3 september dus laten we afspreken op 17 september op mijn kantoor in Dirksland.' Natuurlijk toonde ik alle begrip en deelde royaal mijn oprecht bedoelde wensen dat de behandelingen baat zouden mogen hebben. En dan is het eindelijk zo ver. Op dinsdag 17 september 1996 zat ik 's morgens om tien uur in het statige kantoor van de ijskoning. En dan gaat het snel. Er komt beweging in, dat voelde ik. Willem was enthousiast over mijn diaconale visie. Ik was tot die overtuiging gekomen na inventarisatie wat er allemaal was in de Nederlandse gevangenissen. En in vergelijking met bijvoorbeeld Latijns-Amerika en Afrika is dat veel, heel veel. Vaak kennen ze daar geen justitiepastoraat en reclasering. Ook de algemene hulpverlening is daar doorgaans zeer beperkt. Diaconaat, om het kort te zeggen, zijn de handen en de voeten van het christelijk geloof. De zorg is vooral praktisch van aard. Willem, die inmiddels regelmatig de gevangenis in ging om Bijbelstudies te geven, meldt verder dat hij zijn plannen voor de oprichting van een stichting voor arbeidsintegratie van gevangenen waarschijnlijk niet doorzet. Tot slot is hij van plan om met zijn bestuur een samenwerking met ons te bespreken. Later dat jaar ontvangt Prison Fellowship Nederland van Stichting Rentmeester een bemoedigingsgift van 5.000 gulden. Het jaar verwachten was rijkelijk beloond en er hing meer in de lucht!

### **Een tweede ondernemer**

Een van de goede (zaken)vrienden van Willem was Aad de Boo. Willem gaf mij het advies om Aad uit te leggen waarmee ik bezig was en te vragen of hij daarbij betrokken wilde zijn. Op 30 oktober 1996 schreef ik Aad de Boo een brief van twee kantjes met even zoveel bijlagen. Een week later, op 7 november had ik al reactie. 'Ik sta positief tegenover je verzoek. Wat ik wil zien is het volgende: 1) inzage in de financiën 2) je stappenplan naar de toekomst. Als dat er goed uitziet dan zou ik mogelijk 25.000 gulden kunnen investeren in Prison Fellowship Nederland. Wat je eigenlijk nodig hebt zijn nog een paar mensen die vijf jaar garant staan. Ik zal Willem den Hertog wel bellen. Je hoort nog van me.' Nog geen twee maanden na het goede gesprek met Willem den Hertog was het gesprek met Aad de Boo een tweede hemelse bemoediging. 'Hou vol, er zal worden voorzien.' Op 5 december kwam Aad de Boo persoonlijk op bezoek. Mijn kantoor was het zolderkamertje thuis. We hadden de kinderen bij elkaar gelegd, want papa



*Aad de Boo*



*De zolderkamer*

moest werken. Als ik mijn ogen sluit, dan zie ik alles weer voor me. Aad de Boo was een heer. Weinig woorden, to the point en beminnelijk. Zakelijk scherp, maar met een warm christelijk hart. We bespraken de plannen die ik had ontwikkeld voor 1997. Er waren vier kerndoelen. Ten eerste het verkrijgen van brede bekendheid bij de achterban, vervolgens het werven en toerusten van 140 nieuwe vrijwilligers, ten derde het geven van voorlichting aan kerken en kerkelijke instanties en tenslotte het vergroten van het hulpverleningsaanbod. Voor dit plan liepen ook aanvragen bij Stichting Rotterdam en de Reclassering. En toen kwam er een bijzonder historisch moment. Aad de Boo pakte mijn houtkleurige telefoon en belde Willem den Hertog. 'Willem, in verband met de plannen van Hans waar we het over gehad hebben, je weet wel, wil ik samen met jou naar Jan. Ik neem aan dat je meegaat? Mooi! Je hoort van me'. 'Dag Jan, je spreekt met Aad de Boo. Hoe gaat het met je? Alles goed? Mooi! Zeg Jan, moet je luisteren, ik zit hier aan tafel met Hans Barendrecht en die is met mooie plannen bezig om gevangenen te helpen. Willem den Hertog en ik vinden dat we hem moeten helpen, maar we zoeken nog een derde man daarbij. Ik neem aan dat we welkom zijn bij je? Dat is mooi Jan! Ja, Willem, Hans en ik komen naar jou toe in Hilversum, dan zien we elkaar daar op 24 december.'

In de aanloop naar dat gesprek volgde nog een mooi bericht. Stichting Rotterdam zegde voor 1997 een gift toe van 15.000 gulden. Daarnaast introduceerde dit fonds een nieuwe variant van geldwerving voor mij: een verdubbelingsgift tot maximaal 15.000 gulden over de ontvangen giften over de periode 1 november 1996 tot en



met 30 april 1997. Dit waren voor die periode zeer grote bedragen. En ik beken ook maar eerlijk dat de aanvraag ruim het tienvoudige bedroeg! Terugkijkend kan ik zeggen dat de nood hoog was en de ervaring met fondsen(werving) nog in de kinderschoenen stond.

## **Geduld beloond**

En toen kwam hét gesprek van dinsdag 24 december 1996! Willem den Hertog, Aad de Boo en ik spraken af bij Barbizon in Rotterdam. Het was een ijsskoude dag. Het had stevig gevoren en het was onbewolkt. De zon stond stralend aan de hemel. En zo zou de dag ook eindigen. Een week voor mijn deadline zat ik aan tafel met drie geslaagde zakenmensen. Ze kenden elkaar door en door. Het was voor mij erop of eronder. Stoppen of doorgaan. Het werd al snel duidelijk voor me: ze gaan niet uit elkaar voordat er een beslissing is gevallen. En die beslissing pakte voor mij goed uit. Gezamenlijk gingen ze voor 40.000 gulden achter Prison Fellowship Nederland staan. Ik was intens dankbaar. Gebeden waren verhoord en de strategie geslaagd. Het was alles een zegen van God. Mens, waar zit je? Nou, daar waar je mag delen in Gods be-moeienissen, zoals mijn vader zei.

## **Biecht en basale bezinning**

Diverse mensen durfden toch wel op te biechten dat ze vonden dat mijn vrouw en ik een 'gekke stap hadden gezet'. Met veel vrijmoedigheid kon ik hen dan ook wel weer gerust stellen met een royale absolutie voor deze kleine zondige gedachte. Eigenlijk hadden ze groot gelijk. Maar, als je weet tot hoever je kunt gaan, dan is het zo gek nog niet, zei ik dan altijd. En ik had dus een deadline. Die heb ik altijd voor ogen gehouden. En als het dan ook zo mag aflopen als je gehoopt hebt, dan geeft dat dankbaarheid en vertrouwen. Die twee woorden had mijn vader ooit geschilderd op een grote plank die hij opgehangen had in zijn aardappelwinkel in Sliedrecht. Ik heb daar als tiener vele zaterdagen met groot genoegen gewerkt. Pas later leer je deze woorden begrijpen als levenswijsheid.

## **Stap voor stap**

Een andere les die ik in die eerste jaren heb geleerd is deze: stap voor stap, door focus en concentratie. Ik heb het toegepast en zit nog steeds in de leerschool. Want innerlijk heb ik een druk profiel. Mijn gedachten staan zelden stil. Denken, afwegen en reflecteren zijn een continue beweging. Wat mij enorm hielp was een tv-interview met Henri Nouwen. Hij vertelde dat hij regelmatig naar het circus ging, vooral om naar de trapezedansers te kijken. Als zij niet honderd procent bezig zijn met hun sprong, dan gaat het gegarandeerd fout. Het gaf me focus en ook vrijmoedigheid om niet in te gaan op een herhaald verzoek van een mooi advocatenkantoor om bij hen als ad-

vocaat aan de slag te gaan. Eén keer had ik tussendoor voor hen een zaak voorbereid. Het was leuk werk en de advocatuur trok me, maar het voelde niet goed. Ik volgde luisterend mijn hart dat zei: loop de weg helemaal uit en voorkom dat je jezelf ooit de vraag moet gaan stellen: wat als je toch nog even door was gegaan?

## Roeping helder

Aan het eind van dit hoofdstuk wil ik graag mijn belofte inlossen over roeping inclusief dat mooie citaat waarover ik schreef. In al die jaren dat ik bezig was, waren er nogal wat mensen die tegen me zeiden dat het werk toch wel mijn roeping was. Ik was daar wat verlegen mee. Roeping zag ik toch wel als iets bijzonders, voor speciale mensen. Ik had geen stem uit de hemel ontvangen. Wel was er één keer een Bijbeltekst die insloeg als een bom en alle twijfel om door te gaan wegnam. Die was overigens niet hoog geestelijk en erg kort. 'Dus bleef Izak te Gerar.' Het staat in Genesis 26. Er was hongersnood en Izak overwoog te vertrekken. Ik zag een advertentie met een mooie baan. Na de inslag gooide ik de advertentie direct weg. Voortgaan, dat was de boodschap. Tussen twee haakjes – in 2017 vertelde een hersteld hervormde predikant me tijdens een actiedag voor Gevangenzorg van hun jongerenorganisatie, dat hij in 2013 rondliep met een beroep van een andere gemeente en dat hij geen besluit kon nemen. En toen hij die vrijdagavond in de krant een interview met mij las, gaf deze tekst voor hem de doorslag om zijn gemeente trouw te blijven. Naast de geweldige opbrengst van de actievoerende jongeren – maar liefst 30.000 euro – was deze 'bekentenis' een mooie bijvangst met een les in ontspannen vrijmoedigheid.

Het citaat dat mij als het ware in vrijheid zette om te bekennen dat ik een roeping volgde, vond ik pas zeven jaar nadat ik aan de slag was gegaan. Op 26 maart 2002 las ik *Meditatief leven* van dr. Van Brummelen. Hij schrijft het volgende: 'De roeping komt veelal tot ons in de vorm van een diepe behoefte dit of dat te mogen doen. Een gedurige heilige prikkel zich geheel aan het een of ander te mogen geven. Deze behoefte wordt de prikkel tot de grootste werkkraft. Wie in gelovig luisteren naar de God van zijn leven zichzelf onderzoekt en zijn innerlijke roeping aanvaardt, ontvangt een wezenlijke vrijheid om met vreugde te mogen werken op de plaats hem aangegeven.' Zijn pastorale raad is om je dagelijkse werk 'in stille trouw en gehoorzaamheid' ter hand te nemen en biddend de uitkomst aan 'onze Maker' over te laten. Het dunne boekje is voor mij nog steeds goud waard.

## HOOFDSTUK 3

# Justitie en de politiek

Tussen de Tweede Kamer en het ministerie van Justitie liggen slechts 650 wandel-meters. Ze zijn in zeven minuten af te leggen door de Haagse binnenstad. Het is best een leuke route via Korte Poten en Plein. Een soort levend monopolie. In de praktijk is het eigenlijk niet anders. Het gevangeniswezen ligt bij de politiek onder een ver-grootglas. Incidenten – zoals ontsnappingen – worden breed uitgemeten op het Bin-nenhof. Kranten en praatprogramma's krijgen zo een mooie voorzet om hun rubrieken te vullen. Dat is niet zo vreemd, want criminaliteit en haar tegenhanger veiligheid, houden ons allemaal bezig. Iedereen wil kort gezegd optimaal geluk. Mis-daad hoort daar niet bij. Dat werkt verstorend.

### Entree in een bajes

Intussen is het gevangeniswezen ons werkerrein. Je komt een bajes niet binnen als je niet welkom bent. Dat is heel simpel. Je moet er écht welkom zijn. Je moet er wat te zoeken hebben. Je moet het vertrouwen hebben. Je kunt dat niet genoeg bena-drukken, heb ik wel gemerkt in de afgelopen jaren. Er is vaak de neiging te denken vanuit 'de goede bedoeling'. 'Ik wil er zijn voor de gevangene. Ik wil hem opzoeken. Hij is eenzaam. Zijn moeder maakt zich grote zorgen en heeft ons al een aantal malen gevraagd etc.' Enfin. Er zijn vele goede redenen om gevangenen te bezoeken. Maar om daar binnen te komen is er – in tegenstelling tot de weg naar Rome – maar één weg. Ik herinner me nog goed een veelzeggende anekdote. Twee toegewijde ambts-broeders uit een kerk in de Randstad togen af naar het diepe zuiden om in de gevan-genis van Maastricht hun gevallen medegelovige te bezoeken. Ze hadden de nodige ervaring met bezoekwerk in instellingen. Zo had je in een ziekenhuis weliswaar be-zoektijden, maar een zwart pak praat zich altijd wonderlijk wel naar binnen. Bij de gevangenis liep dat toch even anders. Je mag dan een betrouwbaar gezicht hebben, maar niet voor alle 'zware jongens' gaan de deuren zomaar open. Een harde les. De juiste route zou geweest zijn dat de gevangene hen had uitgenodigd, bij voorkeur in samenwerking met de gevangenisdominee. Want in dat geval heb je wat meer mo-gelijkheden voor een vertrouwelijk gesprek op een passend tijdstip. En mijn gratis advies is altijd: bel Gevangenezorg, we kennen de regels en weten de weg en helpen je graag verder.



*Joop de Goede, 1998, directeur van de Arnhemse koepelgevangenis 'De Berg'*

## Lobby

Van meet af aan heb ik de nodige tijd gestoken in het contacten leggen met de politiek en Justitie. Even terzijde: het woord Justitie gebruik ik gemakshalve voor zowel het ministerie als de gevangenen en de tbs-klinieken. Ik ga maar even voorbij aan de naamsveranderingen van het ministerie van Veiligheid en Justitie en andersom. 'What's in a name', denk ik dan, om nog maar te zwijgen over de kosten. Maar goed. Het was best enerverend om een wereld binnen te treden die je eigenlijk alleen maar kent vanuit de krant. Justitie was dan niet helemaal vreemd voor me, gezien mijn werk op het gerechtshof. Maar een strafzaak op je bureau is toch wat anders dan onder vier ogen met elkaar in gesprek zijn in een gevangenis. Ik schreef al eerder dat het vrijwilligerswerk in feite geen status had in het gevangeniswezen. Dat veranderde in augustus 1997 met de invoering van de NJO-regeling. Vrijwilligersorganisaties konden als Niet gebonden Justitie Organisatie een erkenning aanvragen zodat ze gevangenen buiten de reguliere bezoektijden konden bezoeken. Gevangenzorg ontving die erkenning. Tot die tijd was het van groot belang om contacten te hebben om binnen te komen in een gevangenis. Ondanks het feit dat ik geen salaris kreeg, was mijn functienaam wel directeur. Dus trok ik toch maar de stoute schoenen aan om gewoon bij directeuren aan de bel te trekken. Drie gevangenisdirecteuren van het eerste uur waren Manon Wijbenga, Cees Boeij en Joop de Goede.

Manon was directeur van de gloednieuwe bajes in Zoetermeer. Ze zag het wel zitten met ons. Een belangrijke overweging voor haar was 'het bevorderen van de rust in een gevangenis'. Ze stelde ons zelfs in de gelegenheid om gebruik te maken van een advocatenkamer. Ze was haar tijd dus vooruit. Cees Boeij liep ik ook snel tegen het lijf. Het had wonderlijker geweest als ik hem over het hoofd zou hebben gezien. Cees was een markante man, zowel in het gevangeniswezen als qua postuur. Ietwat gezet, een ludieke uitstraling en een grote liefde voor een goede sigaar. Hij stond open naar de buitenwereld en we hadden een soepele klik. Zo vertelde hij mij dat het volgens hem niet echt gemakkelijk zou worden voor Gevangenzorg om 'onze gevangenen binnen te komen'. Dat had vooral te maken met onze christelijke identiteit. 'Die is toch wel een beetje stevig aangezet hoor Hans', zei Cees. 'Ik heb er overigens geen probleem mee hoor, maar ja.' Hij was ons goedgezinnd en loodste me ook wel eens binnen op interessante congressen. Ik heb het overigens nog steeds over de beginjaren. Cees leerde ik begin 1996 kennen. Een jaar later was hij bereid om als referent een goed woordje te doen voor ons bij Stichting Het R.C. Maagdenhuis. We hadden een aanvraag ingediend voor financiële ondersteuning en er waren de nodige vragen.

## De Goede Joop

Een tweede referent voor die aanvraag was Joop de Goede. Joop heb ik als een geschenk van God ervaren. Joop was een oude rot in het vak met de nodige levenswijsheid. Hij stond open voor nieuwe dingen. Hij wist hoe de hazen liepen en kon

mij goede adviezen geven. Vele malen ben ik naar Arnhem gereisd om daar in de aloude koepel met Joop te praten. Later werd dat Middelburg. Uiteindelijk ging Joop vanuit de Dordtse bajes in 2003 met de VUT. Onze contacten begonnen via Willem den Hertog. Hij was met stichting Ontmoeting en een eigen stichting in oprichting bezig om te kijken hoe hij gevangenen aan het werk zou kunnen krijgen. Onze rol daarbij zou zijn om met de inzet van vrijwilligers de kansen op het behouden van werk te vergroten. Stichting Ontmoeting had een mooie opvang- en trainingslocatie in Epe. De opzet was om met elkaar een Penitentiair Programma te ontwikkelen. Uiteindelijk bleek dat niet haalbaar. Ontmoeting heeft later op zelfstandige wijze een mooi programma ontwikkeld. Willem besloot definitief om zijn stichting in oprichting onder te brengen bij Gevangenzorg en wij gingen verder met Joop.

### **‘Eén procent budget’**

Een van de trajecten waar Joop zich vol overgave op heeft gezet is het contact met de Reclassering. Er was een zogenaamd ‘één procent budget’ dat bestemd was voor vrijwilligersorganisaties. Het lukte mij niet om daar in te breken voor Gevangenzorg. Ik stuitte op een dikke muur. Joop trok zich dat aan. Het ‘frustreerde hem’, zei hij letterlijk. Wat hem en zijn collega’s dwars zat was ‘de formele houding’ van het bestuur dat de middelen moest verdelen. Eén keer togen we naar Den Bosch om samen een toelichting te geven op het werk van Gevangenzorg Nederland. De organisatie die model stond voor het bewegen tot verandering van menselijk gedrag bij anderen, toonde zelf de flexibiliteit van een ijzeren pijp en recidiveerde hardnekkig in vooroordelen. Maar Joop gaf niet op. Later belde hij nog eens. ‘Ik heb het dossier bestudeerd en krijg toch de indruk dat er werkelijk geen bereidheid is vanuit de Reclassering om Gevangenzorg Nederland subsidie te verlenen.’ ‘Nou dat is wat kort door bocht’, klonk het aan de andere kant van de lijn, ‘maar het klopt wel ja’. Het grootste struikelblok was onze identiteit. Het werd ‘de evangeliserende factor’ genoemd. Dit baseerden ze echter op informatie op internet van Prison Fellowship International. Die is Amerikaans van opzet en kan inderdaad de indruk geven dat het alleen maar gaat om evangelisatie. Zelfs de getuigenverklaring van een gerespecteerd penitentiair vakman als Joop de Goede werd in twijfel getrokken. Joop was niet van ‘onze kleur’ en stond boven de partijen. Hij merkte dat men op de werkvloer juist behoefte had aan goed vrijwilligerswerk. Daarnaast was Joop ook heel nuchter. ‘Ik zie ze liever in de kerk dan in de kroeg, want als gevangenen vrijkomen is er wél een echte keuze. Wij zijn vaak meester in het bedenken van antwoorden op vragen die niet leven op de werkvloer. Ex-gevangenen zijn niet alleen maar slachtoffer van slechte voorzieningen ofzo. Er is een hoop geweldige flauwekul, ook met betrekking tot strenger straffen. Dat is allemaal gekul – dit is geen schrijffout! Joop was en bleef correct – van de man van de straat’, zei Joop dan.





*Gevangenis Zoetermeer*

## **Toevallige subsidie**

Maar vanuit onverwachte hoek kwam er dan toch een eerste subsidie. Bij toeval – wat heet toeval, als iets me toe-valt, dan kan ik dat niet zien als alleen maar ‘de loop der dingen’. Mens, waar zit je? Ik geloof in sturing van God. Het hoe en waarom en waartoe, dat blijft vaak onbeantwoord. Dat geeft ook niet. Als het iets positiefs is maakt het je dankbaar en anders, als het tegenvalt, geduldig en afhankelijk. Dat is geen invullesje, maar dat is vallen en opstaan, werken ‘in het zweet des aanschijns’. Dat is je plaats vinden en weten, als mens voor God.

Maar goed, we schrijven eind 2002 en het kwam mij toevallen dat ik stuitte op een bericht dat Justitie in kader van het Internationale Jaar van de Vrijwilliger een eenmalige toekenning wilde doen aan goede vrijwilligersactiviteiten. Joop werd door het ministerie benaderd als referent. Hij vertelde mij dat hij daar goed zijn ervaring met Gevangenen-zorg kwijt kon. Hij vertelde hen dat hij ‘al jaren goede ervaring met ons had en dat we niet uit zijn op ‘zieltjeswinnerij’. ‘Respect’ was een kernwoord van Joop. Hij gebruikte dat nu ook. ‘Ze hebben respect voor andere overtuigingen. En als ze gevraagd worden om te getuigen waarom ze het werk doen, dan mag dat natuurlijk.’ Een laatste punt dat ik niet onvermeld kan laten, maar waar ik eigenlijk ook geen behoefte gevoel om daar veel woorden aan te besteden is ‘de erfenis’ die ik meekreeg toen ik in 1995 begon. Die heeft me zeer lang achtervolgd en dook telkens weer op, soms als een duveltje uit een

doosje. In de twee jaren voor 1995 was er sprake van een evangelische aanpak gericht op bekering. Dat heeft veel verzet ontmoet. In 2002 kwam deze vraag dus ook op tafel bij Joop de Goede. Vrij snel na het gesprek werd positief beslist op de aanvraag. Het was weliswaar eenmalig, maar naast de financiële waarde was er de onbetaalbare waarde van erkenning. En dat voelde goed! En ja, dat verleden, gevangenen weten daar ook alles van. Hier is het spreekwoord bitter waar: het vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Een paar maanden later ging Joop dus met de VUT. Ik heb veel kennis ingedronken bij Joop. Het was voor mij ongelooflijk belangrijk om juist van binnen uit te horen dat – ik citeer Joop – ‘een leefbare samenleving vooral door burgers zelf gemaakt moet worden’. Joop vond ook dat je gevangenen serieus moest nemen. ‘Ze zitten in een dwangsituatie en hebben weinig echte keuzes. Een beetje aardigheid ontmoeten van een vrijwilliger, daar lijkt me niets mis mee.’

Op zijn afscheid wilde ik Joop graag op bijzondere wijze mijn grote dankbaarheid tonen voor zijn ‘meereizen’ met mij. Ik gaf hem iets waarvan ik wist dat hij dat zeker bijzonder zou waarderen: een icoon. Het was gemaakt door een Russische gevangene. Ik had dat gekregen tijdens een reis in 1997 met PFI naar Rusland. In de Moskouse Butyrka gevangenis kreeg ik dat icoon van een gevangene die in een donkere cel zat met een aantal medegevangenen. Het bleek voor Joop een schot een de roos.

## Motto kwaliteit

Eén citaat van Joop heb ik omgevormd tot een kernmotto. ‘De pest van De Goede is dat het altijd beter kan.’ Hij glimlachte dan met lichte zelfspot hartelijk vanonder zijn krullende snor. Mijn variant werd: ‘Kwaliteit organiseert z’n eigen tegenspraak’. Ik pas hem nog steeds toe, met succes denk ik.

*‘Elke morgen denk ik als ik kijk in de spiegel:  
wie ben ik dat ik dit gezicht mag scheren.’*

*Joop de Goede*

## Competentieprofiel cadeau

Op het afscheid van Joop kreeg Gevangenezorg óók een mooi cadeau in de schoot geworpen. Joop introduceerde mij bij zijn collega Ron Kloeken. ‘Laten we wel wezen Ron, we weten natuurlijk lang niet alles wat er gebeurt in onze inrichtingen. We gaan pas aan de bel trekken als er een incident is.’ Dit was geen nieuws voor Ron. Hij was tijdelijk ‘uitgeleend’ aan het hoofdkantoor van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), zeg maar ‘de baas van het gevangeniswezen’. Hij trok daar het project ‘competentie management’. Hij had nog wel ‘wat ruimte’ om daar Gevangenezorg ‘ook in mee te nemen voor de ontwikkeling van een competentieprofiel justitieel vrijwilligerswerk’. Bij een competentieprofiel gaat het over de benodigde kennis en vaardigheden



en de stijl van werken. Ron vertelde dat er bij heel wat directeuren en bewakers best wel huiver was voor ‘al die vrijwilligers die zomaar binnen huppelen’, terwijl wij aan allerlei eisen moeten voldoen. We hadden dus een gedeeld belang en nog geen maand later kwam Willem van Essel op bezoek. Hij was ingehuurd door DJI om de profielen te beschrijven. Ik schrijf daar verder over in hoofdstuk 5.

## Cees Niessen

Langzaam maar zeker raak je steeds meer ingevoerd in het veld en groeit je netwerk. Maar als je eenmaal ergens binnen was in een bajes en er kwam een andere ‘Farao’ die ‘Jozef’ niet gekend had, dan moest je weer opnieuw beginnen. Dat kostte tijd, veel tijd vaak. Niet alle mensen zijn hetzelfde, dus ook bajesdirecteuren niet. Dat klinkt logisch, maar je moet er wel naar handelen. Dat vraagt een goede voorbereiding. Joop de Goede – om hem toch nog een keertje te noemen had mij al vroeg ingeprent om ‘alles wat je doet goed bij te houden’. Het maakt niet uit hoeveel je doet, als je het maar kunt laten zien en uitleggen’. Ik herinner me nog goed de kennismaking met Cees Niessen. Hij werd in 2008 de nieuwe baas van Zoetermeer. Cees was vrij direct in zijn communicatie. En als je hem zou tegenkomen op de afdeling met cellen, zou je gemakkelijk in de verleiding kunnen komen om te denken dat hij één van de bewoners was, gezien zijn haardracht toen. ‘Ik heb weinig met christenen die op een goedkope manier snel hun boodschap willen droppen’, zei hij op 2 september bij onze eerste kennismaking. Even dacht ik: ‘Oei, waar gaat dit heen?’ Maar we vonden elkaar rondom het begrip ‘maatschappelijke verantwoordelijkheid’. Dat heeft zowel de maatschappij ‘als de jongens die hier bij ons binnen zitten’, zei Cees. Cees zat ook vol met allerlei ideeën hoe het gevangeniswezen beter kon. Het gesprek werd gaandeweg geanimeerd en het hoogtepunt was wel dat hij Willem den Hertog bleek te kennen van vroeger toen hij nog in een groentewinkel werkte in Amsterdam. De wijze waarop Willem zijn ijs had aangeprezen was voor hem onvergetelijk. Uiteraard zegde ik toe Willem te arresteren voor een kennismaking. Een jaar later gebeurde hetzelfde met Henk Binnendijk. Cees wilde hem wel eens ‘in het echt’ spreken. Voor ons was het handig, want toen konden we direct een foto maken van Henk voor een donateursactie in de EO Visie. Ik mag wel zeggen dat Cees en ik een behoorlijk open relatie hebben opgebouwd. Het ging niet alleen over het werk, maar ook over de diepere dingen in het leven. Cees is één van de directeuren geweest die me altijd heeft voorgehouden: ‘Hans, er komt een tijd dat je ruimte krijgt voor De Compagnie, ik weet het zeker’. Uiteindelijk heeft hij gelijk gekregen.

Ook met andere directeuren en medewerkers binnen de gevangnissen en DJI zijn mooie contacten ontstaan. Ik kan me niet herinneren dat iemand me bot de deur wees. De één stond meer open voor een gesprek dan de ander, maar zo gaat dat nu eenmaal. Bij velen van hen merkte ik wel een zekere drive en overtuiging hoe een goede bajes eruit moet zien. Dat is vandaag de dag niet anders. En er komt nog wat



*Johan Groothedde (l) en Henk Binnendijk in de cel voor een donateursactie*

druk bij: gevangenen zitten nu al enige jaren in een dynamiek van sluiting. Elke bajes wil zich onderscheiden door excellente prestaties op wat voor gebied dan ook. En soms past vrijwilligerswerk heel goed in die ambitie.

### **Subsidie: Gevangenzorg**

Parallel aan mijn 'opsporingsactiviteiten' naar contacten op 'de werkvloer' zocht ik ook naar ingangen op het hoofdkantoor bij DJI. Zoals ik al schreef is DJI de baas van het gevangeniswezen. Zij zijn daarmee één van de belangrijkste stakeholders voor Gevangenzorg Nederland. Zij kunnen letterlijk de deuren voor ons openen en sluiten. Wij moeten elke twee jaar bij DJI aankloppen voor onze NJO-erkenning. Sinds 2010 is DJI – gelukkig! – ook belast met de verdeling van de subsidiegelden. Het belang is dus duidelijk en eigenlijk alleen maar toegenomen. Ik trek gelijk maar even de lijn door van de subsidiegelden. Op een gegeven moment werd de reclas-sering ontheven van de last om jaarlijks het budget justitieel vrijwilligerswerk te verdelen. Dat was een gevolg van een ingrijpende bezuinigingsmaatregel van maar liefst 25 procent in 2003. Het ging om een bedrag van dertig miljoen op een budget

van 131 miljoen. Als ik het goed heb is die bezuiniging nooit zo fors doorgevoerd. Maar, in het kielzog daarvan trok Justitie wel de regie over de verdeling van het vrijwilligersbudget naar zich toe. En dat bleek voor ons niet ongunstig. Nu was het niet zo dat Justitie mij spontaan benaderde of we nog van plan waren een aanvraag in te dienen. Het was werkelijk de blaren op de tong praten om 'er tussen te komen'. Voor 2003 en 2004 bleef de teller op nul euro subsidie staan. Pas in 2005 kregen we onze eerste subsidie van 16.000 euro. Met gevoel voor humor werd het een 'welkomstsubsidie' genoemd. Dat stond natuurlijk niet in de beschikking, maar dat waren wel de woorden van de beleidsambtenaar die mij dat niet zonder enig gevoel voor theater plechtig mocht meedelen. De aanvraag was ruim tien keer hoger. De toekenning was bijna drie procent van onze begroting. Ik weet niet meer hoe ik precies gereageerd heb. Ik denk zoiets als: 'Hartelijk dank voor dit mooie welkom. Dat geeft in ieder geval aan dat we gezien en vertrouwd worden. Tegelijkertijd, gezien de aard en omvang van onze werkzaamheden voor gevangenen, tbs-patiënten en hun familie, én de grote inspanning om jaarlijks ook vanuit inkomsten uit de samenleving een bijdrage te leveren aan de doelstellingen van Justitie, zou ik een welkom van iets meer omvang niet disproportioneel gevonden hebben. Maar in ieder geval hebben we één agendapunt voor het komende jaar'. Vanaf 2007 vertoonden de subsidieinkomsten een stijgende lijn. In 2008 was het bijna 100.000 euro en in 2011 was het opgelopen naar 200.000 euro. Langzaam maar zeker steeg het verder. Inmiddels bedraagt de subsidie voor 2018 775.000 euro, waarvan 275.000 euro uit co-financieringsgeld. Dat had ook te maken met verhoging van het budget. Dit moest echter komen uit de koker van de politiek. Dat is voor mij nog steeds een opvallend verschijnsel. In de afgelopen jaren heb ik Justitie niet kunnen betrappen op inspanningen om het budget te vergroten. De eerste keer dat het vergroot werd is wel de moeite waard om wat uitvoeriger te beschrijven. Daar zit een verhaal achter dat ik kortgezegd de glimlach van de Voorzienigheid ben gaan noemen.

### **Subsidie: voor de sector**

Gevangenezorg startte in 2008 op uitnodiging van het Oranje Fonds met het innovatieve Groeiprogramma samen met negentien andere organisaties. Dat was een nieuw driejarig programma waarbij het Oranje Fonds beloftevolle initiatieven verder wilde helpen in hun groei en hun duurzame financiering. Vermogensfondsen zien vele goede projecten ontstaan waar ze van harte aan bijdragen. Dat doen ze meestal voor een periode van maximaal drie jaar. Soms wel eens wat langer, maar structurele partnerschappen worden niet aangegaan. Op zich is dat wel begrijpelijk, want het creëert een afhankelijkheid voor de gesteunde organisatie en fondsen zijn niet uit op zo'n soort informeel eigenaarschap. Maar tegelijkertijd is ook het lastig te verteren voor fondsen als ze zien dat goede ideeën na verloop van tijd verdampen. Beginnen is één, volhouden

en verduurzamen is vers twee. En dat is nu juist één van de moeilijkste dingen, is mijn ervaring. Ideeën en enthousiasme genoeg. Maar hoe voorkom je een ‘projectencarousel’ zoals dat is gaan heten in goede doelenland. Vaak leeft, bewust of onbewust, de gedachte dat de overheid de financiering moet overnemen. In de vele gesprekken met Justitie hoorde ik hetzelfde andersom. Onze bijdrage is een basisbedrag. Je zult toch ook bij fondsen moeten aankloppen. Daar zit het nodige geld. Los van het waarheidsgehalte daarvan, als er één allergie bij fondsen, dan is het wel om financier te zijn voor de overheid. En de goede doelen organisaties zitten precies in de sandwich. Vandaar dat ik Ronald van der Giessen, de toenmalige directeur van het Oranje Fonds, voorstelde om met Justitie in gesprek te gaan. Hij begreep mijn punt volledig, maar gaf ook aan dat het om allerlei redenen niet paste in het beleid van het Oranje Fonds. Maar ‘als ik uitgenodigd wordt om te dansen, dan neem ik die van harte aan’. En zo pakte ik de handschoen van een nieuwe lobby uitdaging op.

Na ongeveer anderhalf jaar was het zover. Op ons kantoor aan de Ierlandlaan in Zoetermeer vond op 7 april 2011 een eerste gesprek plaats tussen DJI (Frits Lange-raar) en het Oranje Fonds (Bas Arends). Over en weer werd informatie uitgewisseld. Over het belang van vrijwilligerswerk hoefde niet lang gesproken te worden. Daarover was men het roerend eens. Zo kende ik Frits trouwens ook. Een christen in hart en nieren en lange tijd was hij gevangenisdirecteur. We kenden elkaar goed. Wat minder vloeiend liep het gesprek toen Bas informeerde of er ruimte lag voor Justitie om wat meer middelen vrij te maken voor de ‘informele zorg’ zoals hij dat zo mooi kon zeggen. Dat zou een krachtig signaal zijn naar de fondsen om ook mee te doen. Bas begreep heel goed dat Frits daar geen ‘ja’ op zou kunnen zeggen. Maar de boodschap was afgegeven. Het lobbyproces daarna ging door, zowel bij DJI als het Oranje Fonds. Uiteindelijk gaf het Oranje Fonds aan 500.000 euro te willen reserveren voor het werk van Gevangenzorg Nederland, Exodus, Bonjo en Humanitas. Binnen DJI worden deze organisaties de 4VO genoemd. VO staat dan voor vrijwilligersorganisaties. Daar moest dan wel een verhoging van het justitiebudget van 500.000 euro tegenover staan. Een euro voor een euro dus. Dat klinkt in ieder geval beter dan oog om oog en tand om tand. Op 8 november 2012 dienden Kees van der Staaij (SGP) en Gert Jan Segers (CU) een motie in voor verhoging van het vrijwilligersbudget met 1.500.000 euro.

## **Subsidie: de motie**

De motie onderbouwde het als volgt: ‘Vrijwilligerswerk is niet gratis. Dat vergt wel dat vrijwilligers goed gefaciliteerd, getraind en ondersteund worden. De voornemens van het kabinet voorzien in een groei in vier jaar van het huidige aantal van 3.000 vrijwilligers naar een aantal van 10.000, zonder het daarvoor beschikbare jaarbudget van anderhalf miljoen euro te verhogen. Extra budget vergroot de mogelijkheid voor actieve betrokkenheid van de samenleving bij gedetineerden, en kan gericht worden

ingezet als prikkel bij eigen fondswerving. Met dit amendement wordt daarom het huidige budget voor vrijwilligerswerk verhoogd van anderhalf miljoen euro naar drie miljoen euro per jaar. De dekking wordt voor 2013 gevonden in artikel 34, de niet juridisch verplichte uitgaven. Indiërs beogen een structurele verhoging van het budget naar drie miljoen euro per jaar. Dit is ongeveer 0,1 procent van het totale budget van de Dienst Justitiële Inrichtingen. Structurele dekking van deze verhoging kan voor volgende begrotingsjaren gezocht worden in te bereiken besparingen op dure detentievormen.'

## **Subsidie: onnavolgbare politiek**

In de aanloop naar de stemming daarover had ik contact met zowel Ard van der Steur (VVD) als Ahmed Marcouch (PvdA). Beiden zagen het wel positief in, hoewel ze geen toezegging deden om 'ja' te stemmen. 'Waar vind je dat nog, dat als de overheid iets doet, de samenleving dat wil verdubbelen?', was hun reactie. De teleurstelling was des te groter toen Kees van der Staij mij eind december belde dat de motie het niet had gehaald. Ook PvdA en VVD hadden 'tegen' gestemd. Hij belde toen ik met mijn goede vriend Ton Konijn onderweg was naar de Haagse Uithof om de wekelijkse schaatskilometers te maken. Zulke momenten blijven je bij. Niet als een trauma, maar wel als één van de piketpaaltjes in de levensloop van een organisatie. Nooit juichen, voordat de buit binnen is. Geld dat je niet hebt, kun je ook niet uitgeven. Na de jaarwisseling zocht ik weer contact met Ronald van der Giessen. Ik denk dat ik mezelf maar eens uitnodig voor een kopje thee bij de staatssecretaris', was zijn nuchtere reactie. Dat resulteerde uiteindelijk in een brief van 21 mei 2013 van het Oranje Fonds aan de staatssecretaris dat het Oranje Fonds alsnog – gedurende vier jaar! – 500.000 euro wilde de reserveren voor de 4VO, op voorwaarde dat één miljoen euro van het vrijwilligersbudget van 1,6 miljoen, bestemd zou zijn voor de 4VO.

## **DJI, Oranje Fonds en 4VO**

In september van dat jaar volgde een eerste overleg tussen DJI, het Oranje Fonds en de 4VO. Vanuit DJI was nu niet alleen Frits Langeraar aanwezig, maar ook zijn baas, Jacco Groeneveld, één van de regiodirecteuren van DJI. Jacco was ook belast met het vrijwilligerswerk. Als 4VO waren we daar heel content mee. Want Jacco - oud-directeur van de reclassering van het Leger des Heils - had oprechte affiniteit met de inhoud van het werk. Op die vergadering werd het fundament gelegd voor een 4VO-convenant van 4 maart 2013. Dat was tot stand gekomen in samenspraak met DJI en het Oranje Fonds. 'Dit arrangement is uniek in de sector van vrijwilligerswerk', aldus een opgetogen Bas Arends. 'Jullie zijn voortrekker van wat de toekomst zou kunnen zijn van een arrangement tussen overheid, fondsen en de informele zorg'.

## Constructieve oppositie

Maar het meest verrassende moest nog komen. De regeringscoalitie zocht steun van een constructieve oppositie. Uiteindelijk werden dat D'66, CU en de SGP in het bekend geworden herfstakkoord. Een ongeschreven wet is dat er dan ook wel wisselgeld gevraagd kan worden. Op 1 november kwam Kees van der Staaij bij mij op kantoor om daarover te praten. Kees is lid van onze Maatschappelijke Raad en we weten elkaar altijd goed te vinden. Uiteindelijk heeft Kees twee moties ingediend voor in totaal vier miljoen euro. Ze werden aangenomen in de Tweede Kamer. Eén van de moties had betrekking op vrijwilligerswerk. Het budget zou structureel verhoogd moeten worden met anderhalf miljoen euro. Nieuw daarin was dat 750.000 euro bestemd was voor co-financiering. Dit moest een prikkel geven voor eigen fondsenwerving om zo te voorkomen dat organisaties aan het subsidie-infuus zouden komen te hangen.

## Subsidie: politieke historie

Dit punt van financiële duurzaamheid en een actief beleid van Justitie om de (circa vijftig) vrijwilligersorganisaties te stimuleren er een gezond financieel huishoudboekje op na te houden was al in 2011 aangekaart door Van der Staaij. Begin 2012 kwam de regering daarop terug. De regering steunt 'de gedachte achter de motie van de heer Van der Staaij en ziet graag dat vrijwilligersorganisaties zich voor de financiering niet alleen richten op de overheid, maar ook op andere maatschappelijke partijen (...). Er zijn grenzen aan de subsidiemogelijkheden vanuit de overheid. In bepaalde sectoren geldt al de prikkel dat organisaties, pas wanneer ze een zeker percentage eigen inkomsten weten te genereren, voor subsidie in aanmerking kunnen komen. Wij zullen ons inspannen om deze prikkel ook in voorkomende nieuwe subsidie-regelingen een plaats te geven.' Bij het schrijven van dit boek werd bekend dat er in het aanvraagproces voor de subsidie van 2019 schaduw gedraaid zal gaan worden met een nieuwe regeling. Het is best een taai proces geworden waarbij ook de 4VO en andere partijen betrokken zijn geweest. Gevangenzorg is intussen tevreden met de progressie in de subsidierelatie. Met oude vooroordelen is definitief afgerekend en we worden gewaardeerd voor onze inzet, professionaliteit, resultaten en innovatiekracht. Overigens, door deelname van de CU aan de huidige regering is er nog eens één miljoen bijgekomen. Is het toeval dat dit kleine dossier juist bij de christelijke partijen op zoveel aandacht mag rekenen en dat dankzij hen dit budget meer dan verdubbeld is? Mens, waar zit je?

## Staatssecretaris Teeven

Tot slot wil ik graag nog een anekdote delen. Op de nieuwjaarsreceptie 2014 van DJI botsten Fred Teeven en ik toevallig – de lezer weet inmiddels hoe ik dat bedoel –





*Staatsecretaris Teeven (l) feliciteert Arie Bax (r) als 500 ste vrijwilliger van Gevangenzorg Nederland*

met de rug tegen elkaar. 'Fred, uiteraard de beste wensen voor het nieuwe jaar. Mag ik je tegelijk hartelijk danken voor de anderhalf miljoen euro extra voor vrijwilligerswerk in jouw gevangenissen?' 'Natuurlijk mag dat, maar ik had het liever niet gedaan', zei hij eerlijk. 'Maar ja, die Van der Staaij hè. Dat hoeft ik je vast niet uit leggen.' 'Misschien mag ik je weer eens uitnodigen,' zei ik, 'om een werkbezoek te brengen aan één van onze mooie projecten. Ik denk aan het SOS-project?'. 'Prima, nodig me maar uit. Tot ziens Hans.' Na twee keer afzeggen was het uiteindelijk de derde keer raak en bezocht hij eind van dat jaar een SOS Cursus in de Rotterdams gevangenis De Schie. Hij was daar opvallend positief over. 'Al zouden mensen maar iets beseffen en daardoor minder ernstige delicten begaan, dan zou dat al winst zijn.' Dit was een opvallende nuancering van een politicus die toch behoorlijk vierkant zijn mening over 'criminelen' kon ventileren. Slachtoffers hadden zijn prioriteit. Dat had hij ook geventileerd in onze nieuwsbrief van april 2011, direct na een werkbezoek aan ons kantoor. Het is ook zijn verdienste dat hij binnen het gevangeniswezen daarvoor – terecht! – een lans gebroken heeft. Ik mag wel eerlijk bekennen dat ik het erg triest vond dat hij moest aftreden. Teeven was benaderbaar en recht door zee. Je wist wat je aan hem had. En toen ik las dat hij buschauffeur werd, ja, toen was ik een beetje jaloers. Wie weet komt óók mijn jongensdroom nog eens uit...



## Rouvoet

Ik wil dit hoofdstuk graag afsluiten met goede gedachten aan een politicus die bijna vanaf het eerste uur zijn steun gaf. Ik heb het over André Rouvoet. Al in 1996 gaf hij zijn naam voor het comité van aanbeveling. Later liet hij zich 'opsluiten' in onze Raad van Toezicht en Advies. Toen hij in 2007 vicepremier werd, werd hij onmiddellijk met de nodige trots vrijgelaten. Kees van der Staaij nam zijn plaats in. André was een goede ambassadeur van vrijwilligerswerk in zijn algemeenheid en Gevangenzorg Nederland in het bijzonder. Hij was het die al in 2002 in de Tweede Kamer aandacht vroeg voor De Compagnie. Het zou nog dertien jaar duren voordat het zover was en dat was maar goed ook. Mens, waar zit je? Ook dat zie ik als iets dat ons kwam toevallen. Het gaf tijd om als organisatie verder te ontwikkelen. Maar als (sociaal) ondernemer ben je altijd al een paar jaar verder. En dat is ook goed, dat voedt de gedrevenheid en ambitie.

## Het justitiepastoraat

Je hoort wel eens zeggen dat het een christelijk werk is om heidenen te bekeren en dat het een heidens karwei is om met christenen om te gaan. Ik ben daarin inmiddels wel ervaringsdeskundige, denk ik. De opkomst en positionering van samenlevingsinitiatieven had bij het gevangenispastoraat wat meer voeten in de aarde dan bij 'de rest', om het zo maar te zeggen. Ik zou me schuldig maken aan ongegeneerde veralgemenisering als ik iedereen en alles buiten het gevangenispastoraat het vonnis 'heidens' mee zou geven. Ik schreef al eerder dat sinds eind jaren negentig er binnen Justitie weer ruimte kwam voor vrijwilligerswerk. Het kreeg een (NJO-)status met faciliteiten om buiten de bezoeken zelfstandig gevangenen te kunnen bezoeken. Dat was nieuw en gaf uiteraard beweging. In de twee jaar na de oprichting, waar ik dus niet bij betrokken was, is door mijn voorgangers helaas niet altijd even handig opgetreden. Ik zeg dat meer constaterend dan verwijtend. De motieven waren oprecht. Maar de uitvoering was niet passend bij ons gevangenisstelsel. Zeker na mijn eerste PFI-conferentie in 1995 kon ik me het enthousiasme van mijn voorgangers heel goed voorstellen. Ook ik kwam vol terug van wat ik had gezien en gehoord wat collega's deden en meemaakten in het buitenland. Maar Nigeria heeft geen gevangenispastoraat zoals we dat in Nederland kennen. En in Chili is er geen reclassering zoals in Nederland. En ook alle andere diensten zoals medische verzorging en de sociale en persoonlijke zorg zijn bij ons toch even wat anders geregeld dan in de Filipijnen en Columbia. Eerder beschreef ik al de keuze voor een praktische diaconale invulling van ons werk via gevangenisbezoek en dat de vraag van gevangenen en gevangenen naar ons werk toenam. Ook de vragen vanuit het gevangenispastoraat namen toe. Maar die waren vooral kritisch. Predikanten zijn doorgaans goede redenaars. De competentie 'luisteren' bleek zo nu en dan toch wat minder ontwikkeld bij deze en gene. Het was een taai proces.



*Thea Bogers (directeur Dienst Geestelijke Verzorging) en Hans Barendrecht*

Eenzijds was er een hartelijke verbondenheid rondom ‘de zorg om identiteit’ zoals Jan Eerbeek – de toenmalige hoofdgevangenispredikant – dat altijd met veel elan naar voren bracht. We hebben vele intensieve gesprekken met elkaar gevoerd, waarbij later ook het bestuur aanschoof. Uiteindelijk was het Peter van der Sande die als directeur DJI de aanzet gaf tot een samenwerkingsdocument. Dat werd op 16 december 2009 getekend door Peter, Thea Bogers en mijzelf. Het regelt de afstemming van elkaars werkzaamheden. Twee anekdotes wil ik hierbij nog delen. Toen ik zondagavond op 13 september 2009 uit de kerk kwam, stond Peter op mijn voicemail. Dat was even schrikken. Hij was gebeld door minister Hirsch Ballin naar aanleiding van een ontmoeting met Rein Willems op een CDA-bijeenkomst. Rein was oud-topman van Shell en één van de adviseurs van Gevangenzorg Nederland. Ik had hem al een paar keer om advies gevraagd met betrekking tot onze positie en verhouding tot het gevangenispastoraat. Het was voor hem volstrekt helder dat Gevangenzorg een zelfstandige positie toekwam. Het had totaal niets van doen met scheiding kerk en staat of wat dan maar ook. Het verschil van inzicht zou eerder te maken kunnen hebben met de dynamiek van een ondernemende stichting en een instituut dat wil houden wat het heeft. Ik verontschuldigde me dat het niet mijn bedoeling was om via een politieke omweg druk uit te oefenen. Peter gaf aan zich niet ongemakkelijk te voelen en dat hij met Thea in gesprek zou gaan. Drie maanden later lag er een samenwerkingsconvenant. Later, in 2012, – en dat is de tweede anekdote – was Thea

Bogers met haar diensthoofden te gast om op ons kantoor te vergaderen. Bij die gelegenheid hielden Kees van der Linden, Aad van der Maas en ik een presentatie over de opzet en uitvoering van ons werk. Haar collega's aankijkend vroeg ze zich na afloop hardop af dat het 'niet ondenkbaar zou zijn dat er bij Gevangenzorg misschien wel dieper nagedacht is over hun werk dan wij doorgaans doen'. Ik vond het een mooi compliment voor mijn collega's en mij. De lijn van goed overleg heeft zich daarna doorgezet met de huidige hoofdpredikant Jan Gerd Heetderks.

## HOOFDSTUK 4

# De projecten

In het begin was er geen project. Het was gewoon Gevangenzorg Nederland. Een handjevol vrijwilligers bezocht gevangenen. Dat was mogelijk dankzij persoonlijke contacten met gevangenen. Zelf bezocht ik ook een gevangene. Het was een Filipijnse zeeman en hij zat in Zoetermeer. Hij was gepakt voor een drugsdelict. Het was een modelgevangene. Hij werd al snel reiniger. Dat is een gewilde baan, want dan zit je niet op cel en kom je op plekken in de gevangenis waar gevangenen doorgaans niet komen. Je krijgt dus veel vertrouwen en je verdient 'leuk'. Stelt u zich daar niet al te veel bij voor, want het uurloon van een gevangene die 'leuk verdient' haalt niet eens één euro. En de boodschappen zijn minstens zo duur als 'buiten' en je tv, koffiezetapparaat en koelkast moet je huren. De gevangene kijkt dus niet de hele dag tv op uw en mijn kosten. Dit is één van de grote misverstanden die onder Nederlandse burgers leeft.

Via het netwerk van PFI had ik ook regelmatig via de fax contact met de collega's in de Filipijnen. Want zij hadden weer contact met de familie dáár. Het laatste dat ik voor hem en zijn familie heb kunnen doen was het vluchtnummer doorfaxen naar de Filipijnen, zodat ze wisten wanneer hij zou aankomen. In die periode werd ons kantoor ook benaderd door een familie van wie (vier) mannen in Schotland vastzaten. Of wij wat konden betekenen voor hen. Nou, dat konden we wel. PFI zat ook in Schotland en werkte met de nodige vrijwilligers. Daar was vast wel onderdak te regelen. Zo gezegd, zo gedaan. We huurden een busje en twee vrijwilligers en vier familieleden togen af naar de gevangenis van Hare Majesteit in Schotland, in Shotts, tussen Glasgow en Edinburgh. Het is bij deze ene reis gebeven. Er kwam nogal het nodige bij kijken om zo'n reis te regelen. We kregen het nauwelijks kostendekkend georganiseerd en moest onze eerste prioriteit niet gewoon in Nederland liggen?

### Familie van gevangenen

Eén van de vrijwilligers van het eerste uur was Martine Fortuin. Zij heeft ongelooflijk veel gedaan voor gevangenen en hun familie, inclusief het geven van presentaties en voorlichting. Ze is een blijmoedig mens met een groot geloof. Ik heb haar nooit kunnen betrappen op een terneergeslagen geest, ook niet als het werk tegenzat. Ze was altijd verwachtingsvol. Op een gegeven moment zei ze: 'Hans, moeten we niet iets organiseren voor familie van gevangenen. We krijgen daar steeds meer mee te

maken en daar is eigenlijk helemaal niets voor geregeld!?' Ik had daar ook al eens over nagedacht, maar door de drukte kwam het er niet van om daarmee aan de slag te gaan. Dit was de zet die nodig was. Het toeval wilde dat Martine op bezoek ging bij de vrouw van de man die ik bezocht. Je krijgt dan een totaalbeeld van de zorgen en van wat er nodig is. En zo ontstond 'de Luchtplaats'. De gedachte was dat de familie ook een (eigen) verhaal heeft en dat kwijt moet. Bij ons konden ze hun hart luchten. Je zou het zo kunnen zeggen dat het leven van een gevangene stilgezet wordt. Maar dat van de familie loopt vast. De familie, vaak de vrouw, zit thuis met verdriet, vragen, schaamte, verwijten uit de buurt, school en kerk. Ook de kinderen hebben er last van. Ze missen hun vader en worden gepest. En ja, de rekeningen moeten wel gewoon betaald worden, ook als de inkomsten wegvallen. En zo ontstond wat nu familie zorg is gaan heten. Er werd een stagiaire aangetrokken en ons briefpapier werd aangepast met als slogan: voor gevangenen en hun familie. Ook gingen we dat actief promoten via gevangenen en medewerkers in de gevangenis. Dat bleef niet zonder gevolgen. Het aantal verzoeken om hulp steeg.

## Tbs-zorg

Later gebeurde hetzelfde met onze aandacht voor tbs-patiënten. Als de rechter vindt dat je niet of niet helemaal verantwoordelijk bent voor je misdaad, krijg je geen (volle) straf, maar een behandeling. Naarmate we langer bestonden als organisatie, kregen we steeds meer te maken met gevangenen die na hun straf werden overgeplaatst naar een tbs-kliniek voor een behandeling. Zij vroegen dan of het mogelijk was of de vrijwilliger 'mee mocht verhuizen'. Daar konden wij natuurlijk geen nee op zeggen. Het is een goed teken als je je welkom mag weten door een medemens die vast zit. Vanaf 2008 ging Christiaan Verschoor zich hiermee bezighouden. Christiaan was twee jaar eerder binnen gekomen als stagiaire en studeerde – op ons verzoek – een jaar later af als maatschappelijk werker op het terrein van zorg door vrijwilligers aan tbs-patiënten. Hij mocht dus zijn eigen onderzoek gaan vertalen naar de praktijk via het projectplan 'de Omgang'. Met de ontwikkeling van onze tbs zorg is hij tot aan zijn vertrek begin 2018 deskundig en betrokken bezig geweest. Jaarlijks bezoeken we zo'n honderd tbs-patiënten. Er wordt gewerkt met een groep van speciaal hiervoor getrainde vrijwilligers. Ik heb grote bewondering voor deze groep collega's. Want tbs-trajecten zijn pittig. De gemiddelde duur van een behandeling ligt rond de acht, negen jaar. Tbs-patiënten verkeren altijd in grote onzekerheid over wanneer ze vrij komen. Dat moet elke twee jaar door de rechter bekeken worden. De bezoeken zijn dus niet zo zeer gericht op de nabije toekomst. Het komt nogal eens voor dat het ook ontbreekt aan enig inzicht in het verkeerde van hun gedrag en misdaad. Van kleine kinderen blijf je af. Punt. Nu zijn het gelukkig niet allemaal zedendelinquenten. Maar het vraagt van mijn vrijwillige collega's volharding, geduld en relativeringsvermogen. Ik neem met een diepe buiging mijn petje voor ze af. Wat ik ook mooi vond, is dat we



*Bepie Geurtsen: Familiezorg? Het mooiste programma van Gevangenzorg!*

met een drietal tbs-klinieken goede afspraken konden maken. Het ging om Balkbrug, de Van Mesdagkliniek in Groningen en later ook de Oostvaarderskliniek in Almere. Recent is daar de Van der Hoeven Kliniek aan toegevoegd.

Het geeft voldoening en dankbaarheid dat ons vrijwilligerswerk wordt gezien als een versterkend element bij het behandelplan. De overeenkomst tussen een gevangenis en een tbs-kliniek is dat men 'opgesloten' zit. De vrijheid om te gaan en staan waar je wilt, is beperkt. Het grote verschil tussen een bajes en een kliniek is dat we in een gevangenis zonder tussenkomst van medewerkers een gevangene kunnen bezoeken. Dat is voor een tbs-patiënt anders. Dat moet via een medewerker van de kliniek die ook betrokken is bij het behandelplan. Dat betekent dat er een goede afstemming moet zijn tussen de kliniek en Gevangenzorg. Met alle vrijwilligers wordt persoonlijk kennisgemaakt. Ook wordt er jaarlijks geïnvesteerd in bijeenkomsten. Kortom, het is behoorlijk arbeidsintensief. In de praktijk blijkt dit project het meest lastig te financieren. In de beginfase was het 'goed verkoopbaar' om het zo te zeggen. Vermogensfondsen zijn doorgaans wel in voor nieuwe ontwikkelingen. Intussen is het een lopend programma dat vooral mogelijk is dankzij donaties uit de achterban.

*Wat water is voor de vis  
en de lucht voor de vogel  
voorwaarde voor bestaan  
dat nog veel sterker  
Is vrede voor de mensen*

*Wat de adem is voor het bloed  
en het bloed voor het leven:  
tussen zijn en niet zijn het verschil  
is liefde voor het menszijn  
Het kan er niet buiten*

*Inge Lievaart  
uit 'Verzamelde gedichten'*

## SOS

Een ander programma dat zich in die periode ontwikkelde was het huidige SOS-programma. Dat staat voor Spreken Over Schuld, Slachtoffers en Samenleving. Centraal staat het nemen van verantwoordelijkheid, naar het verleden en de toekomst én het heden. Wat ga je nú met je tijd in de bajes doen? Uitzitten of afrekenen met je verleden en werken aan een nieuwe toekomst?

Het is dankzij ons lidmaatschap van PFI dat we hiermee aan de slag gingen. Het had een tamelijk lange voorbereidingstijd. Het kwartje van de SOS-opzet viel pas in een thee-overleg dat ik had met Lisa Rea. Dat was op een PFI-conferentie van 1999 in Sofia, Bulgarije. Lisa, inmiddels President van Restorative Justice International, had het tijdens haar algemene presentatie over slachtoffers van delicten die meededen in een cursus voor gevangenen. Het zal wel aan mijn strafrechtelijke achtergrond gelegen hebben, maar ik kon er geen touw aan vastknopen. Wat hebben slachtoffers te zoeken in een cursus voor gevangenen? Dat was toch strikt gescheiden? Dat was nu juist de opzet van ons strafrecht! Waarom zouden slachtoffers mee willen doen? Gevangenen en slachtoffers zijn nu ook geen natuurlijke bondgenoten te noemen om criminaliteit een halt toe te roepen. Integendeel! Ik liep dan misschien nog niet zolang mee in het gevangeniswereldje, maar het kostte me weinig voorstellingsvermogen mogelijke quotes van gevangenisdirecteuren te formuleren als ik aan zou komen met een SOS-proef. 'Daar zijn we niet voor. Wij zijn een instelling voor daders. Slachtoffers zijn hier niet welkom. Dat brengt alleen maar spanning binnen.' 'Rust binnen de gevangenis' is zo ongeveer artikel 1 van de Grondwet van een bajesdirecteur. Heel begrijpelijk. Ga er maar aan



staan, een hotel runnen met allemaal gasten die helemaal niet zitten te wachten op een vol pension van staatswege. In de loop der jaren heb ik steeds meer waardering gekregen voor mensen die in de gevangenis werken, niet in de laatste plaats voor de bewakers, de hospitality medewerkers van dwang en drang. Als ik hen goed beluister is in de loop der jaren het respect van de gasten afgenomen. Dan vraagt het meer dan een dikke huid en brede schouders om je werk goed en gemotiveerd te kunnen doen.

## Oefenen in Lelystad

Het SOS-programma is ontstaan als Proces Verbaal Lelystad. Het tienjarig jubileum in 2003 was aangegrepen om met zeventig stakeholders te discussiëren over de mogelijkheden in Nederland voor de aanpak van een project als De Compagnie. Ik schrijf daarover verderop. De toenmalige directeur Gevangeniswezen Peter van der Sande vertelde me dat hij er met plezier had meegedaan aan de discussie en geproefd had dat er ook het nodige draagvlak was voor een experiment. ‘Echter’, zei hij ‘de tijd is er – nog - niet rijp voor. Maar, ik zie wel andere mogelijkheden voor je. Praat maar eens met Ton Daans.’ En zo kwam ik via Ton – die altijd vol ideeën zat en ook ons werk wel zag zitten – bij Jan Piek aan tafel. Jan kreeg als laatste klus in zijn bajescarrière het realiseren van een nieuw detentieconcept in Lelystad (DCL). Binnen de muren van het complex zouden meerdere paviljoens gebouwd worden waar 150 gevangenen per paviljoen konden verblijven. Het ging om kort gestraften, vaak mensen die nog hun straf moesten uitzitten of bijvoorbeeld hun boete niet hadden betaald. Een verblijf van drie à vier weken was wel het maximum. Er was dus sprake van een grote omloopsnelheid. Een kernwoord voor Jan was ‘aanraken’. ‘Als ze toch hier binnen zitten, dan moeten ze even aangeraakt worden met – zoals hij dat zei – normen en waarden. Jullie zijn daar toch van?’, zei hij dan glimlachend. Jan begreep wel dat ik het niet zag zitten dat onze vrijwilligers daar als zedenmeester zouden gaan doceren. Uiteindelijk spraken we af dat we wekelijks een SOS-thema centraal zouden stellen. In het begin was er ook nog sprake van dat we gevangenen computervaardigheden zouden bijbrengen. Maar dat is niet uit verf gekomen. Laat ik het zo zeggen, de mogelijkheden van de PC’s aldaar lieten te wensen over. Eind 2005 ging DCL open en wij zijn daar snel van start gegaan. Het concept – met zes gevangenen per cel en veel elektronica om zelf vanuit de cel alles te regelen, onder andere ook het bezoek – bestaat nog steeds en wij komen daar nog wekelijks voor een SOS-bijeenkomst. Inmiddels zijn onze vrijwilligers daar met vele duizenden gevangenen in gesprek geweest. Het concept Detentie Centrum Lelystad heeft het overigens ‘niet gehaald’. Het was ooit de bedoeling dat er zeven paviljoens zouden verrijzen.

## SOS jeugd

In 2007 begonnen we met een SOS cursus voor jeugdigen in Teylingereind. Dat ging via via, en collega Esther Klaassen speelde daarin een cruciale rol. Een aantal jaren hebben we dat met veel plezier mogen doen. In 2010 kwam het Verwey Joncker In-

stituut met een mooi rapport over de effecten en de toekomst. Die toekomst is er helaas nooit gekomen. Het aantal deelnemers liep terug en de jeugdinstellingen zaten ook in een traject van herstelgericht werken waarin ze alles zelfstandig wilden doen. Dat daarin onderdelen van SOS zijn opgenomen moeten we maar als een compliment waarderen. Een mooi effect van de SOS Cursus kregen we onverwachts op een presenteerblaadje thuis bezorgd. Op een middag in 2016 bracht een jonge koe-rrier een pakketje op ons kantoor. 'Ik ken jullie', zei hij. 'Ik zat in Teylingereind en jullie SOS Cursus heeft me op andere gedachten gebracht. Ik heb mijn leven nu op de rit met een mooie baan.' Dat zijn van die prachtige bemoedigingen die je van tijd tot tijd nodig hebt om met elkaar vol te houden. Ons werk is vooral zaaien, of er ook iets moois gaat groeien, dat zien we lang niet altijd.

## **SOS volwassen(en)**

Intussen waren we in het voorjaar van 2008 gestart met een SOS Cursus in de gevangenis van Zoetermeer. Cor Lewis, één van de vrijwilligers van het begin, vervulde daarin onder de supervisie van Esther Klaassen een belangrijke ondersteunende rol. Met de komst in 2010 van Fred Teeven als staatssecretaris werd binnen het gevangeniswezen het slachtoffergericht werken geïntroduceerd. Slachtofferempathie is één van de onderdelen van de SOS Cursus. En zo ontstond dus een gunstig klimaat voor een verdere uitrol van de SOS Cursus om meer gevangenen te bereiken. En het aantal gevangenen breidde zich langzaam maar zeker uit. We moesten werken met de handen op de handrem. Dankzij diverse vermogensfondsen konden we starten met SOS. DJI kwam later, maar de co-financiering bleef zeer beperkt. Er was ook nog eens heel veel geduld en lobby voor nodig om uiteindelijk die middelen te krijgen. We hebben op het punt gestaan om te stoppen met SOS. Het is eigenlijk min of meer te danken aan 'de vermaning' van Nathalie Tonnon dat we in 2013 nog één keer alle moed verzameld hebben voor een laatste poging. Nathalie was toen directeur van de gevangenis van Krimpen aan den IJssel. Ze zag wat SOS losmaakte bij gevangenen, ook bij jongens van wie zij dacht dat ze onbereikbaar zouden zijn. 'Hans' zei ze, toen ik een brandmail had rondgestuurd naar diverse gevangenen, 'ik begrijp je helemaal. Wij mogen er geen geld aan uitgeven en dat DJI dat ook niet doet, je weet hoe ik erover denkt. Maar één ding: het zou vreselijk zonde zijn als je zou stoppen met SOS!'

## **SOS en slachtoffergericht werken**

Op kantoor steek je dan nog eens de koppen bij elkaar en pak je de laatste strohalm. Dat was een lobby naar Michel Groothuizen, de directeur van de Directie Sanctie en Preventie, zeg maar de beleidsdirectie van het ministerie voor onder meer het gevangeniswezen. Michel kende Gevangenezorg van een presentatie in 2008 voor ons bestuur en raad van toezicht en advies over de positie van de reclassering in Nederland. Een actuele vraag van de raad was of Gevangenezorg een reclasseringsinstel-



*Vrijwilligers denken mee in vormgeving SOS*

ling zou moeten worden. Wij zijn daarna vrolijk bij onze leest gebleven. Mijn SOS vraag naar Michel was dus ‘of er ook mogelijkheden lagen voor SOS voor een bijdrage uit het budget slachtoffergericht werken.’ Michel zei geen nee en geen ja. Maar hij gaf Jan Bouman opdracht om een overzicht te maken van alle initiatieven die zich bezig hielden met slachtoffergericht werken. En zo kwam er wat hoop en dat bleek niet tevergeefs. Vanaf eind 2014 kregen we uiteindelijk een bescheiden maar belangrijke bijdrage uit het budget slachtoffergericht werken. Dat vergemakkelijkte ook wel de fondswerving. Parallel daaraan werd ook met behulp van de Europese Commissie een internationaal ‘SOS-project’ gestart met zeven PFI-landen. Het kreeg de naam Building Bridges 2014-2016. Het was gericht ‘op herstel gerichte dialogen tussen slachtoffers en daders’. Gevangenezorg Nederland werd de projectleider. Al snel bleek dat we ons vergaloppeerd hadden in de tijd die het ons zou gaan kosten. Dit kwam een vermogensfonds, dat ondernemerschap van binnenuit kent, ter ore en zij besloten ons spontaan te helpen. Door deze belangrijke steun kon collega Joost de Jager vrijgespeeld worden voor dit project. Ook kon hij zich daardoor gaan bezig houden met de vraag wat nodig was voor Gevangenezorg om aan te sluiten bij de digitale ontwikkelingen in het gevangeniswezen. Eerder was ik hiervoor tijdens een bijeenkomst van vestigingsdirecteuren benaderd door Hans Huizer, oud-directeur van Vught, en landelijk projectleider van het project Zelfbediening Justitiabelen.

## SOS op maat

Er zijn inmiddels diverse varianten van SOS. Een volledige cursus bestaat uit acht bijeenkomsten. Halverwege de cursus vertelt een slachtoffer wat de impact op zijn of haar leven is geweest van een delict. Dat maakt doorgaans grote indruk op de deelnemers (gevangenen), zodanig dat ze dat in hun 'daad van herstel' ook terug laten komen in de laatste afsluitende sessie. Vaak is dat slachtoffer dan ook aanwezig. Op verzoek van diverse gevangenen en DJI hebben we de cursus ingedikt tot een bruikbare versie voor gevangenen in een huis van bewaring en gevangenen met een kort strafrestant. Even terzijde, een huis van bewaring is voor verdachten. Ze zitten dus nog in voorarrest en zijn nog niet veroordeeld door de rechter. Het kan ook zomaar zijn dat hun zaak nog loopt in hoger beroep. Vaak worden ze dan wel doorgeplaatst naar de gevangenis. Als je straf definitief is, zit je sowieso in een gevangenis. De overkoepelende term voor gevangenis en huis van bewaring is Penitentiaire Inrichting. De naam zegt het al, het gaat om penitentie, om boete doen. Gemakshalve gebruik ik vooral het woord gevangenis. Iedereen kent dat. Gaandeweg zijn we ook gaan oefenen met SOS één op één. We merkten dat er ook gevangenen zijn die zich lastig kunnen of durven uiten in een groep. Langzaam maar zeker begint ook dit een serieuze tak van sport te worden. Tenslotte is er een soort nazorg: SOS follow up. Daarnaast is er uiteraard de algehele nazorg in de zin van het aanbieden van een bezoekenwilliger en arbeidsbemiddeling en familiezorg.

## SOS onderzoek

In 2016 verscheen er een wetenschappelijk rapport over de effecten van SOS. Ook Puinruimen, een herstelprogramma van DJI zelf, werd daarin meegenomen. SOS kwam positief uit de bus. De resultaten van Puinruimen waren overigens ook positief. Dat ontliiep elkaar niet zoveel. Er werd echter niet ingezoomd op kosten, de inzet van mensen van buiten of de mogelijkheden voor een vervolg, bijvoorbeeld van bezoek en nazorg. Belangrijkste vraag die ik had aan Justitie was: hoe gaan jullie dit onderzoek vertalen? Er zijn drie mogelijkheden. DJI gaat honderd procent alle cursussen zelf organiseren. DJI koopt alles bij Gevangenzorg of een combinatie daarvan. Pas bij het schrijven van dit boek is er een reactie gekomen dat DJI graag ziet dat Gevangenzorg de komende jaren doorgaat met SOS. De beschikbare middelen zullen beperkt blijven rond het huidige niveau van 67.000 euro. Feit is dat er vanuit de gevangenen veel vraag is naar SOS. Jaarlijks neemt die toe. Een ander gegeven is dat dit bedrag bij lange na niet de kosten dekt van het programma. We zullen dus weer goed moeten gaan rekenen en lobbyen en aftasten waar er mogelijkheden liggen, bijvoorbeeld binnen gevangenen en bij vermogensfondsen.

## SOS tot slot

Tot slot wil ik graag nog twee dingen schrijven over SOS. In de eerste plaats dat ook



*Esther Klaassen*

hier vrijwilligers super belangrijk zijn. Er zijn nu ongeveer tachtig getrainde vrijwilligers. Sommigen van hen zijn ook getraind als cursusleider. Dat betekent dat er ook cursussen gedraaid worden door alleen maar vrijwilligers. Het is echter onmogelijk om het SOS-programma te draaien zonder betaalde medewerkers. Voordat een cursus kan beginnen, moet er achter de schermen het nodige gedaan worden aan voorbereiding. Er moet een datum worden geprikt, deelnemers geworven en vrijwilligers moeten worden ingeroosterd enzovoorts. Aan het eind is er altijd de evaluatie met de gevangenis. Ook voor deze collega's heb ik grote waardering. Ze geven gedurende acht weken achter elkaar hun vrije tijd. Sommigen nemen zelfs verlof. Gevangenis zijn (nog) niet zo flexibel dat je daar in de avonden of weekenden de cursus kan aanbieden. Het tweede dat ik hier absoluut niet onvermeld wil laten is dat het de verdienste is van collega Esther Klaassen dat SOS in Nederland op de kaart is gezet. Zij is in 2005 met een paar SOS-bouwstenen aan de slag gegaan en heeft het programma met veel inzet en creativiteit invulling gegeven en onderbouwd. In 2017 is ze vertrokken naar de collega's van PFI in Albanië.

### **Arbeidsbemiddeling; de voorgeschiedenis**

Dit programma is vreemd genoeg het meest bevroegde programma van Gevangenzorg Nederland geworden. Past dit eigenlijk wel bij ons? Arbeid is enorm belangrijk in het leven van een mens. Het geeft naast inkomen ook zin aan het bestaan,



hoe je het ook bekijkt. Ik denk aan het interessante boekje van Gerard Dekker, Van roeping naar baan. Om bij de titel te blijven, via een roeping kwam ik bij Paul Baan. Want Paul, voormalig IT-ondernemer en oprichter van de Noaber Foundation, nodigde me uit voor een afspraak op 17 oktober 2000. Hij had een interview gelezen met mij in De Gezinsgids en dat pakte hem. Hij had digitale ideeën onder de werktitel: bakfiets. Computers rukken overal op, en gevangenen moeten de ‘bak’ (gevangenis) uit gaan mét computerkennis. Anders raken ze helemaal achterop. Ik werd plezierig uitgedaagd om alle registers open te trekken om uit te leggen hoe de hazen lopen in penitentiair Nederland. Een ‘echte’ ondernemer wordt daar zeer ongelukkig van. Zoveel schijven!?! Gelukkig nam aan dat gesprek ook Lenard Prins deel. Hij zat in ons bestuur, werkte vroeger bij Baan company, en wat nog belangrijker was, hij kende de wereld van politie en justitie. Henk Kievit, de adviseur van Paul kon zich ook wel voorstellen dat ‘we Gevangenezorg even de tijd moeten gunnen’. Het aanbod van Paul was om voor gevangenen een ECDL-opleiding te verzorgen. Dat was een ‘Europees computerrijbewijs’. Wat het allemaal nog gecompliceerder maakte, was dat je via internet je examen moest doen. Gevangenen op internet?! Dat was zeker toen eigenlijk onbespreekbaar. Alleen al het opperen van die gedachte werd gezien alsof je van een andere planeet kwam. Maar goed, ik kreeg tijd en vond het een geweldige uitdaging. Zoetermeer kreeg ik aanvankelijk niet mee. Allemaal mit-sen en maren. Toen kwam ik in contact met Albert van der Plas. Een Katwijkse broeder die directeur was van een jeugdafdeling in Scheveningen. Hij had er wel oren naar, maar zou overgeplaatst worden naar Zoetermeer. Dat klonk mij natuurlijk als muziek in de oren. Hij introduceerde mij en de plannen bij Ad Kragten, de vestigings-directeur van Zoetermeer. Die zag het ook zitten en zo kwam er groen licht. We waren ruim een jaar verder, maar zo gaat dat binnen Justitie. Ron Wilbrink werd onze contactpersoon in de gevangenis. Hij heeft er geweldig aan bijgedragen dat we uiteindelijk konden beginnen in 2002. Uit zijn koker kwam ook de toepasselijke naam: de Aansluiting. Via de Driestar Hogeschool werd wekelijks een docent ingevlogen om die cursus te geven. Het was een ‘train the trainer’ insteek. Op een gegeven moment konden de docenten van de Zoetermeerse gevangenis de ECDL-training zelf verzorgen. En op internet het examen doen? Dat werd heel praktisch opgelost: de docenten gingen er gewoon bij zitten. Vele gevangenen zijn trots met een computerrijbewijs naar buiten gegaan. Paul investeerde niet alleen in de cursus, maar met een hele mooie donatie ook in Gevangenezorg Nederland. Zodoende kon er in de persoon van Kees van der Linden voor het eerst een coördinator worden aangesteld, per 1 juni 2002 om precies te zijn.

Terugkijkend heeft het telefoontje van Paul grote gevolgen gehad voor Gevangenezorg Nederland. Want voor het eerst kon iemand binnen Gevangenezorg zich volledig gaan toewijden op de ontwikkeling van het vrijwilligerswerk. Tot die tijd werkten we met één maatschappelijk werkster annex telefoniste. Later werd het kantoor versterkt met een secretariaat. Ik kom daar nog op terug.

## Arbeidsbemiddeling; de uitvoering

De Aansluiting kreeg na twee jaar een mooi vervolg. Justitie lanceerde het MI (Maatschappelijke Integratie) project en Zoetermeer moest aan de slag met een MI-afdeling. De vraag van Ad Kragten was of wij ook gevangenen aan het werk konden helpen. 'Nee' kwam niet in ons woordenboek voor. Alleen, 'wij geloven in specialisatie en eigenaarschap, dus moeten we daar een mannetje voor zoeken, én middelen'. Ad begreep de boodschap. Hij spande zich in en regelde een ESF-(Europees Sociaal Fonds)contract met ons. De private component kwam vanuit de Noaber Foundation. En zo begon Rinus de Boed per 1 januari 2005 als 'extern trajectbegeleider' bij Gevangenzorg Nederland. Deze job was op zijn lijf geschreven. Rinus praat met alles en iedereen. Geen ding is hem teveel. En in de sector arbeidsbemiddeling was hij geen vreemde. De knusse E-afdeling met slechts 24 cellen werd een heuse MI-afdeling voor gemotiveerde gevangenen. Rinus was er kind aan huis. In het begin werd hij met argwaan bekeken. Rob was de eerste gevangene die hij aan een baan hielp. 'In het begin dacht ik', zei Rob, 'wie is de perenplukker die hier steeds rondloopt?' Toen de andere 'jongens' – zoals Rinus zijn klanten noemt – eenmaal doorhadden dat het niet alleen bij woorden bleef, ging het lopen. Ook het personeel kon daar 'goed los' gaan. Er werd een goede sfeer gekweekt en we organiseerden bijvoorbeeld ook voetbalwedstrijdjes. Ik herinner me nog goed dat 'onze tegenstanders' fijntjes opmerkten dat er nu opgeteld voor honderd jaar gevangenisstraf op het veld stond. Het liep allemaal lekker, totdat vanuit 'Den Haag' besloten werd dat het gedaan was met de MI-aanpak. Ik zag van dichtbij wat dit met hen deed en vroeg van gevangenismedewerkers, als zo snel



*Rinus de Boed (l) en vrijwilliger Adri (r) loodsten Gregorio van bajes naar baan*



het beleid weer verandert. Het vraagt de nodige flexibiliteit om gemotiveerd te blijven in een toch al bijzondere werkomgeving. Ik denk wel eens dat wij het gemakkelijker hebben, omdat iedereen zich vrijwillig bij ons aanmeldt en dus per definitie van goede wil is. Overigens, dat maakt ons werk niet tot een inkoppertje.

2007 was het laatste jaar van De Aansluiting met Zoetermeer. Wij hadden echter de smaak te pakken en zagen dat er wel degelijk mogelijkheden lagen om de moeilijkste doelgroep aan het werk te helpen. Volgens een onderzoek van Starfoundation scoren gevangenen het laagste op de 'profielacceptatie'. Verslaafden scoren nog net wat hoger. Gevangenen staan bij het solliciteren dus helemaal achter in de rij.

## **Arbeidsbemiddeling; verder dankzij Stichting Instituut Gak**

In de zoektocht naar financiering zat ik op 4 oktober 2007 aan tafel met Geert Veentjer. Hij was een autoriteit op het gebied van sociale zekerheid en directeur van Stichting Instituut Gak. In 1999 had het kabinet besloten dat de overheid voortaan de uitkeringen zou toekennen en uitbetalen. Dat betekende het einde van 'het GAK'. Het zorgde voor de nodige reuring, maar óók voor een nieuw vermogensfonds voor subsidiëring van onderzoek en van projecten voor re-integratie van uitkeringsgerechtigden. Veentjer vond het vreemd dat Justitie stopte met financiering. 'Dat kan averechts werken op je aanvraag', zei hij. Ook bij de 'relevantie vraag voor Nederland' – één van hun criteria voor toekenning van aanvragen, had hij bedenkingen. Een derde punt dat een aanvraag minder kansrijk zou kunnen maken is in wiens behoefte het project – 'los van de cliënt' – zou voorzien. 'Waarom doen gemeenten niet mee, bijvoorbeeld?' Andere criteria waren de verhouding prijs en kwaliteit en de waarborg voor een goede uitvoering. Het mocht niet de bedoeling zijn om er zelf beter van te worden via een bedrijfje of zo. Op 10 oktober, klokke 08:00 uur moest de aanvraag binnen zijn, 'want op 24 oktober vergadert het bestuur'. Donderdagochtend 25 oktober werd ik gebeld door Geert Veentjer. Ik weet het nog goed, ik zat in de trein op Den Haag Centraal, op weg naar Schiphol voor een gevangenisreis naar Suriname met Willem den Hertog. 'Hans, met Geert Veentjer, ik mag je meedelen dat het bestuur gister je aanvraag heeft goedgekeurd, gefeliciteerd en veel succes!' De trein was even een vliegtuig, want ik was in de wolken. Intens dankbaar, gebeden verhoord en het werk gezegend. We konden verder met onze passie en Rinus hoefde ik niet 'naar huis te sturen' om het maar plat te zeggen. Twee jaar lang heeft Stichting Instituut Gak ons royaal gesteund.

## **Arbeidsbemiddeling; zelfvoorzienend?**

In de aanvraag was ook opgenomen dat PwC ons zou helpen in een onderzoek of de arbeidsintegratie zou kunnen uitgroeien tot een bedrijfsmatige marktactiviteit. De uitkomst daarvan was dat er mogelijkheden zouden moeten liggen bij gemeenten. Die waren immers verantwoordelijk voor de uitkeringen en hebben er baat bij als een ex-gevangene niet zijn hand op hoeft te houden. Met een portfolio aan goede resul-

taten (jaarlijks ongeveer vijftien plaatsingen van gevangenen bij bedrijven) en een prachtig SROI-rapport gingen we de strijd aan richting gemeenten. Een SROI-rapport gaat over de social return on investment. Het geeft de verhouding aan tussen kosten en opbrengsten. En niet onbelangrijk, de opsteller van het rapport – Matthijs Blokhuis van de Noaber Foundation – bracht ook haarscherp in beeld wie het meest profiteerden. En dat waren dus de gemeenten. Om een lang verhaal kort te maken: het liep op niets uit ondanks de goede inzet van Gert Jan Castelijns en Rinus. Begroot was dat het jaarlijks 100.000 euro aan inkomsten zou moeten kunnen opleveren. Met zeer veel pijn en moeite konden we een samenwerking aangaan met twee, drie gemeenten. Materieel gezien stelde het weinig voor. Het ‘domein gevangenen’ had voor veel gemeenten zeer beperkte prioriteit, het besluitvormingsproces was traag en onze slagkracht was beperkt. Aanvankelijk hadden we ook nog ideeën voor partnerships met detacheringsbedrijven. Maar de economische crisis gooide roet in het eten. De teleurstelling was best groot, maar we konden onszelf geen verwijten maken.

### **Arbeidsbemiddeling; meer vrijwilligers erbij**

Afgeslankt gingen we in 2013 verder met een nieuw idee, ‘de Kruiwagen’. Geert Veenster had ons wel eens getipt dat Vluchtelingenwerk Nederland met iets moois bezig was om via vrijwilligers mensen aan het werk te krijgen. Wij hadden daar ook wel wat ervaring mee, maar helaas ook wat minder succesvolle. Naast passie die gunnend is, vraagt arbeidsbemiddeling om professionaliteit. Het is een vak. Jaarlijks hadden we toch zo’n twintig procent uitval, dat wil zeggen, gevangenen voor wie het arbeidsbedje gespreid was, maar die op het moment dat ze vrij kwamen met de blauwe vuilniszak niet instapten bij ons, maar bij een ‘oude vriend’. Rinus de Boed kan daar het nodige over vertellen. Het zorgde altijd voor een stevige kater. Maar Rinus zou Rinus niet zijn, als hij zich niet steeds weer wist te herpakken. ‘Je weet dat het jaarlijks gebeurt, je raakt eraan gewend, máár het went nooit! En altijd heeft het weer met geld te maken, snel veel geld denken te kunnen verdienen. Triest. Je ziet die jongens onder je handen wegglijden.’ Ook de Kruiwagen bracht uiteindelijk niet wat we nodig hadden. Dat lag overigens niet aan onze vrijwilligers. Organisatorisch kregen we het gewoon niet goed van de grond om er voldoende schaalgroottes aan te geven voor structurele zelffinanciering. Een en ander heeft er wel toe bijgedragen dat arbeidsintegratie meer aandacht kreeg in onze nazorgtraining naar vrijwilligers. Uiteindelijk kwam De Compagnie en ontstond er een proces van ineenstorting van arbeidsbemiddeling in De Compagnie.

### **De Compagnie**

Het jongste project van Gevangenzorg heeft de oudste papieren. Ik bedoel dat na mijn eerste bezoek aan een gevangene de vraag zich in mij nestelde wanneer je de grootste kans van slagen zou hebben om bij te kunnen dragen aan het ombuigen van de levensloop van een gevangene. Stel, dacht ik, dat je elke dag met de mannen

bezig zou kunnen zijn en.... Het was een stip aan de horizon, zonder contouren. Die werden pas zichtbaar na een bezoek in 2001 bij onze PFI-collega's in Brazilië, samen met Willem den Hertog. De verbazing begon al bij de poort van de gevangenis in Itaúna. Daar zat geen bewaker in uniform, maar een gevangene in de laatste fase van zijn detentie. Hij controleerde onze paspoorten. De APAC – Portugese afkorting voor 'houden van God, houden van mensen' – gevangenis van Itaúna bood plaats aan zo'n honderd gevangenen. Het complex was verdeeld in een gesloten gedeelte, een half open gedeelte en een open gedeelte. Dat hield verband met de graden van vrijheid die gevangenen hadden. Wat ze allen gemeen hadden, was dat ze consequent aangesproken werden op het nemen van hun verantwoordelijkheid. Dat was de rode draad in de APAC-aanpak. Het hield niet op bij het schoonhouden van de cellen, maar speelde ook als er bijvoorbeeld onenigheid was. Dat werd uitgesproken in 'de compagnieraad' om het zo te zeggen. En als bezoekers of wie dan ook van bijvoorbeeld het half open gedeelte naar het gesloten gedeelte wilden, dan kwam je twee keer een gevangene tegen die je controleerde. Eén bij de deur van het gesloten gedeelte en de ander bij de deur van het half open gedeelte. Opvallend was ook de grote betrokkenheid van de samenleving, tot en met dokter en tandarts. Familie had de gelegenheid om te blijven slapen in 'familiekamers'. Ze werden door de gevangenen met respect bejegend en bijvoorbeeld niet aangestaard of nagefloten. Een andere rode draad was de verandering van binnenuit, vanuit het hart. Het lezen en bestuderen van de Bijbel met het oog op zingeving in je leven is één van de bouwstenen. Tijdens het congres met veel collega's uit andere Latijns-Amerikaanse landen hoorden en zagen we veel levensverhalen die diepe indruk maakten. Gevangenen en rechters vielen elkaar respectvol in de armen. Anderen vertelden dat ze overplaatsing hadden aangevraagd om makkelijker te kunnen ontvluchten. Maar de geest van saamhorigheid in Itaúna bracht hen op andere gedachten.

## **De Compagnie; inspiratie voor Nederland**

Ik mag wel zeggen dat daar het kwartje viel voor me. Wij zetten mensen die hun verantwoordelijkheid niet nemen via het strafrecht in een gevangenis. We hopen dat ze dan beseffen dat ze verkeerd bezig zijn en op andere gedachte komen. Dat was ook in de negentiende eeuw de wens toen we in Nederland iedere gevangene een eigen cel gaven. De koepelgevangnissen in Arnhem, Breda en Haarlem zijn daar de exponenten van. De vernieuwing was doorgevoerd, maar de resultaten bleven achter. Mensen veranderen niet door tralies en stenen muren. Hooguit vindt er aanpassing van gedrag plaats om nog meer straf te ontlopen. De kale isoleercel zonder tv wil niemand. En zo zit je je tijd wel uit. Een gevangenisstelsel is er niet op (in)gericht om iemand te faciliteren in het (leren) nemen van verantwoordelijkheid. Het gaat primair om de executie van een straf die neerkomt op het benemen van de vrijheid. Ik zeg het misschien wat kort door de bocht, maar dit is naar ik geloof wel de essentie.



*André Rouvoet (l) denkt mee voor De Compagnie, met Willem den Hertog en Hans Barendrecht*

## **De Compagnie; in de Tweede Kamer**

Van wat ik gezien had, was ik zo vol dat ik daar onder andere met André Rouvoet over sprak. Dat leidde ertoe dat André dat op 6 november 2002 inbracht in de Tweede Kamer tijdens de Justitiebegroting. Ik citeer graag de tekst, ook omdat er feiten instaan die nu toch net even wat anders liggen, zoals de behoefte aan celcapaciteit: 'Actueel is de vraag wat wij moeten doen met veroordeelde misdadigers. De cellen zitten vol. Er valt niet tegen op te bouwen. Er wordt gepleit voor twee of meer op één cel. Als alles tegen zit, komt straks ook nog de strafbaarstelling van illegaal verblijf erbij. Dan hebben wij helemaal een cellenprobleem. Ik beveel liever een andere, ook onorthodoxe route aan voor de oplossing van het cellenprobleem. Een belangrijk probleem is namelijk de hoge recidive. De internationale organisatie Prison Fellowship heeft onder andere in Brazilië, maar ook in verschillende staten van de VS laten zien dat zij betere resultaten kan leveren met eigen gevangenis. Waarom geven wij de Nederlandse tak van die organisatie, Gevangenzorg Nederland, niet de kans om in een pilot iets dergelijks in Nederland te proberen? Is de minister bereid om zich via een gesprek met die organisatie daarop te oriënteren? Ik breng graag dat contact tot stand, want ik zie mogelijkheden.' Er volgde inderdaad een gesprek, op 13 februari 2003 met een charmante beleidsambtenaar en een directeur van de Reclassering. Wim Post, van de Noaber Foundation, vergezelde mij daarbij. De lunch daarna bij de Bijenkorf was voedzamer dan het gesprek. Toch leek het ons goed dit idee ook eens met een comité van wijze mannen te bespreken. Dat gebeurde een paar maanden later op Kasteel De Vanenburg in Putten. Daar vierden we ons tienjarig jubileum en Andries Knevel leidde de discussie waaraan deskundigen als Anton van Kalmthout, Eduard Kimman, Willem Lageweg, Jeppe Balkema, Peter van der Sande en Henk Willem van Dorp hun stelling poneerden of De Com-

pagnie in Nederland zou passen. De zaal met ongeveer zeventig stakeholders deed ook mee. Ik schreef onder het kopje SOS al dat de wind daar wel uit de goede richting begon te waaien. Maar Peter van der Sande vond het ijs nog te dun om te starten. Een periode van wachten begon, maar De Compagnie zou sneller van start gaan dan de Elfstedentocht.

## **De Compagnie; weer op de agenda**

Tien jaar later was het weer tijd voor een feestje. In 2013 bestonden we twintig jaar en we hielden een bescheiden receptie op ons kantoor. Er waren de nodige fondsen en gevangenisdirecties. Ook Peter Hennephof, de toenmalige directeur gevangeniswezen was aanwezig en hield een mooie en waarderende toespraak.

Op een gegeven moment kreeg Willem den Hertog zijn zeepkist-moment. Hij voelde zich als een vorst op zijn troon. En op de vraag of hij nog een uitdaging voor de komende twintig jaar wist voor Gevangenzorg, hield hij een vlammend betoog dat 'De Compagnie toch maar weer eens op de agenda moest komen'. Eerlijk gezegd was dit geen verrassing voor me. Ik had daar met Willem over gesproken. En de aanleiding daarvoor was dat ik in korte tijd van drie kanten, totaal onverwacht de vraag kreeg hoe het stond met de plannen voor een Compagnie. De eerste was een medewerkster van een vermogensfonds. In de paar keer dat we elkaar in de afgelopen jaren hadden gesproken, had ik kennelijk eens wat laten vallen over wat ik had gezien in Brazilië. Op de een of andere wijze was dat blijven haken bij haar. Ik kon me eerlijk gezegd niet herinneren dit ooit aan haar verteld te hebben, maar ik geloof graag dat het wel zo was. Zij placht Gevangenzorg Nederland ook wel 'het geweten van de samenleving' te noemen. Daar was ik wat verlegen mee natuurlijk, want we doen gewoon wat we moeten doen. Een ander fonds noemde ons ooit 'Dapper, jullie doen dapper werk'. Maar goed, als anderen dat vinden, dan is dat zo. 'Hoe staat het eigenlijk met uw plannen voor een eigen gevangenis? U was toch degene die daar ooit plannen voor had?' Herman, mijn collega zat erbij, en we keken elkaar verbaasd aan. 'Nou ja, een eigen gevangenis is niet zozeer ons doel, maar ideeën om gevangenen beter aan het werk te helpen hebben we natuurlijk altijd. Maar dan moet Justitie ons daar voor wel de ruimte geven.' Niet lang daarna was het bajesdirecteur Cees Niessen die ernaar vroeg. 'Je moet nu wat met dat idee, Hans. Ik geloof er heilig in. Echt waar, de tijden zijn aan het veranderen, en...' Als Cees ergens in gelooft, dan kan hij 'preken' als de beste. Ik geloof dus niet in toeval, maar ook niet dat elk wolkje direct regen zal brengen. Vandaar dat ik het toetste bij Peter van der Sande. Hij was na zijn pensionering als directeur Gevangeniswezen toegetreden tot onze Maatschappelijk Raad. 'Ik vind dat geen gekke gedachte Hans. We hebben de samenleving nodig. Ik zou het maar eens proberen.' En zo werd de vriezer open getrokken en kon het oude ingevroren plan van De Compagnie ontdooien, binnen en buiten Gevangenzorg Nederland.

## De Compagnie; verkennen en groen licht DJI!

Binnen de organisatie was er al snel het nodige draagvlak. In justitieland had het wat meer tijd nodig. Na onze jubileumreceptie had ik een gesprek met Peter Hennephof en zijn regiodirecteur Jacco Groeneveld. Ze vonden het idee de moeite waard om te verkennen. Maar het bajesklimaat was nogal onrustig en in beweging. Gevangenen moesten worden gesloten en veel gevangenisdirecteuren verwisselden van zetel. Dat zijn doorgaans ongunstige omstandigheden om met nieuwe dingen aan te komen. Uiteindelijk bleek de verjaardag van Lea, mijn vrouw, het uur U te zijn. Op 29 mei 2015 had ik op het hoofdkantoor van DJI een overleg met Ab Warffemius. De aanleiding was een krantenartikel in Vrij Nederland over het project in Brazilië. Ik kreeg dit onder ogen via Bert Koops, oud-voorzitter van de landelijke ondernemingsraad van het gevangeniswezen en via de Christen Unie. 'Oud nieuws', dacht ik. Totdat ik de inval kreeg om het onder de aandacht van Ab te brengen. Wist men dit binnen DJI? Doen ze er wat mee? Is het misschien een idee om weer eens verder te praten? De eerste vraag die Ab me stelde was: 'Hans, wat heb je nodig. Je weet dat ik erin geloof'. 'Commitment Ab', zei ik. 'Zonder het gevangeniswezen kan ik dit plan niet opzetten. En ik kan wel een mooi uitgebreid plan schrijven, maar dat komt toch onderop de stapel. Het is geen verwijt hoor, maar jullie zijn druk zat en ik loop ook al een paar jaartjes mee om te weten hoe het gaat.' Precies een week later zaten we met Angeline van Dijk, de collega-directeur van Ab aan tafel, en Liesbeth van Gent, de beleidsmedewerkster. Leuk detail: Liesbeth was ooit vrijwilliger bij ons geweest nadat ze een interview met mij had gelezen toen ik net terug was uit Brazilië. Niet lang daarna ging ze bij Justitie werken. 'Angeline is nog niet overtuigd van De Compagnie', fluisterde ze me toe. 'Dat maakt de uitdaging alleen maar mooier', zei ik. Mijn houding rondom De Compagnie is altijd ontspannen geweest. In de eerste plaats is het goed om een grote droom te hebben. Dat houdt je gezond onrustig en ambitieus. In de tweede plaats geloof ik meer in ontmoetingen met mensen dan in projecten. Elke dag gaan vrijwilligers in heel Nederland naar gevangenen, tbs-patiënten en familieleden. Dat vind ik zo geweldig! Diverse onderzoeken hebben inmiddels de grote waarde daarvan aangetoond.

Maar goed, ik ging dus ontspannen maar gemotiveerd het gesprek in. Gaandeweg zag ik dat óók Angeline gevangen werd door de filosofie van De Compagnie. Uit eerdere gesprekken met haar wist ik dat zij ook een klik had met 'arbeid'. En de focus van De Compagnie was nu juist arbeidsintegratie. We zouden binnen al beginnen op een aparte afdeling waar elke dag vrijwilligers zouden komen én waar ook ondernemers van buiten ingevlogen zouden worden. In de week tussen die twee afspraken had ik in de binnenzak een 'wees welkom' van Peter Baaijens, de directeur van de gevangenis in Krimpen aan den IJssel. Peter en ik kenden elkaar al heel lang, eigenlijk al vanaf het begin toen hij nog hoofd sociaal-cultureel werk was in de gevangenis van Middelburg. 'Ok', zei Angeline, 'ik vind het de moeite waard om het een kans te geven. Hoe gaan we dit doen?' Ik sprak mijn voorkeur uit voor een praktische aanpak en zei dat Peter wel geïnteresseerd was. En zo geschiedde. Een week later zat ik met





*Peter Baaijens (l) en Hans Barendrecht op De Compagnie*

Peter aan tafel en hij schreef een brief naar DJI dat hij ook mogelijkheden zag. De opzet was het project al uitvoerend invulling te geven.

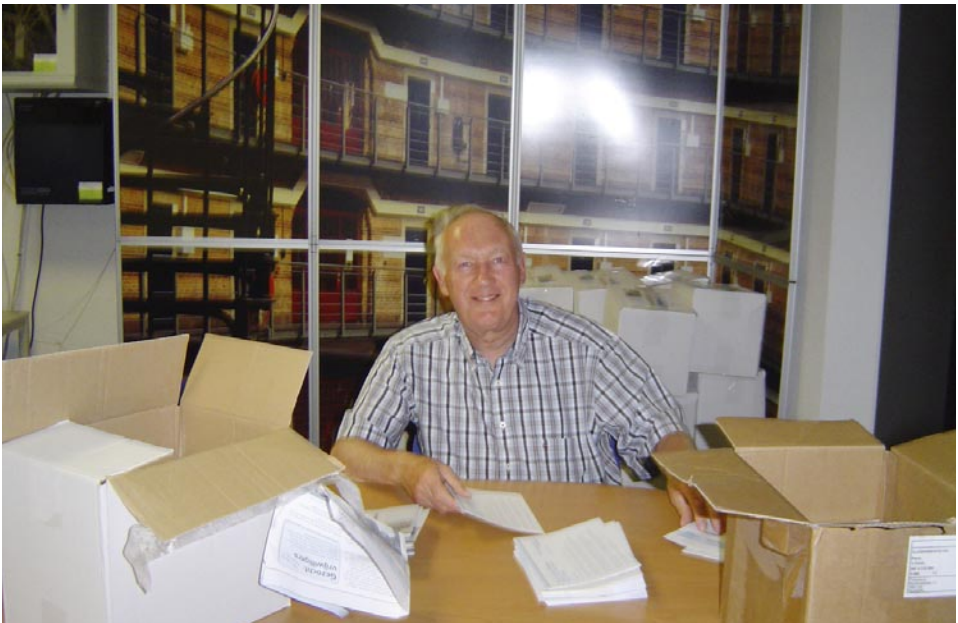
## **De Compagnie gaat van start!**

En zo ging De Compagnie op 4 februari 2016 van start met acht compagnons. Tot op zekere hoogte is De Compagnie een ‘intramurale integratie’ van al onze programma’s als bezoeken, SOS, arbeidsbemiddeling, nazorg en familie zorg. Nieuw was voor ons het groepsgericht werken. Maar daar stonden we niet alleen voor. Onder leiding van de ervaren afdelingshoofd Martin Budding kwam er een ploeg enthousiaste PIW’ers. Dat ging niet zonder slag of stoot. Weer een nieuw project en nota bene met vrijwilligers die ook nog eens een keer een sleutel krijgen?! En gevangenen zoveel vrijheid geven? Dat is vragen om problemen! Inmiddels zijn we ruim twee jaar verder en zijn vrijwilligers en ondernemers kind aan huis. Er zijn mooie resultaten geboekt en ook onder ‘kenners’ krijgt het de nodige waardering. Ook de gevangenen – we noemen ze compagnons – zijn zeer enthousiast. Het geven van verantwoordelijkheid – het is in feite jullie project waar je jouw ondernemingsplan naar de toekomst kunt uitvoeren en wij helpen je daarbij – blijkt óók in Nederland te kunnen werken. Tijdens het schrijven van dit boek werd De Compagnie door DJI onderzocht op de effecten voor het leefklimaat, het werkklimaat en de integratie. De resultaten waren bij het ter perse gaan van dit boek nog niet bekend. De afdeling bestaat inmiddels uit achttien compagnons en steeds meer van hen komen goed terecht.

## HOOFDSTUK 5

# Bewijslast voor de onschatbare waarde van vrijwilligers

Vrijwilligers zijn personeel, gekwalificeerd personeel. Hun belangeloze inzet is goud waard. Ik noem ze graag 'mijn collega'. Ik heb dat geleerd van Matthieu Weggeman tijdens het Groeiprogramma. Het gaat er niet om of iemand betaald wordt voor zijn werk, maar of hij taakbekwaam is. Dit vind ik zo'n essentieel inzicht. Vrijwilligers zijn geen hulpjes van 'het kantoor', het zijn collega's die aangenomen zijn omdat ze iets willen en kunnen. Vrijwilligers moet je ook niet instrumenteel willen inzetten. Dat is een verleiding voor de overheid. Vrijwilligers worden dan gezien als een verlengstuk van overheidsbeleid. Dat beleid is doorgaans niet zo enthousiasmerend geschreven. Voor 'terugdringen recidive' of 'verbetering van het leefklimaat' komt geen enkele



*Kantoorvrijwilliger Kees Koevoet pakt al jaren lang alles aan!*

burger uit de luie stoel. Maar om gevangenen te helpen een nieuw leven op te bouwen wél. Vrijwilligers zijn intrinsiek gemotiveerd. Zij doen iets van binnen uit, vanuit het hart. Zij verrichten geen wonderen, maar brengen op wonderlijke wijze wel iets 'binnen' dat bajespersoneel niet lukt. Dat heeft vooral te maken met de positie. Ben je van 'het systeem' of 'kom je van buiten'. Vrijwilligers zijn dus eerder anders dan beter. Ik spreek dan ook liever van de versterkende waarde van het vrijwilligerswerk, dan een aanvullende waarde. Het lijkt misschien een accentverschil, maar het typeert intussen wel je manier van kijken.

Vrijwilligerswerk wordt wel de informele zorg genoemd. Het behoort niet tot 'het systeem' van zorg zoals dat min of meer door de overheid is geregeld en gefinancierd. Het is een particulier initiatief, vanuit de samenleving. Het gebruik ervan staat vrij. Dit is één van de meest essentiële verschillen met de reclassering. Het is een veel gestelde vraag aan ons. Wat is het verschil tussen jullie en de reclassering? Het eerste is dat de reclassering mensen helpt op last van de rechter. Werk je niet mee, dan zijn er gevolgen. Bij ons komt de rechter er niet aan te pas. Het is geheel vrijwillig. Elk moment kun je stoppen zonder consequenties.

## Vrijwilligers en hun verhalen

Ik zou eerlijk gezegd niet weten waar te beginnen en te stoppen als het gaat om de verhalen van vrijwilligers. Jarenlang heb ik onze nieuwsbrief geschreven. Het was een feest van inspiratie om te horen (en te zien) wat vrijwilligers in de ogen van hun hulpvragers betekenen. Met groot gemak kan er een dikke pil mee gevuld worden. Het zijn zeker niet allemaal succesverhalen. Vrijwilligers incasseren de nodige teleurstellingen. Ze zien verdriet, machteloosheid, woede, eenzaamheid en goede voornemens die buiten als sneeuw voor de zon smelten. Enfin, noem maar op. Uiteraard beleven ze ook heel veel moois en ontvangen daarvoor ook terecht waardering en dankbaarheid.

Wat me altijd weer opvalt als ik op bijeenkomsten ben met onze vrijwilligers, is dat ze de begeleiding van ons kantoor zo waarderen. Ze kunnen bij ons altijd terecht om lief en leed te delen. Standaard in onze werkwijze is ook een rapportageverplichting ingebouwd. Het is tamelijk arbeidsintensief, maar het borgt de kwaliteit van onze zorg. En in geval van vragen of calamiteiten kunnen we snel schakelen omdat de informatie in onze systemen up-to-date is. Deze werkwijze geeft naar buiten toe vertrouwen, vooral ook bij de gevangenen. Aan de andere kant kunnen we hierdoor waarmaken een lerende organisatie te zijn, hetzij door interne reflectie, hetzij door wetenschappelijk onderzoek.

## Vrijwilligerswerk; wat onderzoeken?

Onderzoek uit laten voeren, dat lijkt eenvoudig. Toch is dat niet het geval. Als er één is die me bij de les gehouden heeft, is het wel Arie van den Hurk. Hij is adviseur kennismanagement bij DJI en een vragensteller eerste klas. Met Arie ben je nooit uitge-



*Landelijke vrijwilligersdag*

‘Een mens  
telt meer dan  
een euro’

Henk Willem van Dorp

praat. Altijd is er weer een volgende vraag. In de loop der jaren hebben we heel wat uren met z'n tweeën op een cel gezeten. En maar bomen. 'Hans, jij kan wel willen weten wat jouw werk voor invloed heeft op het voorkomen van recidive, maar weet je eigenlijk wel wat gevangenen van jouw werk vinden? Weet je eigenlijk wel wat je hen levert? Met andere woorden, jij denkt iets te doen voor hen, terwijl je niet eens weet of dat klopt?!' 'En bovendien,' zo ging Arie verder, 'recidive is zo'n complex fenomeen. Zelfs Justitie slaagt er niet in om waterdicht een relatie aan te tonen tussen beleid en interventies enerzijds, en de impact daarvan op het voorkomen van recidive.' En toen introduceerde Arie een metafoor die mij als soepverslaafde zo diep raakte, dat ik me gewonnen moest geven: 'Het voorkomen van recidive is als groentesoep. Die bestaat uit bouillon, ballen, prei, vermicelli en noem maar op. De vraag is nu welke ingrediënten jullie leveren. En daarbij komt nog een volgende vraag: hoe goed is dat ingrediënt van jullie? Want dát bepaalt ook weer de smaak van de soep. En minstens zo belangrijk is de vraag wat ánderen doen en wat daar dan weer de kwaliteit van is en...' Ik wist genoeg. Deze boetepreek van Arie leidde tot volledige overgave. Ik wilde zo graag naar onze financiers met bewijslast komen met meetbare resultaten van ons werk. En samen met Herman, onze fondswerver, voelde ik die druk van fondsen. Overigens, fondsen zitten zelf óók met dat probleem. Eigenlijk zijn we met z'n allen op zoek naar een rekenkundig oordeel: één euro zorg geeft een rendement van drie euro en één eurocent. De verantwoordingsvraag stellen is goed, te beginnen binnen de organisatie. Maar we moeten ook onze grenzen eerlijk onder ogen zien. En zo ontstond het eerste onderzoek, niet naar effect, maar naar tevredenheid dat dus door Peter van der Laan werd uitgevoerd.



## Vrijwilligerswerk doeltreffend onderzocht

Het eerste onderzoek dat we lieten uitvoeren dateert van 2012. Het werd uitgevoerd door Peter van der Laan, hoogleraar Reclassering aan de Vrije Universiteit. Vrijwilligers en hulpvragers van Gevangenzorg Nederland werden gevraagd naar hun mening over ons werk. Beide groepen waren zeer tevreden, gevangenen, tbs-patiënten en hun familieleden gaven onze vrijwilligers zelfs een 8,7 als rapportcijfer. Van der Laan concludeert in het rapport 'Tevreden en gemotiveerd' het volgende: 'Grote tevredenheid suggereert doeltreffendheid. Hulpvragers geven aan baat te hebben bij de bezoeken. En ook vrijwilligers ervaren hun bezoeken als zinvol voor de hulpvragers. Zij menen dat het met de meeste hulpvragers beter gaat sinds zij worden bezocht. Dit gegeven is op te vatten als een belangrijke stap op weg naar succesvolle resocialisatie.' Met dit onderzoek ging een grote wens in vervulling van Gevangenzorg Nederland. Naast je eigen ervaringen en gedachten is het goed als 'anderen u prijzen'. En als het niet goed is, heb je huiswerk. Ik was dan ook heel blij dat twee zakenlieden, Arie van den Berg en Henk van der Zwan, het belang hiervan inzagen en hun royale steun toezegden. Zonder deze steun zouden wij dit niet hebben kunnen doen. Overigens ook op andere gebieden was hun steun heel belangrijk. Martine Cammeraat heeft dit onderzoek op meer dan verdienstelijke wijze begeleid. Dat geldt ook voor het bezoek van 1 september 2009 van prins Willem Alexander aan ons werk. Dat had

de nodige voeten in aarde. Blauw bloed in de bajes, een helikopter die daar landt, dat gebeurt niet elke dag. Bijzonder voor mij was dat ik mocht optreden als gastheer. Ik verwelkomde dus de prins in de gevangenis waar wij zelf ook te gast zijn. Obe Veldman schrijft verderop in dit boekje over dat bezoek. Hij was toen directeur in Veenhuizen, waar het bezoek plaatsvond.

Daarna zijn er nog een tweetal onderzoeken gedaan. In 2015 werd het WODC-onderzoek 'Puur voor jou' opgeleverd dat op verzoek van de 4VO was uitgevoerd. Ook hierin bleek de grote waarde van de één-op-één bezoeken van vrijwilligers.

*'De betekenis van ons contact? Dat weet je toch, je bent belangrijk voor mij. Ik kijk ernaar uit dat je komt. Als je er niet bent, bel ik gelijk naar kantoor'*  
(hulpvragers)

## Het Presentie onderzoek

Tenslotte noem ik graag het Presentierapport (2016). Dat ging nog een stapje verder dan onderzoek naar tevredenheid. Er werd gericht gespeurd naar wát het bezoek brengt, wát de vrijwilliger doet en wie die vrijwilliger is voor de gevangene, de tbs-patiënt of de familie.



*Groepsfoto vrijwilligersdag 2014*

De top drie van de vraag ‘wat brengt het bezoek’ was:

1. Ik heb meer vertrouwen en moed
2. Ik krijg erkenning voor wie ik ben
3. Ik weet welke weg ik wil nemen in mijn leven

De top drie van de vraag ‘wat brengt de vrijwilliger’ was:

1. Heeft aandacht voor mijn verhaal
2. Stimuleert mij om door te zetten
3. Geeft mij raad en praktische hulp

De vrijwilliger wordt vooral gezien als vertrouweling en raadgever. Ik zet het in die volgorde, want vertrouwen is de basis om raad te kunnen geven én ontvangen. En als dát fundament er eenmaal is, dán kun je samen hoopvol bezig zijn om op de rotonde van ‘gevangenis uit – gevangenis in’ de juiste afslag te nemen.

### **Vrijwilligers, een lichtstraal van buiten**

Ik sluit af met wie ik dit hoofdstuk begon: de vrijwillige collega’s. Er is een dikke pil aan verhalen, maar die staan niet in dit boek. Hoewel, Alice en Arie reagerden op een column en ook een aantal hulpvragers. Wilt u meer weten, bezoek onze website en lees onze nieuwsbrieven. Zes keer per jaar publiceren we via onze nieuwsbrief verhalen van vrijwilligers met en over gevangenen, tbs-patiënten en hun familie. Eén van die vrijwillige collega’s is Wim Visser. Wim stuurde naar aanleiding van een be-



dankmail aan alle vrijwilligers zelf ook een veelzeggend bedankje: ‘Dankjewel voor je waardering. Vanuit mijn hart kan ik zeggen dat dit werk t.b.v. gevangenen je leven zo verrijkt en je elke keer weer levenslessen leert. Ik bezoek nu in Almere twee gevangenen, één in de PI en de ander in de tbs-kliniek. De een is een christen, de ander aanhanger van de Church of Satan. Het geeft me zoveel vreugde in m’n leven hen te mogen bezoeken en een klein lichtstraaltje voor hen te mogen zijn. Mogen wij jou andersom ook bedanken voor je oog voor de vrijwilliger?’ Dat is toch fantastisch!

Zo’n reactie maakt me even stil. Het is brandstof om verder te gaan met die lastige aanvraag of dat stroperige lobbyproces. Het hoort er allemaal bij, maar je kunt het erbij hebben als je de opbrengst voor ogen kunt blijven houden: en dat is geloof in herstel, waarbij vrijwilligers van onschatbare waarde zijn.



## HOOFDSTUK 6

# De basis binnen

Ik zou me schuldig maken aan incompleetheid als ik alleen maar zou schrijven over buiten en niet over binnen. Alles wat buiten kon gebeuren had binnen een basis. Goede organisatie en begeleiding van vrijwilligerswerk vind ik van fundamenteel belang.

### Eerste kantoor

Toen eind 1996 de eerste meerjarige financiering op gang kwam, was het eerste kantoor een feit. Met bijzondere herinneringen denk ik aan deze periode óók terug aan dominee George Hooijer. Hij was de secretaris van de Stichting Rotterdam dat het nagelaten vermogen beheerde van de Rotterdamse zakenman Bonda. De middelen waren bestemd voor christelijke protestantse initiatieven. Hij is naast Aad de Boo de enige geldschieter geweest die op de zolderkamer is geweest en dus ook het fragiele begin heeft gezien. Ook het bestuur van Stichting Rotterdam had de durf om te investeren in een organisatie die feitelijk nog niets had bewezen. De vlag op het dak met de sierlijke letters ‘mede mogelijk gemaakt door’ ziet iedereen, van het fundament weten alleen de bouwers en zij die in de bouwput zijn afgedaald. We mogen – gelukkig – werken met beiden, maar het begin blijft toch altijd een speciaal plekje in de herinnering houden. Ons eerste kantoor stond aan de Fokkerstraat in Zoetermeer, op de steenworpafstand van de bajes. Mooier kon niet. Warmer ook niet. Want, slechte isolatie en de bovenste verdieping stonden garant voor een zomer die begon op 1 januari en eindigde op 31 december. En als de zon niet scheen, kon het bar koud en donker zijn, want onder ons zat Alie, een Turkse marmerboer die met regelmaat teveel stroom trok. Wij waren dan het eerste slachtoffer.

Maar goed, we hadden een onderkomen met vier werkplekken en konden gasten ontvangen. Vele mensen hebben het gewaagd het wankele wenteltrapje op te lopen. Zo nu en dan worden er nog steeds grappen over gemaakt. Diverse vrijwilligers verrichtten hand-en-spandiensten met telefoondiensten en administratieve werkzaamheden zoals informatiepakketjes verzenden.

### De eerste betaalde medewerkers

In de zomer van 1999 kwam onze eerste maatschappelijk werkster, Ilse Dekker. Ze bleef tot 1 juni 2002. Op de dag dat zij vertrok kwam Kees van der Linden. Een jaar



*Ilse Dekker (r) bedankt voor Frits Langeraar voor zijn lezing op de vrijwilligersdag*

eerder was er al ruimte ontstaan voor een volledig bemand secretariaat door Hester Roelofs en Helen du Bois. Helen en Kees werden blijvertjes. Zij hebben een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van Gevangenzorg Nederland. Ze keken niet naar de randvoorwaarden zoals CAO – die hadden we toen nog niet – of kantoor en werkplek en apparatuur of wat dan ook. Ze wilden de schouders zetten onder wat hun hart had. Helen kwam ‘uit de lucht vallen’ als ik het zo mag zeggen. Een zelfmelder dus, om in bajestermen te spreken. December 1997 belde ze me op. ‘Ik heb ongevraagd een nieuwsbrief van jullie ontvangen, ik weet ook niet waarom, maar ik heb een communicatiebureau en wil wel wat betekenen voor je. Kunnen we eens afspreken?’ Helen was een bezige dame. Want naast haar bedrijfje en gezin was ze enthousiast politiek actief in de gemeenteraad voor de

CU/SGP-fractie. We kwamen elkaar geregeld tegen, gepland en ongepland. De opening van een speeltuintje in mijn wijk door een CU-wethouder was zo’n ongepland moment. Natuurlijk had ik meer aandacht voor Helen dan voor de wethouder. Achteraf gezien was dat het laatste duwtje om haar talenten te etaleren bij Gevangenzorg. Ze voelde zich snel thuis in haar rol en Helen bepaalde kordaat wie er binnen kwam en wie niet. Advertentieverkopers werden snel afgeserveerd. En als Kees en ik in overleg waren, dan wist je: er zal niemand inbreken. Ook haar politieke kennis en ervaring kwamen goed van pas. Regelmatig kreeg ik gevraagd én ongevraagd goed advies. Ook ging Helen van tijd tot tijd met me mee als ik bijvoorbeeld een presentatie had in de gevangenis over arbeidsintegratie en de rol van de politiek. Het was toch wel handig om ook te laten zien dat Gevangenzorg Nederland meer was dan een eenmansbedrijfje en dat we van diverse markten thuis waren. Helen nam in 2017 afscheid, gedwongen vanwege haar gezondheid. Ze mag voldaan van haar verdiende rust genieten.

## **Kees en de vrijwilligers**

Kees zit nog steeds bij Gevangenzorg. Elke vrijwilliger – ruim zeshonderd – kent hij bij wijze van spreken bij naam. Want niemand is vrijwilliger geworden bij ons zonder ‘doorgezaagd’ te worden door Kees. Hij is de architect geweest van onze manier van samenwerken met vrijwilligers. In het begin kon ik mijn ogen nauwelijks geloven, maar Kees liet iedereen die vrijwilliger wilde worden opdraven in zijn kamer. Dus ook Els uit Groningen en Klaas uit Middelburg. En ze kwamen nog ook! Minstens zo belangrijk was het rapporteren na ieder gevangenisbezoek. Het is geen overbodige luxe





*Kees van der Linden fietste via de Race van Kees een aantal jaren geld binnen voor Gevangenzorg*

of 'elkaar bezig houden' maar een essentieel onderdeel van kwaliteit en goede zorg voor elkaar. Want de vrijwilliger staat er alleen voor als hij ergens in Nederland op bezoek gaat. En de kans dat je gemanipuleerd wordt is niet denkbeeldig. En het is zeker niet de bedoeling dat een vrijwilliger 'probleemeigenaar' wordt. En als er overleg nodig is met de gevangenis, dan is het goed dat dit gebeurt vanuit een centrale coördinerende rol. Dat is gewoon ook heel praktisch met een vast aanspreekpunt binnen Gevangenzorg. Kees kon ook al snel aan de slag gaan met Justitie om voor ons vrijwilligerswerk een competentieprofiel te ontwikkelen. Willem van Essel deed dat bijzonder plezierig en invoelend. Ik schreef daar al iets over in hoofdstuk 3. In het verlengde daarvan kregen we ook hulp van DJI'ers Robert Josten en Marleen Pol om ons functiehuis te ontwikkelen. Het was stimulerend om hun kennis en kunde te mogen ontvangen in de organisatie. 'Jullie organisatie is meer gebouwd rondom personen dan functies', zei Robert wel eens. 'Daar is niks mis mee, maar gedraag je er ook naar.' Gemotiveerd zijn is één, dat moet de basis zijn. Anders moet je er niet eens aan beginnen. Dan hou je het bij de eerste de beste teleurstelling – en die zijn er, gegarandeerd! – al voor gezien. Maar naast een goede motivatie moet je ook over een aantal vaardigheden beschikken. Luisteren en discipline zijn er twee van. 'Je moet grote oren opzetten', hoorde ik een vrijwilliger eens zeggen. Dat is zo belangrijk. Maar je moet je ook aan de spelregels kunnen houden. De gevangenis is het tegenovergestelde van een vrije samenleving. Wij mogen alles tenzij het verboden is. In de gevangenis mag niets, tenzij het is toegestaan. En van Justitie kregen we een bepaalde speelruimte. Evangelisatie is bijvoorbeeld niet toegestaan. Zoals ik al schreef, heeft ons werk een diaconaal accent. Kees filtert hen die ongebreideld het hart op de tong hebben eruit. 'Leg contact met het gevangenispastoraat of zoek wat anders', is dan het advies van Kees. Van het competentiegericht werken plukken we nu nog steeds de vruchten. Het is de basis van onze programma's en de begeleiding. Kees schreef ook onze eerste volwaardige training voor vrijwilligerswerk. Iedere vrijwilliger wordt sindsdien stevig getraind over het gevangenisleven, de rechtsgang en onze spelregels. Uiteraard ontbreken er ook geen rollenspellen met 'lastige klanten'. En zo bouwde Kees aan een competent leger van vrijwillige collega's en legde hij een basis voor een werkwijze die binnen de gevangenissen op veel waardering en vertrouwen kon rekenen. En de opzet was ook zodanig dat hij en zijn collega's dat steeds verder konden ontwikkelen. Uiteindelijk resulteerde dat in onze Herstelzorgmethode.

*Ongeveer 25 procent van iedereen die informatie opvraagt over vrijwilligerswerk stroomt in. De zelfevaluatie zorgt voor kwalitatief hoogwaardige aanmeldingen.*

Kees en Helen hebben de groei begeleid van ongeveer tweehonderd vrijwilligers naar zo'n 650 vrijwilligers anno 2018. En de staf groeide vanzelf mee, van vier betaalde medewerkers naar een kantoor met ongeveer dertig medewerkers (25 fte). Het me-



rendeel bestaat uit collega's die direct met de hulpvragers en vrijwilligers bezig zijn. Dat zijn vooral maatschappelijk werkers.

## Achterban, fondswerving en groei

Vanaf 2005 kwam de groei echt goed op gang. Dat hield vooral verband met de mogelijkheid die we kregen om in de persoon van Herman Kooij de fondswerving op te tuigen. Tot die tijd lag de fondswerving bij mij. Herman zou zich eerst richten op kerken, particulieren en bedrijven. Geleidelijk aan kwamen daar ook de vermogensfondsen bij en uiteindelijk ook de subsidies. Inmiddels bestaat de afdeling fondswerving en communicatie uit een viertal medewerkers. De totale inkomsten zijn toegenomen van ruim 500.000 euro in 2005 tot 2,7 miljoen euro in 2017. Zo'n vijftig procent komt uit de achterban van ruim 15.000 donateurs. Ook zijn er honderden kerken die collecteren voor ons werk of actievoeren via jeugdbonden. En met de start van De Compagnie konden we ook weer een impuls geven aan het vinden en binden van ondernemers. Deze steun én die van vele vermogensfondsen is van enorme waarde geweest en zal het hopelijk ook blijven om die verbinding tussen de samenleving en de gevangenen en hun thuisfront te kunnen blijven leggen.

In één adem noem ik hier ook met veel genoegen en waardering onze PR-vrijwilligers. Dick en Marjolein Bikker waren min of meer de eersten. Zij stonden op trouwen toen Dick in de gevangenis kwam. Na zijn vrijlating heeft hij met Marjolein voor Gevangenzorg talloze presentaties verzorgd. Ik denk ook aan mensen als Bas Deelen, Ruud de Bruin, Kees Koevoet, Arend Witvliet, Klaas Honkoop en anderen. Ze reden –



*Dick Bikker*



vaak in de avonduren - stad en land af, of namen vrij om Gevangenzorg op grote en kleine gezinsbeurzen en kerkelijke evenementen te promoten. Het was prachtig om te zien dat het voor hen min of meer een sport was om niet alleen te vertellen over ons werk – en soms uit eigen ervaring – maar ook om donateurs te werven. Dat vraagt vrijmoedigheid. Het is mooi om te zien dat er telkens weer mensen zijn die het stokje over nemen en zich in willen zetten om het verhaal van geven om gevangenen door te vertellen. Ook nu is er weer een enthousiast team van PR-vrijwilligers die jaarlijks zo'n honderd presentaties verzorgen.

Binnen Gevangenzorg Nederland zijn we de zorg voor een brede en stabiele stroom van inkomsten 'duurzame financiering' gaan noemen. Het voorkomt eenzijdige afhankelijkheid en maakt ook dat je dingen kunt (blijven) doen die Justitie en fondsen mogelijk wat minder interessant vinden, maar die wij juist niet willen en kunnen opgeven. Een mooi voorbeeld hiervan is de zorg aan tbs-patiënten. Aan de weg timmeren om private financiering te krijgen vind ik eigenlijk een vanzelfsprekendheid voor elke 'algemeen nut beogende' goede doelinstelling. In, door en van de samenleving. Ik krijg wel eens de opmerking dat wij makkelijk praten hebben want 'jullie zijn van de kerk en mensen van de kerk geven makkelijker en meer'. Het eerste is niet waar. Het tweede mogelijk wel. 'Maar', zeg ik dan altijd, 'jullie vijver om te vissen is vele malen groter dan de onze. De kerkelijkheid in Nederland is een minderheid en neemt af. En er zijn genoeg zogenaamd neutrale organisaties die het prima lukt de nodige euro's bij elkaar te harken.' Het gaat erom dat je goed nadenkt over wie je bent en wat je wilt en dat helder communiceert'. Fondswerven is onvermoeibaar bezig blijven. Niets wordt in de schoot geworpen of komt uit de lucht vallen.

Ik schreef hierboven al dat we Herman konden aanstellen. Ook dat kwam niet uit de lucht vallen maar werd een proces van ongeveer een jaar dat ik voor mezelf wel als een soort omslagpunt ben gaan zien. Het begon met een gevangenisbezoek in 2004 waarbij ik Ronald van der Giessen uitnodigde. We spraken in de gevangenis onder meer met Paul, 'mijn boef' die ik zo'n honderd keer heb bezocht en die veroordeeld was voor doodslag van zijn vrouw. Een ingrijpend delict dat de nodige vragen oproept. Toch zag hij ons werk wel zitten. 'Ik hoor goede dingen over de kwaliteit van jullie werk en ik denk ook dat je veel meer uit de achterban kan halen dan je nu doet. Wij gaan drie jaar lang een fondswerver betalen'. Een andere belangrijke opbrengst was een goed gesprek over identiteit. Het Oranje Fonds had destijds niet de reputatie dat ze organisaties wilden steunen met een uitgesproken christelijke identiteit. Ik besloot het Ronald op de man af te vragen: 'Waarom zijn we interessant voor jou en wanneer stopt het?' Interessant was dus onze goede reputatie en onze inzet en resultaten om de samenleving ook financieel te betrekken bij ons werk. In 2003 ontvingen we bijna 300.000 euro aan inkomsten. Zo'n zestig procent kwam uit de achterban. 'Onze steun stopt als geloof een voorwaarde zou worden om geholpen te worden', aldus Ronald. Dat was het nooit geweest en gaat het wat mij betreft ook niet worden. Zo'n negentig procent van de mensen die bij ons aankloppen heeft niets met het chris-

telijk geloof. Ik geloof ook niet dat ze ons vragen omdat we christen zijn. Wel omdat we goed bekend staan en niet onbelangrijk, de mond-tot-mondreclame door gevangenen. Dat is toch wel belangrijk. Want een vrijwilliger op bezoek vragen is niet 'macho' om het zo te zeggen. En denk maar niet dat iets ongezien kan gebeuren in een bajes. 'Het is net een bejaardenhuis hier', zei Paul op een keer. 'Als hier op de afdeling wat gebeurt, weet binnen vijf minuten de hele bajes dat.' Het was goed om met Ronald zo'n open gesprek te hebben.

Het voelt wel eens ongemakkelijk als medechristenen vrij gemakkelijk klagen over de tegenwerking die ze menen te ondervinden. Ik herken de gevoelens die opkomen bij oppervlakkige en hardnekkige vooroordelen over christenen. In mijn geval voelde ik in de gesprekken altijd iets van 'de bekeringsvraag'. Soms kwam dit al vrij snel op tafel, maar vaak duurde het even. In de loop van de tijd heb ik geleerd om dit zelf tijdig ter sprake te brengen, bij fondsen maar ook bij gevangenisdirecties. Ik heb daar toch wel goede ervaringen mee. Het kan kwetsbaar voelen, maar het is goed om te weten wat je aan elkaar hebt. Mens, waar zit je?

Dat proces met Ronald leidde ook tot een voortschrijdend inzicht dat vermogensfondsen niet alleen geldverstrekker zijn, maar óók een samenwerkingspartner met veel kennis in huis. In de loop der jaren hebben we daar dankbaar gebruik van gemaakt en met veel fondsen een goede samenwerkingsrelatie kunnen opbouwen.

## Ontdekking gerechtigheid en liefdadigheid

Ik wil graag ook een verrassende ontdekking delen uit 2012 waar ik heel enthousiast van werd. En dat was dat het begrip *gerechtigheid* een brug slaat tussen naastenliefde en filantropie. Naastenliefde wil ergens zijn waar nood aan de man is. Het gaat niet om de vraag of het wat helpt. Je hart zegt dat je er moet zijn, en daarom ben je er. Je bent intrinsiek gemotiveerd. Presentie in detentie. De filantropie gaat veel meer uit van een programmatische aanpak. Wat is het probleem, wie doet er wat aan, wie is er eigenlijk verantwoordelijk voor, wie heeft er baat bij etc. Het wil dus gelegitimeerd zijn door beleidsoverwegingen én resultaat zien. Donateurs en kerken geven primair vanuit christelijke naastenliefde. Ze geven vanuit het hart. Fondsen en overheid geven beleidsmatig. Bij ondernemers is het een mix. Gevangenzorg is – als ik het zo mag zeggen – een makelaar om deze 'geldstromen' conform de verwachtingen van de gever in te zetten. En dat is best een hele klus. Het geeft een zekere spanning, tussen presentie en resultaat willen zien. Hoe ga je daar mee om?

Ik vond het antwoord in de sjoel bij Rabbijn Toledano, van de Portugees-Israëlitische Gemeente in Amsterdam. In een artikel over de wetten over vormen van liefdadigheid schreef hij dat het 'één van de hoogste vormen van liefdadigheid is om geld te doneren voor het vrijlaten van gevangen'. Nu doet Gevangenzorg dat natuurlijk niet. En de zin had meer betrekking op gevangenen in een dictatoriaal regime. Maar de aandacht was gewekt, ook omdat het artikel verwees naar de acht niveaus van

liefdadigheid zoals in kaart gebracht door Maimonides (1135 – 1204). Het Joodse woord gerechtigheid in de Bijbel is *tsedaka*. Liefdadigheid is daar een onderdeel van. Het viel me direct op toen ik in mei 2012 de synagoge binnen liep en het offerblok zag. *Tsedeka* stond erop. Toledano glimlachte. ‘*Tsedeka* is inderdaad ook een gift geven, en het beste wat je daarmee kunt bereiken is dat iemand financieel onafhankelijk wordt’. Ook hij gebruikte het overbekende beeld van ‘een vis geven of een hengel om zelf te leren vissen’. Zijn advies was om vooral te werken aan de wortel van criminaliteit. Want iemand die berouw toont, wordt een ander mens. Dan zoek je geen werk voor Jan de Boef, maar voor Piet de Herstelde die oprecht, integer, betrouwbaar en loyaal is. En zo werd ook ons motto ‘geloof in herstel’ geboren en onze herstellpuzzel met acht levensgebieden. Want het leven is nu eenmaal een puzzel en nieuwe levensstukjes laten zich niet zo maar leggen. Laat staan dat we zomaar een compleet nieuwe puzzel zouden kunnen leggen. En tóch blijf je erin geloven, in herstel.

### De acht niveaus van liefdadigheid van Maimonides

- 1 donatie met tegenzin
- 2 minder geven dan nodig, maar hoffelijk
- 3 geven wat nodig is, maar pas nadat de arme hierom heeft gevraagd
- 4 armen geven voordat zij er om vragen
- 5 arme kent geveer, maar niet andersom
- 6 geveer weet aan wie hij geeft, maar de arme kent weldoener niet
- 7 geveer en ontvanger kennen elkaar niet, er is een bemiddelaar
- 8 werk of lening om financieel onafhankelijk te worden

Je zou kunnen zeggen dat het werk van Gevangenzorg zich afspeelt op niveau zeven en acht in het schema van Maimonides. Gevangenzorg is een bemiddelaar tussen de geveer en ontvanger en je hoopt dat een gevangene afrekent met criminaliteit, bijvoorbeeld doordat hij ‘eerlijk werk’ gaat doen. Hij is daarmee niet slechts één keer geholpen, maar voor de rest van zijn leven. De moraal is dat voorkómen van (re-cidive) beter is dan genezen.

### Elke gift telt!

Terzijde wil ik hier graag toch ook nog even een kleine, maar niet onbelangrijke opmerking kwijt. Belangrijker dan de omvang van een gift, is de motivatie. ‘Zelfs als iemand het zich alleen maar kan veroorloven om een klein bedrag te geven, maar hij geeft het met een goed hart, dan is dit net zo verdienstelijk als een grote donatie’, aldus het artikel. Jezus stelde het nog wat scherper toen Hij een arme weduwe een klein bedrag (penningske) in de offerkist zag doen. Zij *offerde* van wat ze niet kon



*De 15.000ste donateur*

missen. Zij had meer gegeven dan wie dan ook. Hoe dan ook, elke donatie, klein of groot, daar moet kosher mee omgegaan worden, als een goed rentmeester.

### **Presentie en resultaat: ongelijk span?**

Ik schreef hierboven al dat we nog een tweede spanning zagen in het nadenken over identiteit. De eerste was dus of we hoe dan ook resultaat zouden moeten willen tellen of tevreden mochten zijn met het feit dat we al slechts op bezoek waren. Het tweede punt ging over herstel. Wat is dat eigenlijk? En in hoeverre is dat mogelijk? Wij zien dagelijks situaties waarbij herstel niet meer mogelijk lijkt. Een leven vol van verslaving eist z'n tol. We beleven met de hulpvrager de pijn als puzzelstukjes niet meer gelegd kunnen worden. Tegelijk; zelfredzaamheid is niet het mooiste wat een mens kan overkomen. Dat is en blijft voor christenen toch de vrijspraak door het geloof in Jezus Christus. Dat herstel is zo duurzaam, dat het zelfs na dit leven op aarde z'n doorwerking heeft in het eeuwige leven. Dat gunnen we een ieder, maar kunnen en willen we niet afdwingen of opleggen. Want 'bekering hoort tot de dingen die gebeuren, door de werking van Gods Geest', aldus John van Eck. Het is een mysterie,

waar we hooguit om kunnen bidden. Gebed is voor ons even vanzelf en essentieel als ademhalen. We noemen het Hoger Beroep en beginnen er op ons kantoor elke dag mee. Het is ons ochtendappel om het zo maar te zeggen. Het is een kort maar fundamenteel moment. Eén van de collega's spreekt een gebed uit voor wat er die dag speelt. Vrijwilligers en hulpvragers zijn een vast onderdeel. Sommigen vragen daarom. Maar we bidden ook voor alle mensen en organisaties waarmee we samenwerken. En ook voor slachtoffers van criminaliteit en zij die – de moeilijke taak hebben – om werkzaam te zijn in het domein van de straffende kant van de gerechtigheid. Ook dat moet z'n goede voortgang hebben. Hoger Beroep noemen wij het, omdat we beseffen dat hard werken en mooie plannen alleen geen zegen zullen brengen. We belijden dus onze afhankelijkheid van God. Overigens, danken zit inbegrepen in het bidden. Als we donaties ontvangen, horen dat er goede gesprekken geweest zijn met medewerkers in de gevangenis of dat een gevangene een baan heeft of een moeder zo blij was dat één van onze vrijwilligers een cadeautje kwam brengen voor hun dochtertje namens papa in de gevangenis, dan is Hoger Beroep het forum om daarin met elkaar dankbaar voor te zijn. Eens per twee weken blijven we even tien minuten hangen voor 'de luchtplaats'. Eén van de collega's krijgt de vloer om iets uit de praktijk te delen. Dat kan een – mooie of schrijnende – rapportage zijn van een vrijwilliger naar aanleiding van zijn bezoek aan een gevangene, maar net zo goed een verhaal van Rijno van Waarde die vertelt over hoe hij ondernemers probeert te winnen om van waarde te kunnen zijn voor gevangenen.

De aanleiding voor deze ontdekkingstocht rondom identiteit, werk en financiering van 2012 was een artikel van Clara Miller, getiteld 'Hidden in plain sight, the capital structure of a non-profit organization'. Ik kwam daarop omdat Jan Baan mij het boekje 'Good to great' gaf van Jim Collins. Dat ging over zijn onderzoek naar de vraag waarom sommige organisaties excellent presteren. Dat bleken verrassend genoeg niet 'de grote jongens' te zijn. Er verscheen ook een bijlage over 'Good to great' voor de non-profit sector. Het betoog van Clara Miller komt in het kort hierop neer dat non-profit organisaties geen winst kunnen maken en feitelijk dus geen beleid kunnen voeren voor vermogensvorming. Want als je als stichting een begroting zou presenteren met een overschot, dan roept dat vragen op. Toch is financiële armslag nodig om goed en duurzaam te kunnen presteren. Het gaat haar om de vitale organisatie. En je kunt pas vitaal zijn als je weet wie je bent en wat je wilt. Vandaar dat we daar intern een jaar lang kantoorbreed hebben nagedacht en de Nota Vitalisering hebben geschreven. Deze is te vinden op onze website.

## Groei in medewerkers

Ik pak graag de draad weer op van de ontwikkeling van de organisatie. Want zo'n twee, drie jaar na de aanstelling van Herman als fondsenwerver, kwam er een tweede ontwikkelingsgolf. Dat was in het kielzog van onze deelname aan het driejarige groeiopro-





*Miranda Prins (r) en Helen Du Bois*

gramma van het Oranje Fonds. Door het feit dat we meer hulpvragen kregen en dus ook meer vrijwilligers welkom konden heten, was er ook meer behoefte aan coördinatie van de zorgtrajecten en de werving en training van vrijwilligers. Tegelijk werd het hoog tijd om algehele coördinatie daarvan goed te organiseren. Medio 2008 werd Joost de Jager aangesteld als Projectleider Ontwikkeling Zorg en Organisatie. Hij had een lang verleden bij de KLM en landde op het juiste moment bij ons. Van zijn kennis en ervaring met processen heeft Gevangenzorg veel profijt van gehad. Er ontstond een structuur waar de huidige organisatie nog steeds baat bij heeft, zij het dat dingen naar verloop worden aangepast. De basis is nog steeds zoveel mogelijk eigenaarschap van het werk op 'de werkvloer'. Ik denk ook dat de organisatie dankbaar mag zijn dat er in die periode maatschappelijk werkers kwamen die lange tijd bij Gevangenzorg zouden blijven. Ik denk aan Beppie Geurtsen, Ilse van den Hoven, Prisca van der Roest en Marilen Blijleven. Maatschappelijk werk stagiaire Hanna Geuze bleef 'hangen' als communicatiemedewerkster en heeft zo onze communicatie op een hoger plan getild. Na een charitatieve tussenstop in Afrika, is ze vanaf 2014 gerecidiveerd bij Gevangenzorg, om voortvarend De Compagnie op te zetten. En ja, algehele groei, geeft ook meer werk aan de voordeur. Vandaar dat we blij waren dat Jantine van der Tang die taak in 2009 op zich wilde nemen. En ja, als je al een tijdje aan het roer staat, is het ook mooi om te zien als collega's groeien. Miranda Prins kwam in 2004 aan boord als jong meisje van achttien jaar als secretariaatsmedewerkster. Inmiddels is ze moeder van een mooi gezin en doorgegroeid naar financieel medewerkster.



Twee bijzondere financiële vrijwilligers die ik hier zeker ook wil vermelden zijn Dick Alblas en Ruud Kuiper. Beiden zijn accountant en eind 2003 kwam ik met hen in contact. De financiële administratie had wel wat onderhoud nodig. Zij zagen dat uiteraard scherper dan ik. En zo brachten ze gratis hun tijd en kennis, vanuit een hartelijke betrokkenheid bij ons werk en om Gevangenzorg Nederland klaar te maken voor verdere groei. Dick is daarna penningmeester geworden en heeft in 2014 als auditcommissie van de Raad van Toezicht afscheid genomen.

Hen en al die andere, niet genoemde collega's, ben ik dankbaar voor wat ze gebracht hebben, met passie en professionaliteit.

## Bestuur, Toezicht en Advies

Dat geldt eveneens voor de mensen die op de achtergrond stonden, maar zonder wie een stichting niet kan bestaan. Ik heb het over het bestuur. Ik beperk me tot het noemen van de voorzitters. Marten Kleyn, advocaat te Den Haag, was de eerste voorzitter en Servaas Stoop, burgemeester van Korendijk is de huidige voorzitter, van de Raad van Toezicht. Joop Spoor, Gerard van der Hoek, Henk Abbink en Jan van der Wal waren voorzitter in de tussenliggende periode. In 2010 werd het Raad van Toezicht-model geïntroduceerd. Tot die tijd was er een bestuur en een Raad van Toezicht en Advies. De kerntaak van dat laatste orgaan was volgens Jan van der Wal, voorzitter daarvan,



*Vlnr: Henk Abbink, Jan van der Wal en Dick Alblas hebben veel betekend voor Gevangenzorg*

vooral om jaarlijks tenminste één goed idee te lanceren. Uiteindelijk lanceerde hij het idee voor een RvT-model. Daarmee werd in feite de praktijk bekrachtigd: verantwoordelijkheid bij de uitvoering en toezicht bij het orgaan daarboven. Van Jan heb ik het nodige geleerd als het gaat om besturen en het voorbereiden en leiden van vergaderingen.

## Wist u dat?

Uit het dossier Gevangenzorg Nederland wil ik ook nog wat andere wetenswaardigheden delen. Bijvoorbeeld over de naam en de afkorting. De naam Gevangenzorg Nederland is inmiddels ingeburgerd. Maar de introductie daarvan ging allerm minst soepel. De organisatie was opgericht als Prison Fellowship Nederland. Ik voel me zeer verbonden met Prison Fellowship, maar in de eerste plaats zijn we een Nederlandse organisatie voor gevangenen in Nederland. We zijn ook 100% zelfstandig, inhoudelijk en financieel. Het kostte me ongemeen veel overredingskracht om een Nederlandse naam te gaan voeren. Uiteindelijk werd het eerst een compromis. Onder Gevangenzorg Nederland kwam direct met heldere letters te staan; een activiteit van Prison Fellowship Nederland. De naam Gevangenzorg lag overigens niet voor het oprapen. Het was ook wel wat lang. Maar goede alternatieven waren ook niet voorhanden. Namen als Oog voor gevangenen of Hart voor gevangenen haalden het niet. Het was een kwestie van enkele jaren totdat de naam Gevangenzorg Nederland zelfstandig werd gevoerd. Zo af en toe was er nog wel eens theemoment waarbij naamsverbetering geopperd werd. 'Nooit doen! Luister naar deze oude grijsaard', zei Willem den Hertog dan. 'Als je eenmaal een merknaam hebt, verander het niet!'. Daarnaast zijn er ook wel enkele stille getuigen van organisaties die het wel probeerden. Dat was zelden een succes. Het logo is trouwens nog steeds geïnspireerd op het logo van PFI. Het symboliseert een Bijbeltekst uit Jesaja, namelijk dat het geknakte riet niet verbroken zal worden.

Ook over de afkorting is goed nagedacht. Het zijn de beginletters van de twee woorden én – nu komt het knipoogje – de laatste letter van het tweede woord. Het is tegelijk de d van diaconaat. Ik beken maar direct dat ik alle andere varianten - die vaak ongevraagd voorbijkomen - als GZN, GN, GVN als een delict ervaar. Die G ligt veel te hard in de keel. Bij GNd vloeit ie over in de rest en die d, ach, dat geeft dan weer eens aanleiding voor een goed gesprek. Mens, waar zit je?

Nu ik toch bezig ben met details, ik heb ook niet zoveel met het woord *gedetineerden*. Geef mij maar gevangenen. Gedetineerden is te afstandelijk. Daar zit geen gevoel in. Het is allemaal zo klinisch en correct. Want detentie is iemand vast houden namens een ander. Dat doet dus de gevangenis namens 'ons', als samenleving via de regels die we afgesproken hebben. Maar de gevangene is een medemens, van vlees en bloed. Hij is zijn vrijheid kwijt. Dat kan niet de bedoeling zijn. Het is de aanklacht van het kwaad in onze wereld. Waarom is dat kwaad er? Hoe lossen we dat op? Een

beetje zwaar aangezet misschien, maar mooier kan ik het niet maken. Als je je verstoppt voor deze vragen, dan is leven en werken een laag vernis. De rustige en veilige samenleving die we allemaal willen is wreed verstoord. We reageren met interventies – opsporing, berechting, opsluiten, resocialisatie tot gewenst gedrag – en gaan over tot de orde van de dag. Intussen zit bijna dertig procent binnen twee jaar al weer binnen en begaat 45 procent binnen diezelfde periode een delict. Dat is niet niks. Je kunt er soms moedeloos van worden. Wat voor zin heeft je werk? En toch gaan we door, want wie één mens redt, redt de hele wereld, aldus een mooi gezegde. Mens, waar zit je?

## **Boxen voor het overzicht**

Een aardigheidje is misschien ook wel mijn zoektocht naar overzicht. Niet gehinderd door enige boekenkennis over ondernemen en organiseren begin je ‘gewoon’. En als van het een het ander komt, dan gaat de kast uitpuilen en staat binnen mum van tijd het bureaublad van de PC of vol met mappen en documenten of is er één map met letterlijk alle documenten. Door de tralies zie je dan niet meer buitenwereld, en andersom komt er geen licht van buiten binnen. Op een morgen las ik Salomo. Hij schrijft in Prediker 4:6: ‘Een hand vol met rust is beter, dan beide de vuisten vol met arbeid en kwelling des geestes’. Deze aloude vertaling was voor mij de spijker op z’n kop. ‘Ik moet binnen orde scheppen en naar buiten toe één hand vrij hebben’ dacht ik. En zo ontstonden de vijf Boxen. Vijf, omdat een hand ook vijf vingers heeft. Simpel. Ze worden nog steeds gehanteerd: Box 1 Personeel en Organisatie, Box 2 Projecten en Activiteiten, Box 3 Financiën en Fondsen, Box 4 Publiciteit en Informatie en Box 5 Ontwikkeling en Partners. Ik weet doorgaans vrij snel te vinden waar ik nu documenten heb opgeslagen, ook de oude. Dat bleek maar weer heel prettig bij het schrijven van dit boek. Ik heb heel wat bestanden onder het stof vandaag moeten klikken. En een grappig detail, elke maandag zitten we bijvoorbeeld als MT even bij elkaar om terug en vooruit te kijken. We noemen dat het box overleg. Zo creëert ook een stichting z’n eigen turbo-taal.

## HOOFDSTUK 7

# Het laatste woord

In een rechtszaak heeft de verdachte altijd het laatste woord. Nu voel ik me geen verdachte, maar het kan zo maar zijn dat mensen die het boekje onder ogen krijgen mij ervan verdenken dat ik hen vergeten ben.

Al speurend door de geschiedenis in mijn dossier ben ik zoveel namen en voorval- len tegengekomen dat het een crime was voor mij om een selectie te maken. Die stond niet bij voorbaat vast. De richting hadden we wel snel te pakken: inzicht geven hoe Gevangenzorg van de grond is gekomen en hoe ik het beleefd heb. Ik heb niet alle mensen kunnen noemen die door de jaren heen belangrijk zijn geweest. Ik denk aan ds. Cornelis van den Berg, de kleine zwerver met een groot hart voor gevangenen, en Albert Riezebos. Via de eerste kwam ik al vrij vroeg in contact met de ondernemer in Genemuiden. Albert heeft heel veel betekend voor de opbouw Gevangenzorg. Ik weet dat hij niet op een bedankje zit te wachten, en hij weet dat mijn dank groter is dan ik onder woorden kan brengen. ‘Groet en zegen’, schreef hij altijd. Wederzijds Albert!

Ik heb ook niet geschreven over het feit dat zich vrij snel na 1997 een situatie heeft voorgedaan dat er drie maanden niet aan financiële verplichtingen voldaan kon worden. Gelukkig was ik op dat moment de enige betaalde kracht. ‘Dat nooit meer!’, was mijn wens en voornemen. Ik ben dankbaar dat er geen recidive is geweest.

Ook over de grote waarde van de gesprekken met Kaj Klom heb ik niet geschreven. Als er één iemand is geweest die me het belang van communicatie – vooral het her- halen – en strategisch besef heeft bijgebracht, dan is het Kaj Klom wel. ‘De oplossing ligt altijd bij jou’ zei hij dan. ‘En denk aan je *compensabel vermogen*. Werken met volle overgave is prachtig, maar hou het een beetje gezond en vergeet niet regelmatig te schaatsen’. In 2016 is deze markante man uit Zoetermeer helaas overleden.

En dan zijn er nog zoveel prachtige citaten van Bram van de Beek, van Dietrich Bonhoeffer, van Kaj Munk en van C.S. Lewis die ik graag zou willen delen omdat ze me hielpen vol te houden en focus te houden. Dat geldt ook voor de zondagse kerk- diensten. Regelmaat heeft grote kracht.

*Bezeten van mieren* van Edward Wilson was ook zo’n boek waar ik graag uit geciteerd had. Wie weet een andere keer. Of dat vergeten boekje van Koos van Weringh, De ideale gevangenis. Ik schrijf ook niet over de onvergetelijke colleges bij Theo Schuyt

over Filantropie aan de VU of mijn afstudeeronderzoek daar naar de geschiedenis van de PCRV, de Protestants Christelijke Reclasseringsvereniging. Daarin liggen kostbare lessen voor justitieel vrijwilligerswerk en Gevangenzorg Nederland. Ook de plezierige en waardevolle contacten met Mgr. dr. Everhard de Jong, de hulpbisschop van Roermond, komen niet aan bod.

Gedurende mijn wandeling terug in de tijd kwamen er vele herinneringen op aan mijn betaalde en onbetaalde collega's. Zonder jullie inzet en toewijding was Gevangenzorg niet van de grond gekomen en zal ze ook in de toekomst niet kunnen bestaan. Wat ik zag en hoorde en las van en over jullie tilde me van tijd tot tijd over de sores heen. Ogenschijnlijk kleine gebaren konden grote invloed op me hebben. Alles opschrijven was onbegonnen werk. Maar jullie voornamen staan geschreven op het schutblad, bijna 700 in getal! Jullie zijn een muur van getuigen van bewogenheid met de minsten in onze samenleving.

Ik denk ook aan de breedte van onze stakeholders, door wie en met wie Gevangenzorg zich heeft kunnen ontplooiën. In de eerste plaats de duizenden gevangenen, tbs-patiënten en hun familieleden. Verder aan de honderden kerken en ondernemers, tientallen fondsen en ruim 15.000 particuliere donateurs. En tot slot ook aan directies en medewerkers in de gevangenissen en tbs klinieken en de ambtenaren in Den Haag. Dank voor jullie vertrouwen om aan te kloppen voor hulp of vertrouwen om de deuren te openen, mee te denken in onze koers en ons werk financieel te steunen. Dat er zoveel kerken en christenen geven om gevangenen is toch wel een heldere



*Vele culturen, één fundament*

preek. Mensen horen tegenwoordig met de ogen.

Zo nu en dan overkomt mij een hogedrukgebied voor onderzoek en promotie. Een intellectuele uitdaging en verdieping lijkt me geweldig. Maar de weerprofeten Andries Knevel en Obe Veldman voorspelden beiden met andere modellen hetzelfde weerbeeld: onbestendig, druilerig en te lage temperaturen. Kortom, hou (voorlopig nog even) focus op je dagelijks werk, dan ben je van grotere waarde. En de geschiedenis bewijst dat ik ook kan luisteren. Dank Andries en Obe, ook voor al die andere gesprekken en adviezen.

Dankbaar ben ik ook naar PFI, in het bijzonder Ron Nikkel, Ivan Sotirov en Dan Van Ness. De ontmoetingen en discussies met jullie hielpen mij in het bouwproces van Gevangenenzorg. Ook voor mij persoonlijk was opname in 'our international family' zoals jullie dat noemden een verrijking. Dank dat jullie ook mij zagen zitten. Het bracht me in vrijwel alle werelddelen, van Costa Rica tot Peking en alles wat daar onder en boven ligt. Er waren vergaderingen met mensen die ik alleen van uit de media kenden, zoals met Aleksi II, de patriarch de Russisch-orthodoxe Kerk. De vele gesprekken met Dan over Restorative Justice en de praktische vertaling daarvan waren enorm stimulerend. Ook zag ik dankzij PFI de grote verschillen binnen Europa. Twee, drie uur vliegen van Schiphol en je ziet wat een communistisch



*Een open gevangenis in IJsland,  
compleet met golfbaan*

verleden met een land kan doen, binnen en buiten de bajes. In IJsland zag ik weer een ander uiterste, mede dankzij de geïsoleerde ligging. In de laatste periode van hun detentie konden gevangenen naar een zogenaamde open gevangenis, net zoals in Nederland. Maar dáár hadden ze intussen wel een mooie golfbaan tot hun beschikking. Om open kaart te spelen – zeker gezien de bijdrage van Peter van der Laan elders in dit boek - dát idee ligt bij Gevangenezorg niet op de plank. Dan zou een bedevaart zoals in Polen weer meer kans maken. Daar begeleiden gevangenen gehandicapten in een rolstoel naar de heilige bestemming. Maar ja, als protestanten hebben we weer weinig met bedevaarten.



## Mens, waar zit je?

Titel en opzet van dit boek verplichten min of meer om mijn eigen levensluikje even te openen. Wat heeft bijna 25 jaar inzet voor gevangenen mij als mens gedaan? Waar zit ik nu? Inclusief mijn tijd op het gerechtshof ben ik inderdaad 25 jaar dagelijks present geweest in de tuin van het kwaad. Ik deed wat een tuinman doet; zaaien, wieden, schoffelen, leunen op de hark, genieten van een bloem die open gaat en gelukkig ook vruchten plukken. Het fundament om dagelijks weer het tuinhekje te kunnen openen en van harte aan de slag te gaan ligt in de traditie waar ik een zoon van ben. En dat is een protestantse traditie, van werken als roeping en de zondag als feestdag van rust en geloof in een volmaakte toekomst op Gods tijd. Van gezag en zeggenschap boven je, en van verantwoordelijkheid en respect naast en 'onder' je. Van soberheid en reflectie op handel en wandel. Van God lief hebben boven alles en de naaste als jezelf. Elke zondagochtend wordt in 'mijn' traditie – gelukkig nog steeds – de *Wet des Heeren* gelezen. Je weet dan weer waar je staat. Je schiet tekort, in alles. Daartegenover zet God Zijn genade, voor alles en meer. Calvijn overtuigt me een houding aan te nemen die me niet vanzelf afgaat: lief te hebben ondanks alles.

Door te wandelen op de wereldwijde luchtplaats van PFI, ben ik intensief in contact gekomen met vrijwel alle christelijke tradities. De eigen traditie ben ik daar-

door gaan waarderen en relativeren. Het opsommen van verschillen zou niet moeilijk zijn. Ik wil ze niet bagatelliseren of wegmoffelen. Tegelijk, het mysterie van God, schepping en mens is te groot en te wonderlijk. Het maakt me bescheiden en onderzoekend en zeker geen wereldverbeteraar. Want 'deze wereld is al geoordeeld, daarom kwam Jezus Christus', aldus Bram van de Beek kernachtig. Hij is de verbinding, de Middelaar, de Verzoener tussen God en mens. Maar Hij is geen bezit en zeker geen vanzelfsprekendheid. Gelukkig als

het je gegeven wordt te mogen delen in Zijn bemoeienissen. Dat was de levenswijsheid van mijn vader die ik stap voor stap tot de mijne hoop te mogen maken. En er trilt van binnen een snaar als ik die notie mag horen bij medegelovigen, waar dan ook ter wereld. Mens, waar zit je? Ik geloof dat ik voor deze zaak tóch levenslang gekregen heb. En dat ontvang ik als gratie.



## PETER NELISSEN

*Dr. Peter Nelissen, is criminoloog, zelfstandig onderzoeker en (internationaal) adviseur. Hij verricht(te) met name onderzoek op het gebied van resocialisatie van (ex)-gedetineerden. Daarnaast werkt(e) hij ook als docent beeldende vorming (onder meer in gevangenissen) en als beeldend kunstenaar (vrije schilderkunst).*



*Peter schreef deze bijdrage op verzoek van Hans Barendrecht. Hij is Peter erkentelijk voor de goede en diepgaande gesprekken in de afgelopen vijftien jaar over de oorzaken van criminaliteit en zingevende oplossingen. In het bijzonder waardeert hij zijn constructieve reflectie op de identiteit van Gevangenzorg Nederland.*

# Zorg, zingeving en herstel als resultaat van vrijwilligerswerk in een justitiële setting: een analyse

In de hedendaagse criminologie en penologie kent men het desistance-paradigma, of wel het uitgangspunt dat interventies zich vooral moeten richten op het stimuleren en het versnellen van het proces van stoppen met criminaliteit. Dit is een natuurlijk (spontaan) proces dat bij vrijwel alle delinquenten vroeg of laat optreedt. Hierbij daalt de frequentie van crimineel gedrag en groeit de ontvankelijkheid voor verandering. Dit proces wordt ook wel desistance genoemd. Interventies die het proces van stoppen met criminaliteit bevorderen dienen zich volgens het Good Lives Model (GLM), behalve op vaardigheden om het ongewenste, criminele gedrag te vermijden, vooral ook te richten op een toekomstig leven dat in de ogen van het individu zin, betekenis, voldoening of vervulling biedt. Naast dit aspect van het bevorderen van (toekomstig) welzijn, staat in dit model het activeren en benutten van sterke eigenschappen en kwaliteiten van het individu centraal.

Het bevorderen van het proces van stoppen met criminaliteit komt in essentie neer op *empowerment* van het individu, waarbij het accent ligt op positieve ervaringen en ontwikkeling van kracht om het goede te doen in termen van persoonlijke groei en maatschappelijk herstel.

Je leven weer op orde zien te krijgen na een leven in de criminaliteit en meerdere detenties is geen sinecure. Een criminele levensstijl wordt vooral gevoed door een negatieve gemoedstoestand van demoralisatie die gepaard gaat met een fatalistische houding en gevoelens van onvermogen om situaties van stress, tegenslag en crisis op een adequate manier te hanteren. Sommige mensen hanteren deze situaties door middel van 'gemakkelijke' criminele oplossingen. Typisch voor een leven van criminaliteit, detenties en een gemoedstoestand van demoralisatie is de onderliggende aanwezigheid van negatieve, existentiële houdingen van wanhoop, verwarring, isolement, hulpeloosheid, onverschilligheid, ressentiment (wrok) en zinloosheid van het leven (existentieel vacuüm en betekenisverlies).

Een detentie kan deze gemoedstoestand van demoralisatie nog verder versterken. Het verlies van vrijheid wordt veelal ervaren als een bedreigende situatie waarin de gedetineerde in zijn essentie en meest persoonlijke kern wordt getroffen. Het is een schokkende ervaring die existentiële vragen oproept die kunnen worden begrepen als betekenisverlies ('Wie ben ik nog?' 'Wat is mijn leven nog waard?' 'Wie zal ik zijn?' 'Heb ik nog een toekomst?').

Succesvol zelfherstel en stoppen met criminaliteit gaat gepaard met het overwinnen van demoralisatie en het maken van een omslag naar de existentiële gemoedstoestand van remoralisatie waarbij men de kracht ontwikkelt om het goede te doen, ook al zit alles tegen. Concreet gaat het hier om tegenslag en stressvolle situaties succesvol en met waardigheid te doorstaan en daar vervolgens 'sterker' uit te komen. Remoralisatie gaat gepaard met de ontwikkeling van veerkracht en een existentieel transformatieproces waarbij wanhoop plaats maakt voor hoop, verwarring voor samenhang (coherentie), isolement voor gemeenschapsgevoel (sociale inclusie), hulpeloosheid voor handelingsbekwaamheid, onverschilligheid voor betrokkenheid, ressentiment voor dankbaarheid, zinloosheid voor de ervaring dat het leven zin heeft. Het vinden van zin en betekenis van het leven verwijst naar het ervaren van een diepere verbinding met zichzelf, de ander en met het leven op zich.

Vrijwilligerswerk in een justitiële setting, zo valt af te leiden uit mijn eigen onderzoek en dat van anderen, draagt via remoralisatie (hoop, zingeving, sociale inclusie, dankbaarheid) aan het proces van stoppen met criminaliteit. De werkzame bestanddelen van het vrijwilligerswerk met (ex-)justitiabelen verwijzen naar een relationele dimensie (presentie, de ontmoeting van mens tot mens, een luisterend oor, relationele zorg) en herstelgerichte dimensie (praktische hulp en ondersteuning).

De ontmoeting van mens tot mens en het aansluiten op de leefwereld van de gevangene of (ex-)justitiabele, resulteert in positieve ervaringen bij de (ex-)gedetineerde. Deze voelt zich als mens gerespecteerd en gewaardeerd. De kwaliteit van de vertrouwensband tussen vrijwilliger en (ex)gedetineerde en met name de relationele afstemming tussen beiden fungeert als een potentiële bron van opbrengsten voor

de (ex)gedetineerde. Deze kan hieraan kracht, motivatie, en hoop ontleen om vol te houden en op zijn of haar unieke en positieve manier zin en inhoud te geven aan het leven.

Uit onderzoek blijkt dat de zoektocht van (ex)gedetineerden naar de zin van het leven meestal wordt geïnitieerd door het gevoel dat anderen de moeite namen om er voor hen te zijn.

Een vrijwilliger en (ex-)gedetineerde (of justitiabele) die met elkaar het gesprek aangaan, wisselen onder elkaar woorden of verhalen uit die betekenis hebben. Hierbij wordt benadrukt dat zowel de een als de ander deel hebben aan een wereld die in zijn geheel betekenis en zin heeft. Zingeving is een aspect dat hierbij uitstek aan de orde komt. Met iemand spreken betekent de wereld aanbieden aan de ander door het woord. Wanneer de (ex-)gedetineerde en de vrijwilliger een gesprek voeren of liever, hun verhalen uitwisselen, dan geven zij voor elkaar en met elkaar betekenis en zin aan alles wat hen omringt, dus aan de wereld waarin zij leven. Doordat in het gesprek de dingen en gebeurtenissen worden benoemd, maken de vrijwilliger en (ex-)gedetineerde zich ervan los, nemen zij afstand tot de dingen en gebeurtenissen. Spreken, zich gehoord voelen en menselijke interactie spelen een belangrijke rol bij betekenis-ontvouwing en hanteren van betekenisverlies. (Ex-)gedetineerden/justitiabelen benoemen de effecten van het vrijwilligerscontact dan ook in termen van 'je hart kunnen luchten, een uitlaatklep hebben, van elkaar leren, jezelf leren kennen, te laten zien wie je bent en met openheid en gelijkwaardigheid met elkaar omgaan'.

Ook blijkt er een verband tussen de toewijding, hulp, steun en zorg van de vrijwilliger en het beter hanteren van verlies aan connectie door herstel van de verbinding met zichzelf, belangrijke anderen, de samenleving of het leven op zich.

Het persoonlijk en maatschappelijk herstel van (ex-)justitiabelen is onmogelijk zonder een actieve rol en bijdrage van de naaste familie, vrienden, kennissen en de gemeenschap, naast uiteraard die van professionele hulpverleners. Ook collectief, op het niveau van de samenleving dient er bereidheid te zijn om ex-justitiabelen als medeburger een tweede kans en een volwaardige plaats te gunnen binnen de gemeenschap. Uitsluiting en stigmatisering van ex-justitiabelen past niet bij de rechtsstaat en een fatsoenlijke, beschaafde samenleving. Bovendien werkt uitsluiting averechts, het wakkert de weerspanning en onverschilligheid bij ex-justitiabelen juist aan. Zij keren zich daardoor nog meer tegen de samenleving en volharden in criminaliteit.

Vandaar dat het zich bekommeren om het wel en wee van (ex-)gedetineerden door vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland zo'n enorm belangrijk initiatief is. Het biedt na 25 jaar een prachtig en krachtig voorbeeld van betrokken burgers die een actieve bijdrage leveren aan een barmhartige, inclusieve en veilige samenleving. Proficiat en ga zo door!

TRANSPORT



# Columns en reacties



## Even voorstellen

Aan het woord is mr. Hans Barendrecht, sinds 1 juni 1995 directeur van Prison Fellowship Nederland. Hans is 32 jaar, gehuwd en vader van drie kinderen:

Al geruime tijd ben ik geboeid door het fenomeen straffen. Straffen moet, zo wordt wel gesteld. En inderdaad, confrontatie met ongewenst gedrag vraagt om een reactie. Niet zelden ben ik echter blij dat dit gekanaliseerd gebeurt, van overheidswege. Want stel je voor dat we eigenmachtig recht zouden kunnen doen. Rottumeroog zou al spoedig het dichtstbevolkte eiland van West-Europa zijn. Andere mogelijke gevolgen laat ik over aan uw fantasie. Een publieke graadmeter voor het vertrouwen in een rechtssysteem is vaak de (zwaarte) van de straf. Dat is triest. De Joodse filosoof Maimonides heeft eens opgemerkt: 'Indien gij iemand oordeelt, maak hem tot uw broeder.' 'Nu ik vrij ben, heb ik vaak het idee met veertienmiljoen rechters van doen te hebben', aldus een (ex-)gedetineerde. Wie wil een (ex-)gedetineerde als buurman, in dienst, als vriend, laat staat tot broeder? Na negen jaar onder de wapenen te zijn geweest, werkte ik twee jaar op het gerechtshof te Den Haag. Met name in die laatste periode is het besef gegroeid van de gecompliceerdheid van de problematiek van de gedetineerde en van de noodzaak van adequate hulpverlening. Op 1 oktober 1994 mocht ik tijdens een open dag van P.F. een lezing houden. Daarna is alles in een stroomversnelling gekomen. Of ik vrijwilligers wilde trainen, beschikbaar was als secretaris en tenslotte of ik bereid was intensief betrokken te zijn bij de opbouw van het werk van P.F. Drie overwegingen hebben bij mijn keuze een rol gespeeld. In de eerste plaats de overtuiging dat juist ook christenen worden opgeroepen om te zien naar gevangenen. Voorts het brede aandachtsveld van P.F., zowel geestelijk, sociaal-maatschappelijk als juridisch. Tenslotte haar werkwijze, namelijk via vrijwilligers. De betrokkenheid



*aStandbeeld van Maimonides in Cordoba*

van mensen uit de vrije samenleving is van zeer grote waarde. En dat niet alleen voor (ex-)gedetineerden, maar ook voor hun gezinnen. Ik hoop dat velen van u zich vol overtuiging zullen scharen onder de menigte van duizenden enthousiaste vrijwilligers van P.F. wereldwijd. Dat het ook voor u een persoonlijke verrijking zal zijn, daar ben ik van overtuigd.



## REACTIE VAN JOOP DE GOEDE

*Joop de Goede was de eerste gevangenisdirecteur die het aandurfde Gevangenzorg een kans te geven. Joop begon in 1972 als directiestagiair in het gevangeniswezen. Na een tweejarige opleiding werd hij in 1974 benoemd als adjunct-directeur in de gevangenis te Breda. In april van dat jaar volgde een overplaatsing naar het jeugdhuis van bewaring in Haarlem. In 1980 werd hij in deze inrichting benoemd als directeur. Daarna volgden de strafgevangenis binnen het penitentiaire complex te Scheveningen, destijds de zwaarste PI in Nederland, het 'H.v.b. de Berg' (de Koepel) in Arnhem en de inrichtingen in Middelburg en Dordrecht waar hij algemeen directeur was. Vanuit die positie is hij in januari 2004 met pensioen/F.L.O. gegaan.*

## HET ONTSTAAN VAN GEVANGENZORG NEDERLAND

*Het begon allemaal in de voormalige strafgevangenis De Kantelberg in Scheveningen, onderdeel van het penitentiair complex aldaar. Dominee Jan Eerbeek die zowel onder het personeel als onder gedetineerden veel aanzien genoot, introduceerde Willem den Hertog. Een joviale en welbespraakte ondernemer die onder de vleugels van de dominee, een bijdrage wilde leveren aan een eventueel resocialisatieproces van gedetineerden. Het betrof met name degenen die ingesloten waren op de B-afdeling, in de volksmond de Bunker genoemd. In die tijd was de strafgevangenis en zeker de B-afdeling, de zwaarste inrichting in Nederland, waar problematische en politiek gevoelige gedetineerden werden ingesloten.*

*In de gespreksgroepen, waar ik uiteraard niet bij aanwezig was, vertelde Willem over de hoogtepunten maar vooral over dieptepunten in zijn leven en hoe hij vanuit een christelijke levensovertuiging de inspiratie en kracht vond om de problemen het hoofd te bieden en er weer bovenop te komen. De gespreksgroepen waren een succes, dat wil zeggen dat relatief veel gedetineerden de gesprekken bijwoonden, geboeid door aanpak en inhoud. In de loop van de tijd mondde dit*

ook uit in gesprekken op individuele basis. Gezien de aard en achtergrond van de desbetreffende gedetineerden had ik een dergelijk succes niet verwacht.

Bovendien werd door de dominee en Willem een stiltecentrum gerealiseerd, zodat men de beschikking kreeg over een ruimte die afgestemd was op de aard en inhoud van de gespreksgroepen.

Na een grote reorganisatie in 1993 werd ik benoemd in het huis van bewaring de Berg in Arnhem, beter bekend als de Koepel. Al vrij snel had ik weer contact met Willem die op enig moment Hans Barendrecht introduceerde. De bedoeling was om de activiteiten zoals opgezet in Scheveningen ook in Arnhem voort te zetten in een eventueel aangepaste vorm. Hans vertelde dat hij contact had met Prison Fellowship Nederland (PFN) en dat hij zich afvroeg in hoeverre het gedachtengoed van PFN ook in de Nederlandse penitentiare inrichtingen van toegevoegde waarde kon zijn. In aanvang was ik wat huiverig gezien de typisch Amerikaanse strategie en aanpak die in mijn ogen nogal verschilde van de Europese insteek. Echter de opgedane ervaringen met Willem den Hertog gaven mij het vertrouwen dat we met elkaar verder konden.

In de regelmatige gesprekken die volgden werd duidelijk dat Hans met zijn mensen een rol van betekenis zou kunnen vervullen binnen de inrichting. Op een zeker moment en ik weet niet meer wanneer, hadden we het niet meer over PFN maar over Gevangenzorg Nederland (GNd), hetgeen mij veel beter in de oren klonk.

De brede aanpak van GNd sprak mij zeer aan. Vooral de inzet van vrijwilligers, zowel tijdens als na detentie was een heel waardevolle formule. Het zou ook een achilleshiel kunnen zijn. Hoe hou je al deze mensen met hun eigen beweegredenen, gegeven de missie van je organisatie 'op het rechte pad' en vrijwillig betekent niet vrijblijvend!

Zoals bij alle nieuwigheden waren er ook de nodige sceptici of erger. In onze gesprekken heb ik meermalen benadrukt dat iedere schijn van 'zieltjes winnen' koste wat kost vermeden moest worden. Deelname aan gespreksgroepen en/of programma's was op vrijwillige basis en moest open staan voor iedere geïnteresseerde gedetineerde, ongeacht afkomst en/of achtergrond. Deze uitgangspunten werden overigens door Hans volledig onderschreven.

Bij de inzet van vrijwilligers is het opmerkelijk dat gedetineerden verbaasd dan wel verwonderd zijn over het feit, dat er mensen zijn die zich met hen willen bezighouden en dat ook nog in hun eigen tijd en 'voor niks'. Uiteraard is men dan ook vaak nieuwsgierig naar de motivatie en beweegredenen van de vrijwilliger. In het geval van GNd is het duidelijk dat de inzet gebaseerd is op een christelijke levensovertuiging, wat in mijn ogen uitstekend past in onze joods-christelijke cultuur. Niettemin zullen er altijd mensen zijn die hierom hun wenkbrauwen



*zullen fronsen, het zij zo. In de jaren waarin ik met GNd te maken heb gehad, kan ik niet anders zeggen dan dat de aanpak professioneel was en dat er bij mijn weten niet of nauwelijks wanklanken zijn geweest.*

*Voor de critici die zich soms laatdunkend uitlaten in de zin van 'het is water naar de zee dragen', heb ik nog een aardig verhaaltje van een buitenlandse collega op een symposium:*

*'Een oude visser zat op een bankje aan het strand van een tropisch eiland. Het was eb en de zee trok zich terug. Aan de vloedlijn bleven in de felle zon steeds meer zeesterren achter. Plotseling kwam een klein jongetje het strand op rennen en begon als een gek de zeesterren terug in zee te gooien. Na enige tijd kwam hij vermoeid bij de oude visser zitten om even uit te rusten. Deze vroeg hem wat geamuseerd waarom hij zich toch zo druk maakte gezien de onmogelijkheid om al die honderden zeesterren te redden. Het jongetje dacht even na en antwoordde: "Ja, het kan zijn dat ik ze niet allemaal kan redden maar je zal dat ene sterretje maar zijn". De oude man beseftte dat hij hierop geen antwoord had.'*



## Een eerlijk proces

Of het nu gaat om een strafzaak of om een aanvraag voor een bouwvergunning, het moet er gewoon eerlijk aan toe gaan. Geen gerommel in de marge. Recht is recht. Ik hoef u niet te vertellen dat de praktijk zo nu en dan wat anders te zien geeft. Denk alleen maar aan onfortuinlijke vormfouten.

Terwijl ik dit schrijf, gaan mijn gedachten uit naar Jan, Leo, Ronny en Henkie. Vier Nederlanders die al twee jaar vastzitten in Schotland. Eind augustus was ik in de gelegenheid ze op te zoeken in een zwaarbewaakte gevangenis. Aanklacht: invoer van hasj. Ze lopen leeg als een fietsband. Unfair, hun 'zaak' rammelt aan alle kanten. Aangehouden in internationale wateren, geen enkel bewijs dat ze ook maar een grammetje hasj aan boord gehad kunnen hebben en rapporten van deskundigen die hun onschuld bewijzen. De jury denkt er anders over. Veertien jaar voor Jan en Leo, tien voor Ronny en Henkie. Recent is door deskundigen ontdekt dat er geknoeid is met een belangrijke videotape. Een cruciaal deel is 'weggeknipt'. U kunt begrijpen met welk een spanning zij (en hun familie) toeleven naar het hoger beroep. Komt er nu eindelijk wel een eerlijk proces?

Een ingrijpend gebeuren als een hoger beroep vraagt om morele steun. Ik heb Johannes 8:1-11 met hen gedeeld. Kenners van wet en orde hebben een zaak die niet door de beugel kan: overspel. Op heterdaad nog wel. De zaak 'stinkt'. Jezus 'ruikt' dat. Ze proberen Hem niet alleen te vangen, maar laten een mannelijke medeschuldige buiten schot. Overspel en heterdaad: die man moet er toch bij zijn geweest?

Zijn reactie is Meesterlijk, rechtvaardig! Hij is niet gekomen om te oordelen. Hij is er om gerechtigheid te doen en Mozes te vervullen. Om mensen die ten dode wankelen te redden en te verzoenen met God. Daar gaat het om.

Gevangenezorg Nederland is ook niet geroepen tot oordelen. Wel tot bijstaan. Het er zijn voor die ander, namens die Ander, Jezus. Die weet heeft van nood, ellende en onthechting.

Dat geeft het diaconale werk onder gevangenen en hun familie een geweldige spanning. 'Diaconaat', zegt Aart Peters (diaconaal consulent in Gelderland), 'is handen uit de mouwen, is handen vouwen.' Werken en bidden voor het welzijn van een mens in



Rembrandt: de overspelige vrouw

nood. Tijdens detentie, maar vooral ook daarna. Want dan pas is een proces eerlijk en afgerond als er niet alleen wordt rechtgesproken, maar er ook wordt rechtgemaakt. De ex-gevangene die na detentie niet langer omdooft als een vogel buiten zijn nest, maar zijn plaats mag innemen voor het aangezicht van God tussen de mensen, omdat die Ander in zijn plaats is getreden. Dat is de zorg van Gevangenzorg Nederland en ik hoop van velen onder u.

## REACTIE VAN JOHAN BAC



*Johan Bac is werkzaam geweest bij het Openbaar Ministerie en heeft daar diverse functies bekleed, de laatste jaren als hoofd-officier van justitie. Daarna werkte hij een aantal jaren bij het ministerie van Justitie & Veiligheid, onder meer als directeur Strafrechtketen. In 2017 nam hij het initiatief om contact te zoeken met Hans Barendrecht, en wat bleek: hij kende Gevangenzorg al een tijdje als donateur. Voor Hans vloeiden daarmee een paar verrassende lijnen samen. Sinds 1 juni 2018 is Johan algemeen directeur van Reclassering Nederland.*

## EERLIJK PROCES, EERLIJK AAN DE SLAG

*Hans, je hebt gelijk: een eerlijk proces voor alle partijen, daar gaat het om. En dan weten we allebei dat je maar beter in Nederland kunt vastzitten dan in een ver buitenland.*

*Er wordt wel eens geklaagd over de Nederlandse rechtsstaat, en soms zal dat terecht zijn. Maar de kans op een eerlijk proces is in Nederland groot. Nederland scoort al jaren in de absolute top van rechtsstaten in de wereld. Afgelopen jaar stonden we op nummer vijf van 113 landen en op sommige punten zelfs op nummer één. Als je vast komt te zitten zijn er tal van rechten, zoals het kunnen raadplegen van een advocaat, bijstand van een tolk, toetsing door een rechter, oproepen van getuigen, deskundigen, etc. En dat hoort zo in een (beschaafde) rechtsstaat: een eerlijk proces is geen luxe, maar noodzaak.*

*De kans om slachtoffer te worden van een strafbaar feit neemt in Nederland ook af: de door de politie geregistreerde criminaliteit daalt al jaren. Ook de frequente enquêtes onder de bevolking met de vraag of ze slachtoffer zijn geweest van een strafbaar feit bevestigen die dalende trend. Dat is verheugend, al is alertheid geboden: ieder slachtoffer is er een teveel. Bovendien ontwikkelen er zich altijd nieuwe vormen van criminaliteit (zoals cybercrime) die we niet over het hoofd moeten zien.*





*Jarenlang heb ik mij – als officier van justitie en sinds kort bij de reclassering – met hart en ziel ingezet voor rechtvaardigheid in individuele strafzaken, voor de samenleving, slachtoffers en verdachten. Als de strafzaak was afgerond zat mijn werk er meestal op, maar dan begint het pas voor een veroordeelde. Als de straf is uitgesproken en de gevangenisdeur achter je dichtslaat, moet je niet gaan klagen en gaan hangen, maar aan de slag. Dan helpt het als je je laat helpen, je laat onderwijzen, je je verdiept in de slachtoffers en waar mogelijk poogt de schade te herstellen, je je verslaving aanpakt en de schulden op gaat ruimen. We weten allemaal, zowel binnen als buiten, dat dat niet vanzelf gaat en dat velen teruggvallen. Daarom zijn eventuele geliefden, familie en vrienden belangrijk, maar ook de medewerkers in een PI, van de reclassering en vrijwilligers zoals van Gevangenzorg Nederland. Zij staan klaar om te luisteren, te helpen, te gidsen en te adviseren, ook als het misgaat als je weer buiten bent. Een eerlijk proces vraagt ook om eerlijk te zijn naar jezelf en je omgeving. Eerlijk aan de slag te gaan. Dat is wat de vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland en de professionals in de strafrechtketen delen: een eerlijk proces, een faire behandeling, een luisterend oor en een helpende hand om te (helpen) voorkomen dat er nieuwe slachtoffers vallen.*

*Hans, ik feliciteer jou, de medewerkers en vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland van harte met het 25-jarig jubileum. Dank voor jullie grote en gedreven inzet. Veel sterkte en wijsheid toegewenst bij de voortzetting van jullie mooie, belangrijke werk.*

*Foto Johan Bac: Jeroen Bouman*

# Levenslang

Levenslang is het campagnethema van Gevangenezorg Nederland voor de komende periode. Levenslang wordt in Nederland vrijwel nooit meer opgelegd. Iedere gevangene komt dus vroeg of laat weer vrij en moet weer een plaats in de maatschappij zien te vinden. Bijna tachtig procent valt in herhaling. 'Eens een dief, altijd een dief!?' Toch nog levenslang?

Vreemd genoeg borrelen bij levenslang zelden bevrijdende, troostende en helende gedachten op. Bijvoorbeeld over de verzoening door Jezus Christus. Eens en voor altijd. Voor het hele leven, in duur en bestaan. De kracht van het evangelie, om het zo te zeggen, is dat het levenslang werkt. Ongeacht de tijden en omstandigheden waarin we verkeren.

Calvijn zegt in 1532 in zijn Seneca-commentaar dat we 'niet moeten letten op de slechtheid van de mensen, maar op het beeld van God in hen. Dat bedekt hun misdaden en wist ze uit. Het lokt ons met zijn schoonheid en zijn waardigheid om hen lief te hebben en te omarmen'. En een helaas veel te vroeg gestorven gevangene, Dietrich Bonhoeffer, zegt in zijn prachtige boek *Navolging* dat de enige taak van de christen is 'te bidden en het uitdelen van gerechtigheid'.

Dat zou ik graag terugzien in de kerken. Regelmatige voorbede voor gevangenen en het gevangenispastoraat. Maar ook dat christenen in beweging komen voor gevangenen. Heel praktisch, zonder veel bombarie. Maar wel met oprechtheid, toewijding en kennis van zaken. Zoek een gevangene op en ga naast hem zitten. Ik ben overtuigd van zegen, naar beide kanten. Het is immers dienst aan en van Jezus Christus. Want daar gaat het om in het diaconaat. 'Handen uit de mouwen, handen vouwen.'

Help met Gevangenezorg mee het levenslang te doorbreken. Uw steun hierbij is van levensbelang. Gedenkt de gevangenen in uw gebeden. Meldt u aan als vrijwilliger of steun ons werk met uw gift. Alvast hartelijk dank.



## REACTIE VAN WILLEM ANKER



*Mr. Willem Anker is sinds 1981 strafpleiter in Leeuwarden. Daarvoor werkte hij vier jaar op het departement van Justitie op de afdeling TBR en Reclassering. Zijn specialismen zijn levenslang en tbs. Daarnaast geeft hij gastcolleges aan vrijwel alle universiteiten, cursussen aan advocaten en twee à drie lezingen per week over zijn beroep. Vanaf 2016 is hij gestart met het geven van theatercolleges door het gehele land. Samen met zijn tweelingbroer mr. Hans Anker voert hij het landelijk bekende kantoor Anker en Anker advocaten te Leeuwarden.*

## EEN LEVEN LANG

*Ik was nog maar drie jaren advocaat toen de levenslanggestrafte Ton P. zich tot ons kantoor wendde. Hij was net veroordeeld door de rechtbank te Groningen en had appel ingesteld.*

*Vanaf dat moment is ons kantoor ‘alles’ gaan verzamelen op het gebied van levenslang, zowel in Nederland als in de omliggende landen. Wij ontdekten toen ook dat er zeer weinig bekend was over deze straf en dat ook het departement geen relevante informatie kon verschaffen. Zelfs niet over het aantal levenslang in Nederland, waar zij geplaatst werden en voor welke delicten levenslang werd opgelegd. Vanaf dat moment hebben wij hen een ‘vergeten groep’ genoemd.*

*Uiteindelijk is Ton P. door het gerechtshof te Leeuwarden wegens moord veroordeeld tot een gevangenisstraf van achttien jaren en tbs.*

*Wij zijn niet tegen de ultieme sanctie, wel tegen de wijze waarop die in ons land ten uitvoer wordt gebracht. Levenslang is immers alhier nog steeds een leven lang. Er is geen horizon, geen perspectief en dat achten wij inhumaan. Het is een uitgestelde doodstraf, een doodstraf op termijn. Wij vinden dat in beginsel iedere gedetineerde een tweede kans verdient. In Nederland kreeg de bekende seriemoordenaar Hans van Z. in 1986 als laatste gratie. Daarna alleen nog een terminale levenslanggestrafte in 2009. Dat is echter een cosmetische gratiebeslissing. Gratie wordt verleend door de minister of staatssecretaris en is derhalve een politiek-gevoelig correctief. Electorale belangen kunnen een rol spelen. Op papier bestaat in Nederland de mogelijkheid om gratie te vragen, in de praktijk is gebleken dat deze kans nihil is.*

*Net als Gevangenzorg Nederland zien wij eerst de mens en daarna pas het feit. Voor ons is het nooit Bert H., maar Bert Hendriks. Een persoon van vlees en bloed met een eigen aard en persoonlijkheid. Gevangenzorg Nederland ziet gevangenen al 25 jaar zitten. Dat stemt tot vreugde. Oud-staatssecretaris Dijkhoff*

heeft in maart 2017 een nieuwe regeling het licht doen zien op het gebied van levenslang. Hij ziet de levenslanggestrafte de eerste 25 jaren niet zitten! Zij blijven zitten waar ze zitten en er is geen enkele vorm van verlof. Na die 25 jaren komt er een advies van een nieuw ingesteld adviescollege. Uiteindelijk beslist de minister in het kader van een gratieprocedure. Dat belooft weinig goeds, gelet op bovenstaande.

De oplossing is in onze ogen vrij simpel: de minister eruit en de rechter erin. De toetsing en de uiteindelijke beslissing moeten in handen komen te liggen van de onafhankelijke rechter in Nederland. Wij kiezen voor het gerechtshof te Arnhem, in het bijzonder de Penitentiaire Kamer, die bestaat uit drie raadsheren en twee gedragsdeskundigen. Deze Kamer oordeelt al jarenlang in hoger beroep over de tbs-verlengingen en heeft grote ervaring in het toetsen van het recidivegevaar. Het lijkt een niet al te ingewikkelde wetswijziging, doch de politiek hier te lande is er nog steeds niet aan toe!

Mijn broer en ik bezoeken jaarlijks enige ex-cliënten die inmiddels onherroepelijk zijn veroordeeld tot een lange gevangenisstraf.

Toen in de jaren negentig diverse levenslanggestraften in de PI te Scheveningen verbleven, heb ik eens een beginnersfout gemaakt: ik bezocht drie levenslangen op één dag. Deprimerend en slopend. Juridisch kun je immers niets voor hen betekenen. En er is geen toekomst, iedere dag lijkt op de vorige en de volgende.

Mijn (con)frère Hans en ik zijn heel blij met een kwart eeuw Gevangenezorg Nederland. Zij weten gelukkig wel waar de Mens zit.

## Tussen kerk en kerker



*Het bezoeken van de gevangenen, een van de zeven werken van barmhartigheid. Schilderij van de Meester van Alkmaar. Rijksmuseum Amsterdam*

kerkvergadering in Nicea (325) bijvoorbeeld – waar ook de befaamde geloofsbelijdenis is opgesteld – werd het bezoeken van gevangenen aangemoedigd. En ook bisschop Ambrosius nam het op voor gevangenen. In onze tijd is er goed georganiseerd justitiepastoraat. Elke week worden achter de muren kerkdiensten belegd. Maar dat alleen is niet voldoende. Het gaat om een totale zorg. Pastoraat én diaconaat. En dan niet alleen tijdens detentie, maar ook daarna. Want bij acht van de tien gevangenen

Alleen een grappige woordspeling, zo op het eerste gezicht. Tussen kerk en kerker. Maar dat is schijn. Kerk en kerker hebben meer met elkaar gemeen dan bijvoorbeeld hotel en cel.

Wist u dat het begrip Penitentiare Inrichting, de officiële benaming voor huis van bewaring en gevangenis, teruggaat op de Quakers? Zij gaven in de negentiende eeuw aanzetten voor belangrijke gevangenshervormingen. Een van die hervormingen betrof de eenzame opsluiting. Het zou de misdadiger tot berouw en betering moeten brengen, tot penitentie. Vandaar de naam Penitentiare Inrichting.

Berouw (over de zonde) en betering (bekering van de boze weg) staan ook in de wekelijkse kerkdiensten centraal. Maar daartegenover klinkt altijd weer de belijdenis dat God goed is en barmhartig. Die belijdenis wordt tastbaar in de wereld. Ze blijft niet gevangen in de kerk, tenminste als er sprake is van navolging. Als er ernst gemaakt wordt met de roeping tot het bewijzen van barmhartigheid aan hen die in nood zijn.

Zo heeft de kerk de eeuwen door oog gehad voor gevangenen. Zowel voor gelovigen als niet-gelovigen. Tijdens de

die vrijkomen, gaat het vroeg of laat weer fout. Een van de oorzaken is een tekort aan nazorg.

Daarom gaan onze vrijwilligers naast de gevangene en zijn familie 'zitten'. Om hen te helpen een nieuw leven op te bouwen. Daarom zijn er deze maand ook brieven uitgegaan naar kerken en gemeenten met de oproep ons werk te steunen. En daarom vragen we ook u het werk van Gevangenzorg Nederland te steunen. Tussen kerk en kerker!

## REACTIE VAN PETER BAAIJENS



*Peter Baaijens is vestigingsdirecteur bij de PI Krimpen aan den IJssel. Peter begon ooit als gestichtswacht in de Bijlmer Bajes. Na gewerkt te hebben in de gevangenissen van Scheveningen en Breda ging de geboren en getogen Zeeuw in 1984 aan de slag in Torentijd, de Middelburgse gevangenis. Voordat hij daar directeur werd, was hij onder meer hoofd sociaal-cultureel werk. Hans Barendrecht en Peter Baaijens kennen elkaar al heel lang en herkennen elkaar bovendien in het christelijk geloof.*

## DE KERK IN DE KERKER

*Bijna veertig jaren ben ik werkzaam tussen de muren van de gevangenis, waarbij ik velen heb zien komen en gaan. Hoe kijk ik nu naar het systeem waarin al deze mensen hun straf uitzaten en de inspanningen die wij hebben verricht om hen verantwoord weer naar buiten te laten gaan?*

*Naast ambtenaar ben ik ook een zelfstandig individu met eigen opvattingen en standpunten over wat straf zou moeten inhouden. Daarbij is de kijk op de mens vanuit het christendom voor mij een belangrijke basis.*

*De kern van het christelijk geloof is immers gebaseerd op het gegeven dat de hele mensheid in de basis schuldig is voor God. Een lastig gegeven voor mensen buiten de kerk, maar zeker een onmiskenbaar feit voor gelovigen binnen de kerk. Vanuit dat perspectief is het dan ook niet lastig om gevangenen tegemoet te treden. Als christen weet je dat je naast hen kan staan, omdat we dezelfde basis als vertrekpunt hebben.*

*De kern van het christendom is vergeving, maar niet zonder meer 'zand erover, vergeten en vergeven'. Net als in het Nederlandse strafrecht – dat grotendeels is gebaseerd op de tien geboden uit de Bijbel – is genoegdoening een vereiste. De schuld moet betaald worden, hoe dan ook. Het 'betalen' van die schuld gebeurt in onze instituten door vrijheidsbeneming.*

*Daarom is het goed dat er kerk in de gevangenis wordt gehouden. Kerk is daarin*



*een ruim begrip, want er is ruimte voor verschillende religies en ideologieën. Het kunnen terugvallen op je geloof en/of overtuiging en daarin steun en (bege)leiding te krijgen, is de basis voor herstel van het volwaardig mens kunnen zijn in de samenleving. Vanuit het perspectief van het christendom is het daarom goed dat vrije christenen de hand reiken naar hen die hun schuld (nog moeten) ondergaan.*

*Dat de schuld van ons als christenen is betaald en dat wij vrijgesproken zijn, betekent nog niet dat we een hogere positie hebben ten opzichte van hen die hun schuld nog niet voldaan hebben en dat weten christenen maar al te goed.*

*Dit vormt de basis voor het werk dat Gevangenezorg Nederland (GNd) al jaren doet in onze penitentiare inrichtingen. Dat de kerk in de inrichting bestaat vanuit een grondwettelijk beginsel is mooi, maar het mag wat mij betreft niet de enige basis zijn voor de handreiking die de vrije burger naar zijn gevangen medemens doet.*

*Al heel wat jaren ken ik GNd en heb veel waardering voor hun inzet en betrokkenheid bij onze gevangenen. De vele vrijwilligers van GNd uit verschillende kerken en geloofsgemeenschappen geven gezicht aan de – wat mij betreft – ware bedoeling van: ‘omzien naar de medemens’.*

*In onze opdracht om gevangenen succesvol te laten terugkeren in de samenleving zijn we al jaren bezig om de samenleving naar binnen te halen, om die terugkeer zo geleidelijk en natuurlijk mogelijk te laten plaatsvinden. Daarin past een goede samenwerking met GNd uitstekend. Als de samenleving, in de persoon van de vrijwilliger, zich betrokken toont, door belangeloos zijn of haar tijd te investeren in de gevangen medemens, dan is dat maatschappelijke terugkeer in zijn meest pure vorm. Meer betrokken en warmer kun je het niet krijgen! Onze gevangen bewoners beseffen dat maar al te goed en weten dit te waarderen.*

*Kerk zijn de mensen, niet de instituten. Medemensen die naast de schuldige ander willen staan. Niet vanuit een hogere positie om belerend de ander te vertellen hoe het nu voortaan wel moet, maar vanuit oprechte helpende betrokkenheid en medeleven met de situatie van de ander.*

*Kerk in de kerker: ‘De vrije christen die de hand reikt aan onvrije mensen’.*

## Oud en Nieuw

Het lijkt alweer jaren geleden en een lesje geschiedenis. Toch was nog maar twee jaar terug de grote vraag: zijn we millenniumproof? Kunnen onze computers het aan? De onzekerheid maakte na twaalfen spoedig plaats voor opluchting. Het viel allemaal gelukkig mee en het leven ging verder. Nu houdt 11 september ons in zijn greep, of je het wilt of niet. Opnieuw onzekerheid. Niet weten waar je aan toe bent, is buitengewoon onplezierig. Het werkt verlamdend. Initiatief blijft uit.

Ik proef het in de gevangenschappen. Mensen die nog in voorarrest zitten spreken veel over 'hun zaak' die nog moet voorkomen, dan en dan. Daar leven ze naar toe. Na de rechtszitting is het twee weken wachten op het vonnis. Daarna is er nog twee weken de mogelijkheid om in hoger beroep te gaan. Doe ik het wel, doe ik het niet? Wat zijn de risico's? Een hogere straf?

Wil ik nog langer maanden in onzekerheid zitten, want zo lang duurt het gemiddeld wel voordat je zaak in hoger beroep wordt behandeld. Daarom kiezen sommigen voor duidelijkheid. Je weet waar je aan toe bent en het aftellen kan beginnen. Het virus van de onzekerheid trekt zich weer terug. Maar tegen de tijd dat het einde van de straf in zicht komt, slaat het weer genadeloos toe. Waar kan ik terecht als mijn cel opengaat? Waar vind ik een dak boven mijn hoofd? Waar is een geschikt hulpverleningstraject nu ik weet dat ik niet op eigen benen kan staan? Op wie kan ik terugvallen als ik het niet meer zie zitten?

Ik zou graag wat 'nieuws' schrijven, maar moet toch weer komen met het oude liedje. Veruit de meeste ex-gevangenen redden het niet. Bijna tachtig procent valt weer terug in de criminaliteit. Niet uit 'carrière drang' maar uit onvermogen, gebrek aan voldoende hulp enz. Daarom ben ik blij en dankbaar als we voor een gevangene, voor een medemens, een schepsel, een wegwijzer mogen zijn. Als we iemand op gebaande wegen mogen helpen, net als André. Dan is er hoop voor de toekomst, voor hem, z'n omgeving en ook voor de samenleving. Het oude leven vol 'gekkigheid', zoals André dat zelf noemt, wordt afgedaan en een nieuw leven van initiatief, verantwoordelijkheid en zingeving aangedaan. Gelukkig zijn er genoeg Andrés die graag willen breken met hun oude leven en een 'gewoon' leven leiden. Maar ze hebben u nodig. Daarom hoop ik van harte dat velen van u in het nieuwe jaar betrokken willen zijn en blijven bij ons werk. Dat we uit het oude vertrouwde Woord van God telkens nieuwe inspiratie mogen putten om dienstbaar te zijn aan de gevangene naasten en zijn familie. Moge Gods zegen u en allen die het 'pad der criminaliteit' willen verlaten ook in het nieuwe jaar nabij zijn.

## REACTIE VAN PETER VAN DER LAAN



Prof. dr. Peter van der Laan is hoogleraar Reclassering aan de Vrije Universiteit en senior onderzoeker bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). Hij doet onder meer onderzoek naar de uitkomsten (effecten) van strafrechtelijke interventies als detentie en reclasseringsactiviteiten. Hij is lid van diverse nationale en internationale adviesorganen waaronder de Raad voor strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ). Hij is lid van de Maatschappelijke Raad van Gevangenzorg Nederland.

### KOM IN BEWEGING!

*In zijn column 'Oud en Nieuw' die in 2001 verscheen, schrijft Hans Barendrecht naar aanleiding van 11 september (9/11, Twin Towers): 'Opnieuw onzekerheid. Niet weten waar je aan toe bent is buitengewoon onplezierig. Het werkt verlamd. Initiatief blijft uit'.*

*Die onzekerheid ziet hij ook in de gevangenis. In de aanloop naar het vonnis: welke straf krijg ik, wel of niet hoger beroep aantekenen? Maar ook tegen het einde van de detentie: wat staat me te wachten als ik weer buiten ben, heb ik onderdak, heb ik werk, wil mijn gezin me nog zien?*

*Dat onzekerheid geestelijk en fysiek verlamd werkt, geloof ik graag. Maar het is niet alleen de onzekerheid, het is inherent aan detentie. Gedetineerden vervallen maar al te gemakkelijk in geestelijke lethargie (ziekelijke slaapzucht) en inertie (traagheid). En daarbij bewegen zij ook nog eens (te) weinig. Detentie noemen we niet voor niets 'zitten'. Gedetineerden brengen het grootste deel van hun gevangenisstraf zittend of liggend op hun bed door. De gevangenis is een 'verarmde' omgeving, zoals Jesse Meijers dat in zijn proefschrift van begin 2018 beschrijft.<sup>1</sup> Het functioneren van de hersenen, zelfregulatie enz. gaan daardoor achteruit en dat draagt bij aan (meer) recidive.*

*Dat is niet goed en komt de effectiviteit van de detentie niet ten goede. Hans Barendrecht schreef het al: tachtig procent van de gedetineerden valt terug in strafbaar gedrag. En hoewel op dat percentage wel het een en ander af te dingen valt en er zelfs aanwijzingen zijn dat het de laatste jaren wat terugloopt, baart recidive na detentie nog altijd grote zorgen. Erg effectief is de gevangenisstraf niet. Daar moeten en kunnen we wat aan doen.*

*Allereerst door steeds opnieuw te bezien of er niet veel vaker alternatieve, niet-vrijheidsbenemende sancties toegepast kunnen worden. Daar is meer dan genoeg*

<sup>1</sup> J. Meijers (2018), *Do not restrain the prisoner's brain. Executive functions, self-regulation and the impoverished prison environment*. Proefschrift Vrije Universiteit.

ruimte voor. In 2016 kwamen ruim 33.000 mensen uit detentie. Van hen verbleef driekwart korter dan drie maanden in detentie, ruim de helft (55 procent) zelfs korter dan een maand en dertig procent nog geen twee weken. Is in al die gevallen detentie noodzakelijk? En wat valt er in zo'n korte tijd te bereiken? Niet veel lijkt me. Dus laten we beginnen met meer taakstraffen en meer voorwaardelijke straffen met betekenisvolle voorwaarden!

Detentie reserveren we voor de 'zwaardere' zaken. Maar ook dan moet de uitvoering worden aangepakt. Gevangenen moeten 'verrijkt' worden en gedetineerden moeten in beweging komen, geestelijk en fysiek.

De Dienst Geestelijke Verzorging houdt gedetineerden die dat willen geestelijk in beweging. Hetzelfde geldt voor de vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland en andere vrijwilligers. Stilstaan (!) bij zingeving is immers een vorm van geestelijk bewegen. De effecten daarvan laten zich misschien lastig meten, maar dat het iets doet, daarover zijn we het wel eens. Vooral mee doorgaan dus.

Meer fysiek bewegen is een ander verhaal. Een uurtje per week sporten of je 'oppompen' in de fitnessruimte is niet voldoende. Ook luchten doet (te) weinig. Tegelijkertijd, meer dagelijks bewegen gaat lethargie tegen. Misschien kan Gevangenzorg Nederland ook eens nadenken hoe dat te stimuleren. Dat lijkt me aan de fervente schaatser Hans Barendrecht wel toevertrouwd.



Sportzaal in een jeugdinstelling © DJI

## Oordelen

De meeste gevangenen in een huis van bewaring zitten onschuldig, vinden ze zelf. Zou het recht in eigen hand gegeven worden, dan zouden er veel vrijspraken zijn. Op zich begrijpelijk. In prijsvragen ben ik nog niet tegen gekomen 'maak kans op een geheel verzorgd verblijf in gevangenis X'. Misschien een bewijs dat de gevangenis toch geen hotel is. Laat staan dat ze sterren zou bezitten. De klanten die er wel zitten, zijn doorgaans geen sterren. Zij zijn tegen de lamp gelopen en 'stom geweest'.

Nee, we kunnen rustig oordelen dat gevangenen niet tot de 'uitblinkers' behoren. Hun ster is niet rijzend. Wat dat betreft ben ik ook een beetje somber over de toekomst. De regering moet bezuinigen en ziet gevangenen vooral als kostenpost. Ongeveer 75 procent zit korter dan zes maanden. En binnen vier maanden schijnt het onmogelijk iets te doen aan gedragsverandering. Dus is het motto: 'Niet investeren'. En dus maar afschrijven? Dat is overigens ook een kostenpost. En dan het politieke getouwtrek tussen de ministeries van Justitie en VWS om de nazorg van gevangenen. Wanneer komen ze tot het besef: wat er ook gebeurt, wij mogen gevangenen na detentie niet laten zitten!

Weinig verrassend is verder het oordeel van de dagelijkse vergadering van zestien miljoen aandeelhouders van 'dit land'. Met nadruk op het woordje 'dit'. Want oordelen doen we natuurlijk op gepaste afstand. 'Langer opsluiten en niet zeuren', klinkt het als een luide schel. De kerkvader Augustinus schreef aan de rechter na de moord op zijn vriend: 'Straf niet uit wraak, maar als een passionate father'. Als een vader met mededogen. Binnen de grenzen van de wet uiteraard.

Intussen zitten onze vrijwilligers dagelijks naast gevangenen. Dan kan het wel eens moeilijk zijn. 'Hoe zit de vork nu eigenlijk in de steel? Schuldig of niet?' Voor mij is dit een herkenbaar dilemma. Jezus zegt: '... Ik ben niet gekomen, opdat ik de wereld oordele ...' (Johannes 12 vers 47). Anderzijds, even verderop, krijgt de christelijke gemeente wel de opdracht te overtuigen van 'zonde, gerechtigheid en oordeel' (Johannes 16 vers 8). In zijn prachtige boekje Ontmaskering zegt prof. Van de Beek dat er voor overtuigen eigenlijk staat 'te controleren op'. Wat betekent dit voor Gevangenzorg Nederland? In mijn optiek: als iemand z'n straf erop heeft zitten, dan moet hij weer gewoon kunnen meedraaien. De samenleving is hierbij actief. Er is een spanningsverplichting. Doet ze dat niet, dan valt ze door de mand bij controle op 'gerechtigheid'. Het terrein van straffen laat ik hier liggen. Wij houden ons bij de opdracht van Jezus die zegt, 'bezoekt de gevangenen' (Mattheüs 25 vers 42). Dan past ons geen oordeel. De Vroege Kerk was daarin zeer actief. Wij komen met eenvoudige en basale zorg als een 'beker koud water'. We gaan naast de gevangenen zitten en helpen hen verder op de Gebaande Wegen, met woorden en daden. Voor ons

is het meer dan gewoon sociaal werk uit medemenselijkheid. We hebben in de Heilige Geest een Advocaat die de weg wijst in het moeras van knopen en zorgen. Maar het zet ons werken en dienen wel in het juiste perspectief. Gevangenen bezoeken is ten diepste niet ons werk, maar Gods opdracht. Dan mogen we zegen verwachten, voor gevangenen en hun familie en voor onszelf. Dat oordeel staat niet in de sterren geschreven, maar wel in de Bijbel.

## REACTIE VAN BRAM VAN DE BEEK



*Bram van de Beek (1946) was elfjaar predikant in verschillende gemeenten. Vanaf 1981 was hij hoogleraar vanwege de Hervormde Kerk bij de Universiteit van Leiden en van 2000 tot zijn emeritaat in 2010 hoogleraar theologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.*

*Hij is nu nog verbonden als bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Stellenbosch (Zuid-Afrika).*

*Het boekje 'Ontmaskering' dat hij schreef, is van grote betekenis geweest voor Hans Barendrecht. In 'Ontmaskering' trof Hans vooral de uitleg van de opdracht tot gerechtigheid in Johannes 16 vers 10. Het heeft hem onder meer gevoed in het formuleren van het begrip 'barmhartige gerechtigheid'.*

## VEROORDEELD

*'Nu hebben ze me hier tussen die misdadigers gezet.' Een leraar is in hechtenis genomen en praat tegen zijn beste vriend. Hij was al te intiem met zijn leerlingen omgegaan. Hij begrijpt het niet. Een populaire leraar en nu zomaar hier in het gevang.*

*De volgende dag kwam zijn vriend weer. 'Ik zei dat gisteren tegen je, maar ik heb nu ontdekt dat ik zelf een van die misdadigers ben.' Het perspectief was veranderd. Wat eerst gewoon ontspannen gedrag leek, is nu een misdaad geworden. Wat eerst een sociaal mens leek, blijkt nu een onderdrukker van jonge meisjes.*

*Hoe kijken we naar onszelf? En hoe kijken we naar veroordeelde misdadigers? Die twee hangen nauw samen. Bij de veroordeelden is een boekje open gedaan over wat ze deden. Maar als het boekje bij de niet-veroordeelden eens wordt opengedaan? Hun leven lijkt gewoon, vlot, handig en wat al niet meer. Maar als je het eens anders gaat bekijken? Als de koffers eens opengaan bij de check van jouw leven? Misschien zit daarin niet iets waarmee je juridisch tegen de lamp loopt. Hoewel ... Zit er toch niet iets wat haakt? Op het gebied van seksualiteit? Op financieel gebied? Om de twee grootste boosdoeners maar te noemen. Als we eens*



gaan kijken met een bril van verdenking. De gevangenis zou wel eens erg vol kunnen worden. In elk geval: hoe zijn we tegen elkaar? Als alles eens op straat komt, vooral wat we ooit over anderen gezegd hebben? Ik vrees dat de maatschappij zou ontploffen.

Juist dat op straat komen. Daar zit denk ik de kneep, ook voor het denken over veroordeelden. Je kunt mensen straffen. De zwaarte van de straf zegt eigenlijk niet zoveel. Drie of vijf jaar maakt niet het verschil. Het verschil is of je gezeten hebt. Het verschil is dat je veroordeeld bent. Het verschil is dat ieder weet dat je niet deugt. Je bent maatschappelijk getekend. Daarom zijn het niet zwaardere straffen die misdadigers beter maken. Het helpt zelfs weinig om misdaad te voorkomen. De vraag is of iemand sociaal aanvaard is – en dan wel: in welke sociale context? Als de burgerlijke maatschappij mensen afwijst, blijft er weinig anders over dan elders je thuis te maken. Dan ligt recidive voor de hand.

Heeft de kerk principieel niet een andere benadering? Nee, ik bedoel geen goedkope genade en alles goedvinden. Ik bedoel niet dat de kerk veroordeelden moet aanvaarden zoals ze zijn. De kerk aanvaardt hen juist niet. Ze zijn slecht. Zo slecht dat God niets met hen kan beginnen. Hij schrijft hun oude leven af. En Hij geeft hun een nieuw bestaan in Christus. Daar zit de clou voor heling: neem gevangenen serieus, juist als veroordeelden. Alleen in een nieuw bestaan in Christus is er toekomst, in een nieuwe gemeenschap. Daar treffen ze anderen aan, die het geluk hadden om niet tegen de lamp te lopen, maar die zich heel goed bewust zijn dat het zomaar had gekund. En als mensen alles van elkaar zouden weten, welke relaties zouden dan nog stand houden? Oude mensen worden gekruisigd en nieuwe mensen staan op, in een nieuw leven. Eén mens kan het verschil maken – om anderen de ogen te openen, vooral van mensen die blind zijn voor hun eigen gedrag. Die ene mens moet er wel zijn. De vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland kunnen een middel zijn om gevangenen te bevrijden, niet uit hun verdiende straf, maar uit hun verloren leven. Zij geven aan dat veroordeelden belangrijk zijn, niet omdat hun daad geen straf verdient, maar omdat ze deze mens een nieuw bestaan gunnen. En dan zou het nog wel eens makkelijker kunnen zijn om gedetineerden te overtuigen van de noodzaak van een nieuw leven, dan brave burgers.

## OVERNEMEN

Een tijdje geleden kreeg ik van een vrijwilliger een artikelje onder ogen uit de Waarheidsvriend. Het artikel was weer overgenomen uit VolZin. Daarin vertelt schrijfster Vonne van der Meer over een inzicht dat bij haar doorbrak over verlossing van zonden doordat Jezus Christus die zonden heeft overgenomen. ‘Dat begrip “op zich nemen”, daar heb ik me jarenlang op stuk gedacht’, aldus de schrijfster. Maar door zelf een (financiële) schuld van iemand anders op zich te nemen om onrecht te herstellen, ontdekte ze dat ‘niet alleen mijn positie tegenover het slachtoffer hersteld werd, maar ook die ten opzichte van de dader. Ik was niet langer woedend op de dader, omdat ik had kunnen helpen met het herstel. Daarmee was er een evenwicht hersteld en een eer ingelost’.



### Waarom dit citaat?

Elke keer als ik met vrijwilligers en gevangenen spreek en ik hoor wat er tussen ‘die twee’ gebeurt, dan kan ik me daar intens over verheugen. Een passieve en negatieve lijn wordt doorbroken. Geloof me, ‘crimineel zijn’ is voor de meeste gevangenen eerder een stigma dan beroepskeuze. Fout is fout, inderdaad. Maar het zal goed fout blijven gaan als ‘de maatschappij’ alleen maar als beste stuurlui passief blijft toekijken. Het feit dat ‘ze’ maar eens moeten ophouden met criminaliteit, is helemaal juist. Dat vinden wij ook. Maar intussen gebeurt er niets als er geen mensen zijn die wat willen ‘overnemen’ van hun medemens.

Ik herinner me nog goed de vertwijfeling van de man van wie de dochter vastzat. Op een avond in onze ‘Luchtplaats’ met lotgenoten zei hij: ‘Ik kreeg een keer het verwijt dat ik er even een weekje tussenuit wilde. Mijn vrouw en ik hadden dat hard nodig. “Kun jij je dochter zomaar alleen laten zitten”, vroeg toen iemand aan me. Ik zei: “Zou jij je het een keertje van me willen overnemen?” Toen gaf ie geen thuis.’

Van Dale geeft verschillende betekenissen aan overnemen. Tot het zijne maken. Iets navolgen. Op zich nemen. We leven naar Pinksteren toe. Jezus belooft Zijn Geest om gerechtigheid te doen nu Hij naar de Vader in de hemel gaat. We worden geroe-

pen om Hem na te volgen. Om Zijn roeping tot de onze te maken. ‘Ik was in de gevangenis...’

Overnemen is vooral doen. Met denken kwam Vonne van der Meer niet verder. Maar nadat ze iets had gedaan en beseftte ‘die schuld, dat is wel degelijk iets dat iemand op zich moet nemen’ is ze ‘meteen naar de kerk gerend’. Dat is een vruchtbare beweging. Van de wereld naar de kerk, en andersom.

*‘Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij zo gij ze doet’,*

Jezus in Johannes 13 vers 17.

Laten we deze goede raad overnemen en omzien naar gevangenen en hun familie en bidden en werken dat wat geschonden is, hersteld wordt, ook voor de slachtoffers.

## REACTIE VAN INE VOORHAM



*Luitenant-kolonel dr. Ine Voorham was directeur van de Stichting Legers des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg. In 2006 promoveerde ze op het proefschrift ‘Er buiten staan’, over sociale uitsluiting. Ine Voorham is lid van de Maatschappelijke Raad van Gevangenezorg Nederland.*

## DAT ZAL MIJ NIET OVERKOMEN

*Het is niet zo moeilijk een lijstje te maken van zaken waarvan je het niet prettig vindt als anderen je die aandoen. Ik vermoed dat ‘onrecht’, ‘genegeerd voelen’ bij velen van ons hoog zullen scoren. Natuurlijk maak je zo’n lijstje vanuit je eigen denkkader en leef-omgeving, gestuurd door die dingen die je op dat moment bezighouden. Onderwerpen waarvan je overtuigd bent dat die je nooit gaan treffen, zullen daarbij niet gauw op zo’n lijstje voorkomen.*

*Mijn jarenlange ervaring als directeur van de Stichting Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg heeft mij geleerd dat het leven soms onverwachts ongedachte problemen op je pad kan brengen. Uitspraken als ‘dat zal mij niet overkomen’, bieden geen garantie dat het noodlot jou nooit zal treffen. Dakloosheid, in armoede vervallen, in de gevangenis terecht komen, het kan iedereen treffen. Voor de persoon die het aangaat (en voor zijn familie) is het een drama als hij in de gevangenis terecht komt en van zijn vrijheid wordt beroofd. Of het nu ‘eigen schuld’ is of een noodlottige samenloop van omstandigheden. Gelukkig heb ik ook vele onverwachte zegeningen ge-*

zien. Mensen die zonder oordeel oog en aandacht hebben voor de ander in nood.

Het schrijven van een bijdrage aan dit jubileumboekje gaat gepaard met de opdracht: Reageer op een column uit 2005 met als titel 'Overnemen'. Het betreft een 'financiële' schuld overgenomen door een 'onschuldige', een menslievend mens met een ruim hart. Het doet mij direct denken aan het losserschap zoals er over geschreven wordt in Ruth 4. Zorgdragen dat er ruimte blijft om te leven door in de schoenen van de ander te gaan staan. Ten tijde van Ruth trok de 'losser' zijn sandaal uit en gaf die aan de ander. Daarmee was de zaak beklonken en de dreiging van verlies aan leefruimte afgewend.

De vrijwilligers van Gevangenenzorg Nederland hebben in de afgelopen 25 jaar getoond dat een klein gebaar, grote impact kan hebben. Een luisterend oor hebben voor de man, de vrouw die in detentie verblijft, getrouw je afspraken nakomen, steeds weer de ander (op)zoeken, ook als het contact nog niet zo soepeltjes verloopt. Het lijkt zo eenvoudig, maar het vraagt om trouw, oprechte liefde en respect voor de ander. Een levenshouding ontleend aan de liefde van God, die van alle mensen houdt: van vrije en onvrije mensen. God heeft in het bijzonder iets met 'onvrije' mensen. Daar had Hij het liefste wat Hij had, zijn Zoon Jezus, voor over: om 'onvrije' mensen 'vrij te kopen'. Levend in en vanuit die vrijheid daagt het ons uit om in de schoenen van een ander te gaan staan. De ander te zien staan door oog en aandacht te hebben voor een mens in nood.

Ik feliciteer Gevangenenzorg Nederland met haar 25-jarig bestaan en wens allen die erbij betrokken zijn nog vele gezegende jaren toe waarin zij samen, medewerkers en vrijwilligers, er willen zijn voor de 'opgesloten' medemens.



## Oogkleppen

Heeft u ooit gedacht dat rechters buiten de maatschappij stonden? Dat ze bijvoorbeeld rechtspreken vanuit een ivoren toren? 't Zou zo maar kunnen. Met rechters heb je doorgaans niet dagelijks te maken. Hooguit via de media. Dan heeft 'de rechter' zoveel jaar opgelegd. De rechter spreekt. Maar dat is wat anders dan zijn stem. Die hoor je niet zoveel. Bij sommige ambten hoort dat kennelijk zo. Je voert uit wat volgens de wet van je gevraagd wordt. Je eigen mening en gevoelens doen daar niet zo toe. Van rechters en officieren van Justitie moet je dan ook niet teveel emotie en opwinding verwachten.

Maar de tijd staat niet stil, ook niet in de paleizen van Justitie. 'Wij hebben geen oogkleppen op', aldus mr. Verheij in het Algemeen Dagblad van 22 januari 2006. Verheij – in het dagelijks leven vicepresident van het gerechtshof in Den Haag – is tevens voorzitter van het landelijk overleg van voorzitters van strafsectoren. De verslaggever plaatste de opmerking dat sommige Kamerleden vinden dat rechters in Nederland nog altijd te soft zijn. 'Kamerleden moeten ophouden met die ongenueanceerde kritiek', aldus Verheij. Ze zijn 'lang niet altijd op de hoogte van de feiten' (bijvoorbeeld in de vrijspraak van Samir A.). 'Laat de Kamer eerst maar eens zorgen dat de straffen die wij opleggen, ook worden uitgevoerd. Er dreigt opnieuw een fors cellentekort'. Zo, die zit, denk je dan.

In het Reformatorisch Dagblad van 27 december had mr. H. Brouwer, voorzitter van het college van procureurs–generaal, ook al zijn zorgen over de negatieve beeldvorming van zijn bedrijf. Hij vindt het onterecht dat er een beeld is ontstaan van het Openbaar Ministerie als een organisatie die fout op fout maakt. Volgens Brouwer 'wordt dat niet gestaafd door de feiten'. Daarom wil hij vaker de publiciteit zoeken, om allerlei zaken uit te leggen. Hij verwacht daarbij 'geheid onze neus te stoten'. Oogkleppen, neus, het is duidelijk, de Nederlandse rechtspraak is bezig met haar gezicht.

Dat is niet eenvoudig. 'Wie zijn neus schendt, schendt zijn aangezicht', zegt een spreekwoord. Je kunt beter maar een neus voor gerechtigheid hebben. En gerechtigheid oordeelt niet zomaar. De gerechtigheid (onder)zoekt feiten en oplossingen. Gelukkig maar. De commotie over de beroving van de 49-jarige vrouw uit Spijkenisse en het ophangen van het hondje bleek niet terecht. Hoewel, je moet wel oogkleppen ophebben als je denkt daarmee te kunnen overgaan tot de orde van de dag. Want van slachtoffer is de vrouw nu 'crimineel'. Op het doen van een valse aangifte staat een gevangenisstraf van maximaal één jaar of een geldboete van 4.500 euro. Mocht het tot een boete komen, dan vind ik eigenlijk dat Tweede Kamerlid Geert Wilders die moet betalen. Hij zette immers direct een prijs van 10.000 euro op het hoofd van de daders. Gewoon een kwestie van oogkleppen ophouden.

Terug naar het gezicht van Justitie. Wat mij betreft mogen ze best praten. Uitlegen en toelichten? Prima! Maar stemverheffing past niet. Moderne, mediagenieke make-up ook niet. Het gaat om waarheidsvinding. Om recht te doen aan de inbreuk op het verleden, met het oog op de toekomst, van slachtoffers en daders. Dat vraagt om rust en wijsheid. Dat vraagt om een betrokken samenleving die weet heeft van barmhartigheid. De Goddelijke aanklacht tegen de zonde van de mensheid werd beantwoord door Goddelijke gerechtigheid, dwars door de bestraffing heen. Zo 'roemt de barmhartigheid tegen het oordeel', of heel treffend in de redactie van de nieuwe bijbelvertaling 'overwint barmhartigheid het oordeel' (Jacobus 2 vers 13). Wie dat ziet, heeft geen oogkleppen meer.



## REACTIE VAN HENK ABBINK

*Henk Abbink is oud-senior raadsheer in het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en oud-voorzitter van het bestuur van de stichting Gevangenzorg Nederland.*

## OOGKLEPPEN EN MEDIAGENIEKE MAKE-UP

*'Spreeken met stemverheffing en moderne, mediagenieke make-up passen de rechtspraak niet', aldus Hans Barendrecht.*

*In ons land kennen we drie staatsmachten: de wetgevende (regering en parlement), de uitvoerende (regering) en de rechtsprekende macht. Deze zijn alle drie even belangrijk en moeten elkaar in evenwicht houden. Twee daarvan verkondigen hun boodschap regelmatig op de zo-even vermelde wijze. Avond aan avond verkondigen parlementariërs en soms ook leden van de regering luidkeels hun standpunten in praatprogramma's. Rechters zie je daar niet. Dat heeft er waarschijnlijk mee te maken dat genuanceerde standpunten en een daarbij behorende uitleg niet gewenst zijn. Soundbites en oneliners zijn daar de spécialité de la maison.*

*Een regelmatig terugkerend onderwerp in de praatshows zijn lopende strafzaken. In dat geval voegt zich bij het gezelschap veelal een advocaat, die daar zijn reclamemomentje geniet. Evenals in de rechtszaal zullen die laatsten daar niet ingaan op de schuldvraag (heeft de verdachte het misdrijf waarvan hij beschuldigd wordt, gepleegd?), maar wijzen zij op tal van veelal onbelangrijke zaken als een persconferentie waarin het openbaar ministerie zich ten onrechte over die kernvraag heeft uitgelaten of het schandalige optreden van de politie.*



*In de rechtszaal gaat het evenwel slechts om de vragen of de verdachte het ten laste gelegde misdrijf heeft gepleegd en zo ja, welke straf hij daarvoor moet krijgen.*

*In het onderzoek naar de antwoorden op die vragen is het niet zo gek om als rechter soms de oogkleppen op te zetten. Een aangespannen paard kan schrikken bij het zien van wat hem voortdurend dicht op de hielen zit. Ook zou een al te weids blikveld het dier maar afleiden bij de uitvoering van zijn taak. Kortom, oogkleppen bevorderen de veiligheid van paard, koetsier en overige verkeersdeelnemers. Op dezelfde manier kunnen oogkleppen de rechter in de rechtszaal soms helpen om de belangrijkste vragen in het strafproces voor ogen te houden en zich niet te laten afleiden door allerlei begeleidend tromgeroffel. Aldus behoeden oogkleppen de rechter voor aandacht voor de verkeerde dingen en dragen zij bij tot een goede rechtspraak.*

*Jaarlijks onderzoekt het Centraal Bureau voor de Statistiek het vertrouwen van de bevolking in de verschillende instanties en personen. Onlangs verscheen zijn rapport over 2017. Al vele jaren achtereen komt in die rapporten naar voren dat het vertrouwen van de bevolking in rechters groot is. Zo vertrouwde in 2017 73 procent van de bevolking de rechters. Ter vergelijking: voor de Tweede Kamer bedroeg dat percentage 41.*

*Zonder hieraan nu al te vergaande gevolgtrekkingen te verbinden, is het kennelijk niet nodig, althans in de ogen van de Nederlandse bevolking, dat rechters, al dan niet voorzien van oogkleppen, deelnemen aan de avond aan avond geprogrammeerde praatshows en daarmee aan de geïnstitutionaliseerde stemverheffing en mediagenieke make-up.*

*Heeft de rechter het vonnis gevelde, dan trekt de karavaan van praatshows verder. Maar dan is daar voor het subject van die shows, de – inmiddels – veroordeelde, Gevangenzorg Nederland, die een heel andere manier van aandacht voor hem heeft. Zij bekommert zich om hem en eventueel zijn gezin en levert aldus een belangrijke bijdrage aan de resocialisatie van de gedetineerde en daarmee aan de samenleving.*

## Brandstof

Wist u dat er in Nederland per dag 68 keer verkeerd getankt wordt. Je tankt benzine, maar eigenlijk heb je diesel nodig. Jaarlijks gaat het om één miljoen liter las ik in de Kampioen. Het overkwam mij een jaar of wat geleden. 's Morgens had ik een rechtszaak bijgewoond in Den Bosch. 's Middags zou ik gaan schaatsen met een vriend. We kennen de plekjes waar het al snel kan. En met hoogstens een halve meter water onder het ijs kan er weinig mis gaan. Behalve als je nog even moet tanken en je gedachten al op het ijs zijn. Eerst vond ik m'n auto al wat moeilijk trekken. De harde noordenwind? Maar hij ging steeds meer sputteren. En de rookwalmen uit de uitlaat zie ik ook niet dagelijks. Uiteindelijk strandde ik net buiten Culemborg. Eén blik op de bon bevestigde m'n bang vermoeden. Een volle tank 'verkeerd'. Op zo'n moment is het goed een vriend te hebben. We hadden afgesproken om te carpoolen in Utrecht. Nu poolden we vanuit Culemborg, nadat hij me eerst naar de dichtstbijzijnde dealer geslept had. De motor moest gereinigd worden van benzine.

Dit soort dingen vergeet je nooit meer. En je kunt niemand anders de schuld geven dan jezelf dat het gebeurd is.

De recidivekans van een ex-gevangene is overigens groter dan die van mij. Ik heb mijn les geleerd. Voor veel gevangenen is dat kennelijk niet zo. Anders zou niet bijna tachtig procent na detentie opnieuw in de fout gaan. Zou het te maken kunnen hebben met de verkeerde brandstof die ze gebruiken? Of rijdt de maatschappij misschien op brandstof die 'zij' (nog) niet kunnen verbranden. Ik zal het toelichten. De politie onderzoekt, de officier klaagt aan en de rechter stelt het vast. 'Met zo'n gedrag vinden wij, heer De Boef, dat het verstandig is dat u even niet deelneemt aan het maatschappelijk verkeer.' De heer De Boef wordt tijdelijk geparkeerd in één van de goed beveiligde 'parkeergarages' van ons land. Als hij langer dan vier maanden moet zitten, kan hij zich aanmelden voor een groot onderhoudscontract. Er wordt dan behoorlijk aan de motor gesleuteld, om het zo te zeggen. Zit De Boef korter dan vier maanden, dan komt hij alleen in aanmerking voor een soort APK. Het maatschappelijk werk kijkt dan alleen of de identiteitspapieren in orde zijn, of er onderdak is na detentie, of er inkomen is en in hoeverre er behoefte is aan zorg. Een oordeel over de rijvaardigheid wordt niet gegeven. Daarmee moet 'de samenleving' aan de slag, idealiter via een 'warme overdracht' aan de gemeente. Dit is het nieuwe beleid van de minister, onder meer gebaseerd op inzichten uit met name Engeland en Canada. Centraal staat de persoonlijke verantwoordelijkheid van de gevangene. Ik vind dat een uitstekend uitgangspunt. Daarmee geef je aan iemand serieus te nemen. Uiteindelijk is dat ook de reden dat iemand in de gevangenis kwam. De Boef nam zijn verantwoor-

delijkheid niet. De vraag is of de integratiemotor daar lekker op zal lopen. Ik vrees van niet. 'Het is niet goed dat de mens alleen zij.' Een samenleving die denkt dat Justitie 'het' maar moet oplossen, zal nooit veilig worden. Er zijn veel vooroordelen te overwinnen, ook onder christenen. Leven van vergeving en genade om Jezus' wil, is het afleggen van de rechterstoga. Een betere bron om te tanken dan bij die van de Schepper van hemel en aarde ken ik niet. Geloven in ontvangen gerechtigheid, is het delen en doen van gerechtigheid. Het is schone brandstof, om het maar zo te zeggen. Mooi, zonder bijbedoeling, bevrijdend en gratis bovendien!

## REACTIE VAN PAUL BAAN



*Paul Baan is met zijn vrouw de oprichter van de Noaber Foundation. Deze stichting heeft Gevangenzorg Nederland meerdere malen en op verschillende manieren 'van brandstof voorzien'. En dat altijd vanuit de overtuiging dat 'noaberschap' een ieder ten goede moet komen en sociaal ondernemerschap in dit verband niet misstaat.*

## OPSTEL

*Soms zijn broodjeapverhalen bijzonder leuk. Neem nou het verhaal over dat examen Nederlands. Het voorval 'speelt' jaren geleden. Leerlingen van het vwo staan voor de opgave een opstel te schrijven. De examencommissie geeft een lijst met titels waaruit moet worden gekozen. 'Wat is lef?', luidt een van de titels. Een leerling, ergens in het land, pakt het door de school beschikbaar gestelde examenpapier om er, midden op de pagina in zijn (of was het een meisje?) keurige, goed leesbare handschrift te schrijven:*

*Dit is lef*

*Meer niet. Het 'opstel' wordt ingeleverd en de examenkandidaat krijgt een dikke voldoende.*

*Ik moest aan deze anekdote denken toen ik mij over de vraag van Hans boog, te reageren op 'Brandstof'. Immers... wat valt over de strekking van zijn column te zeggen? Alles klopt immers?! Als je verkeerd tankt, kom je stil te staan en dat is dan eigen schuld dikke bult. Een goede vriend kan je vervolgens uit de brand(stof) helpen. Da's noaberschap met een plus! Dat genoemde recidive percentage? Het cijfer zal vast kloppen. Daar vertrouw ik op. Ook mooi, dat idee van de 'warme*

overdracht' en de 'persoonlijke verantwoordelijkheid van de gevangene'. En dan dat stuk over de politie die onderzoekt, de officier die aanklaagt en de rechter die vaststelt... Hans zal het wel weten, want hij heeft er voor doorgeleerd!

Maar toen ik dat laatste nog een keer herlas, stokte ik. 'De rechter stelt vast.'? Op de website van De Rechtspraak zocht ik naar de woorden die ik mij (ook) herinnerde: 'beslissen, oordeel, vonnis en bindend'. Dat is toch méér dan 'vaststellen'?

Daar ging mijn plan, dacht ik. Want ik had me na de eerste lezing van de column nog zo voorgenomen, denkend aan die leerling van dat opstel, op de vraag van Hans ook 'lef' te tonen en slechts te reageren met een héél kort statement. Want waarom lang als het kort kan! Het was dan ook maar goed dat ik ook nogmaals de laatste alinea las. Toen durfde ik het alsnog. En ik wist wat mijn 'opstel' zou zijn.

Mijn vraag aan u is 'Brandstof' nógmaals te lezen, de overweging die wordt verwoord te volgen en te begrijpen. En wilt u dan mijn tekst hiervoor vergeten en alleen maar denken aan dát wat er aan de 'schone brandstof' waar Hans over schrijft vooraf gaat, namelijk:

## *Sola Gratia*

PS. 'Lef' is een leenwoord uit het Jiddisch en de betekenis is 'moed'. Het woord komt van 'lev' en dat is het Hebreeuwse woord voor 'hart'. Ben ik even blij dat ik dat broodjeapverhaal heb gebruikt in mijn reactie. Want ik had het ook daarbij kunnen laten. Als u begrijpt wat ik daarmee bedoel!?



## Gert Jan

Kent u iemand uit uw omgeving die gezeten heeft? Of die misschien op dit moment vast zit? Iemand van vroeger bijvoorbeeld? Een vriend van school, of een oud-collega, iemand uit 'die straat verderop'. Het zou me niet verbazen als u inderdaad iemand kent met 'een verleden'. Als ik ergens over ons werk praat dan is er vaak wel iemand die 'toch wel even iets kwijt wil'. Hoe groter de afstand tot de persoon, des te gemakkelijker wordt het in de groep gezegd. Komt het dichtbij, dan toch liever maar even onder vier 'oren'. Niemand hoeft het te weten. 'Gek eigenlijk, dat ik dit nu zo tegen jou vertel. Mijn broer heeft vroeger gezeten. Het gaat nu wel, maar toch.'

Detentie grijpt in. Roekeloos gedrag met een gebroken been als gevolg, staat garant voor een bos bloemen en 'beterschap!' Fout gedrag (of verdenking daarvan) met de bajes als eindstation leidt minder impulsief tot goede daden. Een bos bloemen sturen heeft overigens geen zin. Die komt toch niet binnen. Gevangenen zijn 'gesloten' en een cel is per definitie saai. Maakt u zich geen illusies. Kaartjes zijn wel welkom. En ze worden zeer op prijs gesteld. Een cel behangen met kaartjes maakt het allemaal wat minder deprimerend. Een mooie foto, een hartelijke wens, of een inspirerend gedicht. Gevangenen zijn net mensen, als u en mij. Het is niet goed om alleen te zijn.

Waar wil hij naar toe met die column, hoor ik u denken? Wie is Gert Jan? Eigenlijk heb ik maar één ding voor ogen: betrokkenheid bij gevangenen en hun gezinnen. Daar staan we voor, daar gaan we voor. We geloven in herstel. Ook voor iemand die voor de zevende keer zit. Onze motivatie is niet in de eerste plaats de resultaten die we zien, maar dat we geloven dat het God zelf is die ons ertoe aanspoort 'gevangenen te bezoeken'. En dát we resultaten zien (gelukkig!), die moedigen ons aan niet op te geven. We zetten geen Ikea-kasten in elkaar. We schaven en schuren ons aan elkaar met compassie en geduld, wetend dat we allen zijn aangewezen op één erbarmen. De dichter Geert Boogaard verwoordt het mooi in het gedicht met de titel 'Gert Jan en ik':





Hij zat zijn halve  
leven in de cel.

Gert Jan, met wie ik  
op het schoolplein speelde.

Hij was in onze stad  
niet meer in tel:  
Recidivist, die  
telkens stal of heelde.

Ik zocht hem op.  
Het klikte wonderwel.

Twee vrienden, die  
van één erbarmen leefden.

## REACTIE VAN CONNIE

*De partner van Connie werd in mei 2015 in Engeland gearresteerd wegens drugsmokkel. Hij werd veroordeeld en zat anderhalf jaar in een Engelse cel, daarna nog bijna anderhalf jaar in Nederland en sinds kort is hij thuis met enkelband. Op het moment van de arrestatie woonden nog twee kinderen van Connie thuis: een zoon van 17 en een dochter van 18. Ze klopte bij Gevangenzorg aan voor hulp en ze is enorm blij met de steun die vrijwilliger Ria nog steeds geeft.*

## ‘EINDELIJK WERD IK BEGREPEN’

*‘Ik vind het voor mijn kinderen zo erg. Mijn partner is niet hun biologische vader. We kregen net weer een beetje vertrouwen dat het goed zou gaan in ons gezin en dan gebeurt er dit. Op 11 mei had ik een maagverkleiningsoperatie gehad en op 18 mei kreeg ik te horen dat mijn partner in Engeland was gearresteerd. Hoe dan? Ik versta geen Engels. Dan kom je in aanraking met de ambassade. Daar krijg je geen hulp, je moet het echt helemaal alleen doen. Dat vond ik heel naar, want ik had geen idee. “Eigen schuld, dikke bult”, dat is wat die vrouw van de ambassade zei. ’s Avonds heb ik het aan de kinderen verteld. Ze schrokken en waren bang voor wat er ging gebeuren. In de buurt heb ik verteld dat we uit elkaar waren. Ik wilde niet dat mijn kinderen nagewezen zouden worden. Dat verdienen ze niet. De fami-*



Vrijwilliger Ria

*lie gaf al snel niet thuis. Wat ik heb gemerkt, is dat je één keer je verhaal mag doen en verder je mond moet houden. Ik ben heel eenzaam. Ik snap dat er gevangenis-  
sen nodig zijn, maar er is zoveel onbegrip. Dat zijn de moeilijkste dingen, daar  
moet je alleen mee zien te dealen. Eigenlijk worden wij ook gestraft, op een be-  
paalde manier. Dat vind ik erg.*

*Als je wanhopig bent, ga je op de computer zoeken. Ik denk dat ik zo aan het te-  
lefoonnummer van Gevangenezorg ben gekomen, of via de ambassade, dat weet  
ik niet meer. Ik kreeg Ilse aan de telefoon. Ik heb zitten janken. Eindelijk werd ik be-  
grepen. Er was iemand die me niet veroordeelde en naar me wilde luisteren. Ze zei:  
“Als er wat is, bel je maar”. Dat is fijn want je komt in een wereld terecht die je niet  
kent.*

*Ze regelden dat vrijwilliger Ria kwam. Eerst dacht ik: “Wat moet ik hiermee?”  
Maar Ria is een moordvrouw, ze straalt iets uit. We kunnen echt lachen, maar als  
ik boos ben is het ook goed. Ze zet me op mijn plek en geeft me advies: probeer het  
zo eens te zien. Als ik jarig ben neemt ze iets mee, ook voor de kinderen. Dat doet  
ze allemaal voor mij!*

*Mijn partner is sinds kort weer thuis en we proberen de draad op te pakken. Dat  
is niet zo gemakkelijk. Toen hij wegging woog ik nog 162 kilo en lag ik veel op de  
bank, ik kon niks. Nu weeg ik nog goed zeventig kilo en kan alles weer. Ik ben nu  
heel zelfstandig, ook doordat ik hulp heb om meer zelfvertrouwen te krijgen. We  
zijn weer een gezin, maar we zijn wel heel erg beschadigd. Al heeft het de band  
met mijn twee jongste kinderen sterker gemaakt. Dat vind ik mooi.*

*Ik vind het fijn dat Ria nog steeds komt, ook nu mijn partner thuis is. Het is al-  
tijd leuk en gezellig en ze helpt me verder. Het voelt als een goede vriendschap.’*



Hebt u al Calvin09 geproefd? Het is Zwitserse chocola van Maison Poyet. Op verzoek van de Zwitserse Protestantse Kerk ontwikkelde Maison Poyet een chocola ter gelegenheid van het vijfhonderdste geboortjaar van de jurist en theoloog Johannes Calvijn. Het is niet zomaar een chocolaatje geworden met een logo erop. Poyet, die Calvijn eigenlijk niet kende, heeft serieus studie gedaan naar zijn werk en leven en dat tot uitdrukking gebracht in de bruine lekkernij. 'De eerste laag bestaat uit een 'ge-reformeerde' praline mix, want', aldus Poyet, 'ik heb er gekaramelliseerde hazelnoten aan toegevoegd met zout uit de Zwitserse Alpen. Dat geeft een pikante smaak. De beste Grand Cru chocolade uit Bolivia vormt de basis voor de tweede laag. Dit symboliseert de theologie van Calvijn over de glorie en volmaaktheid van God. Omdat Calvijn wel eens lastig kon zijn, maar tegelijkertijd ook heel gevoelig was, is de karamel gemaakt van Zwitserse crème. Die maakt de chocola milder. Paradijselijk lekker', aldus Poyet. Het vertolkt de liefde tot de naaste. Tenslotte is de smaak van citroenkruid toegevoegd. Want Calvijn was in staat om te zaaien, te planten en dingen te laten groeien, aldus de chocolatier.

Wat heeft dit te maken met gevangenen, vraagt u zich wellicht af? Niet zo veel, geef ik direct toe. Maar Calvijn is 'in' dit jaar. Naast lekkernijen en dranken onder het label 'Calvijn' zijn er diverse weken, symposia, debatavonden en tentoonstellingen over het leven van Calvijn. Hij moest eens weten!

Ik ben ook een calvinist, geboren en getogen. Volgens de priester Antoine Bodar ben je dan saai, en humorloos. Goeie grap. Amerikadeskundige Maarten van Rossem heeft de indruk dat het leven van calvinisten door hun levenshouding verpest wordt. Nu moet ik zeggen dat ik van zijn commentaar op de wereld ook niet altijd vrolijk wordt. Maar goed, ik noem die twee meningen omdat ze breed aanhang vinden onder de gemiddelde Nederlander. Klopt het? Zegt u het maar. Een tijdje geleden zei een Hongaarse predikant – die sinds de jaren vijftig in Nederland woont – tegen me 'dat iedere Nederlander eigenlijk een Calvinist is'. 'Want', zei hij 'ze zijn idealistisch, maar geen fantast. Ze houden van systemen en ook van fatsoen. Daarom willen ondernemers best een kans geven voor werk aan ex-gevangenen.' Als calvinist ben ik het daar van harte mee eens. Spreek mensen maar aan op hun verantwoordelijkheid.

Maar de calvinist heeft ook nog een andere kant. Mensen tóch helpen, ook als ze verzuimd hebben hun verantwoordelijkheid te nemen. Ik citeer Calvijn: 'De Heere schrijft voor wel te doen aan allen zonder uitzondering, hoewel een groot deel van hen dat in het geheel niet waard is als ze naar hun eigen verdiensten geschat worden'. Overigens is dat niet exclusief calvinistisch. In zijn encycliciek *Deus Caritas est* zegt de huidige paus eigenlijk hetzelfde. Bewijs barmhartigheid, om Christus wil.

## REACTIE VAN JOHN VAN ECK



*Van 1981 tot 2008 was John van Eck legerpredikant. Hans Barendrecht ontmoette hem toen hij begin jaren tachtig als dienstplichtige opkwam in de Elias Beekmankazerne in Ede. Ze hebben sindsdien contact gehouden en elkaars levensloop gevolgd. In 1992 verscheen van zijn hand het boek *God, mens en medemens, Humanitas in de theologie van Calvijn*. Dat werd door Hans intensief gelezen en voor zijn werk voor Gevangenenzorg heeft hij het onder meer gebruikt voor de invulling van het begrip 'barmhartige gerechtigheid'.*

## EEN KWESTIE VAN INLEVEN

*Bodar zal calvinisten wel altijd een beetje saai blijven vinden. Het zij zo, maar Calvijn lezen is zelden saai. Over welk onderwerp je hem ook raadpleegt, hij gaat altijd recht op zijn doel af, en zo trefzeker dikwijls dat je vergeet dat het inmiddels bijna vijf eeuwen geleden is dat hij zijn gedachten op papier zette.*

*'Wat zou hij over gevangenen zeggen?', vroeg ik me af. Bijvoorbeeld over het Bijbelwoord: 'Bekommer u om de gevangenen alsof u samen met hen gevangen zat, en om de mishandelden als om mensen die net zo'n lichaam hebben als u' (brief aan de Hebreeënen, hoofdstuk 13, vers 3). Calvijn is er kort over, maar hij raakt onmiddellijk de kern als hij zegt: 'Niets vervult ons met een ernstiger gevoel van medelijden dan dat we de hele persoon van degene die door lijden wordt getroffen in onszelf verplaatsen.' Zo moeten we ons om gevangenen bekommeren 'alsof wij in hun plaats verkeerden'.*

*Daar moeten we wel even over nadenken. Woorden van Calvijn moet je vaak twee keer – aandachtig – lezen voor je ze begrijpt, maar dan heb je ook wat. Het is een complete cursus inleven die Calvijn ons hier in twee zinnen geeft.*

*Als je – in talkshows bijvoorbeeld – over gevangen hoort praten, dan lijkt het vaak alsof ze geen medeleven waard zijn. Hadden ze zich maar aan de wet moeten houden. En wat hebben ze mensen niet aangedaan? Ja, slachtoffers verdienen*



*medeleven. Gewetenloze daden verdienen verontwaardiging. Hoort er allemaal bij. Maar als dat allemaal aan de orde is geweest, zijn we nog niet klaar. De gevangene is er ook nog. Ook hij is een 'persoon', met een karakter, met een verleden dat hem gevormd en soms ook misvormd heeft, met vrouw (man) en kinderen soms voor wie hij zou willen zorgen, maar wat hij nu niet meer kan. En, al heeft hij eten en onderdak, hij mist de bewegingsvrijheid die bij een menselijk leven hoort. In het geloof weten we – en dat is het belangrijkste van alles –: hij is een mens, door God gewild en geschapen, net als wij. Dat alleen al is reden genoeg om je om gevangenen te bekommeren. Door over deze dingen na te denken halen we de gevangene dichter naar ons toe. Hij blijft niet langer iemand ver weg, buiten onze wereld, veilig opgesloten achter gevangenis muren, maar in gedachten halen wij hem (zijn 'persoon', zoals Calvijn het noemt) in ons leven binnen en beginnen wij met hem mee te voelen.*

*We kunnen de denkoefening ook andersom doen en doen alsof wij zelf in hun plaats verkeerden, zegt Calvijn. Die plaats is de cel. Hoe zou ik me daar voelen, in een klein vertrek, waar ik maar enkele afgemeten uren per dag uit mag? Hou zou ik me voelen als ik vol van spijt ben, en vol zorgen over de mensen die van mij afhankelijk zijn en voor wie ik nu niets kan doen. Hoe zou ik me voelen als ik iets gedaan had wat ik nooit meer goed kan maken?*

*Dat zijn de gedachte-oefeningen die Calvijn ons hier opgeeft: de persoon van de ander in ons verplaatsen en onszelf in de ander. Is dat ook niet precies wat Jezus voor ons allen heeft gedaan? Zo geeft Calvijn ons in twee zinnen een complete cursus inleven. Betere voorbereiding op het bezoeken van gevangenen is niet denkbaar.*



# Teruggeven

‘U hebt Koninginnedag aan ons en aan het land teruggegeven.’

In één zin vatte koningin Beatrix een proces van herstel samen. Nederland was opgelucht. Misdaad heeft niet het laatste woord. Wat een jaar geleden in Apeldoorn rauw werd gebroken, werd in de regen van Wemeldinge en zon van Middelburg hersteld. Daar mogen we dankbaar voor zijn.

Er valt natuurlijk veel meer over te zeggen. Maar u begrijpt goed dat ik hier de link wil leggen met ons werk. Want de woorden van onze koningin troffen me. ‘Dát is het’, dacht ik direct. Teruggeven! De samenleving straft. Het recht op vrijheid wordt afgenomen. Op de dag van vrijlating is de schuld voldaan. De samenleving geeft het recht op vrijheid weer terug en kijkt niet meer achterom. Het oude heeft afgedaan. Alles en iedereen werkt samen, gericht op de toekomst.

De praktijk is intussen anders. Met een kruisje achter je naam wordt alles moeilijker. Voor een baan zijn er tien anderen te vinden en de burens hebben liever dat je een straatje verderop gaat wonen. Begrijpt u mij goed, ik ga geen pleidooi voeren voor naïeve goedwilligheid. De liefde moet van twee kanten komen. De harde realiteit is dat het gedrag van gevangenen na detentie lang niet altijd getuigt van het willen nemen van verantwoordelijkheid. Het recidivepercentage van rond de zeventig procent komt niet alleen maar voor rekening van een onvriendelijke samenleving. In ons werk onder gevangenen benadrukken we graag de eigen verantwoordelijkheid van gevangenen. Ze hebben iets gedaan wat niet kan en zullen dat onder ogen moeten zien. En als dat besef eenmaal is doorgedrongen moet dat omgezet worden in daden. Het mooie van ons werk met vrijwilligers is dat juist zij daar ongedwongen over kunnen praten met gevangenen. Dat gebeurt op individuele basis tijdens de bezoeken. Maar ook in onze SOS Cursus met meerdere gevangenen tegelijk. Ook hierin spelen vrijwilligers een belangrijke rol. Recent is daarover een positief onderzoek verschenen van het Verwey Jonker Instituut.

Teruggeven. Dat is ten diepste ook wat God doet in Christus Jezus. Vergeving van





misdaad. Vrijspraak in plaats van veroordeling. God doet recht. Hierover raak je niet uitgedacht. De basis daarvoor ligt buiten onszelf. Daarom is gevangenen bezoeken geen vraag naar ons gevoel, maar naar het geloof in wat God doet. Hij onderwijst ons gevangenen te bezoeken. Moge Zijn zegen erop rusten als wij Hem en hen onze dienst in dankbaarheid teruggeven.

## REACTIE VAN ARIE BAX



*Arie Bax (controller bij het ministerie van Defensie) was in 2010 de vijfhonderdste vrijwilliger die zich aanmeldde bij Gevangenezorg Nederland. Sinds die tijd heeft hij gevangenen bezocht in Krimpen aan den IJssel, Dordrecht, Scheveningen, Nieuwegein en Zoetermeer. Verder was hij vanaf het begin betrokken bij De Compagnie in Krimpen aan den IJssel. Hij vindt het een voorrecht om met mensen om te gaan die om welke reden dan ook moeite hebben met het functioneren in een gecompliceerde maatschappij.*

## KRIJGEN EN DOORGEVEN

*Wat is eigenlijk teruggeven? Volgens Van Dale is de letterlijke betekenis weer aan de eigenaar geven. Het gaat dus om iets waar je geen recht op uit kan oefenen. Wat heb ik in mijn leven al veel gekregen. Waren dat zaken waar ik recht op had? Ik denk hierbij aan een waardevolle opvoeding, liefde van (schoon)ouders, vrouw en (klein)kinderen, huisvesting, gezondheid en een werkkring. Ik denk hierbij ook aan de godsdienstige opvoeding en het nog steeds mogen komen onder Gods woord. In 1 Korinthe 4 lezen we: 'Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?' Nergens recht op te hebben en toch zoveel ontvangen. Dan past in de eerste plaats dankbaarheid naar de Gever van dit alles. Maar laten we bij dit alles ook onze naaste niet vergeten. Dit kan zich in het bijzonder uiten in de wederliefde naar ouders en (klein)kinderen.*

*Laten we ons echter niet tot onze familiekring beperken. In dit kader mogen we ook onze onbekende naaste betrekken. Dan is het wellicht geen teruggeven, maar doorgeven. Doorgeven van het hetgeen we zelf in rijke mate hebben ontvangen. Doorgeven van liefde, warme belangstelling en een beker koud water aan onze naaste in nood. Wellicht een naaste die niet zoveel heeft ontvangen. Wellicht onze naaste die terecht vele jaren moet doorbrengen binnen de muren van de gevangenis. Het blijft wel onze naaste! Nogmaals 1 Korinthe 4: 'Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen?' Dan staan we niet boven onze naaste, maar ernaast.*

*Vanuit deze overtuiging mag ik al weer een aantal jaren vrijwilligerswerk doen in de gevangenis. Dit zou onmogelijk zijn zonder de deskundige en hartelijke begeleiding van de medewerkers van Gevangenzorg Nederland. Reeds 25 jaar mag dit werk gedaan worden voor onze naasten. Een jubileum om bij stil te staan en een periode om op terug te blikken. Wat zouden we graag precies willen weten of ons werk succesvol is geweest. Wij weten dat niet en moeten die vraag maar laten rusten. In Prediker 11 lezen we: 'Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen.' Eigenlijk een onmogelijke opdracht. Mogen we dat ook toepassen op het werk van Gevangenzorg? Moeten we ons echt bezighouden met die soms onverbeterlijke criminelen? Het antwoord op deze vraag heb ik gelezen in een prekenboekje over de verloren zoon. 'Mensen, laten we een medemens toch nooit afschrijven. We kunnen zo laatdunkend doen over iemand die in de zonde valt of die zich afkeert van zijn opvoeding en van de dienst van God. Maar weet toch dat we in de wortel allemaal hetzelfde zijn en dat het de Heere is Die ons nog vasthoudt. Dat zeg ik niet om de zonde goed te praten. Nee, maar er is er niet één die zo diep in het moeras van de zonde weggezonken is, of de liefdesarmen van God in het opzoekende werk van Christus kunnen erbij.'*

*Alle betrokkenen van harte gefeliciteerd.*



'Hebben ze nog wel een geweten?', vraag je je soms af als je de krant leest. Een bejaarde vrouw die op laffe wijze wordt beroofd, een handelaar die voor de ogen van z'n kinderen wordt neergeschoten, of een meisje dat op weg naar huis wordt ontvoerd en misbruikt. Vult u zelf maar aan. Misdaad is afschuwelijk. Het went nooit. Het raakt mens en samenleving diep. Vooral de slachtoffers kunnen nog jarenlang last hebben van de gevolgen of erger nog, er nooit meer bovenop komen. 'Hebben ze nog wel een geweten!' Of is het met een brandijzer 'toegeschroeid', zoals Paulus schrijft aan Timotheüs. Zo'n hart is zo hard, dat het niets meer voelt.

Ik moest hieraan denken toen ik oog in oog zat met Sem. Een jongen van nog maar zeventien jaar en goed onder de indruk van zijn eerste detentie. Ik sprak met hem over onze SOS Cursus (dit staat voor Spreken Over Schuld; in zes bijeenkomsten leren jongeren verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag) en vroeg hem wat er bij

hem veranderd was. Bij vragen krijg je vaak een antwoord dat even mooi als vaag is. 'Hoe gaat het met je?' 'Best wel goed joh!' Sem gaf ook zo'n mooi vaag antwoord. 'Nou gewoon, ik doe dingen beter dan vroeger.' 'Ok', zei ik, 'maar kun je een voorbeeld geven?'

'Ik ben eerlijker geworden. Als ze vroeger aan mij vroegen heb je dit of dat gedaan, en ik had het niet gedaan, zei ik toch ja, ja, dat is gedaan. Nu gaat m'n geweten spreken en geef ik eerlijk antwoord. Pas vroegen een jongen aan

mij of ik de afwas had gedaan. Dan verzin ik geen antwoord meer. Dat voelt veel beter.' U kunt zich voorstellen dat dit als muziek in mijn oren klonk. Je ziet zo'n jongen zitten. Een frisse kop, een gulle glimlach, die jongen moet bloeien! Stel dat hij goeie vrienden had gehad, een stabiel gezin, naast liefde ook een stevige hand om te corrigeren. Dat hij een doel in z'n leven had waarvoor hij zou gaan, ambitie om een vak te leren. Nou ja, vult u maar aan. Terwijl je naar iemand luistert, staan je gedachten niet stil.

Dit soort 'bekentenissen' zijn stimulerend. Ons werk heeft zin. Het is (gelukkig!) niet alleen maar ploegen op de gewetenloze rotsen. Het is zaaien met hoop. Het is geloven in herstel. Het is dienen met geduld en volharding. Het vraagt om een goed geweten, zowel bij God als de mensen.



## REACTIE VAN MICHIEL VAN DER WOLF

*Michiel van der Wolf is jurist en psycholoog. Hij is universitair hoofddocent strafrecht en forensische psychiatrie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam en universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Verder is hij rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Amsterdam. Hij begon zijn carrière als psycholoog-stagiair in de toenmalige tbs-kliniek De Singel (in de Bijlmer Bajes). In 2012 promoveerde hij in Rotterdam op een proefschrift over de historische achtergronden van actuele knelpunten ten aanzien van tbs, getiteld: Tbs – veroordeeld tot vooroordeel.*



### SUPEREGO

*Waarom pleegt iemand een misdaad? ‘Geen geweten’, zegt het volk. ‘Gebrekkige gewetensfuncties’, zegt de psycholoog vaak (als één van vele gebreken) in rapporten over terbeschikkinggestelden. Maar hoe kom je aan een gebrekkig geweten en kan daarin nog iets verbeteren? Toen ik zo’n vijftien jaar geleden als psycholoog-stagiair in een tbs-kliniek kwam werken vroeg ik de behandelverantwoordelijken of ze daarbij houvast hadden aan een theorie. De meesten hadden niet zo veel op met theorieën. Eén behandelaar zei: ‘Piaget!’*

*Volgens deze Zwitserse ontwikkelingspsycholoog, later aangevuld door Kohlberg, hangt de morele ontwikkeling samen met de verstandelijke ontwikkeling. Tot zeven jaar wordt je moraal bepaald door egocentrisme: eerst via angst voor straf (fase één), daarna via streven naar voordeel (twee). Tot veertien jaar wordt je moraal eerst bepaald door externe factoren als het oordeel van de sociale groep (drie) en daarna door regels (vier). Vanaf veertien jaar spelen geïnternaliseerde ethische principes een rol: eerst op basis van gemeenschapszin, democratie en utilitarisme (vijf), daarna op basis van persoonlijke opvattingen over universeel geldende ethische principes (zes). Volgens Kohlberg kwamen de meeste volwassenen niet verder dan fase vier, volgens die behandelaar in de kliniek de meeste tbs’ers tot dan toe niet verder dan twee of drie met foute vrienden. De behandelaar in kwestie genoot in ieder geval het meest respect van de patiënten, al was dat volgens mij ook omdat hij ze als enige consequent met ‘u’ aansprak. Wie geeft zal ontvangen.*

*Op die manier was hij wellicht eerder de overdrachtelijke vaderfiguur uit de psychoanalytische theorie van Freud, die als eerste het geweten een belangrijke plaats gaf in de psychologie. Het kind ontwikkelt geweten als oplossing voor het oedipale conflict, waarbij door identificatie met de vader diens normen- en waardensysteem wordt geïnternaliseerd. Externe controle door de ouders wordt dan*

vervangen door interne controle. Freud noemde het geweten *Über-Ich* of *Superego*. Zo zou je het verschil tussen Freud en Piaget kunnen zien: heb je *superego* of ben je *superego*? God was volgens Freud een projectie van het *Superego*, een extra vaderfiguur die weliswaar niet bestond maar wel een grote rol speelde in de gewetensontwikkeling. Christenen herkennen bij het overtreden van de Goddelijke wet de schuldgevoelens die kinderen voelen ten aanzien van hun ouders, en die terbeschikkinggestelden hopelijk steeds meer voelen ten aanzien van hun behandelaar.

Het voorbeeld dat Hans Barendrecht in zijn column 'Geweten' noemt, lijkt op de gelijkenis van de twee zonen uit Mattheüs 21 vers 28 tot 31. 'Hij ging naar de eerste en zeide: Kind, ga en werk vandaag in de wijngaard. En hij antwoordde en zeide: Ja, heer, maar hij ging niet. Hij ging naar de tweede en sprak evenzo. En deze antwoordde en zeide: Ik wil niet, maar later kreeg hij berouw en ging toch. Wie van de twee heeft de wil van de Vader gedaan?' Tussen twee haakjes, dit lijkt heel erg op de dilemma's die Piaget aan zijn jonge proefpersonen voorlegde om hun gewetensontwikkeling te testen. Er gaat hoop van uit. Wie geweten heeft kan nog wel iets fout doen, maar die kan berouw krijgen en zijn gedrag veranderen. Daarom is Hans al blij met de eerlijkheid van de jongen, al moet de gedragsverandering eigenlijk nog volgen: de afwas heeft hij nog niet gedaan. De tbs-behandeling is gericht op gedragsverandering: geen ernstige misdaden meer. De genoemde psychologische theorieën bieden hoop dat dit met gewetensontwikkeling bevorderd wordt. Al blijkt het ontzettend lastig om in volwassenheid nog een fase van Piaget verder te komen, en de vaderlijke overdracht van Freud wordt ook door de wetenschap verguisd.

Tegenwoordig wordt een gebrek aan geweten vaak neurobiologisch verklaard: een kleine amygdala. Uit onderzoek blijkt dat psychopaten daaraan lijden, al is nu juist het punt dat ze daaraan niet 'lijden'. Geen empathie, geen angst, geen gevoeligheid voor straf of beloning. Een afwijking in het brein, dat klinkt hopeloos. Vroeger was dan ook het idee dat psychopaten door behandeling alleen maar gevaarlijker werden. Maar nu zien we voorzichtig dat behandeling kan werken (bijvoorbeeld via schematherapie), en dat ook het brein via behandeling te omzeilen of veranderen is. Daniel Reisel betoogt in een hoopvolle Ted Talk dat juist herstelrechtelijke interventies – nadenken over slachtofferschap en mogelijk zelfs het ontmoeten van het slachtoffer – voor deze veranderingen kunnen zorgen. De inzet van Gevangenzorg Nederland voor herstel kan dan ook daadwerkelijk bijdragen aan gedragsverandering, zelfs voor de geweten- en ogenschijnlijk hopelozen. Hand in hand proberen we om ook voor de tbs-doelgroep dit heilswerk beschikbaar te maken. Op hoop van zegen.



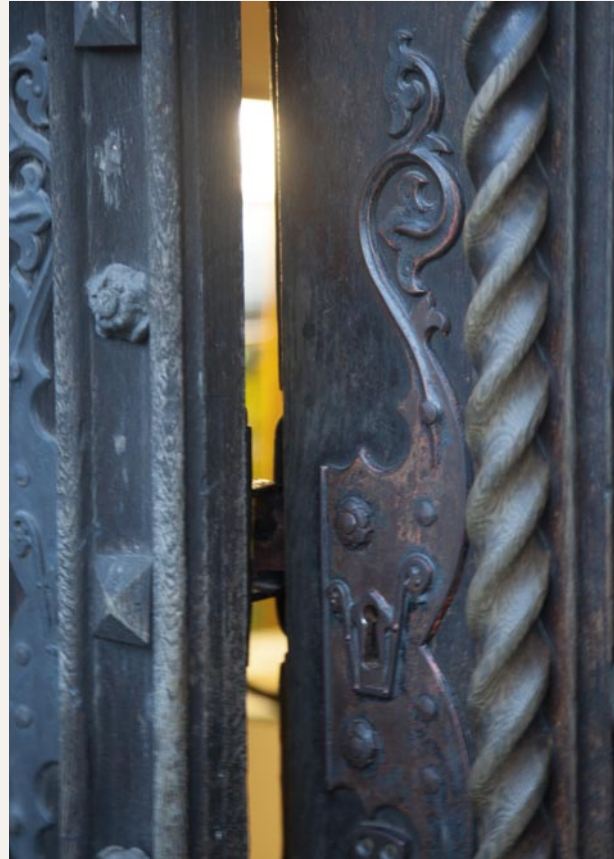
## Kerkstraf

Heeft u het ook gelezen? In Amerika kunnen daders kiezen: of de bak in of een jaar naar de kerk. Het idee is wereldnieuws. Bay Minette, de geboorteplaats van het idee, telt nog geen 10.000 inwoners maar staat ineens op de kaart. Waar gaat het om? Politie en kerken willen daders de gelegenheid geven echt af te rekenen met hun verleden. Het gaat om daders van lichte vergrijpen. Niet om geweldpleging dus. Ze krijgen de keuze: brommen in de gevangenis of zingen in de kerk. Hoe dan ook, ze moeten zitten.

Tja, wat moet je daar nu van vinden? 'Ik zie ze liever naar de kerk gaan, dan naar de kroeg', zei een gevangenisdirecteur jaren geleden al tegen me. Zelf zag hij zelden een kerk van binnen. Maar hij zag teveel mensen terugkomen in zijn 'hotel'. Uiteraard was ik het van harte met hem eens. In de kroeg drink je het leven weg, in de kerk zoek je het leven. Daar kijk je vooral naar boven, in plaats van naar beneden, diep in het glas.

Maar ja, moet de kerk eigenlijk wel mee willen werken aan het uitvoeren van straffen? Veel kerken in Bay Minette vinden van wel. De politie is er blij mee. Een kerkelijk programma van een jaar zal effectiever zijn dan een korte gevangenisstraf. Dat geloof ik graag (hoewel het wetenschappelijk heel moeilijk vast te stellen is). De kerk vind ik ook de beste plek om met de zin van het leven bezig te zijn. En criminaliteit is een serieuze zingevingvraag. Dat heb ik geleerd van Salomo die zegt dat uit hart de uitingen van het leven zijn (Spreuken 4:23). Daar komt Justitie ook meer en meer achter, getuige de programma's die aangeboden worden aan gevangenen.

Maar om nu een dominee op de stoel te gaan zetten van een reclasseringswerker die controleert en rapporteert,



*De kerkdeur staat open...*



dat gaat toch wel ver. Die moet niet geboeid zijn aan Justitie of wie dan ook, maar alleen aan de gerechtigheid van Christus. Dat legt en deelt hij uit aan de gemeente, de plaats waar God en mens samenkomen. De gemeente is geen instrument van de overheid of een luchtplaats van de civil society voor morele vorming. De gemeente is het Lichaam van Christus. Dat moet ze vooral blijven.

Intussen hoop ik natuurlijk wel dat veel daders – ook via het werk van Gevangenzorg Nederland – de weg naar de kerk weten te vinden, zowel binnen als buiten de gevangenis. Dat is dé werkplaats van echte resocialisatie, het hart waar Gods Geest in werkt.

## REACTIE VAN DAN VAN NESS

*Restorative justice has been Dan W. Van Ness' major professional interest throughout his career. He has explored and promoted restorative justice as a public policy advocate, a program designer, a writer and a teacher. For twenty years he was Executive Director of the Centre for Justice & Reconciliation at Prison Fellowship International (PFI). He led a coalition of NGOs in preparing an initial draft of the UN Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters and in campaigning for its eventual endorsement by the Economic and Social Council in 2002.*



*He led the design team that developed The Sycamore Tree Project®, an in-prison restorative justice program used in 35 countries. Since his retirement from PFI in June 2017 he has served part-time as its Special Advisor on Restorative Justice.*

## CHURCH AS PUNISHMENT

*Prisons as places of punishment are a relatively recent development in the history of criminal justice. The prison era arguably started in 1790 in the US city of Philadelphia. Its jail was converted from a place of detention prior to trial into a place of punishment where it was hoped that guilty defendants would find rehabilitation. They were isolated in single-bed cells, given a Bible to read and visited regularly by the prison director and a pastor. It was thought that, removed from the criminogenic influences of their communities and immersed in the wholesome and antiseptic environment of the jail, they would repent of their evil ways. To underscore this hope, the facility was called a penitentiary: a place of penitence.*

*This new approach was largely unsuccessful, as were the replacement philoso-*

phies and programs that followed. So, it is not surprising that 200 years later, the citizens of Bay Minette were willing to try something different with nonviolent offenders. Unfortunately, their proposed solution of sentencing offenders to attend church had several problems. One was that it was unconstitutional under the First and Fifth Amendments to the US Constitution. Another was that a dose of church each week is unlikely to produce magical results in the lives of people who are there only because they are forced to be. Had they tried their experiment, Bay Minette would likely have been just as disappointed as were the citizens of Philadelphia in the 1790s.

We cannot forcibly change someone's character. Taking off a prison uniform and putting on street clothes does not transform a person. We simply have the same person in a new wardrobe. Character change requires sustained effort on the part of the individual who wants to change. Transformational dynamics leading to character change include:

- Instruction, which connects us to the transforming power of truth,
- Committed people who allow us to experience the transforming power of relationships,
- An awakening of the inner person which helps us find spiritual transformation, and
- Life experiences through which we learn to live out our transformed character

A local church could offer a community in which to find all four dynamics of transformation – instructional, relational, spiritual and experiential. For this reason, Prison Fellowship works with and through churches in carrying out its ministry to prisoners, ex-prisoners, victims and their families. With proper training and perseverance, churches can provide what the criminal justice system cannot: a transforming community whose members – including people with criminal records – become more Christ-like in character.

The most remarkable demonstration of this in the past 25 years took place in a Canadian Mennonite congregation which created what are now called Circles of Support and Accountability (CoSA) to help a serious child sexual offender return from prison after completing his maximum prison sentence. Trained lay volunteers maintained daily contact with the offender and were given support by professionals with expertise in managing the risks posed by sexual offenders. A few months later, an Anglican church in Canada formed a CoSA for a second high-risk sexual offender just being released. Neither offender repeated his offenses, and CoSAs expanded across Canada and the US and now are used around the world.<sup>2</sup>

A church should be a transforming community for ex-offenders, but sometimes it refuses to be. Because of fear or indifference, some close their doors to members

---

<sup>2</sup> Wilson, R.J., McWhinnie, A.J. and Wilson, C (2008); *Circles of Support and Accountability: An international partnership in reducing sexual offender recidivism*. Prison Service Journal 138 (178), 26-36.



*Dan Van Ness op bezoek in Nederland. Hij is aanwezig bij een SOS cursus in PI Lelystad*

*of this population who want to become mature followers of Christ. But others are welcoming.*

*That is, for me, the real story of Bay Minette: 56 of this small city's churches had agreed to participate in the sentencing experiment. They were willing to offer themselves as transforming communities to ex-offenders.*

*The story of Prison Fellowship Netherlands is that for 25 years it has built transforming communities around the country by recruiting and organizing church member volunteers into skilled and seasoned agents of transformation within prisons and in communities into which prisoners are released. It has been my pleasure to work with Hans Barendrecht and his team on many occasions as they demonstrated the beneficial impact of programs based on restorative justice theory and the Good Lives Model. Well done.*

*And now, here's to another 25 years of transformation.*

## Handen

Begin dit jaar werd ik ineens gevangen door de handen van Christus. Het was in de houten kathedraal van Paramaribo. Aan de muur hing een houtsnijwerk van 'de veroordeling van Christus'. Mijn oog viel erop en het maakte diepe indruk op me. De handen van Christus waren gebonden en achter de rug. In de loop der jaren heb ik al zoveel gevangenen zo gezien. Voor de rechtbank, in een justitiebusje, op het journaal, in de krant en uiteraard ook in de gevangenis. Maar nu zag ik Jezus. Gebonden. 'En toch vrij', dacht ik meteen. Hoe merkwaardig. Ik keek verder. Christus geen schoenen. Aanklager, rechter en bewaarder wel. De laatste had ook een helm. Christus slechts een kroon van doornen. Maar Zijn kleding was geheel wit! Overeenkomst en verschil in één kunstwerk. Een veelzeggende preek. Hij weet wat het is gevangen te zijn. Dat anderen bepalen wat je wel en niet mag. Dat je bent overgeleverd. Dat je lot in handen ligt van een ander. Tegelijkertijd is Hij de enige die écht vrij is. Dat is het verschil tussen 'Christus en de crimineel' als ik zo mag zeggen. Hij rechtvaardig en onschuldig, in ongestoorde relatie met God.

Ik was in Suriname samen met Willem den Hertog. Het was een bijzondere tijd. In alle gevangnissen waar we kwamen, ontmoetten we gevangenen die elke dag met elkaar Bijbelstudie deden en God loofden met hun liederen. Als ik mijn ogen sluit hoor ik de gevangenen nog zingen in 'Nieuwe Haven'. Ik vroeg de taxi daar even te stoppen om zeep en shampoo af te geven die ik in het hotel gespaard had. Ongelooflijk! Gevangen en toch vrij! Dat is wat de gebonden handen van Christus bewerken!

Dankzij Rentmeester, de stichting van Willem den Hertog, is Malvin (33) aangesteld als directeur. Hij zat tien jaar vast. Na vijf jaar kwam hij tot bekering. In de gevangenis behaalde hij onder meer een havodiploma. Nu is hij inmiddels vijf jaar vrij en wil niets liever dan terug de gevangenis in. De liefde van Christus dringt! Ik mag z'n mentor zijn op afstand. Maar de handen die ons binden zijn die van Christus.

Er is weer behoefte aan een 'Groot Verhaal' las ik pas in de krant. Professor Gabriel van den Brink heeft onderzoek gedaan en constateert dat het hogere niet is verdwe-



nen, maar slechts is veranderd. Vitale waarden als levenslust en gezondheid zijn vooral voor atheïsten van belang. Maar ze treden minder op als vrijwilliger. Dat zijn uiteindelijk toch de mensen die een persoonlijke God kennen. Zij weten welke handen hen dragen, nu en na hun dood. Dat maakt niet alleen dankbaar, maar ook gunnend en actief, ook in het bezoeken van gevangenen. Want '.... u hebt *Mij* bezocht'.

## REACTIE VAN WILLEM DEN HERTOOG

*Willem den Hertog werd in 1945 in Hazerswoude geboren. Al vroeg stond hij na het overlijden van zijn moeder alleen in het leven. Hij ziet het als Gods goede voorzienigheid dat er mensen waren die hem onderdak en zorg wilden geven. Zijn hart lag op de markt als koopman. Hij handelde in boter, kaas en eieren en later ook in delicatessen. Uiteindelijk werd zijn achternaam het bekendste ijsmerk in Nederland. Hertog ijs verkocht hij in 1991 omdat hij zich niet meer gelukkig voelde onder de druk van banken om te investeren en af te lossen. Een deel van de opbrengst van de verkoop bracht hij onder in de Stichting Rentmeester waarmee hij vele jaren goede doelen in binnen- en buitenland heeft gesteund voor evangelisatie en christelijke naastenliefde. Hij heeft een bijzondere liefde voor gevangenen en verzorgde jarenlang Bijbelstudies in gevangenissen en startte in Nederland met pastoraat voor arrestanten op de politiebureaus. Sinds hun kennismaking in 1995 heeft zich een hechte vriendschap ontwikkeld tussen Willem den Hertog en Hans Barendrecht.*



## UW HANDEN, MIJN HANDEN EN ZIJN HANDEN

*Hans leerde ik kennen toen hij rondliep met het idee om Gevangenezorg Nederland van de grond te tillen. Dat sprak me geweldig aan. Als jurist koos hij niet voor een glanzende carrière maar voor het dienen van God en de medemens. En ik was juist via een gevangenisdominee in de Noordsingel in Rotterdam geweest die me vroeg om aan witteboordencriminelen uit leggen en hoe je op een eerlijke manier van een dubbeltje een kwartje kon maken. Hans en ik heb diverse gevangenisreizen gemaakt. We zijn in Nigeria en Brazilië geweest en maar liefst zeven keer naar Suriname om daar de gevangenissen en politiecellenhuizen te bezoeken.*

*Mijn werk is overal de Bijbel te openen en te getuigen van de genezende en zegenende handen van Jezus. Hans ging mee om zijn kennis en ervaring op het gebied van herstel en resocialisatie over te dragen. De directies van de gevangenissen waren hier zeer dankbaar voor. Hans liep tijdens onze bezoeken altijd even een*



*Willem den Hertog poseert in een Surinaamse cel*

*kerk binnen, op zoek naar een orgel of om te bidden. In de rooms-katholieke kathedraal deed hij een 'hartverwarmende' ervaring op. Er stond een prachtig houtsnijwerk van Jezus met de handen vastgebonden op de rug. In mijn bijdrage wil ik daar graag met u wat over mediteren. Onze handen zijn vrij. Wanneer waren ze, troostend, helend, zegenend bezig? Of zijn ze alleen druk met het bouwen van mijn eigen levenshuis?*

*Als Jezus over het hart, het innerlijk, van u en mij spreekt, dan weten we dat het er niet best bij staat met de mens die God riep in het paradijs: 'Mens, waar ben je?'*

*Jezus liet Zijn handen binden, gaf Zich vrijwillig over tot de dood, uit liefde voor u en mij! Als uw en mijn handen iets goed doen, is het Zijn genade. Jezus volgen is blijven opletten en in moeilijke en vernederende situaties jezelf de vraag stellen: 'Wat zou Jezus doen?'*

*Deze vraag kwam een keer bij me op in Rotterdam, op de arrestantenzorg van bureau Doelwater. De arrestantenverzorger zei bij de eerste cel: 'Willem, deze zou ik maar niet open doen, ze is vannacht van de straat opgepakt en is te vies om aan te raken, dak- en thuisloos.' Er schoot door me heen: 'Wat zou Jezus doen? 'Doe toch maar open', zei ik. De arrestante lag onder de deken te slapen, het stonk in de cel, voorzichtig maakte ik haar wakker en ze kwam overeind en vroeg: 'Wie bent u en wat komt u doen?' Ik zei: 'Ik ben een vrijwilliger en wil u vragen of u een kopje thee met me wil drinken, heeft u ook nog geestelijke bijstand nodig?' 'Bent u dan een dominee?' 'Nee, ik zal me voorstellen en gaf haar de hand en zei: 'Ik ben Wil-*



*lem, geen dominee, maar ik praat graag over de Bijbel en Jezus'. Ze kwam overeind en er ontstond een heerlijk gesprek, de tranen rolden over haar wangen. Voor zulke mensen kwam Jezus naar de aarde om hen de helpende Hand aan te reiken! Zijn handen raakten melaatsen aan en omarmden de kinderen. Zijn hand richtte de verlamde weer op en liet hem springen van blijdschap. Jezus stak Zijn hand uit naar Petrus die schreeuwde 'ik verdrink'. Zijn laatste daad tijdens zijn leven op aarde was de moordenaar redden. Samen hingen ze aan het kruis. Hij bad Jezus om genade en kreeg genade! Ik lees iedere morgen het gebed van St.-Franciscus. Een leven met Jezus maakt werkelijk vrij, geeft rust en vrede en zet je aan anderen met je handen te dienen! Gevangenzorg Nederland, mijn wens is dat ook in de volgende periode onder de zegenende handen gewerkt mag worden, dat gevangenen op weg geholpen worden naar de christelijke vrijheid. God zegene de directie, personeel en alle vrijwilligers van deze prachtige stichting!*

*Heer, maak mij een instrument van Uw vrede.  
Laat mij liefde brengen waar haat heerst,  
laat mij vergeven wie mij beledigde,  
laat mij verzoenen wie in onmin leven,  
laat mij geloof brengen aan wie twijfelt,  
laat mij waarheid brengen aan wie dwaalt,  
laat mij hoop brengen aan wie wanhoopt,  
laat mij licht brengen aan wie in duisternis is,  
laat mij vreugde brengen aan wie bedroefd zijn.*

*Laat mij niet zoeken getroost te worden, maar te troosten,  
niet begrepen te worden, maar te begrijpen,  
niet bemind te worden, maar te beminnen.  
Want het is toch door te geven, dat men ontvangt  
door te verliezen, dat men vindt  
door te vergeven, dat men vergiffenis ervaart  
door te sterven, dat men verrijst tot het eeuwige leven. Amen.*

Gebed van Franciscus van Assisi (1181-1226)

De Vrije Universiteit (VU) heeft recent een onderzoek afgerond onder 'onze' gevangenen, tbs-patiënten en hun familie, onze zogenaamde 'hulpvragers'. We wilden weten of ons werk eigenlijk wel zin heeft. Niet dat we daaraan twijfelen hoor. We krijgen regelmatig dankbare brieven. Maar dan moet u meer denken in de orde van grootte van de genezen melaatsen. Eén van de tien neemt de moeite om Jezus te danken voor z'n herstel. De rest gelooft het wel, en gaat verder in zijn eigen werkelijkheid. Zo gaat dat onder mensen. Maar om verder te gaan met het VU-onderzoek, dat heeft boven water gehaald dat onze hulpvragers dik tevreden zijn. Ze gaven ons een rapportcijfer van 8,7. Onze vrijwilligers zijn trouwens ook in het onderzoek meegenomen. Die geven ons een 8,2.

Nu zou de verleiding kunnen ontstaan om voldaan achterover te leunen. Maakt u zich geen zorgen, dat doen we niet. We delen uiteraard met elkaar wel onze vreugde daarover in gepaste dankbaarheid. Maar we gaan vooral ook aan de slag met allerlei interessante bevindingen die we niet naast ons neer kunnen leggen. Eén daarvan is bijvoorbeeld dat twintig procent van de vrijwilligers aangeeft dat het bezoekwerk 'emotioneel belastend is'. Dan denk ik niet direct aan 'slapeloze nachten' en zo, maar dat er vrijwilligers zijn die op één of andere wijze toch niet helemaal los kunnen komen van hun hulpvragers en zijn problemen. Vergist u zich niet. Vrijwilligers krijgen heel wat horen van mensen achter de tralies. Gevangenen hebben vaak hun eigen tragische verhalen die niet zelden teruggaan naar de kinderjaren. Aan de andere kant zijn er ook gevangenen die hun feiten bagatelliseren en zichzelf als het belangrijkste slachtoffer zien. Vrijwilligers zijn geen wonderdokters met een magisch recept dat onmiddellijk werkt. Herstel is een proces. Daar wil je vooruitgang in zien. Maar wat als dat wat langer duurt? Dan denk ik aan Henk. Hij bezoekt Fred al tien jaar. Als hij na zijn maandelijkse bezoek weer thuis komt, bidden ze bij het eten óók voor Fred. Zo houdt Henk het oog gericht naar Boven. Zo is werkt hij met hart en handen aan het herstel van Fred, in gelovige afhankelijkheid. En welke bijdrage Henk dan precies heeft, is eigenlijk niet zo belangrijk. Niet alles is te meten. Maar tevreden zijn met Gods Voorzienigheid, dat geeft vrede.

rapportcijfer  
hulpvragers

8,7

## REACTIE VAN ARIE VAN DEN HURK



*Sinds 2001 is Arie van den Hurk werkzaam bij de Dienst Justitiële Inrichtingen in de functie van adviseur kennismanagement. Zijn belangrijkste taak is het benutten van (wetenschappelijke) kennis ten behoeve van beleid en praktijk van vrijheidsbeneming. Van origine is hij cultuur-psycholoog. Voorafgaand aan DJI werkte hij aan de universiteit van Nijmegen en bij de verslavingsreclassering. Arie van den Hurk is volgens Hans Barendrecht iemand die altijd maar vragen stelt en ook nog eens waardering heeft voor het werk van Gevangenzorg. Dat maakt voor hem de contacten voedzaam en stimulerend.*

### MEER DAN TEVREDEN

*Veel dank voor de uitnodiging om aan deze jubileumbundel te mogen bijdragen. Een uitgelezen kans voor mij om nu eens op papier kenbaar te maken hoezeer ik de medewerkers en vrijwilligers van Gevangenzorg Nederland waardeer in waar ze voor staan en wat ze presteren.*

*Mij is gevraagd te reageren op de column met de titel 'Tevreden'. In deze column komen veel elementen naar voren die Gevangenzorg Nederland in mijn ogen tot zo'n bijzondere vrijwilligersorganisatie maken. Ik licht er enkele uit en licht die toe.*

*Allereerst zie ik bij Gevangenzorg Nederland een sterke waarde-gedrevenheid. Men heeft ambities, streeft doelen na zoals herstel en re-integratie, maar doet dat eerst en vooral vanuit een sterke humanitaire gedrevenheid. Deze laat zich het best samenvatten met 'er zijn voor de ander'. Deze grondhouding is mijns inziens van niet te onderschatten belang. Waarom? Omdat vrijwilligers gedetineerden eerst en vooral tegemoet treden als medemens en wel op een niet-manipulatieve wijze. Contact is een doel en geen middel. Inzet is de ander te leren kennen: 'wie ben jij?' Gedetineerden waarderen dit zeer. En het is een wijze van bejegening die in potentie vermoedelijk meer duurzame gedragsbeïnvloeding bewerkstelligt dan veel inspanningen die daar rechtstreeks op gericht zijn. Zoals zo vaak: de omweg is korter!*

*De column bevat een tweede element dat evenzeer kenmerkend is voor Gevangenzorg Nederland en dat is het streven naar kennis, liefst wetenschappelijke kennis over de waarde van vrijwilligerswerk. Het is deze behoefte aan kennis waardoor ik als adviseur wetenschappelijk onderzoek van de Dienst Justitiële Inrichtingen lang geleden in contact kwam met Hans Barendrecht. Er sprong gelijk een vonk over en sindsdien zijn wij elkaar blijven zien, spreken en inspireren en altijd kwamen dan vragen op tafel als 'wat zegt het als cliënten tevreden zijn over ons?'*



*De Compagnie in Krimpen a/d IJssel*

*'hoe kunnen we een proces van herstel bij mensen op gang brengen?', 'hoe waardevol is ons werk?' en 'kan je dat dan meten?' Er is in de loop der jaren het nodige aan wetenschappelijke inzichten verworven hierover, maar gelukkig zijn we over deze vragen nog lang niet uitgepraat en -gestudeerd.*

*Een laatste positieve element dat ik wil benoemen is dat Gevangenzorg Nederland zichzelf voortdurend opnieuw blijft uitvinden. Tevredenheid riekt immers al snel naar zelfvoldaanheid en daar dienen we vandaan te blijven. Het meest recente project van Gevangenzorg Nederland genaamd De Compagnie in PI Krimpen aan den IJssel illustreert mooi hoe inventief, ambitieus en vernieuwend Gevangenzorg Nederland ook na al die jaren nog steeds is. Ik loop op de wetenschappelijke evaluatie vooruit als ik nu al concludeer dat dit een buitengewoon waardevol project is voor de doorontwikkeling van het Nederlandse Gevangeniswezen in termen van het streven naar een activerend dagprogramma voor gedetineerden en het op gang brengen van gedragsverandering, maar het zou mij sterk verbazen als dat binnenkort niet wordt aangetoond.*

*Ik spreek ten slotte de hoop uit dat Gevangenzorg Nederland ook in de toekomst gedreven, vernieuwend en nieuwsgierig invulling blijft geven aan werk ten behoeve van een groep mensen die vaak achteraan staat als het gaat om het krijgen van aandacht en compassie van anderen.*

## Gratie

Nederland heeft een koning! Wist u dat hij gevangenen ‘ziet zitten’? Op 1 september 2009 mocht ik Zijne Koninklijke Hoogheid (toen nog prins) Willem-Alexander welkom heten in de gevangenis van Veenhuizen. Hij wilde zich persoonlijk op de hoogte stellen van ons bezoekwerk en sprak onder meer met een gevangene en met één van onze vrijwilligers die hem bezocht. Het koninklijk bezoek hield verband met het feit dat hij samen met Koningin Maxima beschermbaar is van het Oranje Fonds. Gevangenzorg Nederland nam deel aan het Groeiprogramma van het Oranje Fonds.

Dit was en blijft uiteraard een bijzonder moment. Toen bekend werd dat ‘we’ op 30 april een koning zouden krijgen, dacht ik even: zou er gratie verleend worden? Maar al snel meldde de website van het Koninklijk Huis dat dit niet het geval zou zijn. Koningin Wilhelmina en Juliana hadden dat in het verleden wel gedaan. Juliana verleende voor het laatst in 1953 enkele gevangene gratie, naar aanleiding van de Watersnoodramp. Om ons heen is gratie niet uit de gratie. In Duitsland wordt rond Kerst aan vele gevangenen een strafkorting verleend. In België werd tot in de jaren negentig van de vorige eeuw nog wel eens gratie verleend. In Marokko krijgen enkele gevangenen gratie als de koning jarig is. Koning Mohammed verleende in 2007 zelfs bijna 9.000 gevangenen gratie en gaf 24.000 gevangenen strafvermindering ter gelegenheid van de geboorte van zijn tweede kind. Tja.

In Nederland blijven ze dus ‘gewoon’ vastzitten. En onze vrijwilligers blijven ‘gewoon’ op bezoek gaan. Nou ja, gewoon? In gesprekken met bijvoorbeeld vermogensfondsen krijg ik nog wel eens te horen: ‘Jullie doen dapper werk, besef dat goed!’ of ‘Jullie zijn het geweten van de samenleving’. Ik moet eerlijk opbiechten dat ik zo eigenlijk nooit naar ons werk kijk. En onze vrijwilligers ook niet. In de afgelopen weken heb ik een aantal regionale vrijwilligersavonden bijgewoond. Dan luister ik stil naar wat vrijwilligers te zeggen hebben. Als ik het in één woord mag samenvatten: bewogenheid! Maar ook de vastberadenheid om ‘door te gaan, ook al is er geen enkele verandering zichtbaar’. Misschien mag je dat inderdaad ‘dapper’ noemen en zijn al die bezoeken ‘wandelepreken’ die het geweten van anderen kunnen aanspreken die er met een boog omheen lopen.

Voor ons is het belangrijker om vol te kunnen houden. Dat gaat niet vanzelf. ‘Standvastig is gebleven, mijn hart in tegenspoed’, zingt het Wilhelmus in het dertiende couplet. Volharding dus, daar komt het op aan! Het is machtig mooi om bij elkaar te horen en te zien dat de voedingsbron van volharding ontspringt in de gratie van Koning Jezus. Geloof in Hem doet vergeving ontvangen van zonden en stuwt naar omzien naar de medemens, zeker óók in gevangenschappen en tbs-klinieken, want gratie kent geen muren.

## REACTIE VAN GERT-JAN SEGERS



*Gert-Jan Segers is sinds 2012 lid van de Tweede Kamer voor de ChristenUnie en sinds 2015 fractievoorzitter van deze partij. Hij was tot begin 2013 directeur van de Mr. G. Groen van Prinsterer Stichting, het wetenschappelijk instituut van de CU. Ook heeft hij gewerkt als zendeling in Egypte en publiceerde hij enkele romans. Zijn partij maakt deel uit van de regering Rutte III, maar Segers koos niet voor het ministerschap; hij bleef op zijn post als fractievoorzitter. Gert-Jan heeft een warme belangstelling voor herstelrechtelijke initiatieven.*

### EEN TWEEDE KANS

*In Les Misérables, het beroemde boek van Victor Hugo, komt Jean Valjean na negentien jaar in een strafkamp te hebben gezeten eindelijk op vrije voeten. Diefstal en de daaropvolgende lange gevangenisstraf hadden hem buiten de gemeenschap geplaatst. Toen zijn tijd erop zat, kreeg hij zijn vrijheid terug en kwam hij weer onder de mensen. Maar dat betekende nog niet dat hij als vrij man ook weer direct in de gemeenschap werd opgenomen. Met een lege maag zwierf hij rond en klopte hij 's avonds laat aan bij het huis van bisschop Myriel en zijn huishoudster. Valjean werd binnengelaten, kreeg te eten en kon gaan slapen in een schoon bed.*

*Het bloed kroop waar het niet gaan kon en middenin de nacht sloop Valjean naar de kast met kostbaarheden. Terwijl hij bezig was het tafelzilver in zijn juten zak te stoppen, schuifelde de door het lawaai gewekte bisschop door de gang in zijn richting. Toen die zijn hoofd om de hoek stak, sloeg Valjean de bisschop tegen de vlakte en holde hij met zijn buit naar buiten. De volgende morgen bekeek een jammerende huishoudster de lege dozen waarin het tafelzilver had gezeten. Bisschop Myriel probeerde haar op te beuren: 'Dat scheelt toch weer een hoop poetswerk.'*

*Even later werd er opnieuw aan de deur geklopt en weer stond Jean Valjean op de stoep. Alleen dit keer in het gezelschap van een paar politiemannen. De officier zette de zak met het gestolen tafelzilver voor de bisschop en vroeg hem met een glimlach: 'Deze man beweert dat hij dit van u heeft gekregen, klopt dat?' Bisschop Myriel streek even over zijn pijnlijke gezicht en antwoordde: 'Dat klopt, alleen heeft hij de zilveren kandelaren die ik hem ook had gegeven niet meegenomen.' Nadat de verbaasde huishoudster de kandelaren had gehaald, stopte de bisschop ze zak nog voller dan die al was. De politiemannen en Valjean keken de bisschop al even verbaasd aan. Maar er zat voor de politiemannen niets anders op dan om de handboeien los te maken en Valjean als een vrij man achter te laten.*





*Jean Valjean (Hugh Jackman) met de kandelaars in de film Les Misérables (2012)*

*‘Waarom doet u dit?’, stamelde Valjean toen hij met de bisschop alleen was. ‘Met dit zilverwerk verlos ik je van je haat en je angst’, antwoordde de bisschop, ‘en koop ik je ziel om hem aan God terug te geven. Je zal nooit meer dezelfde zijn. Je bent een nieuw persoon.’*

*Zilver of goud heeft Gevangenezorg niet. Maar wat de staf en de vele vrijwilligers wel hebben, dat geven ze. Hun tijd, hun aandacht, hun betrokkenheid, hun hoop op God. En met het bieden van een tweede kans en het laten zien van wat gratie betekent, wachten ze niet totdat een gevangene weer een recidivist wordt. Maar ze proberen de klap van de recidivist voor te zijn en die ene genadeklap van de bisschop uit te smeren over veel handdrukken en veel ontmoetingen. Maar de hartklop is dezelfde. Wie zelf genade heeft gekregen, weet dat ook hijzelf dat niet had verdiend en kan het daarom ook makkelijker doorgeven.*

*Dank Hans Barendrecht, dank aan alle medewerkers, alle vrijwilligers voor het doorgeven van wat we zelf ook maar gratis hebben gekregen. En dank aan al die mannen en vrouwen die bereid waren gratie te ontvangen.*

# Gerechtigheid

Hoe ga je om met iemand die iets 'doms' gedaan heeft? Onze onderbuik geeft het antwoord: 'Wie zijn gat brandt, moet op de blaren zitten', zegt een bekend spreekwoord. Maar ja, gezien de positie, is er alle reden om je serieus af te vragen of dat wel 'zo'n fris geluid is'. Neem nu mensen die op skivakantie denken dat ze net zo goed kunnen skiën als fietsen. Ze vliegen onderuit en met een gipsvlucht belanden ze thuis op de bank. Daar kunnen ze de stapels wensen met 'van harte beterschap' en 'wat vervelend voor je' rustig doornemen. En als het een beetje meezit valt er ook nog te genieten van de bloemengroet uit de kerken; 'Fijn dat het nog zo goed is afgelopen, we bidden voor je, met groeten van de vrouwenvereniging'. Gesteund door zoveel goed medeleven ga je dan de hersteltijd in. Het was trouwens wel prettig dat je goed verzekerd was.

Onze 'klanten' hebben ook teveel risico genomen. In hun overmoed dachten ze niet gepakt te worden. Maar bij die inbraak liepen ze toch tegen de lamp. 'Gelukkig', zeggen we dan tegen elkaar, als we dat in de krant lezen. 'Die zit voorlopig goed vast. Wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten', ja toch?! Postbode en bloemist zullen niet veel werk aan deze persoon hebben. Het is symbolisch voor het algemene gevoel van de samenleving, rechtstreeks uit de onderbuik.

Maar de heer Opstelten, minister van Veiligheid en Justitie, die krabt zich toch eens achter de oren en denkt: 'Wacht eens even goede vriend, als jij naar een hotel gaat, moet je betalen, niet waar? En nu kom je naar mijn 'hotel' zonder dat ik jou uitgenodigd heb. En ik betaal nota bene álles voor jou, logies én volpension. Weet je wat me dat kost per dag? Tweehonderd euro! En weet je dat ik ook moet bezuinigen? We moeten allemaal de broekriem aantrekken! Het lijkt me rechtvaardig dat je mee gaat betalen. Ik denk aan zo'n zestien euro per dag. Als je langer dan twee jaar zit, dan is het daarna gratis voor je. Zodoende denk ik toch zo'n slordige 65 miljoen euro binnen te fietsen in de schatkist.'

Tja, wat moet je hier nu van vinden? Er zal denk ik geen verzekeringsmaatschappij te vinden zijn die een passend product gaat aanbieden tegen 'mogelijke detentiekosten', tenzij deze er net zoveel aan denkt te kunnen verdienen als de minister. Maar in juli van dit jaar heeft de Raad van State gezegd: 'Dit lijkt ons niet zo'n goed idee. Bijna 75 procent van de gevangenen heeft al schulden genoeg, ruim dertig procent zat al in de uitkering. En als die schulden groter worden, vergroot dat de kans op nieuwe criminaliteit. En vergeet ook de vergroting van de sociale problematiek van de gezinnen niet.' Maar de minister heeft het advies in de wind geslagen en de boel 'op stelten' gezet, bij wijze van spreken.

Het is bijna Kerst. Het meest onvoorstelbare in de geschiedenis wordt weer her-

dacht. God werd zichtbaar in de Mens, Jezus Christus. Hij betaalde uiteindelijk 'onze rekening' van zonde en schuld. Als je dat bijvalt, dan kun je barmhartigheid bewijzen en omzien naar die ander die onfortuinlijk onderuit is gegaan en terecht op de blaren moet zitten in de gevangenis. Laten we het met elkaar dan niet hebben over 'betalen' maar over 'lenen'. Onze vrijwilligers lenen hun oor en spreken moed in. Laten we hopen en bidden dat het investeren in 'barmhartige gerechtigheid' een rente oplevert van innerlijke vernieuwing, tot glorie van dé Gerechtigheid.

## REACTIE VAN WOUTER BOOGAARD



*Wouter Boogaard is directeur Audit & Concerncontrol / Financiën & Bedrijfsvoering bij de Dienst Justitiële Inrichtingen. Hans heeft hem uitgenodigd te reageren op een van zijn columns omdat Wouter Boogaard verantwoordelijk is voor het financiële huishoudboekje van DJI. Over en weer is er respect voor elkaar als mens en als vakman. Dat zorgt voor een constructieve en plezierige verstandhouding.*

## NO FOOT MAY SLIDE

*De Dienst Justitiële Inrichtingen zorgt met het insluiten van gedetineerden voor een bijzondere bijdrage aan de samenleving. Insluiten is nodig om recht te doen aan slachtoffers en de gehele samenleving. Maar detentie biedt ook kansen om vanuit het gedwongen kader van Justitie, iemand te helpen zijn leven weer op de rails te krijgen en zo recidive te voorkomen. We werken aan een effectieve tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen die recht doen aan vergelding én bijdraagt aan een veiligere samenleving. We doen dat niet alleen, maar samen met onze netwerkpartners en dat zijn ook vrijwilligersorganisaties.*

*In jouw column Hans, sta je stil bij de kosten van detentie. Kosten maken we voor een veilige omgeving voor de medewerkers en de gedetineerde, een gebouw met bewaarders én voor begeleiding voor een goede terugkeer. Soms met langere trajecten, meestal met korte trajecten omdat de meeste gedetineerden kortgestraft zijn. Jaarlijks keren ruim 30.000 gedetineerden terug in de maatschappij. Of het nu kort of lang is, de begeleiding is altijd intensief. Als wij eraan bijdragen dat ex-gedetineerden niet meer recidiveren, bereiken we ons doel. Want recidive kent hoge maatschappelijke kosten. En het voorkomen van recidive scheelt, naast leed en overlast, veel geld.*

*Ik had het al over onze netwerkpartners. Gevangenzorg Nederland is daar*

*één van. Jullie vrijwilligers verzorgen een bijzondere rol bij (ex-)gedetineerden. De aanwezigheid van vrijwilligers draagt namelijk bij aan een menswaardig bestaan voor gedetineerden. Ik hoor vaker van gedetineerden dat het toch anders is als iemand als vrijwilliger met je praat dan een betaalde kracht van DJJ. Een vrijwilliger heeft duidelijk een andere positie en wordt daardoor zo maar eerder in vertrouwen genomen. Een vrijwilliger is er belangeloos en dat doet wat met een gedetineerde. En hoe nuttig is het als dat werk ook een steentje bijdraagt aan het voorkomen van recidive.*

*Ik vind het ook mooi dat mensen zich vrijwillig, maar niet vrijblijvend, inzetten voor onze gedetineerden, omdat ze iets willen geven zonder iets terug te willen. Het is niet vanzelfsprekend dat mensen dat doen. Jullie doen dit vanuit naastenliefde en passie. Prachtig! Gevangenzorg Nederland doet het werk vanuit jullie christelijke identiteit. Dat is anders dan DJJ, die zich zoveel mogelijk neutraal opstelt. We hebben ieder onze eigen positie. We waarderen jullie organisatie en geven jullie de ruimte. Jullie doen je werk nu 25 jaar. Dat is een hartelijke felicitatie waard en we wensen jullie – en onze gedetineerden – nog vele goede jaren ‘gevangenzorg’ toe.*

*Hans, op jouw werkkamer heb je – heel sfeervol – een staande klok staan met Westminsterslagwerk. Wist je dat de Westminstermelodie een vierregelig gedicht is? Op het eerste kwartier speelt de eerste melodieregel, en ieder volgend kwartier komt er een melodie-*



regel bij totdat op het hele uur de hele melodie te horen is. En dat elk uur opnieuw. Maar het slagwerk heb je afgezet. De collega's van Gevangenzorg Nederland vonden het teveel overlast... Ken je het gedicht van de Westminstermelodie?

O Lord our God  
Be Thou our Guide  
That by Thy help  
No foot may slide

O Heer onze God  
Wees Gij onze gids  
Opdat met Uw hulp  
Geen voet zal uitglijden

Die laatste regel 'No foot may slide' intrigeert. Het is natuurlijk goed voor ons allemaal dat wij geen misstappen begaan. Maar als we het op (ex-)gedetineerden betrekken, dan betekent het dat ze op het rechte pad blijven. Dat is iets waar onze medewerkers het voor doen en die van Gevangenzorg Nederland ook! Hoe minder voeten die uitglijden, hoe minder recidive. Hierdoor beschermen we de maatschappij tegen toekomstig onrecht en geven we daders de kans om in het vervolg van hun leven een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving. Dit is waar we ons allemaal voor blijven inzetten.

Ach Hans, zet dat slagwerk toch weer aan!

## Verhit en wrevelig

Heeft u ook al direct zo'n onplezierig gevoel als u deze twee woorden leest? Ze roepen spanning op. Een spanning die uit de hand kan lopen. Deze twee woorden – verhit en wrevelig – kwam ik tegen bij het lezen van Deuteronomium 19. En ze vielen op z'n plaats bij wat Gevangenezorg op dat moment behoorlijk bezig hield. Bij hoge uitzondering maak ik het wat concreter dan u doorgaans van mij gewend bent. Ik vind dat er alle aanleiding toe is.

Het Bijbelgedeelte gaat eerst over een 'verhit hart'. De familie ('de bloedwreker') van een gedode is woedend en roept om wraak. 'Leven voor leven'. Maar stel nu dat het een ongeluk was. Het ijzer van de bijl schoot van de steel. De emoties zorgen voor 'verhitting' van het hart en waarschijnlijk voor 'oververhitting'. Wraak is hier niet op z'n plaats en een Vrijstad is de preventieve oplossing. De dader vindt daar rust en bescherming.

Een eindje verderop is er een 'wrevelig getuige'. 'Ik klaag u aan, want...'. Als de rechter de aanklacht onderzoekt, blijkt het niet kloppen. Deze 'valse getuige' moet krijgen wat hij de ander toewenst. 'Oog om oog'.

Leiden is nogal in het nieuws vanwege het feit dat er iemand woont die tot voor kort ergens anders woonde: in de gevangenis. Slechts een enkeling blijft daar levenslang. Deze man niet. De rechter heeft hem veroordeeld. En als je je straf hebt uitgezeten, dan zit je straf erop en mag het voorbij zijn, zou je denken. Zo niet in dit geval en zeker niet toen bekend werd dat Leiden de vrijstad was voor deze man. Diverse burgemeesters durfden de gastvrijheid niet aan. De heer Lenferink wel. Complimenten daarvoor! Ook voor de 'politieke dekking' daarna van staatssecretaris Teeven en de Leidse gemeenteraad. Ik vind dat buitengewoon moedig, zeker in verkiezingstijd! De man moet toch ergens in Nederland wonen!? Het recht heeft toch zijn loop gehad? Het kwaad dat hij heeft aangericht is gewogen. Ik besef tegelijkertijd heel goed dat daarmee de wonden niet zijn geheeld. Dat is het vreselijke dilemma in ons werk. En we beseffen heel goed dat de dingen die 'onze klanten' op hun kerfstok hebben zo ongelooflijk verkeerd zijn. Daar zijn geen goedkope excuses voor. En die zijn er ook niet voor de (relatief beperkte) groep die hem toewensen wat ze hun eigen familie nooit zouden toewensen. Dat is verhit, dat is wrevelig. Dat is een verkeerd sentiment en onbarmhartig.

De 'kerken' kwamen ook in het nieuws. Zij stonden klaar voor hem. Maar dat stonden ze al jaren, in alle stilte. Meer dan honderd keer is hij door een vrijwilliger van Gevangenezorg bezocht. En het contact is er nog steeds, want als er vertrouwen is, gaan we na detentie gewoon door. Die vrijwilliger is óók een getuige, maar dan van 'barmhartige gerechtigheid' die we leren en ontvangen in Jezus Christus, dé Vrijstad.



Ik ben dankbaar dat onze vrijwilligers zo getuigen zijn, met een goede temperatuur van het hart en een getuigenis dat gezouten is met barmhartigheid.

## REACTIE VAN KEES VAN DER STAAIJ



*Kees van der Staaij is sinds 1988 lid van de Tweede Kamer namens de SGP, en vanaf 2010 fractievoorzitter. Daarnaast is hij onder meer lid van de Maatschappelijke Raad van Gevangenzorg Nederland. De column van Hans waarop Kees is gevraagd te reageren, gaat min of meer over het elfde gebod. Van der Staaij heeft daarover geschreven in zijn boek Goede gesprekken. Tijdens een gezamenlijke snoekmiddag gaf Kees aan Hans het advies zijn ervaringen en gedachten aan het papier toe te vertrouwen. Het zou de moeite waard zijn.*

## LIEFDE EN RECHT

*Onlangs was ik op een avond waar werd gesproken over de vraag hoe je christen-zijn naar voren komt op je werk. Aan een christelijke ondernemer werd gevraagd hoe hij dat deed als partner bij een seculier, internationaal opererend dienstverlenend bedrijf. Hij gaf een onverwacht voorbeeld. Op een personeelsfeest had een medewerker teveel gedronken en verbaal een vrouwelijke collega lastiggevalven. Een erg vervelend incident. De medewerker had kort daarop onder tranen omstandig zijn excuses aangeboden, en plechtig beloofd dat dit echt nooit meer zou voorkomen. Het bedrijf ging de zaak onderzoeken. De ene na de andere commissie boog zich erover – we leven tenslotte in het #metoo-tijdperk. Het bedrijf zou zomaar reputatieschade kunnen oplopen... Wat moest er nu gebeuren? In het directieoverleg volgde een geladen stilte, waarop de christelijke ondernemer het woord nam en zei: 'Deze man is door alle procedures en wat er eindeloos over besproken is, inmiddels wel genoeg gestraft. Ik zou nu zeggen: wie zijn zonden belijdt en laat, zal barmhartigheid geschieden...' Dat viel goed in de vergadering. Zo gebeurde.*

*Wetteloosheid en genadeloosheid liggen in onze tijd soms heel dicht bij elkaar. Op het ene moment kan alles ermee door, maar als het tij keert, kan er ook ineens geen enkele genade meer zijn en heerst alleen maar strengheid. Als we de wegen volgen die God in Zijn Woord wijst, dan komen zowel de rechtvaardigheid als de barmhartigheid uit de verf.*

*Die gerijpte geest proef ik ook in de columns van Hans Barendrecht. Oog voor barmhartigheid, een tweede kans bieden. Niet neerkijken op wie ontspoorde. Afstand houden van het wrevelige en verhitte 'hoe strenger, hoe beter'. Maar anderzijds ook niet gemakzuchtig de dader als slachtoffer zien, maar verantwoordelijk*

*houden. Ook oog hebben voor degenen die zoveel pijn en verdriet hebben ervaren van misstappen. Het recht moet zijn loop hebben.*

*De reformator Johannes Calvijn bracht het eens mooi onder woorden. Bij het opleggen van straf komt het erop aan de juiste koers te houden tussen enerzijds slappe toegeeflijkheid of een onverantwoord jagen naar zachtzinnigheid en anderzijds een al te grote strengheid die meer verwondt dan geneest. Prachtig.*

*Die Bijbelse evenwichtigheid is goud waard. Zo wordt recht gedaan aan de verantwoordelijkheid voor het onrecht, maar blijft de houding tegenover de dader gestempeld door de liefde. Het gaat om liefde én recht. Ook de gedetineerde is een kostbaar mens, geschapen naar het beeld van God. En ook wij hebben een hart dat vatbaar is voor alle kwaad.*

*Is hiermee de te volgen koers altijd glashelder? Dat is te makkelijk. Dilemma's blijven. Is levenslange gevangenisstraf altijd onbarmhartig? Wat is in lugubere moord- en zedenzaken een passende straf?*

*Het is goed elkaar ook scherp te houden in dit soort discussies, door ook de verschillende perspectieven steeds uit de verf te laten komen. Het perspectief van de dader, maar ook dat van de slachtoffers en dat van de samenleving als geheel.*

*Graag wil ik Gevangenzorg van harte gelukwensen met het 25-jarig jubileum en Gods zegen toewensen voor de toekomst.*

## Hartslag

Beste vaders, bent u op de hoogte van de hartslag van uw zoon? Als die laag is, heeft uw zoon ‘aanleg’ voor crimineel gedrag. Maar die aanleg komt er alleen maar uit als hij u gewelddadige dingen zou zien doen. Dat is één van de conclusies van een onderzoek naar geweldsoverdracht binnen vijf generaties. Steve van de Weijer nam als vertrekpunt voor zijn onderzoek 198 jongens die in de periode 1914 – 1918 in een tuchtschool verbleven. Hij onderzocht onder meer de veroordelingen van hun kinderen, klein- en achterkleinkinderen. Een biologische factor als de hartslag kan kennelijk van invloed zijn, want dan ben je minder bang en heb je meer behoefte aan spanning. In het onderzoek waarop hij eind maart promoveerde aan de Vrije Universiteit kwam ook naar voren dat zedendelinquentie (ook een gewelddadig misdrijf) zich concentreert binnen families en wordt overgedragen tussen familieleden. De onderzoeker had verwacht dat de voorbeeldfunctie naar jongeren afgenomen zou zijn vanwege de ontzuiling en toegenomen mobiliteit. Dat blijkt dus niet het geval. Opvoeden is en blijft een grote verantwoordelijkheid. Kennelijk wordt de misdaad der vaders vergolden, zelfs tot in het derde en vierde geslacht, zegt Exodus 20.

Over jongeren gesproken, een maand na de promotie leverde het Sociaal Cultureel Planbureau het onderzoek ‘Geloven binnen en buiten verband op’. Bevestigd werd wat we – helaas – al wisten. De Nederlands kerken worden kleiner. Nog maar tien procent van de Nederlandse bevolking rekent zich tot een kerkgenootschap. In 1980 was dat nog vijftig procent. Maar de kerken worden ook ‘fijner’, aldus het onderzoek van professor Joep de Hart. Want jonge kerkleden blijken orthodoxer te zijn dan ouderen. Dan gaat het over het onderschrijven van kerkelijke leerstellingen als het gezag van de Bijbel, leven na de dood, hemel en hel en de duivel. Deze trend naar ‘hertraditionalisering’ is breed zichtbaar in protestantse en katholieke kerken. Ten dele komt dit omdat uiteindelijk alleen nog maar de serieuze kerkgangers overblijven. Maar het zou ook kunnen dat er behoefte is aan morele zekerheid. Naarmate ‘de maatschappij’ die minder biedt, kan dat ertoe leiden dat jongeren binnen de kerken hun houvast zoeken. Dat is hoopvol nieuws na de explosieve daling van het percentage ‘kerkelijke jongeren’.

Tussen die twee genoemde onderzoeken is niet zo maar een brug te slaan. Toch wil ik een poging wagen. ‘Leringen wekken, maar voorbeelden trekken’, zegt een spreekwoord. Er is kennelijk behoefte aan voorbeeld gedrag. Ik lees het ook in het verhaal met Willem en Hugo in deze nieuwsbrief. Over z’n opvoeding wil Willem niet praten, hij bewaart daar slechte herinneringen aan. Maar over onze vrijwilliger Hugo wil Willem wél praten. Die geeft hem hoop waardoor hij zelf in benen komt. De verleiding om terug te gaan naar het oude, criminele leven is soms groot, zegt Willem,

maar de steun van mensen als Hugo werken als een 'stok der vermaning' om het met Salomo te zeggen. Vrijwilligerswerk als *aan-maning* tot goed gedrag en geluk. Er zijn slechtere denkbaar!

Ik ben dankbaar voor de betrokkenheid van zoveel vrijwilligers en donateurs. De belangrijkste reden daarvoor is toch wel denk ik het feit dat de hartslag van het leven voor hen de liefde en barmhartigheid van God is zoals Jezus Christus dat heeft laten zien. Dan kan het niet anders, of je hart klopt ook voor je medemens, tot achter de tralies!

## REACTIE VAN WILLEM

*Willem kwam in 2013 vast te zitten en kreeg vanaf mei in dat jaar bezoek van een vrijwilliger van Gevangenenzorg. In februari 2014 kwam hij vrij en raakte hij bij Gevangenenzorg uit beeld. Dat duurde tot 2015, toen werd hij weer opgepakt. En voor de tweede keer kwam zijn verzoek om een luisterend oor. Tussen september 2015 en april 2016 had de vrijwilliger regelmatig contact met Willem, maar daarna raakte hij door overplaatsing weer uit beeld. In september 2016 klopte Willem opnieuw aan bij Gevangenenzorg. Sinds die tijd krijgt hij weer regelmatig bezoek van een van onze vrijwilligers.*

## VAN VADER OP ZOON – DOORBROKEN!

*Pas heb ik mijn vader voor het eerst zien huilen. Dat was toen we met een knuffel afscheid van elkaar namen in de bajes. Hij heeft vijftien jaar gekregen, ik acht jaar en ook nog eens tbs. We zaten in dezelfde gevangenis. Maar weet je, ik heb een zoontje, Dillan. Hij is pas zeven jaar. Dillan betekent alles voor me. Daarom heb ik overplaatsing aangevraagd naar een andere bajes. Dan kan hij makkelijker op bezoek komen. Ik ga die ketting van criminaliteit verbreken, zeker weten. Mijn vader heeft veel vastgezet. Ik ook. Ik ben pas 26 jaar man. Vanaf mijn elfde jaar kreeg ik al mijn eerste jeugddetentie. Tja, het appeltje valt niet ver van de boom, zeggen ze dan. Zien drinken, doet drinken. Nou dat klopt ook voor criminaliteit. Ik weet nog goed dat ik huilend thuis kwam van school als kereltje van zes jaar. 'Wat is dat joh,?' zei mijn vader, 'Wat sta je daar te janken?! Je komt pas weer thuis als je hem in elkaar geslagen hebt.' Met een stuk hout heb ik hem toen in elkaar geslagen. Ik weet nog dat me dat een goed gevoel gaf. Nu ben ik iemand dacht ik toen. En mijn vader was trots op me.*

*Daarna werd het steeds erger. De volgende keer vocht ik met een ijzeren pijp. Ik was eigenlijk verslaafd aan geweld. Ik zocht het geweld op, omdat ik dat nodig*

had. Gevoelsmatig gaf het mij geluk, hoe gek het ook klinkt. Verder was ik gewoon emotioneel. 'Onze naam hooghouden'. Dat was het enige wat telde voor m'n vader. Hij zei lachend tegen mij: 'Als ik dood ben moet er toch iemand zijn die onze naam kan hooghouden.' Ik was goed op weg daarmee. Ik zit voor mijn eerste levensdelict, hiervoor heb ik voor geweldsdelicten gezeten. Ik heb een roofoverval gepleegd. Ik ben daar niet trots op. Ik was nog maar vijf weken buiten van een straf van achttien maanden toen ik dat levensdelict beging. Mijn vader was er ook bij. Als mijn zoontje op bezoek komt, vraagt hij me; 'Papa, heb je iemand vermoord?' Dan zeg ik: 'Nee hoor jongen. Maar later, als ik uit de kliniek kom, dan zal ik je alles vertellen.' Hij is veel te jong om te weten wat er is gebeurd. Ik voel als iemand die hem in de steek laat. Daar baal ik van. Weet je, ik heb terecht straf gekregen. Maar die straf begint elke dag om kwart voor vijf opnieuw. Dan gaat de celdeur achter je dicht en ga je piekeren. En reken maar dat ik niet de enige ben. Maar in de bajes leer je om hard te blijven.

Het justitierapport zegt over mij dat ik impulsief ben, zwaar getraumatiseerd en dat ik foute vrienden had. Toch geloof ik niet dat ik een geboren crimineel ben. Iedereen wordt glad geboren. Maar ja, als je nooit liefde krijgt en mishandeld wordt en ziet dat je moeder geslagen wordt en je vader tegen jou zegt om er maar op los te slaan, dan gaat het verkeerd. Jarenlang was ik emotioneel. Criminaliteit, slachtoffers en straf, het deed me allemaal niks. In 2015 vroeg ik Gevangenzorg of Edwin weer langs kon komen. Je komt er op een gegeven moment toch achter dat je het alleen niet kunt. Ik kan moeilijk met autoriteit om gaan. Edwin komt gewoon van buiten en hij had mij al eerder bezocht. Weet je, het klikt met die man. Ik vertrouw hem en kan alles bepraten met hem.

Ik doe het allemaal voor mijn zoon. Hij mag geen crimineel worden. Mijn vader heeft nooit tegen mij gezegd: ik hou van je! Dat houvast heb ik helaas gemist. Ik zeg altijd tegen Dillan: 'Papa houdt van jou!' Ik heb hier mijn MKB gehaald en in september heb ik mijn kappersdiploma. Ik wil hem laten zien: Ga nooit bij de pakken neerzitten! Laat je koppie nooit hangen. Ik droom ervan om gelukkig te zijn. Als mijn zoon afscheid neemt van mij in de bajes en ik zie hem treuzelen omdat hij zo graag bij me blijft; man, dan ben ik zo blij. Hij geeft me liefde die eigenlijk mijn vader mij had moeten geven.



*Hoe kom je echt bij  
iemand binnen?*



## Opgelost

We zien graag dat misdrijven worden opgelost. Hoe schokkend het ook kan zijn, we hebben behoefte aan helderheid. Wie heeft 'het' gedaan? En waarom eigenlijk? Vaak volgt in één adem de vraag of het voorkomen had kunnen worden. Stel dat we dit of dat... dan had hij of zij nog geleefd. Ik moet hierbij denken aan de vrouw van midden veertig die door een 'misdadige dood uit het leven weggerukt' is, aldus de rouwkaart. Haar broer van eind dertig is de (vermoedelijke) dader. Hij wordt er ook van verdacht vorig jaar mevrouw Els Borst om het leven te hebben gebracht. De dader lijdt aan waandenkbeelden en een allesoverheersende angst voor een islamitische terreuraanslag. In 2012 krijgt hij drie jaar cel voor verboden wapenbezit en moet hij zich laten behandelen voor waanideeën. Van een behandeling is het echter nooit gekomen.

Inmiddels is er een commissie ingesteld die de vraag moet oplossen: hoe heeft het zover kunnen komen?! Hoe kan het zijn, dat iemand die gevaarlijk is vrij rond kon blijven lopen. Aan de celcapaciteit kan het niet liggen. Er is veel leegstand. Maar als straks de onderste steen boven is, kun je dan zeggen dat 'het opgelost' is?

Ik denk aan de ouders van zowel slachtoffer als dader. Zijn er woorden te vinden die een oplossing ontsluiten? 'En er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem', zegt de rouwkaart, verwijzend naar Hebreëen 4 vers 13. Niet(s) opgelost, wel geadresseerd. Bij God. Temidden van de ongelooflijke gebrokenheid en rauw verdriet, getuigt het van een stil geloof in herstel, ooit.

'Geloof in herstel' is zoals u wellicht weet de handtekening van Gevangenzorg Nederland. Het staat onder het logo, dat een geknakt riet verbeeldt. Niet alleen het leven van slachtoffers en nabestaanden is geknakt. We zien het ook bij daders. Ik ben trots op, maar vooral ook dankbaar voor mijn vrijwillige collegae die in 2014 bijna achthonderd herstelbezoeken brachten aan honderd tbs-patiënten.

Ik durf niet direct te zeggen dat we daarmee 'het probleem' hebben opgelost. De vraag is natuurlijk, welk probleem? 'Recidive', roept Justitie. Minder terugval in oud gedrag voorkomt nieuwe slachtoffers. Binnen Gevangenzorg benaderen we de maatschappelijke veiligheid liever van de positieve kant: het gaat om *persoonlijk* herstel. Daarmee bedoelen we niet alleen dat iemand na detentie een dak boven zijn hoofd heeft en via 'eerlijk werk' z'n eigen broek kan ophouden. Maar vooral ook dat iemand verantwoordelijkheid heeft genomen voor wat er is gebeurd en wat er staat te gebeuren. Het mooiste wat je kunt zien is als het hart van binnenuit is veranderd. 'Uit het hart zijn de uitgangen van het leven', leert de wijze Salomo. Criminaliteit is eerst en vooral een probleem van het hart. Daar worden de keuzes gemaakt.

Intussen weten we dat mensen niet makkelijk plooibaar zijn. De gemiddelde duur

van een tbs-behandeling is bijna tien jaar. In de toekomst moet dat terug naar acht jaar. Recent onderzoek laat zien dat binnen twee jaar bijna 23 procent weer in aanraking is gekomen met Justitie. Om moedeloos van te worden? Nee! Volgens de kerkelijke kalender leven we in de lijdenstijd. Het plaatsvervangend 'boeten voor de zonde' van Jezus Christus heeft niet direct geleid tot 'vrede op aarde'. Velen wijzen dit vredesaanbod af en modderen voort. De oplossing blijft uit. Maar die door de Goddelijke oplossing zijn gearresteerd, zijn uitdelers van vrede, vreedestichters. Lossen ze iets op? Ja, want ze zijn present in de gebrokenheid. Daarmee zijn ze getuigen van een eenvoudig geloof in herstel, dat weet waar de finale oplossing te vinden is. Ooit komt er dag waarop definitief wordt afgerekend met de wereldmacht van zonde en criminaliteit. Dan zal alles opgelost zijn.

## REACTIE VAN WIES EN DOUWE

*Wies en Douwe van Urk zijn de vader en moeder van zowel hun gevangen zoon Bart, als zijn overleden slachtoffer; hun innig geliefde oudste dochter Loïs. De psychisch zieke Bart is niet alleen veroordeeld voor het levensdelict tegen hun dochter, maar ook voor het om het leven brengen van oud-minister, mevrouw Borst. Hans Barendrecht is hen oprecht dankbaar dat zij bereid waren om openhartig mee te werken aan een reactie op zijn column. Het geeft een inkijk in hun leven sinds de rechtszaak. Zoon Bart wordt bezocht door een vrijwilliger van Gevangenzorg.*

## DRIEDUBBEL VERDRIET

*Een driedubbel verdriet heeft ons getroffen. Onze lieve dochter Loïs is om het leven gebracht door onze enige zoon Bart. Het heeft ons gezin zo veranderd. We zouden het graag anders schrijven, maar het is niet anders. Gelukkig komen we als gezin nog steeds bij elkaar over de vloer. Wij bij de kinderen en zij ook bij ons. We houden zielsveel van onze kinderen en kleinkinderen. Hun opmerkingen kunnen soms zomaar een lach met een traan in onze harten doen opwellen. 'Mamma, vandaag hadden we de politie op school. Ze kwamen voorlichting geven en ze hadden ook snelbinders meegenomen.' Die snelbinders zijn handboeien. Tja, handboeien zijn voor boeven en criminelen. En zo wordt onze zoon gezien. We begrijpen het maar al te goed. Bart heeft ook de hand geslagen aan mevrouw Borst. Vreselijk vinden we dat onze zoon ook dát op zijn geweten heeft. We vinden de wijze waarop we contact mochten hebben met de nabestaanden bijzonder. Te midden van hun eigen verdriet waren ze naar ons zeer invoelend. Dat heeft ons goed gedaan.*

*Bart zit inmiddels alweer 42 maanden vast. Voorlopig zal hij nog wel vast blij-*

ven zitten. Want hij heeft acht jaar cel en tbs gekregen. Hij zal dus behandeld worden voor zijn ernstige ziekte. We hopen en bidden dat hij zal genezen en herstellen. Dat we ooit de oude levenslustige en ondernemende Bart weer terug krijgen. Zeevaart zit onze familie in de genen. Hij kon navigeren als de beste. Maar langzaam maar zeker raakte hij de regie over zijn eigen leven kwijt. Loïs waarschuwde ons wel eens. 'Pap, mam, dat gaat niet goed hoor met Bart.' Het is voor ons bijna ondraaglijk dat juist zij, die zich ook letterlijk over hem ontfermde door Bart een plekje in haar huis te geven, door hem om het leven is gebracht. Dat is nu ruim drie en een half jaar geleden. Op acht dagen na werd ze slechts 44 jaar oud. Eén van de moeilijkste dingen voor ons was, haar te moeten identificeren. De verwondingen die we zagen bij onze Loïs gingen dwars door onze ziel. Vreselijk. Wat een angsten moet ons kind hebben doorgemaakt. Ze heeft zich enorm verzet. Ze moet geschreeuwd hebben om hulp. De laatste woorden die zij riep, waren: 'O, Heere, Heere help mij.' Maar er was geen menselijke hulp! Het huis leeghalen was ook heel erg zwaar.

De kinderen hebben ons met alles vanaf het begin geholpen. Ook voor hen was dat heel moeilijk. En nog steeds zijn ze er mee bezig. We hebben vier lieve dochters. Allemaal gaan ze er anders mee om. In feite is dat wel logisch. Ze hebben allemaal een eigen karakter en contact met Lois gehad. Wat ons verdriet geeft, is hoe ze Bart al dan niet zien zitten. We zouden zo graag willen dat ze Bart niet zouden vergeten. Al kun je hem dan niet 'van harte' feliciteren met zijn verjaardag, stuur dan toch in ieder geval een kaartje. Iedereen denkt aan Loïs, maar aan Bart, anders... De nu oudste dochter staat daar wat anders in. Die stuurt wel een kaartje naar Bart, maar zou hem absoluut geen hand kunnen geven. Daar kleeft bloed aan. De jongste dochter blijft bij OM, GGZ en Tweede Kamer vechten voor een wet waarbij iemand die voor zichzelf of een ander een gevaar is, in bewaring gesteld kan worden. Zo zijn er sinds Lois al zeventien gelijke gevallen met dodelijke afloop geweest. We nemen het onze kinderen niet kwalijk. Ook zij zijn nog steeds intens verdrietig dat ze hun vrolijke en opgewekte zus niet meer hebben.

De verjaardag van Loïs is dubbel zo pijnlijk. Toch gaan we op die dag met elkaar pannenkoeken eten. Met het hele gezin. Dat is toch wel mooi hoor. Dat deed Loïs ook. We hadden eens als ouders een uitnodiging naar alle (klein)kinderen gestuurd. Voorkant foto Lois, binnenin een plaatje van pannenkoek eten toen Loïs 40 jaar werd. Toen een van de kleinkinderen, drie jaar, de uitnodiging kreeg zei ze: 'Zie je wel, tante Loïs kan ons toch een uitnodiging sturen.' Voor ons als ouders blijven het onze kinderen. Onze dochters net zo goed als Bart. Natuurlijk houden we Bart niet de handen boven het hoofd. En het is voor ons niet altijd gemakkelijk om op bezoek te gaan bij Bart. We denken dat Bart meer en meer beseft dat hij twee vreselijke misdaden heeft begaan. Die jongen is nog steeds ziek in zijn hoofd, maar we horen hem zoeken en bidden om vergeving. Dat geeft hoop. 'Bart, jongen', zeg ik dan, 'waar brengt het ons met alles wat er is gebeurd? Aan het eind van ons

*leven moeten we allemaal voor God verschijnen. De grote vraag is dan of onze zonden gewassen zijn in bloed van Jezus Christus.' Dat zegt mijn moederhart en ik hoop ook zo graag dat alles ons zal brengen tot wat er in Spreuken 3 vers 14 staat: 'Ik weet, dat al wat God doet, dat zal in der eeuwigheid zijn, en er is niet toe te doen, noch is er af te doen; en God doet dat, opdat men vreze voor Zijn aangezicht.'*

*Mijn vrouw kan ik begrijpen. Maar pas zei ik, als vader nog tegen Bart: 'Jij hebt wel mijn dochter van me afgenomen!' Dat is misschien hard, maar het komt ook recht uit mijn hart en als hij ziek blijft, is Bart gevaarlijk voor zichzelf en anderen. Toch blijft hij mijn zoon, maar de wijze waarop hij Lois om het leven heeft gebracht en het gemis, het blijft. De Heere heeft ons kracht gegeven verder te mogen gaan. Waar we samen heel veel troost uit hebben geput is dat toen de kist van Lois nog boven aarde stond, er bij ons op zondag in de kerk een preek werd voorgelezen over de tekst uit Job 16 vers 20: 'Mijn oog druipt tot God.' Het is ons houvast en gebed dat wij, met onze kinderen en kleinkinderen én ook Bart door genade mogen zien en beleven dat we niet alleen Lois, maar ook God missen (Hebreeën 4 vers 13 en 16.)*

# Verlangen

En dan ineens is het zover. Kent u dat gevoel? Maanden, misschien zelfs jaren heeft iets nodig gehad om op een sudderpitje pruttelend gaar te worden. Maar voor het zover was, blies de wind van alledaagse beslommeringen het vlammetje uit. En dan ineens begon het toch weer te branden omdat iemand je subtiel vragend herinnert aan wat je ooit wel eens 'zomaar had laten vallen'. Ik ben inmiddels al een paar keer op De Compagnie geweest. Van te voren weet ik nooit hoe lang ik daar zal blijven. Je wilt je (vrijwillige) collega's niet voor de voeten lopen en jezelf ook niet opdringen aan de compagnons zoals 'onze gevangenen' daar heten. Ik zorg natuurlijk wel dat ik daar tegen etenstijd ben. Want koken kunnen ze en er is weinig voor nodig om mij te arresteren voor een lekkere hap. 'Goed mensen', zegt één van de compagnons, 'mag ik even stilte voor degenen die willen bidden...eet smakelijk!' Daar zitten we dan, gevangenen en mensen van buiten die vrijwillig met elkaar de maaltijd delen. Gevangenen zitten natuurlijk niet vrijwillig in de gevangenis, maar compagnon zijn ze wel vrijwillig. Dat maakt het toch wel heel bijzonder. Mensen van buiten die hun tijd geven om met gevangenen te eten en deel te worden van hun bajasleven.

We zijn nu een paar weken bezig en je ziet al mooie dingen ontwikkelen die hoop geven voor de toekomst. Er ontstaat langzaam maar zeker een rustige sfeer van verantwoordelijkheid en vertrouwen. Compagnons delen dingen uit hun verleden die soms heel pijnlijk zijn en aan de basis hebben gestaan van een scheve schaats rijden. Sommigen hebben dubbele cijfers aan detentiejaren. Maar wat zij en wij allemaal gemeenschappelijk hebben is het verlangen naar herstel. Herstel met de familie is één van de belangrijkste dingen, zeker als er kinderen zijn. Ze willen een goed voorbeeld zijn én er ook gewoon voor hen zijn. Wij mogen aanhaken bij dat verlangen en praktische bouwstenen aanreiken. De eerste bouwsteen is onze *presentie in detentie*. Je bent er gewoon, je bent beschikbaar. Niet als rechter om te oordelen, niet als officier van justitie om aan te klagen en ook niet als advocaat om vrij te pleiten. Maar als medemens met een open hart en oprecht verlangen dat het de ander goed mag gaan.

Laatst reed ik tegen tieners 's avonds van De Compagnie naar huis. Het gewicht van de verwondering over wat ik die avond weer zag en het vertrouwen dat gegeven en ontvangen was, oversteeg de vermoeidheid van een lange dag. In een van zijn spreuken schrijft Salomo dat een vervuld verlangen een boom des levens is (Spreuken 12). Ik ga even voorbij aan de vraag of het hier gaat om natuurlijk, geestelijk of eeuwig leven en ook of er een verband is met de boom des levens in het eerste en laatste Bijbelboek. Ik blijf graag even hangen in het hoofdstuk. Want in een volgende spreuk (vers 19) schrijft Salomo dat een vervuld verlangen aangenaam is voor de ziel, maar dat het voor dwazen een gruwel is zich van het kwade af te keren. Krasse taal, maar

de spijker op z'n kop. Vertaald naar De Compagnie: Verlangend werken aan herstel en afrekenen met criminaliteit. In het projectplan van De Compagnie is herstel uiteraard breed op alle levensterreinen uitgewerkt. Van hoe je in het leven staat tot verzoening met het slachtoffer en huisvesting. Wat uiteindelijk voor iedereen zichtbaar moet worden, is dat de compagnon na zijn straf uitgezeten te hebben met 'eerlijk werk' meedoet in de samenleving. De aloude drieslag van huisje-boompje-beestje is en blijft een concept van basaal geluk. En ons diepst verlangen hierbij? Dat ons *bouwwerk* rust op de Hoeksteen met herstelzegen voor velen.

## REACTIE VAN ANDRIES KNEVEL



*Andries Knevel is theoloog, schrijver, radio- en televisiepresentator en voormalig programmadirecteur van de Evangelische Omroep. Al heel vroeg is hij betrokken geraakt bij Gevangenzorg. In 1996 werd hij gevraagd voor het comité van aanbeveling en hoewel hij veel van dergelijke verzoeken kreeg, stemde hij toch in. Hans is Andries dankbaar voor zijn goede raad en adviezen. Andries was gespreksleider toen Gevangenzorg haar tiende verjaardag vierde en voor het eerst De Compagnie ter sprake kwam.*

## BLIJF DROMEN

*Volg je droom, maar bereken wel de kosten. Het is een advies dat ik nog wel eens heb gekregen, maar ook aan anderen heb doorgegeven. De mooiste resultaten in de samenleving, in de economie en misschien ook wel in het Koninkrijk van God, zijn behaald door mensen die een droom ontvingen, letterlijk en figuurlijk. Een droom heeft te maken met idealen, met passie en verlangen. Een droom is gericht op het welzijn van de ander. Een droom wil iets van de grond krijgen, waardoor anderen kunnen bloeien. En een droom heeft ook iets in zich van een vergezicht. Een droom wordt niet morgen realiteit. Je kunt ook dromen om tot de big five van de tech te gaan behoren, maar ik zou voor zo'n ideaal niet het woord droom willen gebruiken. Droom heeft iets van altruïsme in zich, en houdt zich verre van (gezond) egoïsme.*

*Jaren geleden hoorde ik van de droom: een eigen afdeling in een gevangenis. Met dus eigen regels, eigen waarden, een eigen cultuur en een eigen sfeer. Ik keek ervan op. Zou zoiets mogelijk zijn? Ja, misschien in Zuid-Amerika waar het gevangeniswezen iets anders gestructureerd is, maar in het overgereguleerde Nederland? Het kenmerk van een droom is, dat hij niet de volgende dag uit komt. Dat hebben Hans Barendrecht en Gevangenzorg Nederland ook wel ondervonden.*

*Sinds 1996 ben ik zelf vanaf de zijlijn betrokken bij het werk van Gevangenzorg.*





Huiskamer in de Compagnie

*Afen toe was het een paar jaar stil rond de droom, en dan opeens piekte het weer. Wat ik zo mooi vind, is dat die droom – De Compagnie – uiteindelijk is uitgekomen, ondanks (of moet ik misschien schrijven, dankzij) het feit dat het vele jaren moest of mocht duren. Want om een droom te verwezenlijken heb je tijd nodig, wijsheid van anderen, teleurstelling, tegenwerking, bijstellen van plannen, en al die andere factoren die uiteindelijk maken, dat de droom een levensvatbare realiteit wordt.*

*Een droom heeft een doel. Een van racisme bevrijd Amerika, om maar eens een bekende te noemen. De droom van Gevangenezorg Nederland had (en heeft) te maken met herstel. Ooit mocht ik het symposium voorzitten ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van Gevangenezorg, dat was in 2003, en wat mij daarbij zo opviel, was het grote verlangen van deelnemers en participierend publiek, om iets, al was het maar een klein steentje, te mogen bijdragen aan het herstel van mannen (en een enkele vrouw) bij wie het in het leven mis is gegaan.*

*Ja zeker, vaak door eigen schuld. En toch ook vaak weer niet. Het hangt er maar vanaf waar je wiegje staat, en of je in je jeugd en bij het ouder worden gecorrigeerd kunt worden door een liefdevolle tegencultuur. Verlangen naar herstel dus. Voor mensen in detentie; een detentie die ze verdienen, maar die niet een eindpunt mag zijn, maar het begin van een nieuwe levensfase.*

*Dat zijn nogal idealiserende woorden, maar deze sfeer, deze cultuur, deze opdracht, deze droom, heb ik al de jaren bij Hans Barendrecht en de mannen en vrouwen van Gevangenezorg geproefd, geïnspireerd door de liefde van God en het leven van Jezus. Hoe zou het anders te verklaren zijn, dat er zoveel toegewijde vrijwilligers aan Gevangenezorg Nederland verbonden zijn?*

*En dus? Blijven dromen, mensen. Dan komt er weer een dag dat het ineens zo ver is.*

## Presentie

Naast 'geloof in herstel' en 'barmhartige gerechtigheid' hebben we binnen Gevangenzorg nog een derde kernachtige typering van ons werk: 'presentie in detentie'. Marcel en Antoinette uit het verhaal in deze nieuwsbief kunnen precies uitleggen wat dat inhoudt. Allebei hebben ze aangeklopt bij Gevangenzorg. Marcel als eerste. Hij zit écht in detentie. Antoinette, zijn vrouw, zit thuis gevangen, in de gevolgen van de daden van haar man. U mag kiezen wie het zwaarder heeft. Met kenmerkende Hollandse bescheidenheid probeert vrijwilligster Wyneke haar rol te bagatelliseren tot alleen luisteren. Ik neem u graag mee achter de schermen om uit leggen hoe we aan die term gekomen zijn en wat we ermee doen.

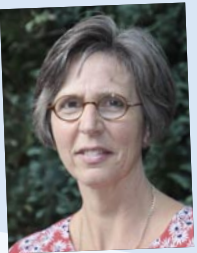
Zo rond 2010 zaten we volop in een groeibeweging. Steeds meer gevangenen vroegen onze hulp, steeds meer mensen wilden vrijwilliger worden bij ons en gelukkig gaven steeds meer financiers, waaronder diverse gerenommeerde vermogensfondsen, hun financiële vertrouwen aan ons. Er was kortom veel goede beweging. Al vrij snel kwam bij ons de vraag op de proppen: en helpt dat nu?! En hoe hou je dat vol in de toekomst? U moet weten dat circa zeventig procent van onze inkomsten uit de samenleving komt. Dat geld is niet van ons, zeg ik altijd, maar krijgen we in vertrouwen van u. En dat vertrouwen moeten we elk jaar weer opnieuw waarmaken en verdienen, vinden we. Dat hoort bij goed rentmeesterschap. En de andere kant is natuurlijk dat 'onze' gevangenen, tbs-patiënten en hun familie ontvangen wat u hen toewenst, namelijk *herstel*, daar geloven we in. Maar; we zien onze wens helaas lang niet altijd in vervulling gaan. Ik schreef u de vorige keer al dat van de honderd gevangenen die vandaag vrijkomen, er binnen twee jaar alweer vijftig binnen zitten. Om moedeloos van te worden. Maar niet om bij de pakken neer te gaan zitten!

Juist bij dit werk van barmhartigheid gaat het niet om een actie die het probleem direct oplost, maar..... om presentie! Jezus leert de hongerige eten te geven, de dorstige te drinken te geven, de vreemdeling gastvrijheid te bieden en de naakte te kleden. Presentie in detentie lag dus voor het oprapen in Mattheüs 25.

U raadt de volgende vraag: en die bezoeken dan, wat leveren die op? Heel veel. Stichting Presentie is bezig een onderzoek af te ronden onder onze hulvragers. Met u wil ik alvast delen dat dit de top drie is; dankzij Gevangenzorg 1) heb ik meer vertrouwen en moed, 2) krijg ik erkenning voor wie ik ben en 3) weet ik welke weg ik wil nemen in mijn leven. Is dat niet een enorme bemoediging voor u als gever en zeker ook voor onze ruim zeshonderd vrijwilligers!? We komen écht binnen bij gevangenen, in detentie, in hun hart. Ik vind het nog steeds magistraal de wijze waarop God omziet naar Zijn schepselen. Niet onze (mis)daden, maar Zijn beeld in de mens, dát geeft de doorslag.

Ik ga nog een stap verder. Laatst hoorde ik een verrassende uitleg van de gelijkenis van de koopman die alles opgeeft om de parel van grote waarde te kopen. Lange tijd heb ik gedacht dat wij alles moeten opgeven om het ene nodige te bemachtigen. Ik zal vast niet de enige zijn die zo dacht. Maar de strekking is precies andersom! Jezus is de koopman, en Hij gaf alles op om u en mij (vrij) te 'kopen'. En niet alleen ons, maar ook bijvoorbeeld gevangenen. Zo bekeken, dan wordt gevangeniswerk wel heel kostbaar: een gevangenis vol parels, met een proces verbaal om zich te melden op de markt van herstel. Laten we dat blijven geloven!

## REACTIE VAN ALICE GAASBEEK-NENTJES



*Alice Gaasbeek-Nentjes is al tien jaar vrijwilligster bij Gevangenzorg Nederland. Alice is één van de ruim 600 vrijwillige collega's die het hart vormen van Gevangenzorg Nederland. In het dagelijks leven houdt ze zich bezig met kinderen en boeken. Ze werkt als remedial teacher en zorgcoördinator op een basisschool in Soest. Daarnaast is ze coördinator van een christelijke boekenwinkel in Soest. Alice is getrouwd met Jacco en samen hebben ze drie kinderen.*

## MEELOPEN

*Present zijn, aanwezig zijn. Wat is het goed als er iemand naar je luistert en tijd voor je heeft als je in de problemen zit. Je ervaart dat allemaal wel eens. Wat ben je die persoon dan dankbaar.*

*Presentie: heel belangrijk in ons werk bij Gevangenzorg Nederland. Wat heerlijk dat er iemand naar je wil omzien, ook als je een puinhoop van je leven hebt gemaakt en zelfs als je slachtoffers voor hun leven hebt getekend.*

*Barmhartige gerechtigheid: het motto van Gevangenzorg Nederland. Wat kan ik mij hier goed in vinden. Dé motivatie om bij gedetineerden en tbs'ers present te zijn.*

*Gerechtigheid geschiedt door justitie, ik als vrijwilliger mag iets laten zien van de barmhartigheid. En wie weet zien gevangenen door mij heen iets van Jezus' barmhartigheid.*

*Jarenlang 'loop' ik al mee met twee tbs'ers. Elke drie weken stapte ik in hun wereld. Inmiddels zijn ze vrij en bel ik ze regelmatig. Wat is trouw dan belangrijk, er voor die ander zijn. Luisteren naar hun verhalen, hun pijn, maar ook meedenken over hun toekomst.*

*Als vrijwilliger kom ik in aanraking met de gebrokenheid van de wereld. Met de*



*pijn die mensen elkaar aandoen. Door present te zijn, kun je soms een stukje pijn wegnemen bij de dader. Wat is het fijn om je verhaal te doen bij iemand die niet je hulpverlener is. Die je niet beoordeelt op wat je zegt. Toch blijft het ook als vrijwilliger belangrijk om steeds te bedenken dat er ook een slachtoffer is.*

*Tijdens een treinreis maakte ik eens mee dat een man een aantal meisjes lastig viel. De hele coupé viel stil en in eerste instantie was er niemand die er wat tegen deed. Na een tijdje was er een reiziger die die man aansprak en heel boos werd om wat hij allemaal zei. Deze gebeurtenis heeft mij weer heel erg aan het denken gezet. Door het bezoekwerk zit je toch het meest aan de kant van de dader en vergeet je wel eens alle gevolgen van zijn/haar daad.*

*Mensen in mijn omgeving hebben niet altijd begrip voor het feit dat ik tbs'ers bezoek. 'Laat ze daar toch zitten, zulke mensen verdienen het om altijd opgesloten te zitten. Moet je eens kijken wat ze allemaal doen. Ik snap echt niet dat je daar je tijd aan besteedt.' Het steekt als je dat voor je voeten gegooid krijgt. Soms twijfel ik, krijg ik niet te veel sympathie voor de dader? Zie ik het allemaal nog wel realistisch? Hoe zou ik reageren als het slachtoffer mijn dochter was? Het is heel goed om hierover na te denken.*

*Maar toch... barmhartige gerechtigheid, dat is mijn drijfveer om dit werk te doen.*

## In de knop

Ze keek me aan, vragend en herkenkend tegelijk. Ik zat op de orgelbank en speelde het uitgangslied. Ik keek of de kerk al leeg was en zag haar vragende glimlach. Ze was zo'n beetje de laatste die de kerk uitliep en dat vraagteken vroeg om een antwoord. Een mooi moment om voeten en vingers te lichten van de koning onder de muziek-instrumenten en kennis te maken met deze vriendelijke dame. 'U bent toch van Gevangenezorg', zei ze. 'Zie je wel... zeg, wat een mooi werk doet u ... prachtig!... ja, ik lees altijd uw blaadje en ben donateur en herken u van de foto.' Haar achterkleinzoon werd gedoopt en daarom was ze bij ons in de kerk. 'Nou, hartelijk dank zeg', zei ik, 'dat doet me goed om te horen en...' Nog voor ik m'n zin kon afmaken ging deze dame vrijmoedig verder. 'Nou ja, dat is toch wel eens goed dat u dat hoort van een ander. U bent toch ook maar een mens en hebt het hard nodig.' Natuurlijk moest ik daar om glimlachen, maar het is zeker waar! Het gaat niet altijd vanzelf. Zo'n spontane ontmoeting van twee minuten draagt een zegen mee voor de hele week.

Ik moest eraan denken toen ik het hoofdartikel van deze nieuwsbrief las. De overgrootmoeder was in de kerk om getuige te zijn het goede dat God en zij zoeken voor haar achterkleinzoon. Die kleine jongen is teer, en zit nog in de knop. Hij kent geen verschil tussen links en rechts, tussen goed en kwaad. Hoe zal het later zijn, als hij vijf of tien of vijftien jaar is en gaat ontdekken dat niet iedereen het beste met je voor heeft? Ik wil er niet dramatisch over doen, maar tegelijk kan ik er ook niet aan voorbij gaan. Onze wereld is vervuld met kwaad en vuiligheid. Het werk dat ik met collega's en ruim zeshonderd vrijwilligers mag doen is inderdaad mooi. Maar het is ook rauw als je hun leed laat doordringen in je gedachten. Als je kinderen ziet die hunkeren naar veiligheid en geborgenheid. Of volwassenen spreekt die zelf in de knop van hun jeugd gebroken zijn door lage lusten van mensen die ze als familie dachten te kunnen vertrouwen. Of gevangenen ontmoet die beseffen dat hun daden meer gevolgen hebben dan het vastzitten in de bajes. En ja, ik noem ook gevangenen die we bezoeken omdat ze zelf kinderen in de knop hebben beschadigd. Dat is intens verdrietig. Maar we zijn er voor iedereen die ons vraagt, ongeacht wat ze gedaan hebben. 'U doet mooi werk.' Jazeker, vooral als je mag horen en zien dat ogenschijnlijk kleine dingen als 'een bezoek' en 'een cadeautje' als helende zalf ontvangen kunnen worden.

Met warme ogen heb ik het verhaal gelezen wat mijn vrijwillige collega Harma doet in het hoofdartikel. En niet alleen wat ze doet, maar ook wat ze denkt ('besef je verantwoordelijkheid!') en voelt. Het is nu voorjaar en de natuur demonstreert krachtige knoppen. Insecten en vogels zijn dol op die malse maaltjes. Maar de knoppen beschermen zich. Elzen hebben bijvoorbeeld een kleverige buitenkant waar de kool-



mees zich niet door wil laten arresteren. Hij moet op zoek naar andere kost. Ik hoop van harte dat ons werk een beschermklaag mag zijn voor de knoppen van de jeugd en de knoppen van herstel bij 'grote kerels' die we bezoeken. Dat het kwade wordt afgewend en overwonnen door het goede. Dat is waar we ons voor blijven inzetten, metterdaad en – net zoals Harma – met gebed, in Hoger Beroep.

## REACTIE VAN ISE VAN DEN HOVEN



*Ilse van den Hoven (getrouwd met Kees en moeder van Samuel) heeft negen jaar bij Gevangenenzorg Nederland gewerkt als maatschappelijk werkster voor de programma's Gevangenenzorg, Familiezorg en het Kindercadeauprogramma. Na de geboorte van haar zoon is ze zich fulltime op het moederschap gaan richten. Daarnaast is ze actief als vrijwilligster voor het chatprogramma van Gevangenenzorg.*

## EEN UNIEKE BOOM

*Een kleine knop nog maar, ze wordt negen jaar oud. Haar vader zit in de gevangenis, al een aantal jaar. De vrijwilliger komt op een mooie dag een verjaardagscadeautje van haar vader brengen. Maar wat nog veel belangrijker is, er zit een brief van hem bij! Het cadeautje blijft onaangeroerd op de tafel staan. Ze vliegt eerst met de brief naar haar slaapkamer. Die is nog belangrijker voor haar! Daar leest ze hem. Alleen, met haar vader. En natuurlijk, het cadeautje was toen ook snel uitgepakt.*

*Vrijwilligers van Gevangenenzorg hebben al heel wat kinderen verblijd met een cadeautje van hun gedetineerde ouder. Deze kindertak is ontzettend belangrijk. Want voor de jonge knoppen is het van onschatbare waarde dat hun vader of moeder in de gevangenis aan hun verjaardag denkt. En voor de gedetineerde ouder een klein gebaar richting zijn of haar kind. Een schrale troost voor de afwezigheid.*

*De Gevangenenzorgboom is afgelopen jaren flink gegroeid. Deze boom had er niet hoeven staan als we niet hadden gegeten van die ene boom, ruim zesduizend jaar geleden. Dus blijdschap dat Gevangenenzorg 25 jaar bestaat? Blijdschap dat sommige mensen al ruim een derde van deze tijd hulpvrager zijn bij Gevangenenzorg? Ik gun ze wat anders. Maar toch ook mooi dat deze boom met stevige wortels er staat in deze gebroken wereld. Want soms mag deze boom takken met elkaar verbinden. Een schakel zijn tussen familie en de gedetineerde. Tussen kinde-*





*ren en hun gedetineerde ouders. Zo gaan er soms toch knoppen open. Sommige knoppen zijn al oud, maar hebben nooit eerder gebloeid. Maar ze gaan toch heel langzaam open tijdens een ontmoeting met de vrijwilliger. Hoe komt dat? Omdat de vrijwilliger oprechte aandacht voor hen heeft. En omdat de vrijwilliger niet op een andere tak zit, maar naast de hulpvrager op dezelfde tak, dezelfde hoogte, met dezelfde wortel. Dat verbindt!*

*Geen enkele boom is hetzelfde. Ook deze boom is uniek in haar soort. Want er zitten zowel gedetineerdentakken als familietakken aan. Waardevol dat deze familietak er is. Want juist de familie is bij vele bomen niet welkom. Maar bij deze boom krijgen ze een plekje. Juist omdat deze boom kennis van zaken heeft, krijgen ze weer wat lucht. Wees zuinig, juist op deze tak!*

*Elke boom heeft zo ook zijn voeding en vocht nodig. Ik wens Gevangenezorg toe dat ze haar voedsel en water steeds mag blijven halen uit die Ene Bron, Gods Woord, en dat de wortels daarin vast mogen blijven staan en ze mag groeien en bloeien en tot zegen zal zijn voor de hulpvragers!*

Ieder moet zijn eigen boontjes maar doppen. U kent dat gezegde wel. Niet zeuren, aanpakken en knap je eigen zaakjes op. Dat moeten we allemaal, toch? En om bij de boontjes te blijven; wat verwacht u in de gevangenis aan te treffen? Rare snijbonen? Heilige boontjes? U mag het zeggen! Maar je zult zelf maar in de bonenpuree zitten... Nick, de jonge compagnon in onze nieuwsbrief, is zo iemand die in de puree zat. Hij heeft een half jaar bij 'ons' op De Compagnie gezeten. Ik kom daar graag, om de compagnons te zien. Nick heeft mij in alle opzichten verrast. Zijn uitstraling was nou niet direct uitnodigend. Een praatje maken ging niet vanzelf. Zijn delict was best heftig. 'Een boontje die z'n loontje wel verdiend heeft' zou je in de volksmond zeggen. Maar ik was lelijk in de bonen. Ik had het helemaal mis.

Hij werkte hard, studeerde serieus en haalde diploma's. Wat me bijzonder trof was zijn verhaal tijdens een presentatie aan bezoekers op De Compagnie. Hij wilde de beste lasser worden, en zijn geluk zou zijn om met vrouw en kind naar de dierentuin te kunnen. U moet weten dat hij niet getrouwd is en geen kinderen heeft. Maar hij droomt wel! Hij wil afrekenen met zijn oude leven. 'Weet je, die arrestatie is gewoon mijn redding geweest. Anders was ik doorgedaan, ook met nieuwe slachtoffers maken'. Hij liet me trots zijn SOS-werkstuk zien. Het zat vol symboliek. Hij had met zijn vrijwilliger Jos diep nagedacht over de gevolgen van zijn daden. Zo had hij een stoplicht getekend. Het stond op rood. Stoppen met criminaliteit. Met gevoel voor humor had hij links in de boven hoek *Top 600...* gezet. Een daaronder *vrijwilligers*. (Top 600 is de benaming voor een harde kern die veel criminaliteit pleegt. En Gevangenzorg werkt met ruim 600 vrijwilligers).

Er is nog iets dat ik wil delen met u. Nick is niet gewend dat mensen écht iets voor hem willen doen. Velen hadden wel tegen hem gepraat, maar niemand ging de tweede mijl. Eigenlijk gaat dat al terug tot in zijn jeugd vertelde hij. In De Compagnie is een klimaat ontstaan waar mensen die dat écht willen, kunnen afrekenen met het criminele verleden. Langzaam maar zeker zien we dat dit jonge experiment vruchten gaat afwerpen. Het project zingt rond in justitieland en we krijgen dan ook veel bezoekers. De compagnons gaan daar goed mee om, ze zijn prima ambassadeurs en groeien als gastheer.

Waar ik ook stil van kan genieten is de klik tussen compagnons en vrijwilligers. In die ongedwongen contacten gebeuren de mooiste dingen. Er ontstaat vertrouwen dat er een andere toekomst mogelijk is. Twee is beter dan één. Je kunt in de bonen zijn, maar als er geen helpende hand is, blijf je bedwelmd in de zinloosheid van criminaliteit en kunnen er rare dingen gebeuren. (NB: de geur van bloeiende bonen kon ervoor zorgen dat iemand bedwelmd raakte en raar ging doen. Vandaar dit gezegde).

De overheid heeft zelfredzaamheid als beleidsmantra. 'De (ex-) gedetineerde, zonder arbeid of inkomsten, is zelf primair verantwoordelijk om tijdens en na detentie actief op zoek te gaan naar (betaalde) arbeid of dagbesteding' aldus het gevangeniswezen. Helemaal mee eens. Maar alleen red je het niet. 'Twee zijn beter dan één, want samen krijgen zij een goede beloning voor hun zwoegen. Want als zij vallen, helpt de één zijn metgezel overeind. Maar wee die ene die valt, terwijl er geen tweede is om hem overeind te helpen' aldus Salomo. (Prediker 4). Zelfredzaam? Ja, maar dankzij een betrokken vrijwilliger, een gunnende ondernemer, een bemiddelende collega, een open gevangenisafdeling etc. Het is niet goed dat de mens alleen is. Wat een zegen als je hulp mag geven!

## REACTIE VAN MARIE-ANNE DE GROOT



*Marie-Anne de Groot is sinds 2005 gevangenisdirecteur en heeft ervaring met diverse regimes, variërend van een open regime tot gevangnissen met een hoog beveiligingsniveau. Sinds 2016 is Marie-Anne vestigingsdirecteur van de penitentiaire inrichting Veenhuizen. Marie-Anne is volgens Hans een van de directeuren die uitstraalt dat het altijd beter kan, zonder daarvan in een kramp te komen.*

## EIGEN BOONTJES DOPPEN

*Ieder moet zijn eigen boontjes maar doppen. U kent dat gezegde wel. Dat moeten we allemaal, toch? Voor verreweg de meeste mensen is dit een gezegde dat opgaat. In de waan van de dag denken we er niet altijd bij na dat iedere dag weer die boontjes gedopt worden. In onze samenleving zijn er kwetsbare groepen, mensen die soms gewoonweg niet de kansen hebben gekregen die we als 'normaal' bestempelen.*

*Hans Barendrecht gaat in zijn column Zelfredzaamheid in op de casus van Nick. Hij heeft, hoe tegenstrijdig dat ook klinkt, het geluk gehad om in de fout te gaan en gearresteerd te worden.*

*Nick is gaan nadenken: Wil ik dit nu echt? Het moment dat hij het besluit nam, was een keerpunt in zijn leven. Wanneer jij de verantwoording neemt voor de (her)inrichting van je leven en zelf je boontjes wilt gaan doppen zijn er instanties, mensen en mogelijkheden om je te helpen.*

*Gevangenzorg Nederland is zo'n partner waarop ik als vestigingsdirecteur van een penitentiaire inrichting trots ben. Neem alleen al de pilot die momenteel loopt in de PI Krimpen aan den IJssel. Dankzij de inzet van vrijwilligers wordt succesvol gewerkt met gedetineerden met als doel om ze te begeleiden naar een (be-*

taalde) baan en daarmee een forse stap op weg naar het doppen van de eigen boontjes. Vind maar eens zeshonderd vrijwilligers die mee kunnen en willen werken aan de vermaatschappelijking van detentie.

Zelfredzaamheid is een belangrijk thema binnen het gevangeniswezen. Samen met het nemen van verantwoordelijkheid kan het de sleutel zijn om te gaan nadenken over je daden en of dit het leven is wat je wilt leiden. De vrijwilliger krijgt in toenemende mate een rol binnen de muren, een gesprek met een vrijwilliger verloopt toch anders dan met de medewerkers van de PI. En dan het specialisme dat is opgebouwd om precies die werkgever met die baan te vinden die bijdraagt aan het uiteindelijke maatschappelijke resultaat: Een volwaardig bestaan met diploma's, een baan en een gezin, dat niveau is een doel op zich.

De casus van Nick staat niet op zichzelf. In toenemende mate worden gedetineerden die er zelf voor kiezen in de gelegenheid gesteld om opleidingen te volgen en certificaten te behalen en te bouwen aan een toekomst als volwaardig lid van de samenleving. Met grote interesse heb ik vanaf de start de pilot De Compagnie in PI Krimpen gevolgd. Ik heb een bezoek gebracht aan De Compagnie en met eigen ogen gezien hoe bijvoorbeeld kleurgebruik invloed heeft op het leefklimaat.

Op 23 april is in PI Veenhuizen, locatie Esserheem, de vadervleugel geopend door onze minister voor Rechtsbescherming, Sander Dekker. Mede geïnspireerd door het mooie voorbeeld van De Compagnie worden binnen het project gezinsbenadering en in het bijzonder op de vadervleugel verschillende kleuren toegepast.

De inzet van vrijwilligers binnen de muren van de gevangenis is erg belangrijk. Het unieke concept van De Compagnie laat dit zien. Wij verwachten dat de vader-vleugel en het programma daaromheen de vaders zal stimuleren zelf het roer te pakken en weer bestuurder van hun eigen toekomst te worden, zoals Nick dat heeft gedaan. Mensen kunnen zo veel meer dan ze denken.

In de casus van Nick was het de vrijwilliger Jos die een waardevolle rol heeft gespeeld in de besluitvorming van Nick. Jos heeft hem een spiegel voor gehouden en gestimuleerd om het anders en beter te gaan doen.

De inzet van vrijwilligers is enorm belangrijk. Er zijn vrijwilligers die willen helpen om binnen de muren het benodigde, andere contact te leggen. Samen met de PI, elk vanuit de eigen intrinsieke waarden, een mooie en dankbare bijdrage te leveren. Elk succes doet er toe!



*Hans en Kees met Koninklijk paar  
Foto © Oranje Fonds*



## OBE VELDMAN

*Obe Veldman is op het moment van schrijven vestigingsdirecteur van de PI Lelystad en waarnemend vestigingsdirecteur van de PI Leeuwarden. Vanaf 1 oktober is hij vestigingsdirecteur van Justitieel Complex Zaanstad. Zijn eerste kennismaking met Gevangenzorg Nederland en Hans Barendrecht was in 2009. Obe was toen vestigingsdirecteur in de PI Veenhuizen. Inmiddels koning maar toen nog prins Willem-Alexander was in Veenhuizen om te benadrukken dat het Oranje Fonds veel waarde hecht aan het werk van Gevangenzorg Nederland (GNd). Vanuit dit eerste contact van Obe met Hans en GNd – in een bijzondere setting – is iets moois ontstaan en dat is daarna alleen maar gegroeid.*



## Koninklijk Bezoek

Als iemand van ons Koningshuis een penitentiaire inrichting bezoekt, dan brengt dit extra veiligheidsmaatregelen met zich mee. De herinnering van het bezoek van prins Willem-Alexander staat mij dan ook nog helder voor de geest. Een proeflanding met een helikopter op het binnenterrein zorgde voor de nodige commotie, dat kun je natuurlijk begrijpen. Het bezoek is verder prima verlopen. Samen met het Oranje Fonds kwam de prins het werk van Gevangenzorg bekijken en hij toonde ook veel belangstelling voor ons werk. Wat ik mooi vond, was dat hij ook samen met een vrijwilliger van Gevangenzorg met een gedetineerde in gesprek ging. Dat was in een gesprekskamer, zoals dat in de praktijk ook echt gaat. Een foto van de prins en alle betrokkenen heeft de dag vastgelegd en is nog in mijn bezit. Tijdens dit bezoek in 2009 maakte ik voor het eerst kennis met Gevangenzorg Nederland en Hans Barendrecht in het bijzonder. Direct was er een klik tussen ons. We bleken dezelfde hobby te hebben; vissen. Maar dat was niet het enige dat ons verbond. Hans en ik worden vanuit dezelfde normen en waarden gedreven en hebben hetzelfde mensbeeld.

Voor mij staat één ding altijd voorop: mens, je doet ertoe. Iedereen kan iets bijdragen en het verschil maken. Hoe klein soms ook, je weet nooit hoe groot het effect kan zijn. En dat geldt voor iedereen; de mensen dicht bij je, je collega's, burgers, maar zeker ook net zo goed voor onze gedetineerde medeburgers. Ook al is iemand gedetineerd, het is zo belangrijk dat je hen als mens blijft zien. Ik kan niet altijd in directe zin veel voor de gedetineerden doen, het personeel heeft de zorg voor hen. Maar door mijn medewerkers mee te geven dat zij net





Foto © Oranje Fonds

dat beetje extra kunnen betekenen voor elkaar en voor de gedetineerden, kan ik iets in gang zetten. Gevangenzorg Nederland is ook een groep die werkt vanuit het hart. In de gevangeniswereld komt deze benadering soms soft over, maar GNd brengt juist de zachtheid in de organisatie. Dit is nodig want hiermee bereik je meer bij een mens dan alleen de harde aanpak. De vrijwilligers van GNd zijn er voor de gedetineerde, ongeacht wie hij<sup>3</sup> is. En de zorg is voor meer dan de gedetineerde alleen. Ze zijn er ook voor de omgeving van een gedetineerde, omdat die ook met gevolgen van detentie te maken hebben. Binnen het hele scala aan hulpverlening dat GNd biedt, is dat van extra toegevoegde waarde, omdat dit voor de inrichting zelf niet goed mogelijk is. GNd maakt voor ons mogelijk om de wereld van 'buiten naar binnen' te halen.

Mijn leiderschap zie ik in het belang van een groter geheel. Ik wil de mensen laten voelen dat zij bijdragen aan een groter belang, van de organisatie, van de maatschappij. Dat zij erbij horen en dat dat echt voor iederéén geldt. De medewerker op de werkplek, de gedetineerde tijdens de detentieperiode en de vrijwilliger die op bezoek komt. Een mens die gewaardeerd wordt en vertrouwen ervaart, is in staat zich te ontwikkelen. Hierdoor kan een muur – bij ons letterlijk – tijdelijk weg. Hier heeft niet alleen de organisatie baat bij, ook de persoon in kwestie. En het heeft weer een brede uitwerking op anderen. GNd werkt vanuit een christelijke levensovertuiging. De waarden en normen die ik tracht te vertegenwoordigen komen voor een groot deel overeen. Door vanuit eenheid en verbinding iets los te maken bij een ander, dingen te laten stromen en te werken vanuit de natuur en je hart, kan je zelf het verschil maken. Als dat gebeurt, dan zit je op de koninklijke weg.

<sup>3</sup> In de PI Lelystad zitten alleen mannelijke gedetineerden

# Cijfers en feiten in vogelvlucht

<b>Gevangenen</b>	<b>Aantal op 30/9*</b>	<b>tbs-instroom**</b>
1995	10.330	240
2005	17.600	255
2015	9.145	145

## **Gevangenzorg in cijfers (2017)**

Totaal aantal hulpvragers	2.772
Hulpvragers in bezoek- en nazorgprogramma's	821
Totaal aantal bezoeken	5.010
Aantal gevangenen bezocht	446
Aantal bezoeken tbs-hulpvragers	800 aan 112 hulpvragers
Families bereikt	700 en 368 met een (kindercadeau)
Gevangenen in gesprek via SOS-programma's	985
Via Arbeidsbemiddeling geplaatst	34 (153 hulpvragers geadviseerd)
Aantal vrijwilligers	625
Aantal donateurs	15.192
Staf	33 medewerkers / 26,88 fte

## **Onze donateurs**

Particulieren	595.000	(26%)
Kerken	256.000	(11%)
Bedrijven	132.000	( 6%)
Fondsen	583.000	(26%)
Subsidies	685.000	(30%)
Overige baten	21.000	( 1%)
<b>Totaal</b>	<b>2.270.000</b>	

## **Wist u dat\*\*\***

- Verhouding mannelijke en vrouwelijke gevangenen ongeveer 93% versus 7% is;
- Er jaarlijks 40.000 verlofbewegingen zijn in de tbs met slechts 32 onttrekkingen (niet of niet op tijd terug van verlof);
- Er in 2016 en 2017 geen ontsnappingen waren vanuit het gevangeniswezen (tegen 2 in 2015 en 1 in 2013 en 2014);
- Er in 2017 11 suïcides waren in het gevangeniswezen;
- Dat Nederland bijna het laagste aantal gevangenen per 100.000 inwoners in Europa heeft: IJsland 38, Nederland 50, Duitsland 78, België 91, Spanje 126, Portugal 128, VK 140, Rusland 408 (VS 693);
- Het ophelderingspercentage: ongeveer 20% op bijna 1.000.000 misdrijven).

**Meer informatie over Gevangenzorg Nederland en onze programma's en resultaten zie: [www.gevangenzorg.nl](http://www.gevangenzorg.nl)**

\*) CBS, <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/> \*\*) <http://www.prisonstudies.org/> \*\*\*) <https://www.dji.nl/themas-cijfers-en-publicaties/cijfers-en-publicaties/kerncijfers-dji.aspx>

# Gebruikte afkortingen

DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DCL	Detentieconcept Lelystad
EDCL	European Computer Driving Licence.
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg en verslavingszorg
NJO	Niet Justitieel Gebonden Organisatie
PFI	Prison Fellowship International
PFN	Prison Fellowship Nederland
PI	Penitentiaire inrichting (huizen van bewaring, gevangnissen)
OM	Openbaar Ministerie
PwC	PricewaterhouseCoopers, internationaal accountants- en belastingadviseurbedrijf
Tbs	Terbeschikkingstelling. Behandelmaatregel die de rechter oplegt aan mensen die zware delicten hebben gepleegd en lijden aan een psychiatrische ziekte of stoornis.
4VO	Vier vrijwilligersorganisaties die zich richten op (ex-)gevangenen: Humanitas, Bonjo, Stichting Exodus en Gevangenzorg Nederland



*Jubileumboeken, met plaatjes over hoe het vroeger was, kunnen iets saais hebben. Even inkijken en dan weer wegleggen.*

*Dit boek is anders. We kunnen niet alleen de geschiedenis van Gevangenzorg volgen door de ogen van Hans Barendrecht, maar het is een vondst om betrokken mensen op zijn columns te laten reageren.*

*Zo is een verrassend en inspirerend boek ontstaan, dat uitdaagt om verder te denken over een centraal begrip in het werk: 'barmhartige gerechtigheid'.*

*En jazeker, het gaat ook over hen: de uiterst gemotiveerde vrijwilligers zonder wie Gevangenzorg niet zou kunnen bestaan!*

Andries Knevel

*Mens, waar zit je?* doet een boekje open over het ontwikkelproces van Gevangenzorg Nederland. Wat het boek bijzonder maakt, is dat de schrijver, Hans Barendrecht, vrijwel vanaf het begin van deze organisatie aan het roer heeft gestaan. Dit boek is dus een ooggetuigeverslag.

De organisatie is in 25 jaar gegroeid van een idee op de zolderkamer tot een breed gerespecteerde vrijwilligersorganisatie. Met veel bevoegenheid is gewerkt aan de Bijbelse opdracht om het bezoeken van gevangenen handen en voeten te geven. De grote inzet van een landelijk netwerk van vrijwilligers dat zoveel tijd investeert in gevangenen, tbs-patiënten en hun familie, geeft het werk een bijzonder karakter. Langzaam maar zeker heeft Gevangenzorg een gewaardeerde en eigen plek gekregen binnen het gevangeniswezen.

In de spanning tussen de straffende en helpende hand ontwikkelde Gevangenzorg Nederland het begrip barmhartige gerechtigheid en maakte ze 'geloof in herstel' tot haar motto.

Het boek – met ook nog eens 25 columns en reacties van (ervarings)deskundigen – vraagt de lezer als vanzelf zich te bezinnen op de aard van vrijheidsbeneming en op de vraag hoe zich te verhouden tot de gevangen medemens.

